

PROJEKAT PRAVOSUĐA
U BOSNI I HERCEGOVINI

ANALIZA

PROCESUIRANJA KORUPTIVNIH KRIVIČNIH DJELA U BOSNI I HERCEGOVINI

KROZ PRIKAZ ODABRANE SUDSKE PRAKSE

USAID-OV PROJEKAT PRAVOSUĐA U BOSNI I HERCEGOVINI

USAID-ov Projekat pravosuđa u Bosni i Hercegovini

Grbavička 4,V

Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Telefon: +387 33 219 678

www.usaidjp.ba

USAID-OV PROJEKAT PRAVOSUĐA U BIH

DECEMBAR 2017.

Analiza procesuiranja koruptivnih krivičnih djela u Bosni i Hercegovini kroz prikaz odabrane sudske prakse dostupna je na www.usaidjp.ba

IZJAVA O OGRANIČENJU ODGOVORNOSTI

Stavovi koji su izneseni u ovom dokumentu ne odražavaju nužno stavove USAID-a ili Vlade Sjedinjenih Američkih Država.

USAID
OD AMERIČKOG NARODA

PROJEKAT PRAVOSUĐA
U BOSNI I HERCEGOVINI

ANALIZA

PROCESUIRANJA KORUPTIVNIH KRIVIČNIH DJELA U BOSNI I HERCEGOVINI

KROZ PRIKAZ ODABRANE SUDSKE PRAKSE

USAID-OV PROJEKAT PRAVOSUĐA U BOSNI I HERCEGOVINI

Lista skraćenica

Analiza	Analiza procesuiranja koruptivnih krivičnih djela u Bosni i Hercegovini
BD	Brčko distrikt Bosne i Hercegovine
BiH	Bosna i Hercegovina
EK	Evropska komisija
EKLJP	Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda
ESLJP	Evropski sud za ljudska prava
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
IPZ	Imovinskopravni zahtjev
KTK	Oznaka predmeta korupcijskog kriminala u tužilaštvima
KTO	Oznaka predmeta organizovanog kriminala u tužilaštvima
KTPO	Oznaka predmeta privrednog kriminala u tužilaštvima
KZ	Krivični zakon
Lista VSTV-a	Lista koruptivnih krivičnih djela, sadržanih u krivičnim zakonima u BiH, usvojena od strane Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine
Mišljenje CCJE br. 11 (2008)	Mišljenje Konsultativnog vijeća evropskih sudija broj 11 iz 2008. godine
Mišljenje CCPE br. 11 (2016)	Mišljenje Konsultativnog vijeća evropskih tužitelja broj 11 iz 2016. godine
Projekat pravosuđa ili Projekat	Projekat pravosuđa u BiH Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID)
RH	Republika Hrvatska
RS	Republika Srpska
TCMS	Sistem za automatsko upravljanje predmetima u tužilaštvima
UN	Ujedinjene nacije
USAID	Američka agencija za međunarodni razvoj (United States Agency for International Development)
VSTV	Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine
ZKP	Zakon o krivičnom postupku

Predgovor

Analiza sudskih presuda u predmetima korupcije u Bosni i Hercegovini od 2013. do 2015. plod je nastojanja USAID-ovog Projekta pravosuđa u Bosni i Hercegovini da pomogne bh. pravosuđu da na efikasniji način odgovori na sveprisutnu pojavu korupcije u društvu. Ona je rezultat dugotrajnog procesa prikupljanja i analiziranja velikog broja sudskih odluka, kako kroz razmatranje važnih statističkih trendova, tako i kroz kvalitativnu analizu procesuiranih predmeta, odnosno preovlađujućih praksi u postupanju tužilaštava i sudova. Cilj Analize je da na pouzdan način identifikuje ključne prepreke i izazove u uspješnom procesuiranju krivičnih djela korupcije u Bosni i Hercegovini.

Kao i ostale aktivnosti kojima se bavi, Projekat je dizajnirao ovu Analizu imajući u vidu svoj mandat, a to je podrška pravosudnoj, na prvom mjestu tužilačkoj zajednici, da unaprijedi rad na složenim oblicima kriminala, a posebno na predmetima korupcije visokog ranga. U skladu sa tom misijom, usvojen je metod istraživanja, prikupljena obimna građa i postavljeni parametri za njenu analizu. Zadatak je bio opsežan i zahtjevan, a provodio se u periodu od 2015. do 2017. godine. U izradi Analize, pored stručnjaka u timu Projekta pravosuđa, učestvovala je i nekolicina vanjskih saradnika – eksperata, među kojima su i oni s višegodišnjim iskustvom u radu na kompleksnim oblicima kriminala. Nastojalo se prilikom odabira tima vanjskih saradnika osigurati mišljenje svih "strana" u sudskom postupku, tačnije, vodilo se računa da sva važna pitanja budu razmotrena iz tužilačke, iz sudske, i perspektive odbrane, odnosno osumnjičenih. Učešće grupe eksperata sa različitim profesionalnim iskustvom unutar pravosuđa pomoglo je Projektu da sve uočene pojave i trendovi budu na ispravan način identifikovani i razmotreni, a samim tim i preporuke pravilno usmjerene. S tim u vezi, posebnu zahvalnost dugujemo Sabini Hota Čatović, advokatici iz Sarajeva, Hilmi Vučiniću, sudiji Suda BiH i predsjedniku Apelacionog odjeljenja tog suda, te Zoranu Bulatoviću, tužiocu Okružnog javnog tužilaštva u Banjaluci, kao i drugim stručnjacima čija ekspertiza nam je pomogla u pripremi Analize.

Nadamo se da će tekst koji imate pred sobom pomoći prije svega pravosudnoj zajednici, ali i kreatorima reformskih procesa u pravosuđu da unaprijede i usmjere svoje djelovanje kako bi pravosuđe postalo okosnica borbe protiv korupcijskog kriminala u Bosni i Hercegovini.

Table of Contents

Foreword	III
EXECUTIVE SUMMARY.....	X
PART I – INTRODUCTION	21
1. CRIMES OF CORRUPTION IN SHORT	21
2. RATIONALE AND PURPOSE OF THE ANALYSIS.....	22
3. SAMPLE OF ANALIZED COURT DECISIONS	23
A. Process of collecting of court decisions	24
B. Records of crimes of corruption	25
4. METHOD OF ANALYSIS OF THE DECISIONS.....	27
A. Measuring statistic trends on the sample of verdicts – quantitative analysis	28
B. Individual expert analysis of the selected case sample – qualitative analysis	28
PART II – TRENDS OBSERVED IN THE CORRUPTION CASE SAMPLE OVER A THREE-YEAR PERIOD.	33
1. NUMBER OF ANALIZED VERDICTS IN CORRUPTION CASES (2013 – 2015).....	33
2. COMPLEXITY OF CASES BY THE NUMBER OF DEFENDANTS	36
3. STRUCTURE OF CASES BY THE POSITION OF THE DEFENDANT.....	37
4. STRUCTURE OF CRIMES OF CORRUPTION TRIED MOST OFTEN.....	40
5. AVERAGE DURATION OF THE PROCEEDINGS	42
6. STRUCTURE OF DECISIONS DEPENDING ON THE TYPE OF THE PROCEEDINGS.....	44
A. First-instance decisions	44
B. Second-instance decisions	46
7. SENTENCING POLICIES	47
A. First-instance acquittal trends	47
B. Second-instance acquittal trends	49
C. Acquittal trends in relation to the position of defendants	51
D. Types of sentences imposed.	53
E. Severity of sentences imposed	55
F. Forfeiture of proceeds of crime and redress claims.....	57

Sadržaj

Predgovor	III
IZVRŠNI SAŽETAK	XI
I DIO – UVOD	21
1. UKRATKO O POJMU KORUPCIJSKIH KRIVIČNIH DJELA	21
2. RAZLOZI ZA IZRADU I SVRHA ANALIZE	22
3. UZORAK ANALIZIRANIH SUDSKIH ODLUKA	23
A. Proces prikupljanja sudskih odluka	24
B. Evidencije o koruptivnim krivičnim djelima	25
4. METOD ANALIZE ODLUKA	27
A. Mjerenje statističkih trendova iz prikupljenog uzorka presuda – kvantitativna analiza	28
B. Pojedinačna stručna analiza odabranog uzorka predmeta – kvalitativna analiza	28
II DIO – UOČENI TRENDOVI U ANALIZIRANOM UZORKU PREDMETA KORUPCIJE U TROGODIŠNJEM PERIODU	33
1. BROJ ANALIZIRANIH PRESUDA U PREDMETIMA KORUPCIJE (2013-2015) ...	33
2. SLOŽENOST PREDMETA PREMA BROJU OPTUŽENIH LICA	36
3. STRUKTURA PREDMETA PREMA POZICIJI OPTUŽENIH ZA KRIVIČNA DJELA KORUPCIJE	37
4. STRUKTURA KRIVIČNIH DJELA KORUPCIJE KOJA SE NAJVIŠE PROCESUIRAJU	40
5. PROSJEČNA DUŽINA TRAJANJA POSTUPAKA	42
6. STRUKTURA ODLUKA U ZAVISNOSTI OD VRSTE POSTUPKA KOJI JE VOĐEN	44
A. Prvostepene odluke	44
B. Drugostepene odluke	46
7. KAZNENA POLITIKA	47
A. Trend oslobađajućih presuda u prvostepenim postupcima	47
B. Trend oslobađajućih presuda u drugostepenim postupcima	49
C. Trendovi oslobađajućih presuda u odnosu na pozicije počinitelja	51
D. Vrste izrečenih sankcija	53
E. Težina izrečenih sankcija	55

G. Gender of defendants	59
-------------------------------	----

PART III – CHALLENGES IN PROVING CERTAIN CRIMINAL OFFENCES OF CORRUPTION – ANALYSIS OF KEY ELEMENTS OF THE CRIMES AND STANDARDS OF PROOF61

I. ANALYSIS OF VERDICTS IN CASES OF ACCEPTING GIFTS AND OTHER FORMS OF BENEFIT	62
A. Criminal offence – concept and key elements	62
B. Official capacity of the defendant (official or responsible person)	64
C. Act of perpetration	65
D. Mens rea.	71
E. Sentencing.	72
F. Asset forfeiture and redress claims.	74
2. ANALYSIS OF VERDICTS IN CASES OF ABUSE OF OFFICE OR AUTHORITY.....	75
A. Criminal offence – concept and key elements	75
B. Official capacity of the defendant.	76
C. Mens rea.	80
D. Standard of proof for proving intent in cases of abuse of office or authority	82
E. Act of perpetration	86
F. Citing “blank” regulations in the description of facts in the indictment	87
G. Sentencing	90
H. Asset forfeiture and redress claims	91
3. ANALYSIS OF VERDICTS IN CASES OF LACK OF COMMITMENT IN OFFICE.....	94
A. Criminal offence – concept and key elements	94
B. Official capacity of the defendant.	96
C. Act of perpetration	97
D. Mens rea.	98
E. Consequence	100
F. Sentencing	101
G. Asset forfeiture and redress claims	101
4. SHORT ANALYSIS OF THE CRIME OF EMBEZZLEMENT IN OFFICE.....	102
5. KEY OBSERVATIONS RELATIVE TO ALL CRIMINAL OFFENCES ANALIZED	106
1. QUALITY OF REASONING OF THE COURT DECISIONS	106
2. SHORTCOMINGS IN PROVING INTENT	109
3. PROVING THE OFFICIAL CAPACITY OF THE PERPETRATOR.....	110
4. IMPORTANCE OF QUALITY CONTROL OF INDICTMENTS.....	111

F. Oduzimanje imovinske koristi i imovinskopravni zahtjev	57
G. Spolna zastupljenost među optuženima	59

III DIO – IZAZOVI U DOKAZIVANJU POJEDINIH KRIVIČNIH DJELA KORUPCIJE KROZ RAZMATRANJE BITNIH ELEMENATA KRIVIČNOG DJELA I STANDARDE NJIHOVOG DOKAZIVANJA 61

I. ANALIZA PRESUDA U PREDMETIMA PRIMANJA DARA I DRUGIH OBLIKA KORISTI	62
A. Krivično djelo – Pojam i bitna obilježja	62
B. Svojstvo učinioca (službena ili odgovorna osoba).	64
C. Radnja izvršenja	65
D. Subjektivni odnos učinioca	71
E. Odmjeravanje krivičnopravne sankcije	72
F. Oduzimanje imovine i imovinskopravni zahtjev	74
2. ANALIZA PRESUDA U PREDMETIMA ZLOUPOTREBE POLOŽAJA ILI OVLAŠTENJA.....	75
A. Krivično djelo – Pojam i bitna obilježja	75
B. Svojstvo učinioca	76
C. Subjektivni odnos učinioca	80
D. Standard dokazivanja namjere kod krivičnog djela zloupotrebe položaja ili ovlasti.	82
E. Radnja izvršenja	86
F. Navođenje blanketnih propisa u činjeničnom opisu optužnice.	87
G. Odmjeravanje krivičnopravne sankcije	90
H. Oduzimanje imovine i imovinskopravni zahtjev	91
3. ANALIZA PRESUDA U PREDMETIMA NESAVJESNOG RADA U SLUŽBI.....	94
A. Krivično djelo – Pojam i bitna obilježja	94
B. Svojstvo učinioca	96
C. Radnja izvršenja	97
D. Subjektivni odnos učinioca	98
E. Posljedica	100
F. Odmjeravanje krivičnopravne sankcije	101
G. Oduzimanje imovine i imovinskopravni zahtjev	101
4. KRATAK OSVRT NA PROCESUIRANJE KRIVIČNOG DJELA PRONEVJERA U SLUŽBI.....	102
5. NAJVAŽNIJA ZAPAŽANJA KOD SVIH ANALIZIRANIH KRIVIČNIH DJELA... 106	
1. KVALITET OBRAZLOŽENJA SUDSKIH ODLUKA.....	106
2. PROPUSTI U DOKAZIVANJU NAMJERE ODNOSNO UMIŠLJAJA.....	109
3. DOKAZIVANJE SVOJSTVA IZVRŠIOCA	110
4. VAŽNOST KONTROLE KVALITETA OPTUŽNICA.....	111

A) Flaws in the description of facts in the indictment.....	111
B) Omission of the “blank” regulation	112
C) Specifying the act of perpetration.....	113
6. SENTENCING POLICIES	114
7. FORFEITURE OF PROCEEDS OF CRIME AND DECISION ON REDRESS CLAIM	116
PART IV – CURRENT ISSUES RELEVANT TO TRIALS OF CORRUPTION CRIMES	119
1. LEGALITY OF EVIDENCE AND USE OF SPECIAL INVESTIGATIVE MEASURES.....	119
2. HOLDING OF THE BIH CONSTITUTIONAL COURT IN THE CASE U-5/16..	123
ANEX 1 - HJPC’S LIST OF CORRUPTION CRIMES	127
ANEX 2 – LIST OF SAMPLE DECISIONS WHICH WERE SUBJECT OF INDIVIDUAL EXPERT ANALYSIS (QUALITATIVE ANALYSIS).....	157

A) Nedostaci u sadržaju činjeničnog opisa optužnice.....	111
B) Izostavljanje blanketnog propisa.....	112
C) Preciziranje radnje izvršenja	113
6. KAZNENA POLITIKA.....	114
7. ODUZIMANJE IMOVINSKE KORISTI I ODLUČIVANJE O IMOVINSKOPRAVNOM ZAHTJEVU	116
IV DIO – VAŽNA AKTUELNA PITANJA U PROCESUIRANJU KRIVIČNIH DJELA KORUPCIJE	119
1. ZAKONITOST DOKAZA I PRIMJENA POSEBNIH ISTRAŽNIH RADNJI.....	119
2. STAV USTAVNOG SUDA BIH U PREDMETU BROJ U-5/16	123
ANEKS 1 - LISTA KORUPTIVNIH KRIVIČNIH DJELA USVOJENA OD VSTV BIH	127
ANEKS 2 – LISTA ODLUKA IZ UZORKA KOJE SU BILE PREDMET POJEDINAČNE STRUČNE ANALIZE (KVALITATIVNA ANALIZA)	157

EXECUTIVE SUMMARY

PART I - INTRODUCTION

USAID's Justice Activity in Bosnia and Herzegovina (JA or the Project) initiated a comprehensive analysis of verdicts in corruption cases rendered by courts in BiH in the period 2013-2015 (the Analysis). The Analysis was conducted under the Project mandate to support prosecutor's offices (PO's) in improving their work on complex crime, in particular high-level corruption cases. The Analysis identifies the key obstacles and challenges to the successful prosecution and trial of criminal offences of corruption in Bosnia and Herzegovina (BiH) and to assist the judiciary in BiH to make long-awaited progress in this area. The Analysis will provide legal practitioners with a guide of important case-law over the three-year period the Analysis covered.

The Analysis was drafted during 2015-2017 and focuses on strengthening the prosecutorial component of the justice system and improving its ability to analyze performance in these cases. Based on a sampling of 614 verdicts related to 416 cases in total, the Analysis derives important data for research, the development of tools for measuring of parameters identified in that body of verdicts, and statistical trends and qualitative and expert evaluation of cases tried. To support the Analysis, the Project engaged external experts including judges, prosecutors and members of the attorney's profession.

The introduction to the Analysis explains the rationale and methodology for conducting the Analysis and provides definitions of the key elements of the crimes of corruption which include abuse of public authority or funds for the purpose of gaining personal benefit. BiH does not have a reliable and standardized method for collecting data on criminal offences of corruption. This prevents the proper evaluation of progress in this area. An important step in creating such a mechanism was the High Judicial and Prosecutorial Council of BiH (HJPC) adoption of the Catalogue of Criminal Offences of Corruption defined under the criminal codes of BiH. Despite this there are still differences in the way the catalogue is being used across courts and PO's. In addition, the catalogue used by the Court of BiH is different from the HJPC's version. The Analysis recommends that the catalogue be revised and harmonized, so as to include all criminal behaviors of corruptive nature. The Analysis further suggests that a mechanism for the implementation of the unique catalogue be strengthened, in order to make the catalogue useful in terms of measuring the performance of the BiH judiciary in combating corruption, and proper targeting of resources and decisions relative to this area.

The introduction of the Analysis further explains the methodological approach used to conduct the assessment. The methodology comprises both a qualitative and quantitative approach in order to provide a complete picture of key challenges in prosecuting and trying corruption cases in the BiH judiciary. The quantitative approach involved gathering of statistical data from the collected sample of 614 verdicts, with data processing to show the main trends in the reference three-year

IZVRŠNI SAŽETAK

I DIO – UVOD

USAID-ov Projekat pravosuđa u BiH (Projekat pravosuđa ili Projekat) pristupio je izradi sveobuhvatne analize sudskih presuda u predmetima korupcije donesenih pred sudovima u Bosni i Hercegovini (BiH) u periodu 2013 – 2015. godina (Analiza). Analiza je provedena u okvirima mandata Projekta koji se odnosi na podršku tužilaštvima u unapređenju rada na složenim oblicima kriminala, posebno predmetima korupcije visokog ranga. Cilj Analize jeste da se na pouzdan način identifikuju ključne prepreke i izazovi u uspješnom procesuiranju krivičnih djela korupcije u BiH, te da se pomogne bh. pravosuđu da ostvari dugo očekivani napredak u ovoj oblasti. Analiza treba da posluži praktičarima kao svojevrsni vodič kroz značajniju sudsku praksu u trogodišnjem periodu koji je bio predmet istraživanja.

Analiza je nastajala u periodu od 2015. do 2017. godine. Podrazumijevala je: prikupljanje ukupno 614 presuda koje se odnose na 416 predmeta, i koje su činile građu za istraživanje, zatim razvoj alata za bilježenje odabranih parametara iz tog uzorka presuda koji su poslužili za izvlačenje i analizu statističkih trendova, kao i kvalitativnu, stručnu evaluaciju procesuiranih predmeta. Na tome je uz projektni tim učestvovala i nekolicina vanjskih eksperata, među kojima sudije, tužioci i pripadnici advokatske profesije. Poseban fokus stavljen je na tužilačku ulogu u radu na ovim predmetima, ne isključujući i ostale učesnike u krivičnom postupku, a imajući u vidu mandat Projekta koji je usmjeren na jačanje tužilačke komponente unutar pravosudnog sistema u BiH.

U uvodnom dijelu Analize dati su razlozi za njenu izradu te pojašnjene pojedinosti o prikupljenom uzorku presuda. Pojašnjen je i pojam korupcijskih krivičnih djela, koji, u najkraćem, označava zloupotrebu povjerenih javnih ovlasti ili sredstava radi ostvarivanja privatne koristi. Skrenuta je pažnja na činjenicu da se u BiH još uvijek ne može reći da postoji pouzdan i jednoobrazan način prikupljanja i praćenja podataka o korupcijskim krivičnim djelima. Ova činjenica ima uticaja na vjerodostojnost procesa evidentiranja podataka o koruptivnim predmetima u pravosuđu u BiH i samim tim i na prezentaciju postignutih rezultata u borbi protiv korupcije u BiH, koji su neophodni za ocjenu napretka u toj oblasti. Važan korak u uspostavi odgovarajućeg mehanizma za jednoobrazno vođenje statistika bilo je usvajanje od strane Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH (VSTV) tzv. Liste koruptivnih krivičnih djela, sadržanih u krivičnim zakonima u BiH. Međutim, primjena liste je još uvijek u dobroj mjeri neujednačna u sudovima, odnosno tužilaštvima, što se pokazalo kroz proces prikupljanja presuda za ovu Analizu. Sud BiH koristi listu koja se razlikuje od Liste VSTV-a, pa se u Analizi daje preporuka za revidiranje i ujednačavanje listi kako bi se u njih uključila ista inkriminisana ponašanja koruptivnog karaktera, a što, sudeći prema podacima koje su dostavljali sudovi, trenutno nije slučaj. Primjena jedinstvene Liste se takođe sugerše kako bi ona poslužila svrsi zbog koje je uspostavljena, a to je pravilno mjerenje učinaka bh. pravosuđa u oblasti borbe protiv korupcije, te odgovarajuće usmjeravanje resursa i odluka koje se odnose na ovu oblast.

period. The qualitative analysis included individual expert analysis of the sample of 56 finalized cases (which includes 140 verdicts).

PART II – TRENDS OBSERVED IN THE CORRUPTION CASE SAMPLE OVER A THREE-YEAR PERIOD

The second part of the Analysis describes the main trends in prosecuting and trying criminal offences of corruption based on the sample of verdicts collected from 2013 to 2015. As noted, a total of 614 verdicts (related to the total of 416 cases) were analyzed, including first instance decisions (460 decisions), second-instance (148) and third instance (6) decisions. The largest number of the analyzed decisions were from the Federation BiH level courts (47% of decisions), followed by the decisions of the RS judiciary (41.5%), Court of BiH (8%) and courts in the Brčko District (3.5%). Such distribution corresponds to the jurisdiction and number of courts at different levels of the BiH judiciary.

The Analysis also collected statistics related to the complexity of cases which were handled by the system. Statistics related to the number of defendants per case revealed that 85% of the cases involved only one defendant, while 10% of the cases involved 2 defendants, 4% of cases involved 3 defendants, and only 1% involved 4 defendants.

The Analysis presented the structure of cases depending on the position defendants occupied when perpetrating the offence. For this purpose a classification was developed, grouping defendants into three categories: high ranking, mid-level and lower level perpetrators. In the case sample collected, the highest percentage of cases processed by the courts were committed by lower level perpetrators, i.e. persons at positions with a low level of responsibilities or authority. The sample did not have even one case where an offense related to high level perpetrators including an elected or appointed official with the highest level of responsibility in the organs of legislative, executive or judicial authority at the state or entity level.

According to the analyzed sample, the most commonly occurring corruption offence prosecuted in BiH, is the abuse of office or authority. This is followed by the criminal offence of embezzlement in office and the criminal offence of lack of commitment in office. Other criminal offences that occur, with equal frequency are: abuse of authority in economic business operations, and bribery.

The Analysis revealed that there is a troubling trend in the judiciary of issuing lenient sentences in cases of corruption. For example, the sample verdicts analyzed demonstrated that 25% of all verdicts rendered in the first instance courts resulted in acquittals (45% in the second instance), and that 34% of abuse of authority verdicts resulted in acquittals (49% in the second instance). The sampling of the sentencing in these verdicts reveals an increasing trend in the courts to issue suspended sentences for corruption crimes, amounting to 62% of sentences in the first instance verdicts, while prison sentences are imposed in less than a third of cases. Fines and asset forfeiture are ordered in a minor percentage of cases, which is also worrying, since these offences are mainly motivated by gaining personal benefit. Finally, the security measure of ban on carrying out a certain occupation, activity or duty was ordered only in relation to 13 persons in the whole sample, or

Nadalje, u uvodnom dijelu Analize dato je obrazloženje metodološkog pristupa koji je korišten. Metodologija je podrazumijevala dva podjednako bitna aspekta za stvaranje cjelovite slike ključnih izazova u procesuiranju korupcije pred pravosuđem u BiH. Prvi metod je bio kvantitativne prirode i odnosio se na prikupljanje statističkih podataka iz ukupnog uzorka presuda i njihovu obradu radi prikazivanja najbitnijih trendova u trogodišnjem referentnom periodu. Pored toga, urađena je i kvalitativna analiza koja je podrazumijevala pojedinačnu stručnu analizu urađenu na odabranom uzorku od 56 pravosnažnih predmeta, što uključuje 140 presuda.

II DIO – UOČENI TRENDovi U UZORKU PROCESUIRANIH KRIVIČNIH DJELA KORUPCIJE U TROGODIŠNJEM PERIODU

U drugom dijelu Analize daje se prikaz osnovnih trendova uočenih u procesuiranju krivičnih djela korupcije, a na uzorku presuda donesenih u BiH od početka 2013. pa do kraja 2015. godine. Ukupan broj analiziranih presuda bio je 614, a ukupan broj predmeta na koje se te odluke odnose je 416. Uzorak uključuje kako odluke donesene u prvom stepenu (460 odluka), tako i one donesene u drugom (148) i trećem stepenu (6). S obzirom na nadležnosti i broj sudova koji djeluju na različitim nivoima pravosuđa u BiH, logično je bilo za očekivati da je najveći broj odluka donesen na nivou FBiH, i to 47% odluka, zatim slijedi pravosuđe RS koje je donijelo ukupno 41,5% analiziranih odluka, Sud BiH donio je 8%, a sudovi u BD 3,5% analiziranih odluka.

U ovom dijelu Analize je između ostalog dat osvrt na složenost predmeta kroz posmatranje broja optuženih lica koja se pojavljuju u jednom predmetu. Tako je u čak 85% predmeta samo jedno lice bilo optuženo, u 10% predmeta su bila 2 optužena lica, u 4% predmeta bila su 3 optužena lica, a u 1% predmeta bila su optužena 4 lica.

Takođe je ponuđena struktura predmeta prema svojstvima koja imaju optužena lica, a za potrebe ove Analize urađena je klasifikacija optuženih po svojstvu u kojem su počinili krivično djelo. Podjela je izvršena na: visokopozicionirane, srednjepozicionirane i nižepozicionirane počiniocima krivičnih djela. Najveći procenat procesuiranih lica u analiziranom uzorku su činili nižepozicionirani počinioci, odnosno lica na pozicijama sa niskim stepenom odgovornosti ili ovlaštenja. U uzorku nije bio niti jedan predmet koji se odnosio na visokopozicioniranog počinioca, tj. izabranog ili imenovanog funkcionera sa najvišim stepenom odgovornosti ili ovlaštenja u organima zakonodavne, izvršne ili sudske vlasti na državnom ili entitetskom nivou.

Djelo koje je ubjedljivo najviše zastupljeno u analiziranom uzorku, tj. za koje se u najvećoj mjeri vode sudski postupci u BiH, jeste zloupotreba položaja ili ovlaštenja. Na drugom mjestu prema učestalosti procesuiranja je krivično djelo pronevjere u službi, a zatim slijedi krivično djelo nesavjestan rad u službi. Krivična djela koja dolaze nakon toga i zastupljena su u jednakom omjeru su zloupotreba ovlaštenja u privredi, odnosno u privrednom poslovanju, te davanje mita i primanje mita.

Pored toga, identifikovani su i drugi znakoviti trendovi u procesuiranju korupcije. Kada se radi o ishodu postupka, iznesen je podatak da je 25% ukupno donesenih prvostepenih te 45% drugostepenih presuda u prikupljenom uzorku oslobađajućih, dok za krivično djelo zloupotrebe položaja ili ovlaštenja ovaj procenat iznosi čak 34% u prvom i 49% u drugom stepenu. Osvrt

only 2%. One of the reasons that penal policy is lenient in BiH is due to the fact that sentencing is arrived at in these cases through plea negotiations. There is an excessive practice of sentencing below the legal limits in plea negotiations. With the rise in corruption offences it is important to have appropriate sentencing policies in place so that a deterrent to potential future criminal activity is established.

PART III – CHALLENGES IN PROVING CERTAIN CRIMINAL OFFENCES OF CORRUPTION – ANALYSIS OF KEY ELEMENTS OF THE CRIMES AND STANDARDS OF PROOF

The third part of the Analysis discusses the qualitative aspects of the Analysis and provides a detailed overview of the selected case law in relation to three criminal offences: 1) accepting gifts and other forms of benefit/accepting a bribe, 2) abuse of office or authority and 3) lack of commitment in office. A short analysis of the prosecution of the criminal offence of embezzlement in office is also included because of the frequency in which it occurs, in the sample which significantly influences the statistics and reporting on the fight against corruption. All these offences were selected due to the frequency in which they occurred in the case law, or the fact that they are the most typical forms of corruption in any society, such as bribery for example, or because some of their key elements are difficult to prove. The Analysis provides an overview of the key elements and the standards of proof applicable to the elements of each of the aforementioned crime as found in the case law in BiH. The following key elements of these offences are analyzed, along with the most common methods of proving them and the degree to which they can be proven in cases:

- The position held by the perpetrator during the time the offense was committed
- Act of perpetration
- Mens Rea (intent) of the perpetrator
- Citations of “blank regulations” in the description of facts in the indictment
- Consequences of the criminal offense

Sentencing practices and policies for each offense as well as practices of forfeiture of proceeds of crime and granting of restitution to aggrieved parties are also examined for each of the analyzed offenses.

The Analysis of each of the four criminal offences is followed by observations about the deficiencies in the quality of reasoning of a majority of the analyzed court decisions related to these cases. These decisions frequently fail to meet the standards specified in the Opinion of the Consultative Council of European Judges No. 11 (2008) (CCJE), which the Analysis relies upon as the reference source for the evaluation of the quality of the reasoning of the verdicts. The Analysis found deficiencies in proving intent in relation to all criminal offences analyzed, which often result in acquittals. The Analysis quoted various decisions of higher courts as evidence of such flaws by the prosecutor's offices, In one case of abuse of office for personal gain, it was emphasized that the intent of the defendant to obtain illegal gain must be proven, rather than assumed, as it is a key element of the

na kaznenu politiku takođe ukazuje na preovladavajući trend izricanja uslovnih osuda za krivična djela korupcije i to u iznosu od čak 62% u prvostepenim presudama, dok se kazna zatvora izriče u manje od jedne trećine predmeta. Takođe je zabrinjavajuće mali procenat odluka u kojima se izriče novčana kazna, a isto tako i onih u kojima je izrečena mjera oduzimanja imovinske koristi, imajući u vidu da je izvršenje ovih djela u većini slučajeva motivisano sticanjem materijalne dobiti. Konačno, sigurnosna mjera zabrane obavljanja određenog poziva, djelatnosti ili dužnosti izrečena je u odnosu na ukupno 13 lica u cjelokupnom uzorku presuda koje su analizirane, odnosno u procentu od svega 2%. Jedan od razloga blage kaznene politike je i činjenica da je procentualno veliki broj predmeta u kojima su sankcije izrečene po osnovu sporazuma o priznanju krivnje ili kaznenih naloga. Kod zaključenja sporazuma o priznanju krivnje ekstenzivno se koriste prednosti koje ovaj institut omogućava u pogledu izricanja kazne ispod zakonskog minimuma. S obzirom da korupcijska krivična djela predstavljaju posebnu društvenu opasnost, pravilna kaznena politika neophodna je kako bi se ostvarili željeni učinci na planu prevencije.

III DIO – IZAZOVI U DOKAZIVANJU POJEDINIH KRIVIČNIH DJELA KORUPCIJE KROZ RAZMATRANJE BITNIH ELEMENATA KRIVIČNOG DJELA I STANDARDA NJIHOVOG DOKAZIVANJA

U trećem dijelu Analize prelazi se na njene kvalitativne aspekte i daje se detaljan prikaz odabrane sudske prakse za tri krivična djela: 1) primanje dara i drugih oblika koristi/primanje mita, 2) zloupotreba položaja ili ovlaštenja i 3) nesavjestan rad u službi. Daje se takođe i kratak osvrt na procesuiranje krivičnog djela pronevjere u službi kao djela koje nije naročito složeno u smislu dokazivanja, ali se u prikupljenom uzorku pojavljuje u značajnoj mjeri, čime se vidno utiče na statistike i izvještavanje u oblasti borbe protiv korupcije, te mu je iz tog razloga posvećena pažnja. Sva pomenuta djela odabrana su kako po kriterijima učestalosti pojavljivanja u sudskoj praksi, tako i zbog činjenice da predstavljaju najtipičnije oblike korupcije u svakom društvu, kao što je, na primjer, krivično djelo davanja mita, ili pak uzimajući u obzir težinu dokazivanja pojedinih elemenata djela. Odabrana krivična djela analizirana su kroz prizmu bitnih elemenata koji čine njihova obilježja i standarda za njihovo dokazivanje koji su uspostavljeni u sudskoj praksi u BiH. Analizirani su sljedeći bitni elementi ovih djela, kao i način i stepen njihove dokazivosti u predmetima:

- svojstvo učinioca
- radnja izvršenja
- subjektivni odnos učinioca prema djelu odnosno umišljaj (ili namjera)
- navođenje blanketnih propisa u činjeničnom opisu optužnice
- posljedica krivičnog djela

Takođe je za svako od djela analizirana praksa odmjeravanja krivične sankcije i s tim povezana kaznena politika, te praksa oduzimanja imovinske koristi i dosuđivanja imovinskopravnog zahtjeva oštećenim licima.

offense without which a conviction could not occur. The issue of intent is certainly one of the elements most difficult to prove, since it is based on the person's state of mind while committing the offence. For this reason, special attention in the Analysis is given to the issue of intent.

The Analysis highlights a particularly important phase of the criminal proceedings, namely the review, or confirmation of the indictment. The Analysis points out that courts often fail to return deficient indictments for clarification which negatively affects the proceedings and results in acquittals. The preliminary hearing judge should be the first reviewer of the facts of the indictment, its operative part and supporting documentation submitted by the prosecutor. Unfortunately, in practice these reviews are merely a formal verification of existence of all elements of the indictment and the decision on preliminary motions to the indictment filed by the defense. Also, indictments are confirmed in a relatively short period of time following their receipt. The Analysis emphasizes the importance of this phase of the proceedings and recommends that preliminary hearing judges should pay closer attention and assign greater importance to the Analysis of the indictment, in order to thoroughly examine each count and the supporting documentation filed with the indictment.

In cases of corruption that refer to the "blank regulation" in their definition in the criminal code (e.g. abuse of office or authority), or where the provision of the criminal code must be complemented with another regulation that the defendant in the given case violated, prosecutors often fail to cite such regulation precisely, and thus risk the outcome of the entire proceedings. The lack of specification of the act of perpetration in the description of facts of the indictment may also undermine the course of the proceedings. Therefore, the Analysis emphasizes this as a problem for prosecutors combatting corruption.

The position held by the perpetrator when committing the offence, though not frequently contested in the analyzed sample, nevertheless constitutes a key element in criminal offences of corruption and thus warrants special attention in the indictment. The lack of due regard for this element, as any other key element, may result in an acquittal, as proven by the examples to which the Analysis refers.

Finally, the Analysis of all individual selected criminal offences has shown that the sentencing policies in the field of corruption are extremely lenient, and are not likely to be used as an important deterrent in efforts to eradicate corruption in BiH society. The Analysis recommends that the PO's exercise greater caution in the negotiation and offering of plea agreements, so that sentences below the statutory minimum are only used in cases where a reduced sentence is fully justified. This critique also applies to the courts that fail to pay sufficient attention to the specification of circumstances affecting the pronouncement of a particular sentence, or the mitigating or aggravating factors and their correlation with the circumstances of the given case. Courts rely on generalized and formulaic reasons too often. This undermines the standard of proper legal reasoning in a court decision and the principle of legal certainty, and even creates the opportunity for arbitrary decision-making.

Nakon analize svakog od pobrojanih krivičnih djela, izdvojena su osnovna zapažanja koja proizlaze iz svih analiziranih predmeta, tj. koja prožimaju većinu odluka. U tom smislu, ukazano je na manjkavosti u kvalitetu obrazloženja sudskih odluka, koja često ne udovoljavaju standardima opisanim u Mišljenju Konsultativnog vijeća evropskih sudija (CCJE) br. 11 (2008), koje je korišteno u ovoj Analizi kao važan referentni izvor za ocjenu elemenata kvalitete obrazloženja presuda.

Drugo važno zapažanje odnosi se na uočene propuste u dokazivanju namjere kod svih analiziranih krivičnih djela, a koji nerijetko rezultiraju donošenjem oslobađajuće presude. Citirane su odluke viših sudova u kojima se jasno ukazuje na takve propuste tužilaštava. U jednom predmetu koji se odnosi na zloupotrebu položaja ističe se da se namjera i umišljaj optuženika da djelom pribavi protupravnu imovinsku korist mora dokazati, a ne pretpostaviti, jer ona predstavlja bitno obilježje bez kojeg nema krivičnog djela. Pitanje postojanja namjere je sasvim sigurno jedan od elemenata koji se teže dokazuju, budući da se radi o subjektivnom, unutarnjem odnosu optuženog prema djelu, pa je njemu u Analizi posvećena dodatna pažnja.

Zatim se skreće pažnja na posebno važnu fazu u krivičnom postupku, a to je kontrola optužnice, odnosno postupak njenog potvrđivanja. Ističe se da sudovi nedovoljno koriste mogućnost vraćanja manjkavih optužnica na uređenje, a što se kasnije negativno odražava na tok postupka pa dovodi i do oslobađajućih presuda. Sudija za prethodno saslušanje treba da vrši prvu činjeničnu kontrolu optužnice, dispozitiva i materijala koje tužilac dostavlja uz optužnicu. Nažalost, u praksi se ova kontrola često svodi samo na formalnu provjeru postojanja obaveznih elemenata optužnice te rješavanje o prethodnim prigovorima odbrane. Takođe se dešava da se potvrđivanje optužnice vrši u relativno kratkom vremenskom intervalu od zaprimanja optužnice. U Analizi se naglašava značaj ove faze postupka i daje preporuka da sudije za prethodno saslušanje posvete veću pažnju i značaj analizi optužnice prije njenog potvrđivanja kako bi ona bila zaista detaljno ispitana po svakoj od tačaka, uključujući i materijale dostavljene uz optužnicu.

Nadalje, kod korupcijskih krivičnih djela kod kojih se u samom pojmu, tj. definiciji djela datoj u krivičnom zakonu upućuje na tzv. blanketni propis, kao što je slučaj kod zloupotrebe položaja ili ovlasti, tj. gdje odredba krivičnog zakona mora biti upotpunjena nekim drugim propisom kojeg je u konkretnom slučaju optuženi prekršio, tužiocima često propuštaju u optužnici precizno navesti te propise, dovodeći na taj način u pitanje ishod cijelog postupka. Jednako kao i prethodno, pitanje preciziranja radnje izvršenja u činjeničnom opisu optužnice takođe se može negativno odraziti na tok postupka, pa je i ono posebno istaknuto kao problematično.

Svojstvo počinioca krivičnog djela, premda nije često osporavano u analiziranom uzorku predmeta, ipak predstavlja bitno obilježje krivičnih djela korupcije, i kao takvo mora biti s dovoljnom pažnjom obrađeno u optužnom aktu. Nedovoljno posvećivanje pažnje ovom elementu može, kao i u slučaju drugih bitnih obilježja, dovesti do oslobađajuće presude, a što je i pokazano u primjerima koji se navode u Analizi.

Konačno, kroz analizu svih pojedinačnih odabranih krivičnih djela, pokazalo se da je kaznena politika u oblasti korupcije izuzetno blaga, i da kao takva teško može predstavljati važan preventivni faktor u naporima za iskorjenjivanje korupcije u bh. društvu. Preporučuje se oprezniji pristup tužilaštava prilikom pregovaranja o krivnji i zaključivanju sporazuma o krivnji, s ciljem da se ublažavanje kazni

PART IV– CURRENT ISSUES RELEVANT TO TRIALS OF CORRUPTION CRIMES

In Part four, the Analysis provides a short discussion of important constitutional and human rights issues that arose in the prosecution of corruption during the time that the Analysis was prepared in 2017. The issue is related to the manner in which evidence is collected in cases of corruption and their admissibility in court and the final outcome of the proceedings. What is particularly problematic is the use of special investigatory methods such as eavesdropping and surveillance of suspects which has become necessary in corruption cases because of the inefficiency of other investigatory methods. The defense frequently objects to the legality of these methods of collecting evidence and this has oftentimes resulted in acquittals in criminal cases which have cost the state substantial time and resources to investigate and prosecute. A landmark decision was issued by the Constitutional Court of BiH in June 2017, which found a number of provisions of the Criminal Procedure Code to be unconstitutional, including provisions related to the use of special investigative measures. (i.e. eavesdropping and surveillance) The Court ruled that application of these investigatory methods touched on basic human and constitutional rights and freedoms, such as the right to privacy, and therefore could be applied only in cases of serious crimes and with judicial review to determine the legality of the methods used. It is unclear what far-reaching and unexpected impact this holding may have on the fight against corruption in BiH. This is particularly true in current and future cases of corruption since some of these provisions which were found unconstitutional provided prosecutors with special investigative powers in cases where there was probable cause to suspect the defendant. While the Analysis was being drafted, the judicial community was considering the best solutions for the necessary amendments to the statutory law governing special investigative measures in criminal proceedings, in order to comply with the decision of the Constitutional Court. The final deadline for the lawmakers to amend the contentious provisions of the law was 6 months from the decision of the Constitutional Court. The Ministry of Justice of BiH has formed a working group which is charged with preparing the amendments to the law.

ispod zakonskog minimuma koristi isključivo onda kada za to postoje opravdani razlozi. Kritika je upućena i sudovima koji u analiziranim odlukama ne pridaju dovoljan značaj konkretizaciji okolnosti koje su dovele do izricanja određene kazne ili primjene olakšavajućih ili otežavajućih okolnosti, i njihovom povezivanju s okolnostima konkretnog slučaja. Sudovi se prečesto pozivaju na uopštene i paušalne razloge, čime se ugrožava standard obrazloženosti sudske odluke i dovodi u pitanje pravna sigurnost, pa i stvara prostor za arbitramost u odlučivanju.

IV DIO – AKTUELNA PITANJA U PROCESUIRANJU KRIVIČNIH DJELA KORUPCIJE

Na koncu, u četvrtom dijelu Analize daje se kratak osvrt na neka aktualna pitanja u vezi s procesuiranjem korupcije, koja su posebno došla do izražaja u toku 2017. godine kao godine objavljivanja ove Analize. Konkretno, radi se o pitanju zakonitosti pribavljenih dokaza u predmetima korupcije, od čega zavisi njihova prihvatljivost na sudu, pa samim tim i krajnji ishod postupka. S tim u vezi, posebno je problematična primjena posebnih istražnih metoda i radnji – poput prisluškivanja i tajnog praćenja osumnjičenih lica – koje se u korupcijskim predmetima nameću kao neophodne usljed neučinkovitosti redovnih istražnih metoda. Česti su prigovori odbrane na zakonitost ovako pribavljenih dokaza, a izuzimanje takve dokazne građe zbog nezakonitosti može u praksi dovesti, i dovodilo je, do oslobađajućih presuda za krivična djela čije je otkrivanje i gonjenje zahtijevalo značajno vrijeme i resurse.

Na kraju Analize ukazuje se na važnu odluku Ustavnog suda BiH donesenu u junu 2017. kojom je oglašen neustavnim niz odredbi Zakona o krivičnom postupku (ZKP) BiH među kojima i one koje se odnose na provođenje posebnih istražnih radnji. S obzirom na to da se radi o veoma restriktivnim mjerama kojima se ograničavaju neka od temeljnih, ustavom i zakonom zaštićenih ljudskih prava i sloboda, kao što je pravo na privatnost, njihovo korištenje mora biti ograničeno na određene teže oblike kriminala i podvrgnuto strogoj sudskoj zaštiti. Međutim, imajući u vidu da su upravo odredbe koje su oglašene neustavnim davale mogućnost da se posebne istražne radnje određuju u istragama u kojima postoji osnov sumnje da je počinjeno neko koruptivno krivično djelo, za pretpostaviti je da će posljedice odluke Ustavnog suda biti dalekosežne, kako na tekuće, tako i buduće predmete, uključujući i u ovom momentu nepredvidive implikacije na opštu borbu protiv korupcije u zemlji. U vrijeme pisanja ove Analize, unutar pravosudne zajednice se razmatraju najbolja buduća rješenja u pogledu neophodnih izmjena zakonskih normi vezanih za korištenje posebnih istražnih radnji u krivičnim postupcima, a kako bi se udovoljilo zahtjevima odluke Ustavnog suda. Ministarstvo pravde BiH oformilo je radnu grupu za izradu prijedloga izmjena zakona, a krajnji rok do kojeg je zakonodavac dužan izmijeniti spome zakonske odredbe bio je 6 mjeseci od donošenja navedene odluke.

I DIO – UVOD

I. UKRATKO O POJMU KORUPCIJSKIH KRIVIČNIH DJELA

Korupcijska krivična djela predstavljaju nezakonita ponašanja kojima se zloupotrebom javnih ovlaštenja ostvaruje privatna korist. Ujedinjene nacije (UN) još su 1995. godine korupciju definisale kao “*podmićivanje ili drugi oblik ponašanja prema osobama kojima su povjerene javne dužnosti, a koje krše dato im povjerenje u nastojanju ostvarivanja nezaslužene koristi bilo koje vrste za sebe ili za druga lica*”.¹ Posebna društvena opasnost krivičnih djela korupcije sastoji se u tome što se njima ugrožava funkcionisanje državnog aparata i povjerenje u rad javnih službi, te vrši napad na sveukupne moralne vrijednosti društva.²

S obzirom na to da je BiH ratifikovala najvažnije međunarodne dokumente u oblasti sprečavanja i borbe protiv korupcije³, jasno je da je time pokazala osnovno opredjeljenje da svojim građanima osigura institucije i društveno okruženje koji će u najvećoj mogućoj mjeri biti slobodni od korupcije. Ispunjenje ovog cilja je od ključne važnosti za izgradnju životne sredine u kojoj će svako napredovanje u službi ili u društvu biti zasnovano na dokazanim kompetencijama, jer se jedino na tako uspostavljenim temeljima može graditi dugoročno zdravo javno okruženje za buduće naraštaje i vratiti povjerenje građana u institucije i javni sektor.

Ipak, u proteklim godinama BiH kontinuirano biva loše ocijenjena kroz izvještaje Transparency Internationala i kroz Indeks percepcije korupcije, jednako kao i u Izvještajima o napretku Evropske komisije (EK). U Izvještaju Evropske komisije za 2016. godinu navodi se da korupcija ostaje

1 UN, IX Kongres u Kairu, 1995.

2 Detaljnije o pojmu korupcijskih krivičnih djela i krivičnih djela protiv službene dužnosti vidi: *Komentari krivičnih/kaznenih zakona u Bosni i Hercegovini*, zajednički projekat Vijeća Evrope i Evropske komisije, Sarajevo 2005. godine, autorski tim: Hajrija Sijerčić-Čolić, Malik Hadžiomeragić, Marinko Jurčević, Damjan Kaurinović, Miodrag Simović, (dalje u tekstu: *Komentari krivičnih zakona*) 706-707: “Ovaj vid krivičnih djela u današnje vrijeme spada u kategoriju kriminaliteta sa izrazito visokim stepenom opasnosti za društvo. To se ogleda ne samo u materijalnim posljedicama koje vršenjem ovih djela nastaju, već posebno u razaranju i remećenju osnovnih tokova društvenog života kroz napad na moralne vrijednosti društva. Iz samog naziva ovih djela proizilazi da je njihovo suštinsko obilježje povreda službene dužnosti učinjena od strane službenih lica protivpravnim korištenjem službene pozicije i ovlaštenja koja iz toga proizilaze. Radi se o djelima zloupotrebe vlasti, nedopuštenog korištenja službenog položaja i ovlaštenja koja ta lica imaju u obavljanju službene dužnosti. Ovakve pojave koje predstavljaju veliko zlo za svako društvo, karakteristične su kako za starija tako i za savremena društva. Njihova opasnost posebno je potencirana činjenicom da ova djela vrše lica koja su nosioci službenih ovlaštenja, što predstavlja napad na integritet službe iznutra. To istovremeno povećava mogućnost prikrivanja ovog vida kriminaliteta. Neuredno, nesavjesno i nepravilno vršenje službene dužnosti, javnih i drugih ovlaštenja, pogoduje i razvoju birokratije i dovodi do korumpiranosti administracije. Ako je uz to administracija zbog korumpiranosti povezana i sa učiniocima nekih drugih krivičnih djela ili je radi vršenja ovih djela i sama međusobno povezana i organizovana, onda su otvorene mogućnosti za neograničeno širenje bezakonja koje je teško kontrolisati i otkrivati. Ovakva ponašanja narušavaju ugled vlasti i slabe povjerenje građana u službenički aparat svoje države. Zato sve države preduzimaju odgovarajuće mjere za suzbijanje i sprečavanje svih vidova nesavjesnosti i zloupotreba u vršenju službe i drugih javnih ovlaštenja. Pored niza mjera preventivnog karaktera, predviđaju se i primjenjuju i različiti oblici odgovornosti službenih lica, među koja spada i krivična odgovornost.”

3 Na prvom mjestu je to Konvencija UN protiv korupcije iz 2003. godine, koja je u BiH stupila na snagu 26. 10. 2006. godine (objavljena u “Službenom glasniku BiH” Međunarodni ugovori 05/2006). BiH je takođe ratifikovala Krivičnopravnu konvenciju o korupciji, Građanskopravnu konvenciju o korupciji, Evropsku konvenciju o međusobnoj pomoći u krivičnim/kaznenim predmetima, UN konvenciju protiv transnacionalnog kriminala kao i Konvenciju o pranju, traganju i oduzimanju imovine stečene kriminalom.

rasprostranjena u mnogim oblastima te i dalje predstavlja ozbiljan problem, a navode se i podaci o nepostojanju sudskih predmeta korupcije protiv visokorangiranih počinilaca.

U BiH su kroz četiri važeća krivična zakona inkriminisana ponašanja koja imaju obilježja koruptivnih krivičnih djela. Krivični zakoni u BiH ne sadrže jedinstvenu definiciju korupcije, niti su ta djela grupisana na jednom mjestu u zakonu. Isti je slučaj i u većini zakonodavstava drugih zemalja. Ovo je zbog toga što sva djela korupcije nemaju isti primarni objekt zaštite, a na osnovu kojeg se uobičajeno vrši klasifikacija krivičnih djela u zakonima. Tako su npr. u krivičnim zakonima djela klasifikovana na ona protiv: slobode i prava čovjeka i građanina, službene dužnosti, privrede, imovine, života i tijela i drugo. Kod krivičnih djela korupcije primarno se ugrožava "zakonito, savjesno i pravilno vršenje službene dužnosti i ovlašćenja",⁴ a tipični oblici korupcije u užem smislu su zloupotreba službenog položaja, nesavjestan rad u službi, prevara u službi, primanje mita, protivzakonito posredovanje ili trgovina uticajem.⁵ Stoga se ova krivična djela uglavnom nalaze u poglavlju krivičnih zakona posvećenom korupciji i povredama službene dužnosti. Međutim, korupcijska mogu biti i ona djela kojima se prvenstveno povređuju ili ugrožavaju druge vrijednosti kao što su lična prava čovjeka, imovina, funkcionisanje privrede i slično, pa tako u širem smislu u korupcijska krivična djela ili nepravna krivična djela korupcije spada niz drugih krivičnih djela koja se možda na prvi pogled ne čine koruptivnim, poput povrede slobode izbora/opredjeljenja birača, odavanja tajnih podataka, trgovine ljudima, krijumčarenja ljudi, zloupotrebe u postupku privatizacije, sklapanja štetnih ugovora, zloupotrebe u stečajnom postupku i dr. Radi se o nizu krivičnih djela čija je zaštita primarno usmjerena na neki drugi zaštitni objekat, ali ih mogu karakterisati određene okolnosti, način izvršenja i ponašanja učesnika u izvršenju, koji upućuju na zaključak da je djelo poprimilo koruptivna obilježja. Ova krivična djela rasuta su u različitim poglavljima krivičnih zakona, u zavisnosti od primarnih vrijednosti koje se njima štite.

U tom smislu je veoma bitno napomenuti da je VSTV kroz Listu koruptivnih krivičnih djela, koju je usvojilo 2015. godine, na jednom mjestu nastojalo objediniti sva krivična djela koja se smatraju koruptivnim i u užem i u širem smislu, uz posebno izdvajanje i navođenje okolnosti koje neko djelo, koje se ne smatra primarno koruptivnim, svrstava na ovu listu.⁶

2. RAZLOZI ZA IZRADU I SVRHA ANALIZE

Projekat pravosuđa usmjeren je prvenstveno na jačanje kapaciteta tužilaštava u BiH za uspješno vođenje istraga i procesuiranje predmeta korupcije i privrednog kriminala. Iako borba protiv korupcije ne podrazumijeva samo aktivnosti pravosudnog sektora, on je jedan od veoma važnih segmenata te borbe. U okviru nastojanja da se ojačaju tužilački kapaciteti, Projekat je u 2015. kao prvoj godini implementacije pristupio izradi Analize sudskih presuda u predmetima s elementima korupcije. Kao relevantni period za analizu uzet je trogodišnji period, odnosno presude u oblasti

4 *Komentari krivičnih zakona u BiH*, op.cit, str. 706-707, gdje se navodi: "Ovako određen objekat zaštite kod ovih djela ne ograničava se samo na zakonito postupanje klasične državne administracije, već obuhvata i sve javne službe kao što su socijalne, kulturne, prosvjetne, zdravstvene, zatim službe u bankarstvu i finansijskom poslovanju, prometu roba i usluga odnosno trgovini, međunarodnim ekonomskim transakcijama, te uopšte službe koje vrše javna ovlašćenja."

5 U krivičnim zakonima u BiH ovo krivično djelo, prema izmjenama iz 2015., 2016. i 2017. godine pojavljuje se pod nazivom Primanje nagrade ili drugog oblika koristi za trgovinu uticajem ili Davanje nagrade ili drugog oblika koristi za trgovinu uticajem.

6 Više o Listi koruptivnih krivičnih djela vidi u poglavlju analize "Evidencije o koruptivnim krivičnim djelima".

korupcije donesene u BiH od početka 2013. do kraja 2015. godine. Primarna namjera bila je da se na pouzdan način identifikuju najznačajniji trendovi i ukaže na osnovne poteškoće sa kojima se tužilaštva susreću u procesuiranju krivičnih predmeta iz oblasti korupcije kroz period od tri godine. S obzirom na mandat projekta, fokus je stavljen na razmatranje uspjeha s kojim tužioci pred sudom dokazuju ključne elemente koji čine obilježja krivičnih djela korupcije, a što je presudno za donošenje osuđujućih presuda.

Prema dosadašnjim procjenama koje je napravio Projekat radeći s tužilaštvima u BiH, uočeno je da postoji uvriježeno mišljenje i među sudijama i među tužiocima da ne postoji konzistentna praksa procesuiranja i odlučivanja u predmetima korupcijskog kriminala, te da pristup često zavisi od pojedinca kojem je predmet dodijeljen u rad. Tužioci vjeruju da standard dokazivanja znatno varira među različitim sudijama, a ukazano je i na nedostatak relevantne sudske prakse koja bi im pomogla da procijene koji nivo dokaza im je potreban, odnosno koji standard dokazivanja će biti primijenjen, kako bi se došlo do osuđujuće presude. Zbog toga, kako su ukazali neki tužioci, ponekad se čak i odustaje od optuženja za neka krivična djela navodeći da je zbog stavova suda određena djela koruptivne prirode gotovo nemoguće dokazati, te da tužioci ne žele da se negativan ishod u predmetu odrazi na njihovu tužilačku normu na osnovu koje su ocjenjivani. Takođe, sudije prvostepenih sudova ukazuju na nedostatak dosljednih stavova i instrukcija drugostepenih sudova koji bi doveli do kvalitetne sudske prakse. Zbog toga se kao nužna iskazuje potreba za uspostavom baze relevantne sudske prakse ne samo u ovoj već i u drugim oblastima, čija je funkcija upravo približavanje pravnih stavova i shvatanje među sudovima.

Zbog svega navedenog, Analiza treba da posluži praktičarima i kao svojevrsni vodič kroz značajniju sudsku praksu koja je bila predmet razmatranja. Jedan od važnih ciljeva Analize je da se na ovaj način prepoznaju područja u kojima je najpotrebnije unapređenje djelovanja tužilaca, ali i nosilaca pravosudnih funkcija uopšte. Praktična korist Analize bit će da se naponi Projekta usmjere na odgovarajuće stručno usavršavanje tužilaca i sudija u BiH kako bi se koruptivna krivična djela, posebno iz oblasti privrednog kriminaliteta, bolje razumjela i uspješnije procesuirala donošenjem većeg broja osuđujućih presuda.

Zapažanja i preporuke sadržane u Analizi takođe treba da posluže kao osnov za pravilan strateški pristup borbi protiv korupcije putem krivičnog pravosuđa, usmjeravanje kaznene politike u ovoj oblasti, te razvoj i promociju konzistentnijih praksi postupanja u sudskim slučajevima s elementima korupcije. Rezultati Analize bit će stavljeni na raspolaganje VSTV-u i njegovim odgovarajućim tijelima kako bi bili uzeti u obzir prilikom procjene i unapređenja postojećih sistemskih rješenja u oblasti efikasnosti pravosuđa. Oni takođe mogu biti podloga i za prijedloge izmjene relevantnog krivičnog zakonodavstva.

3. UZORAK ANALIZIRANIH SUDSKIH ODLUKA

Uzorak analiziranih sudskih odluka obuhvata ukupno 614 presuda u predmetima s koruptivnim elementima koje su donesene od strane sudova u BiH u periodu od tri godine (2013, 2014. i 2015. godina) i koje su dostavljene Projektu u procesu prikupljanja odluka. Ovaj broj obuhvata prvostepene, drugostepene i trećestepene presude donesene u navedenom periodu, a odnose

se na ukupan broj od 416 različitih predmeta. Važno je i napomenuti da se Projekat odlučio za prikupljanje isključivo sudskih odluka, tj. presuda, a ne i tužilačkih odluka, tj. optužnica. Naime, zaključeno je da će, uzimajući u obzir ciljeve Analize, svi neophodni podaci za njenu izradu moći biti prikupljeni pregledom sudskih odluka, a imajući u vidu način pisanja sudskih presuda.

Relativno veliki uzorak presuda koje su prikupljene omogućio je da se putem ekstrahovanja unaprijed zadatih parametara iz svake odluke, identifikuju značajni statistički trendovi i pojave koji ukazuju na sistemske slabosti u tretiranju korupcije putem krivičnog sistema. Pored toga, uzorak od 614 presuda omogućio je i da se iz njega izdvoji manji relevantni uzorak od 56 pravosnažnih predmeta na kojima je urađena temeljita stručna analiza kvalitativnih aspekata procesuiranja krivičnih djela korupcije.

Za razliku od kvalitativne analize, za potrebe analize statističkih aspekata, odnosno trendova u procesuiranju korupcije, nisu korišteni samo pravosnažni predmeti, već je analizirano svih 614 prikupljenih odluka. Ovakav metodološki pristup opravdalo je više razloga. Najprije, period koji je obuhvaćen istraživanjem traje od početka 2013. do kraja 2015. godine. Od sudova su zatražene sve odluke u predmetima korupcije koje su donesene u tom trogodišnjem periodu. Kao što je razumljivo, sve dobijene odluke koje su sudovi dostavili nisu bile pravosnažne, već su u nekim predmetima u uzorak ušle samo drugostepene odluke zahvaćene označenim periodom, dok su u drugima to bile samo prvostepene odluke koje su u označenom periodu bile u fazi razmatranja od drugostepenih sudova. Za određeni broj predmeta koji su postali pravosnažni u referentnom periodu, dostavljene su sve relevantne odluke (tj. svi oni predmeti koji su okončani u periodu od početka 2013. do kraja 2015. godine). Gledano s aspekta statističkih parametara, bilo je važno analizirati cjelokupni uzorak dobijenih odluka kako bi se uočile česte pojave u postupcima pred svim sudovima, a za mnoge od bilježenih parametara nije bio opredjeljujući konačni ishod postupka (osuđujuća ili oslobođajuća presuda), već drugi aspekti presude putem kojih se moglo doći do zaključaka o ustaljenim praksama na svim nivoima sudovanja. Takav pristup ujedno je omogućio i korištenje većeg, a samim tim i reprezentativnijeg uzorka za analizu pojava u pravosuđu, što je dovelo do pokazatelja koji su pouzdani i vjerodostojni. Takođe, u nekim slučajevima je bilo zanimljivo porediti trendove između prvostepenih i drugostepenih sudova te ih analizirati i s tog aspekta, i izvući relevantne zaključke i pouke, kao što će biti vidljivo u nastavku analize.

A. PROCES PRIKUPLJANJA SUDSKIH ODLUKA

Aktivnosti na prikupljanju sudskih odluka za Analizu započele su još u 2015. godini, koja je ujedno bila i prva godina implementacije Projekta. Projekat se najprije obratio VSTV-u u januaru 2015. godine, sa zahtjevom za dostavu statističkih podataka o svim presudama u krivičnim predmetima korupcije koje su sudovi u BiH donijeli u periodu 2013-2014. godina, uključujući i predmete organizovanog kriminala ukoliko sadržavaju elemente korupcijskog kriminala. VSTV je 29. 4. 2015. godine dostavilo tražene podatke sa navođenjem broja sudskih predmeta, odnosno identifikacionim brojevima relevantnih sudskih presuda. Pored toga, VSTV je izrazilo svoju podršku Projektu i pozvalo sve predsjednike sudova i glavne tužioce u BiH na saradnju s Projektom, u okviru svojih zakonskih mogućnosti, a radi što uspješnijeg provođenja aktivnosti koje imaju za cilj unapređenje efikasnosti pravosuđa u BiH, sa posebnim naglaskom na borbu protiv korupcije.

Posebno je naglašena važnost da se obezbijedi pristup podacima i materijalima neophodnim za nesmetano izvršenje projektnih aktivnosti.⁷ Nakon toga, Projekat se dopisima obratio svakom sudu pojedinačno, tražeći dostavljanje kopija sudskih odluka o kojima je Projekat dobio saznanja, ali i eventualno dodatnih presuda donesenih u istom periodu, a koje bi odgovarale traženom uzorku i bile relevantne za Analizu. Proces prikupljanja trajao je nekoliko mjeseci i rezultirao je prikupljanjem većine traženih odluka. Paralelno s procesom kreiranja baze presuda kao i alata kreiranih za svrhu analize prikupljenih odluka, tokom 2016. godine je nastavljen postupak prikupljanja novih presuda donesenih u 2015. godini. Ponovno je tražena dostava kopija odluka od strane svih sudova te je na taj način kompletiran uzorak koji se odnosi na trogodišnji period, na kojem je urađena analiza. Od ukupnog broja presuda čije je dostavljanje zatraženo, sudovi su dostavili blizu 80% traženih odluka, što prikupljeni uzorak čini reprezentativnim i relevantnim za analizu.

B. EVIDENCIJE O KORUPTIVNIM KRIVIČNIM DJELIMA

Na ovom mjestu je važno skrenuti pažnju na način vođenja statističkih podataka o predmetima korupcije u periodu koji je bio obuhvaćen analizom, a koji je uticao i na prikupljeni uzorak presuda. Za prvi krug prikupljanja odluka, koji se odnosio na 2013 - 2014. godinu, Projekat je bio dobio podatke u skladu s dotadašnjim načinom evidentiranja i praćenja podataka o predmetima korupcije od strane VSTV-a. Dobijeni su podaci za presude koje se odnose na krivična djela sadržana u poglavlju krivičnog zakona koje se odnosi na krivična djela podmićivanja, odnosno krivična djela protiv službene dužnosti. Naime, u svakom od četiri zakona sadržano je poglavlje u kojem su nalaze krivična djela koja se odnose na različite oblike zloupotrebe službenog položaja te primanje i davanje mita, kao klasična krivična djela korupcije. U KZ BiH to je "XIX Glava devetnaesta – Krivična djela korupcije i krivična djela protiv službene i druge odgovorne dužnosti", u KZ FBiH "XXXI – Glava trideset prva – Krivična djela podmićivanja i krivična djela protiv službene i druge odgovorne funkcije", u KZ Brčko distrikta BiH "XXXI Glava trideset i prva – Krivična djela podmićivanja i krivična djela protiv službene i druge odgovorne dužnosti", te u KZ RS "Glava XXV Krivična djela protiv službene dužnosti".⁸

U aprilu 2015. godine, Stalna komisija za efikasnost tužilaštava pri VSTV-u usvojila je tzv. Listu koruptivnih krivičnih djela (ANEKS I)⁹, kao rezultat intenziviranja napora za borbu protiv korupcije u BiH. Lista je imala za cilj da se pregledom svih krivičnih zakona u BiH označe ona krivična djela koja imaju karakter koruptivnih, te da se uvrste u jedinstvenu listu koja će služiti pravilnom mjerenju učinaka bh. pravosuđa u oblasti borbe protiv korupcije, te pravilnom usmjeravanju resursa i odluka VSTV-a. Lista pored toga treba da posluži tužilaštvima u BiH kao uputstvo za označavanje predmeta oznakom KTK (krivična djela korupcije) i za to vezano praćenje njihovih učinaka u ovoj oblasti. Listom su pored većine djela iz gore pomenutih glava krivičnih zakona, kao klasičnih oblika korupcije u užem krivičnopravnom smislu, obuhvaćena i krivična djela iz drugih glava zakona koja se zbog svojih obilježja trebaju smatrati koruptivnim krivičnim djelima u širem smislu (kao što je svojstvo učinoca kao službene ili odgovorne osobe, ili način izvršenja djela). Tu spadaju

7 Vidi dopis VSTV-a br. 01-50-237-2/2015, od 5. 3. 2015. upućen svim predsjednicima sudova i glavnim tužiocima u BiH.

8 U ranijem KZ RS "Glava dvadeset sedma – Krivična djela protiv službene dužnosti".

9 Lista koruptivnih krivičnih djela VSTV-a nalazi se u Aneksu I uz Analizu. Radi bolje preglednosti, u Listu su ubačeni nazivi poglavlja iz krivičnih zakona u kojima se nalaze krivična djela uključena u Listu.

različiti oblici nesavjesnog rada u privrednom poslovanju, zloupotreba u postupku privatizacije, nesavjesnog rada u pravosuđu i niz drugih djela. Na taj način, usvajanjem Liste su na precizniji i sveobuhvatniji način definisana sva djela iz postojećeg krivičnog zakonodavstva koja su koruptivne prirode. Istovremeno, to je rezultiralo obuhvatanjem većeg broja krivičnih djela u skupinu djela koja se zvanično karakterišu kao koruptivna¹⁰.

Međutim, potrebno je na ovom mjestu skrenuti pažnju na određene uočene nedosljednosti u primjeni Liste koruptivnih djela VSTV-a, od strane sudova, odnosno tužilaštava prilikom vođenja evidencija o predmetima. Prije svega, Sud BiH je modifikovao Listu VSTV-a u dijelu koja se odnosi na djela iz Krivičnog zakona BiH i kao takvu je koristi za svoje statistike. Već tu se pojavljuje problem s dosljednim vođenjem evidencija o korupcijskim krivičnim djelima koje utiču na pregled tokova u procesuiranju koruptivnih krivičnih djela. Posmatrano s metodološkog aspekta, obje liste na isti način diferenciraju krivična djela po nivoima nadležnosti i u odnosu na pojedine krivične zakone u BiH. Također, i lista VSTV-a i Suda BiH upućuju u dijelu "komentar" na kriterije ili razloge zbog kojih su pojedina krivična djela uvrštena na listu, iako se tradicionalno ne smatraju primarno koruptivnim. Primjetno je, međutim, da je Lista Suda BiH nešto šira, pa su tako na nju uvrštena krivična djela nesavjestan rad u službi iz člana 224. KZ BiH, krivotvorenje službene isprave iz člana 226. KZ BiH, protivzakonita uplata i isplata iz člana 227. KZ BiH, protivzakonito oslobođenje osobe lišene slobode iz člana 228. KZ BiH te protivzakonito prisvajanje stvari pri pretresanju ili izvršenju iz člana 229. KZ BiH. Pri tome su navedena krivična djela obuhvaćena glavom XIX KZ BiH, u koju je zakonodavac svrstao krivična djela korupcije i krivična djela protiv službene i druge odgovorne dužnosti, ali se uprkos toj činjenici nisu našla na listi koju je usvojilo VSTV. Navedena djela se u značajnom broju pojavljuju u uzorku prikupljenih presuda od strane svih sudova, a posebice krivično djelo nesavjestan rad u službi, nesavjesno privredno poslovanje te krivotvorenje službene isprave. To upućuje na zaključak o učestalosti procesuiranja ovih djela i poimanju istih kao koruptivnih od strane ne samo Suda BiH već i entitetskih sudova koji su dostavljali svoje odluke. Ocijenjeno je da se iz tog razloga u izradi ove Analize izvrši poseban osvrt i na krivično djelo nesavjestan rad u službi.¹¹

Nadalje, potrebno je da Lista VSTV-a bude revidirana u skladu sa izmjenama krivičnih zakona, uključujući izmjene koje su uvedene novelama krivičnih zakona od 2015. godine. To je važno za krivična djela krijumčarenja ljudi iz člana 189. KZ BiH i trgovine ljudima iz člana 186. KZ BiH, koji su u toku 2015. godine u velikoj mjeri izmijenjeni te su dodata krivična djela koja se tiču organizovanog izvršenja krivičnog djela. Također, usvojene su i izmjene koje se tiču krivičnog djela trgovine uticajem, na svim nivoima, koje se prema krivičnim zakonima u BiH, prema izmjenama iz 2015, 2016. i 2017. godine, pojavljuje pod nazivom *primanje nagrade ili drugog oblika koristi za trgovinu uticajem* ili *davanje nagrade ili drugog oblika koristi za trgovinu uticajem*.

S druge strane, upoređujući Listu sa podacima koji su pribavljeni u procesu prikupljanja odluka koje su bile predmetom ove Analize, primijećeno je da su dostavljane presude i za krivična djela

¹⁰ Imajući u vidu navedeno, usvajanje Liste se neminovno odrazilo i na metodologiju prikupljanja odluka i već započete aktivnosti vezane za analizu presuda. Stoga su, u okviru nastavka provođenja aktivnosti, za 2015. godinu od VSTV-a zatraženi podaci o donesenim presudama korištenjem novog sistema praćenja takozvanih "KTK" predmeta, tj. vodeći se novousvojenom Listom koruptivnih krivičnih djela.

¹¹ Iz člana 224. KZ BiH, odnosno član 322. KZ RS, član 387. KZ FBiH, član 381. KZ BD.

koja očigledno ne mogu imati karakter koruptivnih, kao što su krađa, izazivanje opšte opasnosti, iznošenje u inostranstvo predmeta koji su od posebnog kulturnog ili istorijskog značaja ili prirodnih rijetkosti, samovlašće itd. To ukazuje na nepravilno vođenje evidencija o korupcijskim krivičnim djelima, kao i očigledne greške u zavođenju predmeta, koje se na nejednak način primjenjuje u različitim sudovima, odnosno tužilaštvima u BiH. Istovremeno, značajan je broj djela koja se nalaze na Listi VSTV-a a nisu se pojavila u uzorku prikupljenih presuda, među kojima je: zloupotreba u postupku privatizacije, zloupotreba u stečajnom postupku, podmićivanje pri izborima ili glasanju i dr.

Konačno, pored navedenog, potrebno je skrenuti pažnju i na još jednu važnu činjenicu. Iako djela sa Liste trebaju da se u tužilaštvima u pravilu registruju kao KTK predmeti, postoje i druge oznake predmeta kao što su KTO (organizovani kriminal) i KTPO (privredni kriminal) u slučaju kojih može doći do preklapanja u karakteristikama predmeta. Posebno u slučaju oznake predmeta KTPO može doći do nedoumica u pogledu dodjele oznake predmeta imajući u vidu da predmet može nositi samo jednu oznaku, a istovremeno može imati obilježja i privrednog i korupcijskog kriminala. Od odluke o tome koja oznaka treba imati prevagu, u konačnici zavisi statističko praćenje i vođenje podataka o korupcijskom, odnosno privrednom kriminalu.¹²

Na osnovu svega rečenog, **nesumnjivo je da postoji potreba jedinstvenog pristupa i preciznog definisanja kriterija koji određeno djelo čine koruptivnim, na svim nivoima pravosudne vlasti u BiH, kako bi i politika suzbijanja korupcije mogla biti jedinstvena i odgovarajuća prepoznatim problemima sa kojima se pravosuđe, u ovom segmentu, suočava. Potrebno je da svaki sud i svako tužilaštvo imaju isto razumijevanje o tome šta čini koruptivno djelo i da na unificiran način pristupaju označavanju tih djela.** Bitno je napomenuti i da je na konferenciji glavnih tužilaca i predsjednika sudova održanoj 2017. godine zaključeno da će se koruptivni predmeti smatrati hitnim, pa je jasno da se trebaju primijeniti isti kriteriji u klasifikaciji ovih predmeta. **Revidiranje Liste koruptivnih djela, njeno usaglašavanje sa novelama krivičnih zakona i upotpunjavanje sa svim krivičnim djelima koja imaju karakter koruptivnih, kao i dosljedna primjena, dovest će do vjerodostojnog praćenja trendova u procesuiranju koruptivnih krivičnih djela i dobijanja relevantnih pokazatelja o učestalosti pojave korupcije i borbe sa istom, kroz krivične postupke.**

4. METOD ANALIZE ODLUKA

U izradi Analize uzajamno su korištena dva metoda: kvantitativni i kvalitativni metod. Njihovom kombinacijom nastojalo se osigurati da materija bude svestrano obrađena i da se dođe do relevantnih pokazatelja na osnovu kojih je moguće izvući valjane i adekvatne zaključke i preporuke.

12. S tim u vezi ne može se sa sigurnošću tvrditi da su sva koruptivna krivična djela pravilno evidentirana u sistemu automatskog upravljanja predmetima, pa samim tim i dostavljene odluke o njima.

A. MJERENJE STATISTIČKIH TRENDOVA IZ PRIKUPLJENOG UZORKA PRESUDA – KVANTITATIVNA ANALIZA

Kvantitativna analiza se oslanja na empirijske statističke podatke iz 614 sudskih odluka (koje se odnose na 416 predmeta) sakupljenih od strane Projekta pravosuđa i donesenih u periodu od 2013. do 2015, s ciljem identifikovanja najbitnijih trendova s aspekta efikasnosti, učestalosti procesuiranja krivičnih djela korupcije, ali i vrste i prirode predmeta koji se procesuiraju u BiH. Ovaj dio Analize obuhvata različite presjeka statističkih pokazatelja, koji su izdvojeni iz prikupljenih sudskih odluka za period od tri godine, odnosno od 2013. do 2015. godine.

Do zaključaka se došlo analizom podataka koristeći alate koji su razvijeni isključivo za ovu Analizu. Različite kategorije podataka su ekstrahovane iz odluka i uvrštene u dvije različite baze informacija o presudama: jedna u kojoj su evidencije vođene prema licima, a druga prema predmetima, odnosno odlukama. Ovakav pristup osigurao je precizno izvođenje zaključaka relevantnih za analizu, imajući u vidu da se neki od parametara, poput izrečene krivične sankcije ili svojstva optuženog, mogu mjeriti isključivo u odnosu na lica koja se pojavljuju kao optužena, dok se drugi, kao što je, na primjer, vrsta krivičnog postupka koji je vođen ili njegova dužina trajanja, mogu mjeriti u odnosu na cjelokupni predmet.

Svrha kvantitativnog dijela Analize je između ostalog da pokaže broj, tipove i vrstu donesenih presuda, predstavi trendove uspjeha krivičnog gonjenja, odredi odnos osuđujućih i oslobađajućih presuda u poređenju sa ukupnim brojem presuda, ispita politiku sudskog sankcionisanja i izricanja mjera za konfiskaciju ilegalno stečene imovine.

B. POJEDINAČNA STRUČNA ANALIZA ODABRANOG UZORKA PREDMETA – KVALITATIVNA ANALIZA

Pored kvantitativnog, za kvalitativni aspekt Analize, od ukupnog broja od 416 predmeta izdvojeno je 56 pravosnažno okončanih predmeta koji su analizirani na detaljniji način. U zavisnosti od slučaja, pravosnažni predmeti za kvalitativnu analizu su ponekad uključivali jednu, dvije ili više presuda, a sve u zavisnosti od toka postupka odnosno procesnog momenta u kojem je došlo do pravosnažnosti, tako da je za ovaj dio Analize korišteno ukupno 140 odluka.

Prilikom odabira sudskih presuda, tj. predmeta za analizu, vodilo se računa da to budu predmeti koji se odnose na najznačajnije i najzastupljenije oblike koruptivnih krivičnih djela, s fokusom na počiniocima takvih djela koji obavljaju javne i odgovorne funkcije. Kako bi se na dovoljnom broju primjera mogli izvesti i određeni zaključci, izabrana su za detaljniju analizu tri krivična djela, i to: *zloupotreba položaja ili ovlasti*, *primanje dara ili drugih oblika koristi* (odnosno primanje mita) te *nesavjestan rad u službi*. Predmeti zloupotrebe položaja ili ovlasti najzastupljeniji su u prikupljenom uzorku presuda. Od ukupnog broja lica u odnosu na koje je donesena sudska presuda za korupciju, njih 34% bili su optuženi za ovo krivično djelo. Takođe, zloupotreba položaja i primanje mita predstavljaju najtipičnije oblike korupcijskog kriminalnog ponašanja, kažnjivog u svakoj modernoj državi. Iako je i djelo davanja mita zastupljeno u jednakom omjeru kao i djelo primanja mita (oba sa 4%), postoje stavovi o tome kako ova djela ne trebaju na isti način biti kriminalizovana pa se čak

i predlaže dekriminalizacija davanja mita kao način podstrekavanja prijavljivanja korupcije.¹³ Stoga je u Analizi primat dat krivičnom djelu primanja mita. Krivično djelo nesavjestan rad u službi odabrano je zbog činjenice da je krivičnim zakonima okarakterisano kao koruptivno,¹⁴ a u prikupljenom uzorku javlja se u značajnom broju. Pored toga, uvidom u prikupljene odluke primijećeno je da se u predmetima u kojima se optuženima na teret stavljalo krivično djelo nesavjesnog rada u službi donosi značajan broj oslobađajućih presuda (u procentu od 53% u prvostepenim i čak 64% u drugostepenim presudama). Neki od tih predmeta su bili eksponirani u javnosti upravo zbog svojstva izvršilaca krivičnih djela kao nosilaca visokih javnih funkcija. Takođe, značajan je odnos ovog krivičnog djela i krivičnog djela zloupotrebe položaja ili ovlaštenja kada se ima u vidu da se bitna obilježja ovih krivičnih djela u velikom dijelu preklapaju. Konačno, napravljen je i kratak osvrt na krivično djelo *pronevjere u službi*, iako ono nije analizirano podjednako detaljno kao prethodna tri. I ovo djelo je u krivičnim zakonima okarakterisano kao koruptivno i postoji velika učestalost njegovog procesuiranja, u iznosu od čak 29% u prikupljenom uzorku (na drugom mjestu, nakon djela zloupotrebe položaja ili ovlasti). Kao što će biti pokazano, stepen osuđivanosti (88% presuda u prvom stepenu su osuđujuće, te 83% presuda u drugom stepenu) ukazuje na to da ne postoje veće poteškoće u dokazivanju obilježja ovog krivičnog djela, a najčešće optužena lica za ovo krivično djelo su nižepozicionirana službena ili odgovorna lica u preduzećima, čiji stepen odgovornosti ili ovlaštenja nisu značajni i generalno nisu u posebnom fokusu ove Analize. Međutim, zbog zastupljenosti, uticaj ovog djela na ukupne statistike o procesuiranju korupcije u BiH je veoma značajan pa čak može biti i presudan, te je zbog toga bilo veoma važno skrenuti pažnju na pravilno analiziranje predočenih podataka o procesuiranju korupcije u BiH.

Predmeti za kvalitativnu analizu odabrani su pažljivo, vodeći računa da budu dovoljno sadržajni kako bi se po osnovu njih mogli izvući zaključci važni za ovu vrstu analize. S tim u vezi, u veoma maloj mjeri su korištene presude po sporazumu o priznanju krivice ili presude na temelju izjave o priznanju krivnje date pred sudom, imajući u vidu da se u njima ne daje dovoljno detaljno obrazloženje razloga u pogledu dokazanosti pojedinih elemenata krivičnog djela. Bilo je važno da svaka presuda koja je bila predmetom kvalitativne stručne analize sadrži dovoljno detaljno obrazloženje razloga kako bi se iz nje mogli izvući jasni zaključci.

Takođe, u mjeri u kojoj je to bilo moguće, nastojali su se analizirati predmeti protiv odgovornih lica na javnim funkcijama koji su u sudskim postupcima završili oslobađajućim presudama kako bi se ušlo u trag razlozima koji vode do takvih ishoda. Takođe, razgovori sa stručnjacima iz pravosuđa ukazivali su na to da postoji visok procenat oslobađajućih presuda kada su u pitanju predmeti korupcije i privrednog kriminala. Nastoji se ukazati na razloge takvih ishoda postupaka, slabosti u tužilačkom dokazivanju slučaja analizom vrste i kvaliteta dokaza koje tužioci najčešće koriste, zatim analiziranjem standarda dokazivanja pojedinih elemenata krivičnih djela koje koriste sudovi, ili eventualnih zakonskih nedostataka koji otežavaju utvrđivanje krivice. Cilj ovog dijela Analize je i

13 "Krivično djelo korupcije: Slabosti i nedorečenosti postojećih zakonskih rješenja na nivou Bosne i Hercegovine", Jasmin Hasić, *Policy Paper*, Centar za sigurnosne studije, Sarajevo, mart 2013. Vidi također: "Dekriminalizacija davaoca mita u krivičnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine", Adnan Pirić, objavljeno u zborniku radova Međunarodne naučno-stručne konferencije, 20. i 21. 4. 2017. godine.

14 Kao što je ranije navedeno, ovo djelo nije uključeno u Listu koruptivnih krivičnih djela VSTV-a, ali se nalazi na listi koju koristi Sud BiH.

da se identifikuju problemi pravilne pravne kvalifikacije djela i sačinjavanja optužnice, kao i kontrole iste od strane sudije za prethodno saslušanje.

Stručna analiza predmeta rađena je uz pomoć eksperata angažovanih od strane projekta, koji su prilikom analize svakog pojedinog slučaja koristili jedinstvenu matricu za analizu. Ova matrica uključivala je parametre koji predstavljaju obilježja krivičnih djela, kao što su svojstvo učinioca, radnja učinjenja, namjera i posljedica, uz razlike koje se mogu pojaviti kao rezultat specifičnosti obilježja nekog od krivičnih djela. Takođe je u svim predmetima analizirana kaznena politika, kao i praksa izricanja mjere oduzimanja imovinske koristi i dosuđenja imovinskopravnog zahtjeva.

Potrebno je napomenuti da se Analiza u nekim dijelovima morala baviti i pitanjima koja izlaze izvan okvira sadržaja analiziranih presuda. Naime, jasno je da, s obzirom na rješavanje spora u akuzatorskom¹⁵ krivičnom postupku u skladu sa principima kontradiktornosti, sud u presudi ne može cijeliti činjenice niti pravo izvan okvira postavljenih optužnicom, odnosno imovinskopravnim zahtjevom, dok će se u žalbenom postupku problematizirati samo ona pitanja koja su žalbom tužilaštva ili odbrane i obuhvaćena. Ukoliko je sud neke pogreške uočio nakon objave presude, on sam ih ne može po službenoj dužnosti ispravljati ukoliko nije došlo do žalbenog postupka u kojem je žalbom na njih ukazano. Ovlašten je jedino donositi rješenja koja po svojoj prirodi predstavljaju dopunu presude, ali samo u zakonom određenim slučajevima. Ipak, ukoliko je prilikom izrade ove Analize došlo do zapažanja određenih pitanja koja iz gore navedenih razloga nisu na odgovarajući način razmatrana u analiziranim presudama, prema potrebi su i ona problematizirana, i to u mjeri u kojoj je to neophodno za sveobuhvatno razmatranje materije.

U kvalitativnom dijelu Analize na različitim mjestima se citiraju odluke koje su analizirane, a njihova lista data je u Aneksu II. Pored konkretnih citata iz odluka, nisu davani nazivi pojedinih odluka jer cilj nije bio identifikovanje pojedinih nosilaca pravosudnih funkcija čije se odluke izlažu kritici, već isključivo da se na bazi datih primjera izdvoje dobre i loše prakse, cijeneći ishode postupaka i naučene lekcije, a od kojih cijelo pravosuđe treba da ima koristi.

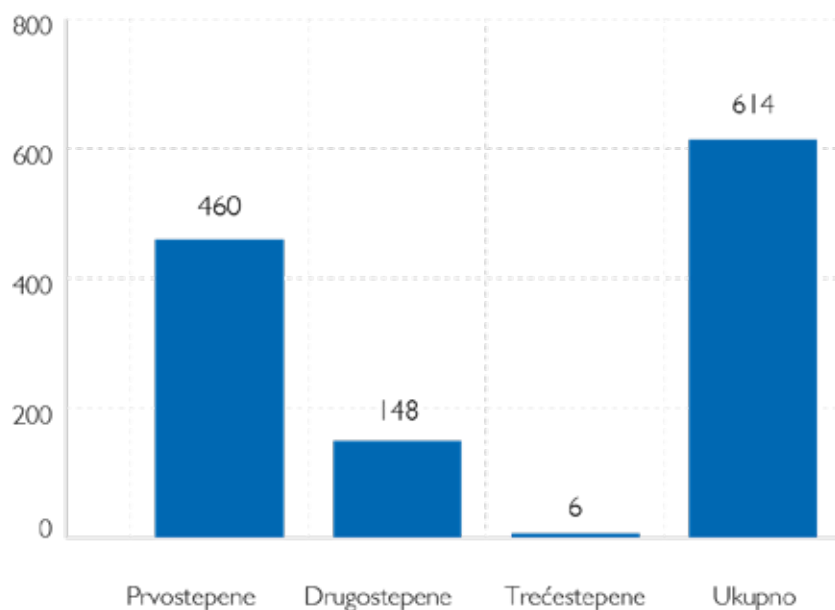
15 Član 16. ZKP BiH: "Uloga i obaveza Tužitelja u direktnoj je vezi sa primjenom načela akuzatornosti koje predviđa da se krivični postupak može pokrenuti i provesti samo po zahtjevu Tužitelja". Isti princip sadržan je i u članu 17. ZKP FBiH, članu 16. ZKP BD i članu 16. ZKP RS.

II DIO – UOČENI TRENDOMI U ANALIZIRANOM UZORKU PREDMETA KORUPCIJE U TROGODIŠNJEM PERIODU

I. BROJ ANALIZIRANIH PRESUDA U PREDMETIMA KORUPCIJE (2013-2015)

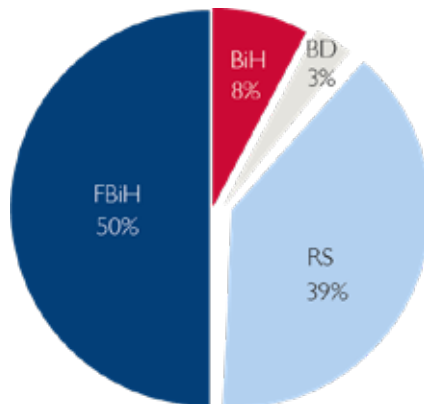
Ukupno je analizom obuhvaćeno 614 sudskih presuda u predmetima korupcije. Od tog broja, 460 je prvostepeni presuda, 148 drugostepeni te 6 trećestepeni presuda.

Ukupan broj presuda obuhvaćenih Analizom

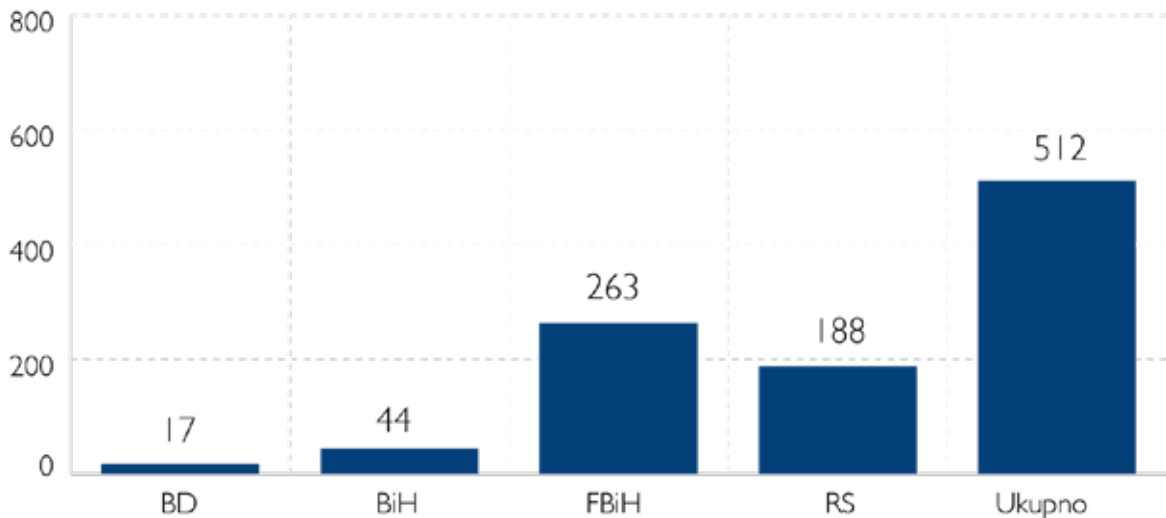
Broj *predmeta* na koje se odnose analizirane presude iznosi 416. Od toga je 50% (207) bilo procesuirano na nivou FBiH, 39% (162) na nivou RS, 8% (32) na nivou BiH i 3% (15 predmeta) na nivou BD.

Broj analiziranih predmeta po nivoima za period 2013-2015

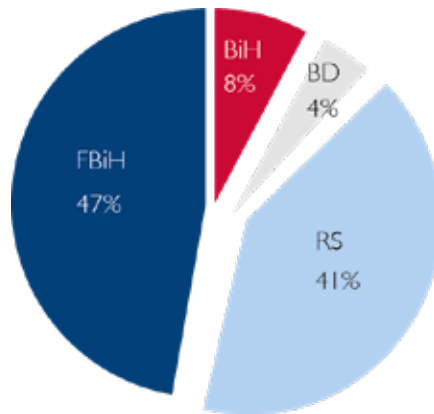
Nadalje, navedenih 614 analiziranih odluka doneseno je u odnosu na 763 lica. Neke od tih odluka se odnose na isto lice (za koje su npr. donesene presude i u prvom, i u drugom, odnosno trećem stepenu), dok su neke od presuda donesene u odnosu na više lica. Tako, ukoliko iz navedenog broja od 763 optužena lica izostavimo ponavljanje istih osoba, dobit ćemo broj od 512 različitih lica u odnosu na koja su donesene presude koje su bile predmet analize. U tom svjetlu je važno posmatrati prikaze koji će biti dati u nastavku teksta.

Ukupan broj procesuiranih lica obuhvaćenih analizom (period 2013-2015)

Od ukupnog broja analiziranih presuda, 47% (289 presuda) donijeli su sudovi u Federaciji BiH, 41,5% (254 presude) donijeli su sudovi u RS, 8% (50 presuda) donio je Sud BiH, te su oko 3,5% (21 presudu) donijeli sudovi u BD.

Pregled svih analiziranih presuda za period 2013-2015

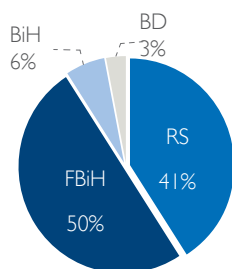
Od ukupnog broja od 460 prikupljenih prvostepenih presuda, 50% (229 presuda) doneseno je u sudovima u FBiH, 41% (187 presuda) u sudovima u RS, dok je 6% (29 presuda) doneseno na nivou Suda BiH i 3% (15 presuda) u sudovima u BD.

Kada je riječ o drugostepenim presudama, od ukupnog broja od 148 prikupljenih odluka, u RS je doneseno 43% (64 presude), 40% (59 presuda) doneseno je u FBiH, 13% (19 presuda) na nivou BiH i 4% (6 presuda) u BD.

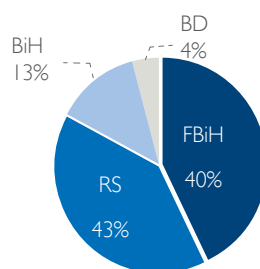
Na koncu, od ukupnog broja prikupljenih trećestepenih presuda, 50% (6 presuda) doneseno je u RS, 33% (2 presude) na nivou BiH, 17% (1 presuda) u FBiH, dok u BD nije bilo trećestepenih presuda.

Navedeni podaci su očekivani s obzirom na nadležnosti i broj sudova koji djeluju na različitim nivoima pravosuđa u BiH.

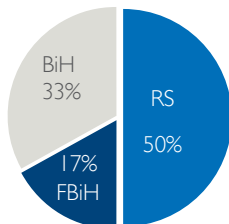
Pregled analiziranih prvostepenih presuda po nivoima za period 2013-2015

Pregled analiziranih drugostepenih presuda po nivoima za period 2013-2015

Pregled analiziranih trećestepenih presuda po nivoima za period 2013-2015

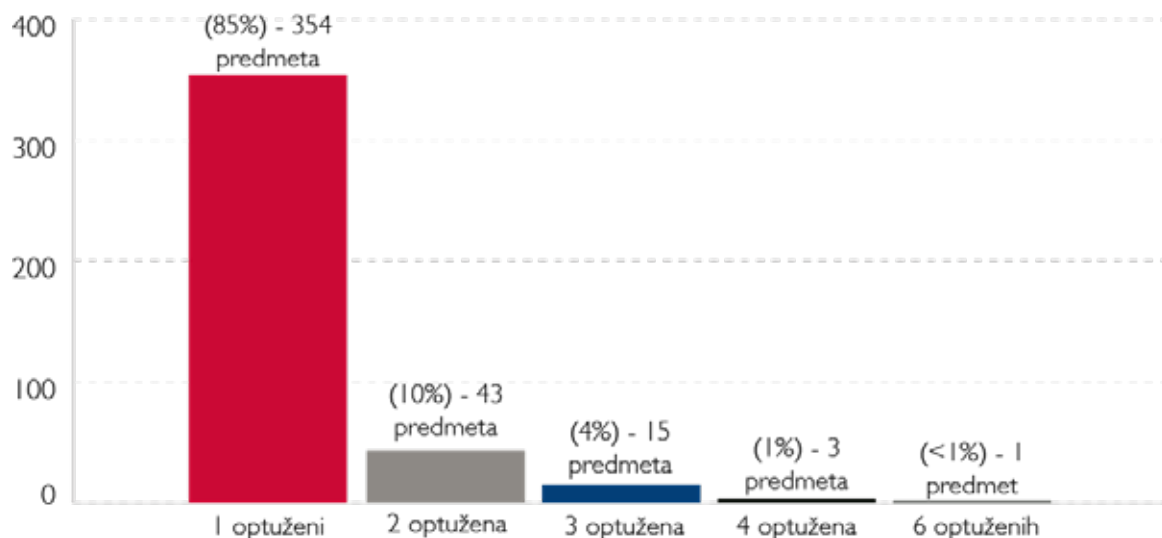
S obzirom na krivična djela koja su propisana pojedinim krivičnim zakonom i u skladu sa nadležnostima prema jurisdikciji, očekivano je da je najveći broj presuda donesen na nivou entiteta FBiH i RS, a znatno manji na nivou Suda BiH i BD. Naime, nadležnost entiteta je nešto šira zbog samih obilježja krivičnih djela (o čemu će u nastavku biti više riječi), a naročito s obzirom na činjenicu da privredni subjekti egzistiraju na entitetskim i nivou BD, a ne na državnom, kao i znatno veći broj javnih ustanova i agencija.

2. SLOŽENOST PREDMETA PREMA BROJU OPTUŽENIH LICA

Važan indikator složenosti predmeta korupcije jeste broj optuženih lica za koje se vodi postupak. Veći broj lica često ukazuje na kompleksnija krivična djela ili zahtjevnije postupke, u kojima su nerijetko potrebne naprednije vještine vođenja tužilačke istrage ili osmišljavanja tužilačke strategije, kao i stručna znanja vezana uz to.

U analiziranom uzorku predmeta procesuiranih u trogodišnjem periodu mali je broj onih u kojima je broj optuženih lica veći od jednog. Tačnije, od posmatranih 416 predmeta, 85% (354 predmeta) odnosilo se na jednog optuženog, tek 10% (43 predmeta) odnosilo se na 2 optužena lica, 4% (15 predmeta) odnosilo se na 3 optužena lica, 1% (3 predmeta) odnosilo se na 4 optužena lica i 1 predmet se odnosio na 6 optuženih lica.

Prikaz analiziranih predmeta prema broju optuženih lica u predmetu

U vezi s navedenim zapažanjem, važno je istaći da prilikom prikupljanja presuda za analizu nije zabilježen niti dostavljen niti jedan predmet organizovanog kriminala od strane bilo kojeg suda, a koji se odnosio na neko od krivičnih djela korupcije. Drugim riječima, u prikupljenom uzorku presuda za trogodišnji period koji obuhvata 2013 - 2015. godine nije bilo slučajeva u kojima su optuženi kao članovi organizovane grupe počinili bilo koje od djela koja se mogu okarakterisati kao koruptivni kriminal.

3. STRUKTURA PREDMETA PREMA POZICIJI OPTUŽENIH ZA KRIVIČNA DJELA KORUPCIJE

Drugi veoma važan pokazatelj koji ukazuje na strukturu koruptivskih predmeta kojima se bavi bh. pravosuđe jeste kategorija optuženih lica u kontekstu pozicije moći, svojstva u kojem vrši krivično djelo ili eventualne javne funkcije koju obavlja. Za potrebe ove Analize urađena je kategorizacija počinilaca krivičnih djela prema njihovim svojstvima odnosno pozicijama, uvažavajući pojmovna određenja usvojena u krivičnim zakonima u BiH, naročito u pogledu pojmova službeno i odgovorno lice.¹⁶ U donjoj tabeli prikazana je kategorizacija koja je korištena.

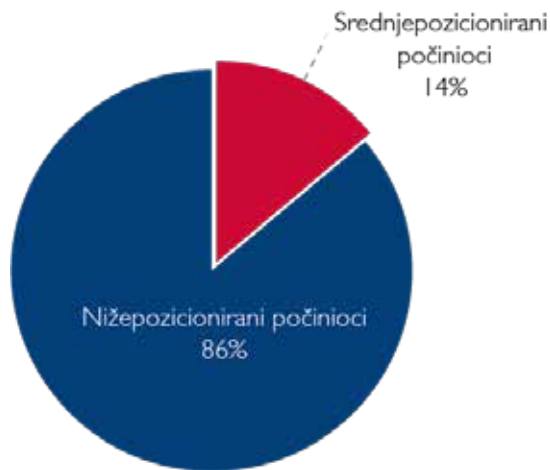
¹⁶ Krivični zakoni u BiH službeno lice definišu na gotovo identičan način: službeno lice je izabrani ili imenovani funkcioner u organima zakonodavne, izvršne i sudske vlasti i u drugim organima uprave i službama za upravu (BiH, FBiH, kantona, gradova ili opština) ili službama koje vrše određene upravne, stručne i druge poslove u okviru prava i dužnosti vlasti koja ih je osnovala; lice koje stalno ili povremeno vrši službenu dužnost u navedenim organima ili tijelima; ovlašteno lice u privrednom društvu ili u drugom pravnom licu kojem je zakonom ili drugim propisom donesenim na osnovu zakona povjereno vršenje javnih ovlaštenja, a koje u okviru tih ovlaštenja obavlja određenu dužnost, te drugo lice koje uz naknadu ili bez naknade obavlja određenu službenu dužnost na osnovu ovlaštenja iz zakona ili drugog propisa donesenog na osnovu zakona. (Vidi članove 1. stav 3. KZ BiH, 123. stav 3. KZ RS, član 2. stav 3. KZ BD i član 2. stav 3. KZ FBiH).

KATEGORIJA POČINIOCA PREMA POZICIJI	POJAŠNJENJE
Visokopozicionirani počinioci	Službena lica koja su izabrani ili imenovani funkcioneri u organima zakonodavne, izvršne i sudske vlasti i u drugim organima uprave i službama za upravu na nivou BiH, FBiH ili RS, gdje obavljaju najviše funkcije ili su lica na rukovodećim pozicijama i pozicijama sa najvišim stepenom odgovornosti ili ovlaštenja. U ovu kategoriju spadaju npr: član Vijeća ministara BiH, član Predsjedništva BiH, premijer/predsjednik vlade entiteta, članovi parlamenta/skupštine na nivou BiH ili entiteta, ministri u entitetskim vladama i dr.
Srednjepozicionirani počinioci	Službena lica koja su izabrani ili imenovani funkcioneri u organima zakonodavne, izvršne i sudske vlasti i u drugim organima uprave i službama za upravu na nivou BD, kantona, grada ili opštine, te na nivou BiH i entiteta ukoliko ne obavljaju najviše funkcije i nisu lica na pozicijama sa najvišim stepenom odgovornosti ili ovlaštenja; odgovorna ili druga lica koja obavljaju značajnije rukovodeće funkcije ili su osobe na pozicijama sa visokim stepenom odgovornosti ili ovlaštenja. U ovu kategoriju spadaju npr: ministar u kantonalnoj vladi, zamjenik ili pomoćnik ministra na bilo kojem nivou vlasti, član skupštine kantona, šef sektora u ministarstvu, načelnik opštine, savjetnik ministra, direktor javnog ili javnoprivatnog preduzeća, predsjednik ili član upravnog odbora u takvom preduzeću, direktor upravne organizacije ili direkcije na nivou kantona ili opštine, rektor univerziteta i dr.
Nižepozicionirani počinioci	Službena, odgovorna ili druga lica koja nisu izabrani ili imenovani funkcioneri u organima zakonodavne, izvršne i sudske vlasti i u drugim organima uprave i službama za upravu na bilo kojem nivou vlasti, ne obavljaju rukovodeće funkcije, te se nalaze se na pozicijama sa niskim stepenom odgovornosti ili ovlaštenja. U ovu kategoriju spadaju npr: granični policajac, policajac, inspektor, poštar, stručni saradnik ili referent u ministarstvu, poreskoj upravi ili drugom upravnom organu, blagajnik ili kreditni službenik, čuvar šume, trgovac i dr.

Analiza je pokazala da najveći broj procesuiranih lica, od njih ukupno 512 obuhvaćenih istraživanjem, čine nižepozicionirani počinioci. Izraženo u procentima to iznosi čak 86% (439 lica) dok 14% (73 lica) čine srednjepozicionirani počinioci. Visokopozicioniranih počinitelja krivičnih djela korupcije nije bilo u analiziranom uzorku, tj. lica na izabranim ili imenovanim funkcijama u organima zakonodavne, izvršne ili sudske vlasti na nivou bilo kojeg od entiteta ili državnog nivou, gdje obavljaju najviše funkcije ili imaju najviši stepen odgovornosti ili ovlaštenja. Isto tako u uzorku nije bilo postupaka protiv nosilaca pravosudne funkcije na bilo kojem nivou.

Krivični zakoni u BiH odgovorno lice definišu na gotovo identičan način: odgovorno lice je lice u privrednom društvu ili u drugom pravnom licu kojem je s obzirom na njegovu funkciju ili na osnovu posebnog ovlaštenja povjeren određeni krug poslova koji se odnose na primjenu zakona ili propisa donesenih na osnovu zakona, ili općeg akta privrednog društva ili druge pravne osobe u upravljanju i rukovanju imovinom, ili se odnose na rukovođenje proizvodnim ili nekim drugim privrednim procesom ili na nadzor nad njima. Odgovornim licem smatra se i službeno lice kada su u pitanju radnje kod kojih je kao počinitelj označeno odgovorno lice, a nisu propisane kao krivično djelo odredbama glave o krivičnim djelima protiv službene i druge odgovorne dužnosti, ili odredbama o krivičnim djelima koje počinu službeno lice. (Vidi članove 1. stav 5. KZ BiH, 123. stav 6. KZ RS, član 2. stav 6. KZ BD i član 2. stav 6. KZ FBiH)

Struktura predmeta prema poziciji optuženog

Na osnovu analiziranog uzorka takođe se došlo do zaključka da veoma značajan broj procesuiranih lica za koruptivna krivična djela čine lica iz realnog sektora, tj. ona lica koja su imala svojstvo odgovornog lica u privrednim društvima, dok je procentualno značajno manji udio lica koja su obavljala određenu službenu dužnost u državnim ustanovama i institucijama. Kao što je već ukazivano u prethodnim poglavljima ove Analize, uključivanje pojedinih krivičnih djela, poput pronevjere ili nesavjesnog rada u službi, na listu koruptivnih djela, gdje se u najvećoj mjeri procesuiraju odgovorna lica u privrednim društvima, značajno utiče na uvećanje prikaza broja predmeta za koruptivna krivična djela koji se procesuiraju pred sudovima u BiH.

Na probleme sistematske i visoke korupcije kontinuirano se ukazuje kroz Izvještaje EK o napretku BiH, kao i na nedovoljne napore koje domaće vlasti poduzimaju u procesuiranju ovakvih predmeta. U Izvještaju EK za BiH za 2016. godinu navodi se da je korupcija i dalje široko rasprostranjena u mnogim oblastima, a da političke izjave o opredijeljenosti po tom pitanju nisu pretočene u konkretne rezultate.¹⁷ Takođe, u Izvještaju EK za 2015. godinu navodi se da u toku izvještajnog perioda nije bilo konačnih osuđujućih presuda u predmetima koji se tiču visokorangiranih službenika.

U proteklom periodu, BiH je usvojila strateške ciljeve i preuzela obaveze u cilju aktivnije i konkretnije borbe protiv korupcije, no podaci o malom broju predmeta u kojima su procesuirana lica u statusu visokih i viših dužnosnika i službenika u organima vlasti pokazuju da u tom segmentu rezultati nisu zadovoljavajući.

¹⁷ Takođe, vidi Izvještaj o BiH za 2015. godinu, u kojem Evropska komisija navodi: "Korupcija je i dalje široko rasprostranjena, a politička opredijeljenost po ovom pitanju nije pretočena u konkretne rezultate. Pravni i institucionalni okvir i dalje je slab i neadekvatan. Nedostatak provedbe zakona negativno utiče na građane i institucije. Kazne koje su na snazi ne djeluju dovoljno odvraćajuće od korupcije." Iz Izvještaja o napretku BiH u 2014. godini, Evropska komisija navodi: "Istrage i krivično gonjenje u visokorangiranim predmetima još uvijek nisu zadovoljavajući, a sveukupni nivo djelotvornih istraga, krivičnog gonjenja i osuđujućih presuda je nizak. Sposobnost istraživanja krivičnih djela u oblasti ekonomije, finansija i javnih nabavki je slaba. (...) Malo je političke volje da se krene dalje od retorike i počne rješavati korupcija, uključujući učinkovite istrage i osuđujuće presude u visokorangiranim predmetima. Iako je pravni okvir uglavnom uspostavljen, provedba zakona je slaba i nedosljedna."

4. STRUKTURA KRIVIČNIH DJELA KORUPCIJE KOJA SE NAJVIŠE PROCESUIRAJU

Za svrhe ove Analize bilo je interesantno utvrditi koji oblici koruptivnog ponašanja su najviše zastupljeni u sudskim postupcima pred bh. pravosuđem¹⁸. U ukupnom uzorku procesuiranih lica, najzastupljenije djelo na sva četiri nivoa pravosuđa bilo je zloupotreba položaja ili ovlaštenja, i to u procentu od 35%. Odmah zatim po zastupljenosti je krivično djelo pronevjere u službi, i to u procentu od 29%. Slijedi krivično djelo nesavjestan rad u službi, zastupljeno u procentu od 7%, dok su krivična djela zloupotreba ovlaštenja u privredi, davanje mita i primanje mita zastupljena u jednakom omjeru od 4% za svako od tih djela. Procenat od 17% raspoređen je na preostale 34 vrste krivičnih djela koja su se pojavila u uzorku, u manjim procentima.¹⁹ Istovremeno, značajan je broj djela koja se nalaze na listi, ne pojavljuju se u uzorku prikupljenih presuda, a među njima su: zloupotreba u postupku privatizacije, zloupotreba u stečajnom postupku, podmićivanje pri izborima ili glasanju, zloupotreba procjene i dr.

Vrsta krivičnog djela	Broj lica u odnosu na koja su donesene presude koje su bile predmet analize	%
Zloupotreba položaja ili ovlaštenja	178	35%
Pronevjera u službi	149	29%
Nesavjestan rad u službi	35	7%
Zloupotreba ovlaštenja u privredi/Zloupotreba ovlasti u privrednom poslovanju	20	4%
Davanje dara i drugih oblika koristi/Davanje mita	20	4%
Primanje dara i drugih oblika koristi/Primanje mita	18	4%
Prijevara u službi	5	1%
Nesavjesno privredno poslovanje	1	<1%
Ostalo	86	17%

Zanimljivo je bilo dovesti u vezu kategoriju počinitelja krivičnih djela sa vrstom krivičnih djela koja se procesuiraju. Tako se zastupljenost nižepozicioniranih počinitelja krivičnih djela i u ovom prikazu pokazala kao dominantna u odnosu na lica koja imaju srednje visok ili visok stepen odgovornosti i ovlaštenja u javnom sektoru.

Za krivično djelo zloupotrebe položaja ili ovlaštenja koje je najzastupljenije u uzorku, u procentu od 72% (128 lica) procesuiraju se nižepozicionirani počinitelji, dok se srednjepozicionirani počinitelji

¹⁸ Za prikaz koji slijedi korišten je ukupan broj od 512 različitih lica u odnosu na koja su donesene presude koje su bile predmet analize.

¹⁹ U krivična djela za koja su dostavljene presude u analiziranom uzorku, pored navedenih 8 iz gornje tabele, uključeni su: utaja, prevara, zloupotreba povjerenja, nesavjesno privredno poslovanje, zaključenje štetnog ugovora, obmana pri dobijanju kredita ili drugih pogodnosti, povreda slobode opredjeljenja birača, davanje lažnog iskaza, protuzakonito posredovanje, protuzakonita naplata i isplata, posluga, posluga u službi, falsifikovanje službene isprave, protuzakonito oslobodjenje osobe lišene slobode, samovlašće, povreda ljudskog dostojanstva zloupotrebom službenog položaja ili ovlaštenja i dr.

procesuiraju za navedeno djelo u procentu od tek 28% (50 lica). Visokopozicionirani počinioci u javnom sektoru nisu bili procesuirani za zloupotrebu položaja ili ovlaštenja niti na jednom nivou pravosuđa.

Zastupljenost kategorija počilaca u uzorku predmeta zloupotrebe položaja ili ovlaštenja

Kada je riječ o krivičnom djelu pronevjera u službi, koje je na drugom mjestu prema zastupljenosti u uzorku (29%), i za to djelo su u analiziranim presudama ubjedljivo najčešće odgovarali nižepozicionirani počinioci bez bilo kakvih javnih ovlaštenja ili sa najnižim stepenom odgovornosti ili ovlaštenja, i to u procentu od čak 99% (148 lica), a u procentu od tek 1% (1 lice) su odgovarali srednjepozicionirani počinioci. Visoki javni dužnosnici i nosioci pravosudne funkcije za ovo djelo nisu odgovarali.

Zastupljenost kategorija počilaca u uzorku predmeta pronevjere u službi

Konačno, za djelo nesavjestan rad u službi, koje je na trećem mjestu prema zastupljenosti u uzorku, takođe su u najvećem procentu odgovarali nižepozicionirani počinioci, tj. lica bez bilo kakvih ili sa najnižim stepenom javnih ovlaštenja – u procentu od 71% (25 lica), dok su u procentu od tek 29% (10 lica) odgovarali srednjepozicionirani počinioci. Visoki javni dužnosnici i nosioci pravosudne funkcije za ovo djelo nisu odgovarali.

Zastupljenost kategorija počinitelja u uzorku predmeta nesavjesnog rada u službi

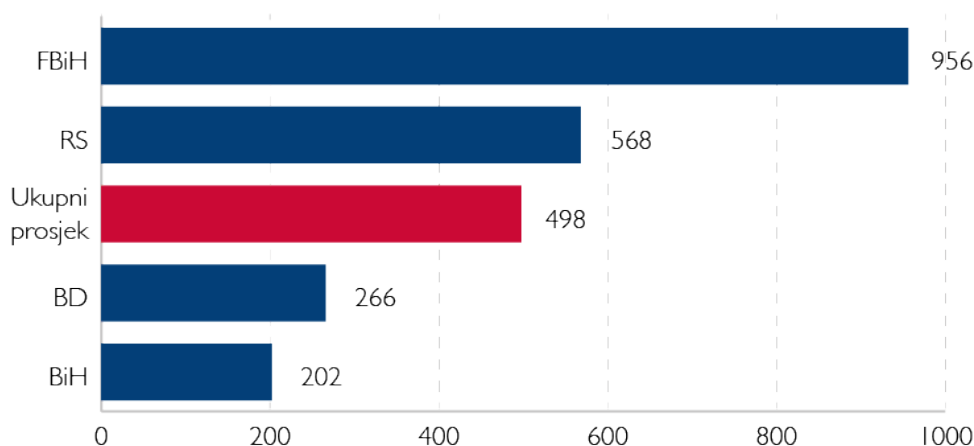

5. PROSJEČNA DUŽINA TRAJANJA POSTUPAKA

Istraživanje je obuhvatilo i prosječne dužine trajanja postupaka u predmetima koruptivne prirode. S tim u vezi, odvojeno su izračunate prosječne dužine trajanja postupaka od podnošenja optužnice pa do donošenja prvostepene presude i od podnošenja optužnice pa do donošenja drugostepene presude.

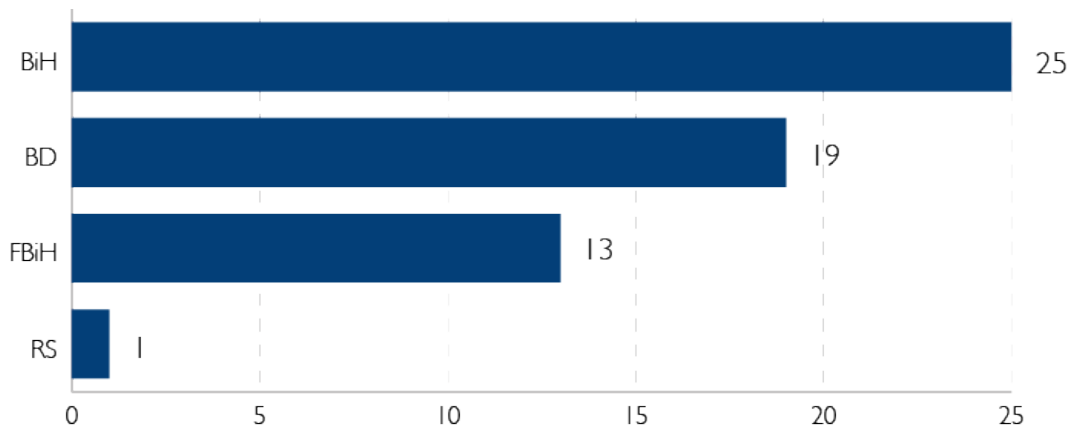
Prosječno trajanje postupka od podizanja optužnice do okončanja postupka u prvom stepenu iznosi 498 dana. Prosječno proteklo vrijeme do donošenja prvostepene odluke najkraće je u Sudu BiH i iznosi 202 dana, potom slijede sudovi u Brčko distriktu pred kojima je prosječno trajanje postupka 266 dana, u sudovima u RS prosječno trajanje postupka iznosi 568 dana, dok je u sudovima u Federaciji BiH ovaj period najduži i iznosi čak 956 dana.

Prosječna dužina trajanja prvostepenog postupka iskazana u danima
(od datuma podizanja optužnice do datuma prvostepene odluke)

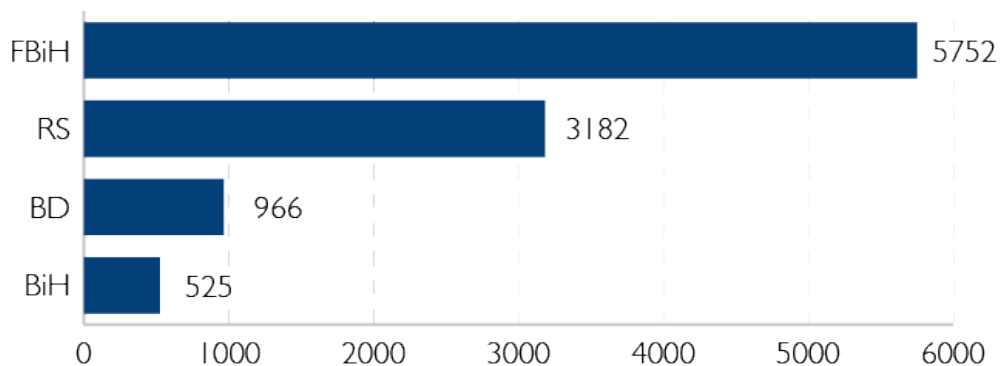
Najkraće vrijeme proteklo između datuma optužnice i donošenja prvostepene presude je svega jedan dan²⁰ u RS, dok najkraći period do prvostepene presude u FBiH iznosi 13 dana, u Brčko distriktu 19 dana, a na nivou BiH najkraći period do donošenja prvostepene odluke je 25 dana.

Najkraći period trajanja prvostepenog postupka iskazano u danima

Najduži pojedinačni sudski postupak u posmatranom periodu vođen je u FBiH i trajao je 5.752 dana²¹ (tj. od 1999. do 2015. godine) dok je u RS najduži pojedinačni postupak trajao 3.182 dana (od 2005. do 2014. godine).

Najduži period trajanja prvostepenog postupka iskazano u danima

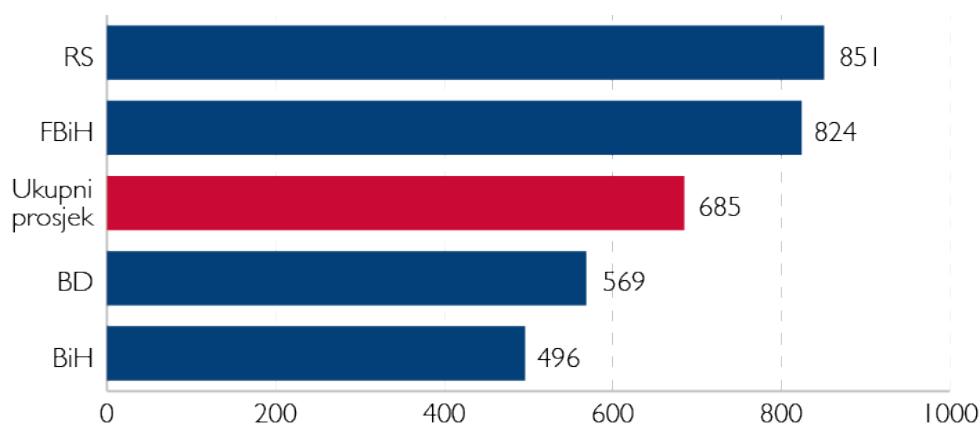

Ukoliko posmatramo prosječno trajanje postupaka od podnošenja optužnice pa do njegovog okončanja u drugom stepenu (donošenje drugostepene odluke), taj period iznosi 685 dana, odnosno 187 dana duže nego trajanje prvostepenog postupka.

20 Donošenje kaznenog naloga u Osnovnom sudu u Prijedoru za krivično djelo pronevjere.

21 Presuda donesena u Općinskom sudu u Širokom Brijegu za krivično djelo pronevjere.

Prosječna dužina trajanja postupka od podizanja optužnice do drugostepene presude

Pred Sudom BiH najkraći prosječni period trajanja postupka do okončanja u drugom stepenu iznosi 496 dana. Zatim slijede sudovi u BD pred kojima taj prosjek iznosi 569 dana, dok se na nivou FBiH i RS pojavljuju znatno duži periodi, i to 824 dana u FBiH i 851 dan u RS.

Može se primijetiti da u slučaju prosječnog perioda potrebnog do okončanja drugostepenog postupka dolazi do vidnog približavanja parametara između FBiH i RS, pa je period duži u RS (851 dan) nego u FBiH (824 dana), što se razlikuje u odnosu na gore prikazane periode do okončanja u prvom stepenu, a koji su bili znatno duži za FBiH. Iz toga se može izvući zaključak da u žalbenim postupcima u RS dolazi do bitno produženog trajanja postupaka u odnosu na FBiH, a što se može pripisati različitim faktorima, kao što su nedostatni resursi ili preopterećenost žalbenih sudova predmetima.

6. STRUKTURA ODLUKA U ZAVISNOSTI OD VRSTE POSTUPKA KOJI JE VOĐEN

A. PRVOSTEPENE ODLUKE

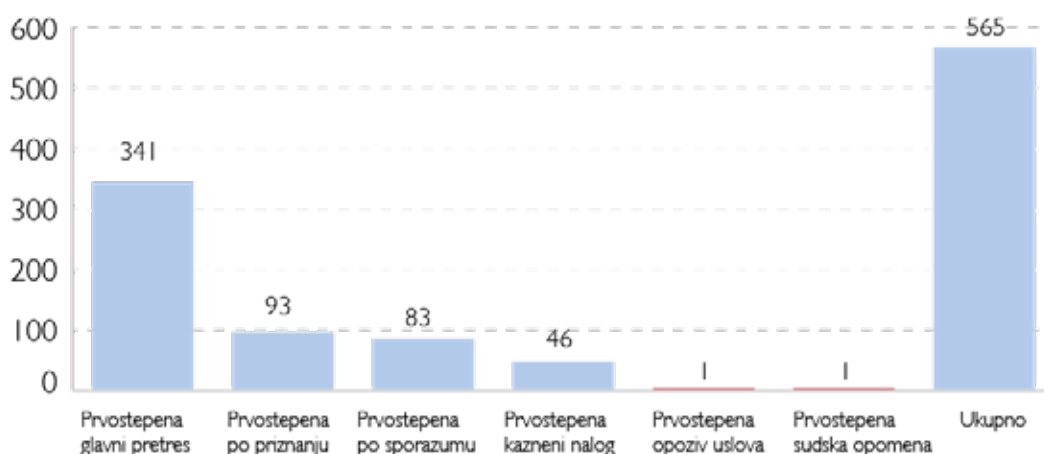
Radi boljeg razumijevanja složenosti i strukture postupaka za korupciju koji su vođeni u referentnom periodu istraživanja, bilježeni su i parametri koji se odnose na vrstu prvostepenih postupaka u okviru kojih je donesena određena sudska odluka. Za tu svrhu, u evidenciji koja se odnosi na optužena lica izvršena je klasifikacija odluka donesenih u prvostepenom postupku na sljedeće kategorije:

- presuda donesena nakon održanog glavnog pretresa
- presuda donesena po osnovu zaključenog sporazuma o priznanju krivnje sa tužiocem
- presuda donesena po osnovu izjave o priznanju krivnje date pred sudom
- presuda donesena po zahtjevu tužioca za izdavanje kaznenog naloga

- presuda kojom se opoziva uslovna osuda
- rješenje kojim se izriče sudska opomena.

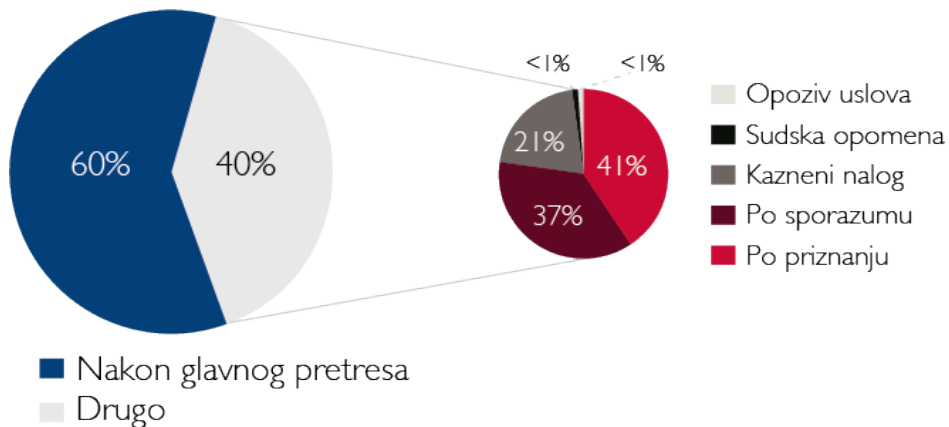
Cilj klasifikacije prvostepenih odluka na gore navedeni način bio je da se utvrdi procenat predmeta koji se okončavaju nakon provođenja redovnog krivičnog postupka, u odnosu na procenat predmeta koji se okončavaju u nekoj vrsti "skraćenog" postupka. U tu kategoriju ubrajamo sve postupke koji isključuju održavanje glavnog pretresa. Tako dolazimo do podatka da, gledajući iz evidencije od 565 optuženih lica u odnosu na koja je donesena bilo kakva prvostepena odluka, 60% odluka (koje se odnose na 341 lice) doneseno je nakon održanog glavnog pretresa, dok je 40% odluka (koje se odnose na 224 lica) doneseno u nekoj vrsti "skraćenog" krivičnog postupka.

Struktura prvostepenih odluka prema vrsti krivičnog postupka koji je vođen

Od navedenih 40% odluka (u odnosu na 224 lica) koje su donesene u postupcima bez održavanja glavnog pretresa, dakle u nekom obliku skraćenim postupcima, njih 41% doneseno je po osnovu izjave o priznanju krivnje date pred sudom, 37% doneseno je po osnovu zaključenog sporazuma o priznanju krivnje sa tužiocem, u 21% odluka donesen je kazneni nalog, a 1% odluka odnosi se na sudska opomenu (jedno lice) i opoziv uvjetne osude (jedno lice).

Zastupljenost odluka prema vrsti krivičnog postupka koji je vođen u prvom stepenu

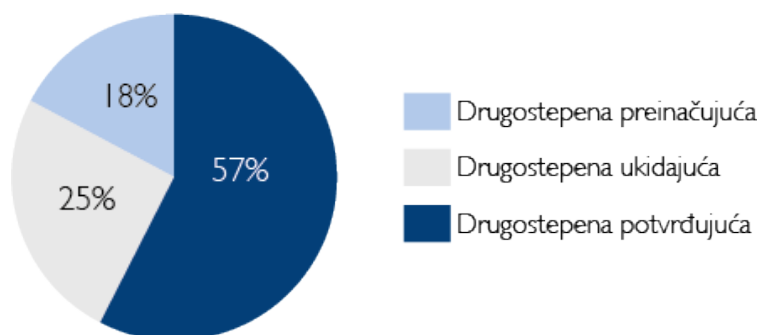
B. DRUGOSTEPENE ODLUKE

Pored gornjeg prikaza prvostepenih odluka, zanimljivo je, s druge strane, bilo analizirati prirodu odluka koje se donose po žalbi na prvostepene odluke, a kako bi se uočilo kakva vrsta odluka se najčešće donosi u procesnom smislu. Ovo nam služi kako bismo dobili uvid u kvalitet rada prvostepenih sudova, kao i dinamiku toka krivičnih postupaka posmatrano u cjelini. Za tu svrhu je napravljena klasifikacija prikupljenih relevantnih drugostepenih odluka (njih ukupno 190) na sljedeće kategorije:

- presuda kojom se potvrđuje prvostepena presuda (odbijanje žalbe na prvostepenu presudu kao neosnovane)
- presuda kojom se preinačuje prvostepena presuda (kada su odlučne činjenice pravilno utvrđene, ali je drugostepeni sud, s obzirom na utvrđeno činjenično stanje, po pravilnoj primjeni zakona, donio drugačiju presudu)
- rješenje kojim se ukida prvostepena presuda i predmet vraća na ponovno odlučivanje (u slučaju bitnih povreda krivičnog postupka ili kada je potrebno izvesti nove dokaze ili ponoviti već izvedene radi pravilnog utvrđenja činjeničnog stanja).²²

22 U navedenu kategorizaciju nisu ubrojana rješenja kojima se odbacuje žalba (bilo zbog neblagovremenosti ili nedopustivosti) imajući u vidu da se njima ne odlučuje o žalbi u meritornom smislu. Iz tog razloga su u uzorak za ovaj prikaz ubrojana isključivo rješenja kojima se ukida prvostepena presuda, koja su meritorne prirode i u kojima se u skladu s pravilima krivičnog postupka navode razlozi za usvajanje žalbe.

Struktura drugostepenih odluka prema vrsti odluke po žalbi

Iz navedenog prikaza vidljivo je da je na osnovu uzorka od 190 lica u odnosu na koja je donesena drugostepena odluka kojom se odlučuje po žalbi na prvostepenu presudu, u procentu od 57% donesena presuda kojom se potvrđuje prvostepena presuda, dok je u procentu od 25% doneseno rješenje kojim se prvostepena presuda ukida (bilo u cijelosti ili djelomično²³) i predmet vraća na ponovno odlučivanje, te je u procentu od 18% donesena presuda kojom se preinačuje prvostepena presuda.

Na osnovu toga može se zaključiti da u korupcijskim predmetima u posmatranom vremenskom periodu uspješnost uloženi žalbi, bilo u cijelosti ili djelomično, iznosi 43%, a što u velikoj mjeri utiče na ukupno trajanje postupaka do njihove pravosnažnosti.

7. KAZNENA POLITIKA

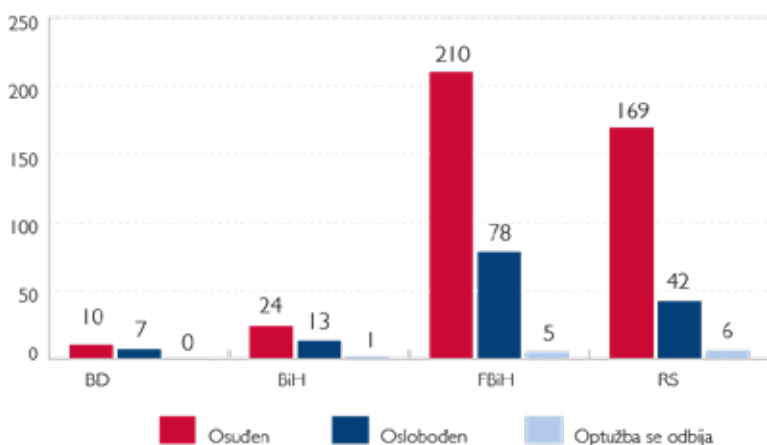
A. TREND OSLOBAĐAJUĆIH PRESUDA U PRVOSTEPENIM POSTUPCIMA

Kvantitativna analiza je ukazala na relativno veliki broj oslobađajućih presuda u predmetima koruptivnih krivičnih djela. Radi se gotovo o jednoj četvrtini ukupno procesuiranih predmeta, u ukupnom prikazu za pravosuđe na svim nivoima vlasti u BiH. Naime, u periodu od 2013. do 2015. godine, od 565 lica u odnosu na koja je donesena prvostepena presuda, njih 413 ili 73% bilo je osuđeno, 141 lica ili 25% bilo je oslobođeno, a za 11 lica ili njih 2% optužba je bila odbijena.

²³ Za potrebe ovog prikaza, rješenja o ukidanju prvostepene presude (bilo u cijelosti ili djelomično) svrstana su u jednu kategoriju – drugostepena ukidajuća, imajući u vidu da i u jednom i u drugom postupku predmet nije okončan u drugom stepenu, već se u cijelosti ili u jednom svom dijelu vraća na ponovno odlučivanje te se u tom smislu negativno odražava na ukupno trajanje postupaka.

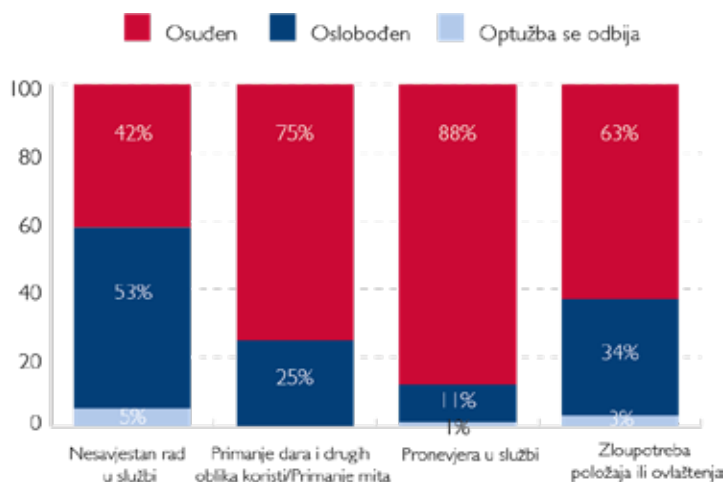
Prikazani procenti odnose se na cjelokupnu teritoriju BiH, posmatrano zbimo za sve nivoe. Ukoliko pak posmatramo procenat osuđivanosti u odnosu na pojedine nivoe pravosuđa, vidjet ćemo da su rezultati slični na nivou dva entiteta, dok se na nivou BD i BiH pojavljuje primjetno veći procenat oslobađajućih presuda. Tako je na nivou FBiH bilo 27% oslobađajućih presuda (i 2% odbijajućih), na nivou RS 19% oslobađajućih (i 3% odbijajućih), na nivou BD 41% oslobađajućih (nije bilo presuda kojima se optužba odbija), dok je na nivou BiH bilo 34% oslobađajućih presuda (i 2% odbijajućih).

Kada se tome doda i činjenica da je značajan broj presuda donesen po osnovu zaključenih sporazuma o priznanju krivnje ili u postupku izdavanja kaznenog naloga, odnosno opoziva uslovne osude ili sudske opomene (tačnije, u odnosu na 131 lice od ukupno 565 ili u 23% slučajeva), onda podatak o 25% oslobađajućih presuda u ukupnom uzorku djeluje još ozbiljnije. Ova Analiza će u nastavku, u kvalitativnom dijelu u kojem se analiziraju odluke za odabrana djela, nastojati ukazati koji su to najčešći razlozi koji dovode do relativno velikog broja oslobađajućih presuda u predmetima s elementima korupcije, kako bi se prepoznali potencijalni problemi i ukazalo na izazove u procesuiranju takvih krivičnih djela.

Navedeni podaci dovedeni su u vezu sa vrstom krivičnih djela koja se najčešće procesuiraju, tj. koja su u posebnoj fokusu ove Analize, tj.: zloupotreba položaja ili ovlaštenja, pronevjera u službi, nesavjestan rad u službi, primanje dara i drugih oblika koristi/primanje mita.

U odnosu na ova četiri djela, vidljivo je da je najveći procenat oslobađajućih presuda, donesenih u prvom stepenu, u iznosu od 53% prisutan kod krivičnog djela nesavjestan rad u službi. To djelo je u analiziranom uzorku prisutno u procentu od 7%. Zatim slijedi krivično djelo zloupotreba položaja ili ovlaštenja u odnosu na koje je 34% prvostepenih presuda oslobađajuće. Ovo djelo je u analiziranom uzorku prisutno u najvećem procentu od 35%. Prvostepene presude za krivično djelo primanje dara ili drugih oblika koristi/primanje mita su oslobađajuće u 25% slučajeva. Zastupljenost ovog djela u analiziranom uzorku bila je 4%. Konačno, za krivično djelo pronevjere koje je u uzorku drugo po zastupljenosti, sa 29%, najmanji je procenat oslobađajućih presuda, i to svega 11%. Navedeno je prikazano u grafikonu koji slijedi.

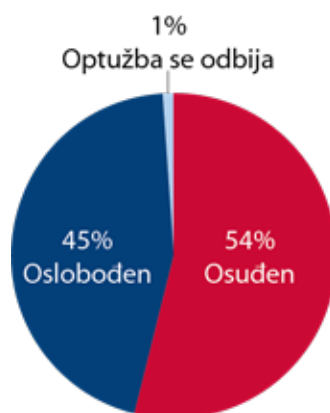

Može se zaključiti da je u prvom stepenu najveći procenat osuđivanosti u odnosu na ova četiri krivična djela prisutan kod djela pronevjere u službi. Kao što će biti istaknuto u nastavku u kvalitativnom dijelu Analize, praksa nije pokazala posebne poteškoće ili izazove u dokazivanju pojedinih elemenata ovog krivičnog djela. Nasuprot tome, znatno težim su se s aspekta dokazivosti pokazala krivična djela nesavjestan rad u službi i zloupotreba položaja ili ovlaštenja, o čemu će detaljnije biti izloženo u kvalitativnom dijelu Analize.

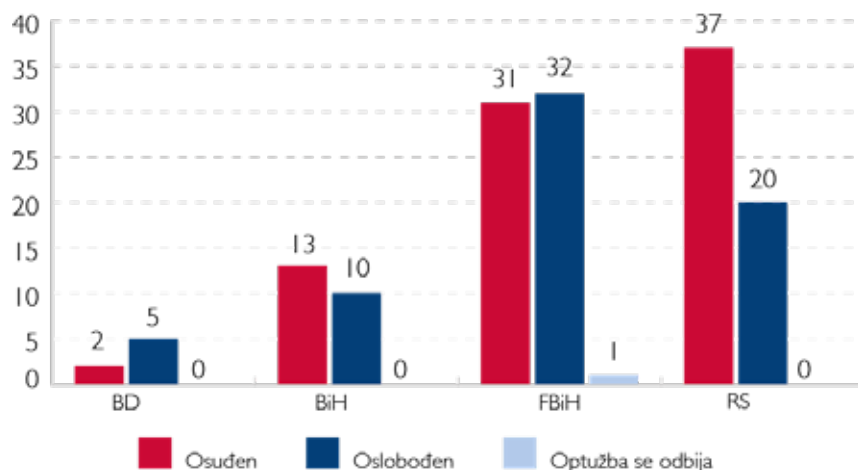
B. TREND OSLOBAĐAJUĆIH PRESUDA U DRUGOSTEPENIM POSTUPCIMA

U poređenju s prvostepenim postupcima, analiza odluka donesenih u drugom stepenu je pokazala još manji stepen osuđivanosti u odnosu na odluke donesene u prvom stepenu.

U periodu od 2013. do 2015. godine, od ukupno 151 lica u odnosu na koje je donesena drugostepena presuda, njih 54% (83 lica) bilo je osuđeno, dok ih je čak 45% (67 lica) bilo oslobođeno. U odnosu na 1% (tj. jedno lice) bila je donesena presuda kojom se optužba odbija. Razlika, odnosno povećanje procenta oslobađajućih presuda u odnosu na prvostepene odluke iznosi čak 20%.

Ukoliko navedene zbirne procenete za BiH koji se odnose na osuđivanost u drugom stepenu posmatramo razloženo po nivoima pravosuđa, vidjet ćemo da je u FBiH 50% bilo oslobađajućih presuda (1% je bilo odbijajućih), zatim je na nivou RS bilo 35% oslobađajućih (nije bilo odbijajućih), na nivou BD bilo je 71% oslobađajućih (nije bilo odbijajućih), dok je na nivou BiH bilo 43% oslobađajućih (nije bilo presuda kojima se optužba odbija). Primjećuje se da je procenat oslobađajućih presuda najveći u BD (s tim što je uzorak ovih presuda ukupno 7, od čega 5 oslobađajućih) te u FBiH gdje iznosi 50%. Najmanji je u RS sa 34% oslobađajućih odluka u drugom stepenu.

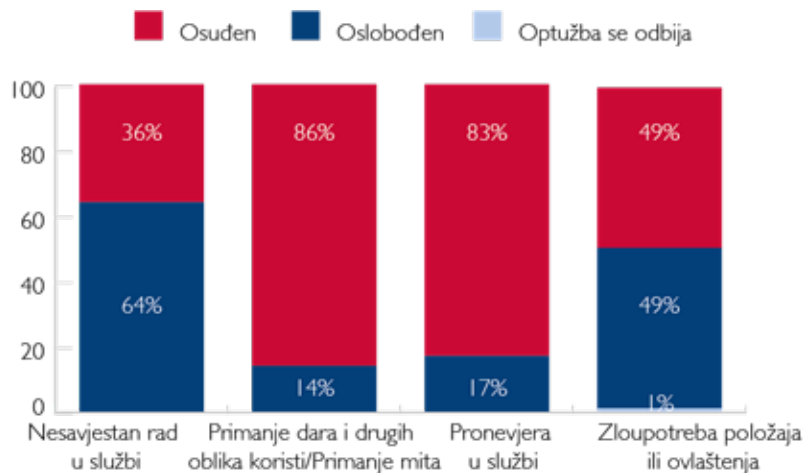
Navedeni trendovi također su dovedeni u vezu s vrstom krivičnih djela, i to posmatrajući četiri krivična djela koja su posebno predmet ove Analize.

Za krivično djelo nesavjestan rad u službi, 64% je oslobađajućih presuda, što predstavlja porast od 11% u odnosu na procenat od 53% u prvostepenim odlukama.

Sličan je trend i kod odluka koje se odnose na krivično djelo zloupotrebe položaja gdje je procenat oslobađajućih odluka u drugom stepenu čak 50% i predstavlja porast od 16% u odnosu na procenat od 34% iz prvostepenih presuda.

Kod krivičnog djela pronevjera u službi dolazi do porasta od 8%, tj. sa 11% u prvostepenim na 19% u drugostepenim odlukama.

Jedino kod krivičnog djela primanja dara ili drugih oblika koristi/primanja mita dolazi do opadanja u procentu oslobađajućih presuda, te on u drugom stepenu iznosi 14% za razliku od 25% u prvom stepenu. Prikaz navedenih procenata dat je u grafikonu koji slijedi.

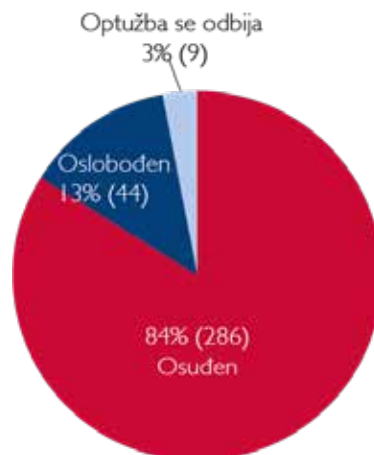

Sve navedeno pokazuje da je dokazivost pojedinih krivičnih djela dodatno otežana u žalbenoj fazi postupka, odnosno da sudovi viših instanci imaju strožije standarde dokazivanja kada su u pitanju korupcijska krivična djela u odnosu na prvostepene sudove. Mogući razlozi za to bit će dati u kvalitativnom dijelu analize pojedinačnih krivičnih djela.

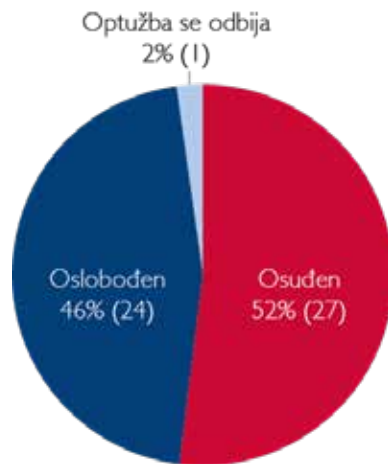
C. TRENDOVI OSLOBAĐAJUĆIH PRESUDA U ODNOSU NA POZICIJE POČINILACA

Jedan od zanimljivih aspekata analize bilo je izračunavanje procenta osuđivanosti u zavisnosti od pozicije lica koje je subjekt postupka. Rezultati istraživanja su pokazali da trend osuđivanosti za niže pozicionirane počinioce u prvostepenim presudama iznosi 84%, dok je on za srednjepozicionirane počinioce znatno manji i iznosi 52%.

Trend osuđivanosti u odnosu na niže pozicionirane počinioce u prvostepenim presudama

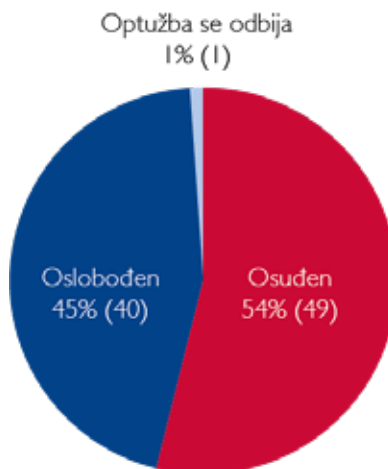

Trend osuđivanosti u odnosu na srednjepozicionirane počinioce u prvostepenim presudama

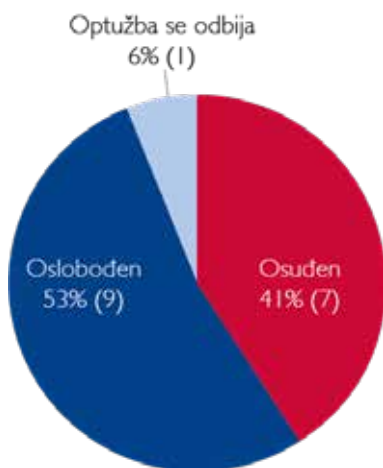

U drugostepenim postupcima dolazi do smanjenja trenda osuđivanosti u odnosu na prvostepene postupke (prikazi dati ispod). Pored toga, kao i u prethodnom prikazu, izražena je razlika u trendu osuđivanosti u zavisnosti od kategorije lica protiv koji se vodi postupak, pa tako trend osuđivanosti iznosi 54% u odnosu na nižepozicionirane počinioce, a 41% u odnosu na srednjepozicionirane počinioce krivičnih djela korupcije iz analiziranog uzorka.

Trend osuđivanosti u odnosu na nižepozicionirane počinioce u drugostepenim presudama

Trend osuđivanosti u odnosu na srednjepozicionirane počinioce u drugostepenim presudama

D. VRSTE IZREČENIH SANKCIJA

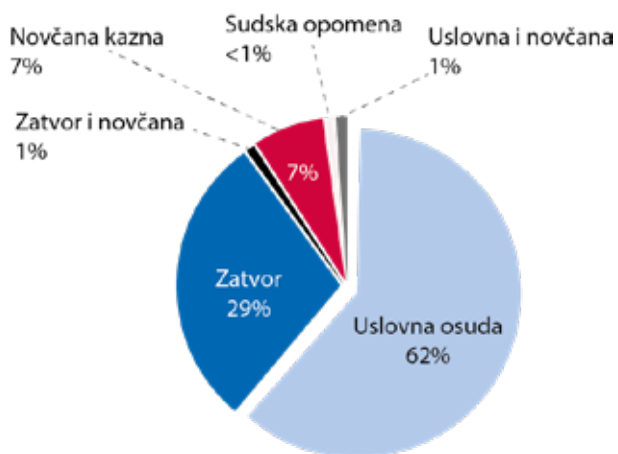
Od analiziranih 413 prvostepenih osuđujućih presuda, najčešće izrečena sankcija bila je uslovna osuda i to u procentu od čak 62% (ili u 257 presuda).

Nasuprot tome, 29% izrečenih krivičnih sankcija za krivična djela korupcije bile su zatvorske kazne (ili 118 presuda). Kao što će se vidjeti u nastavku, veliki je procenat tih kazni (97%) u trajanju ispod dvije godine, što dodatno govori u prilog tvrdnji da se i ovdje radi o manje složenim ili jednostavnim oblicima izvršenja ovih djela.

Novčanih kazni je bilo svega 7% (ili u 30 presuda).

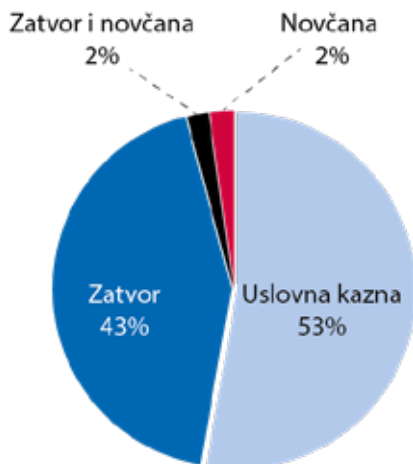
Presude u kojima su uslovna osuda i novčana kazna izrečene zajedno, te presude u kojima su novčana i zatvorska kazna izrečene zajedno, kao i izrečena sudska opomena, skupa čine nešto manje od 2% osuđujućih presuda.

Vrsta izrečenih sankcija u prvostepenim osuđujućim presudama

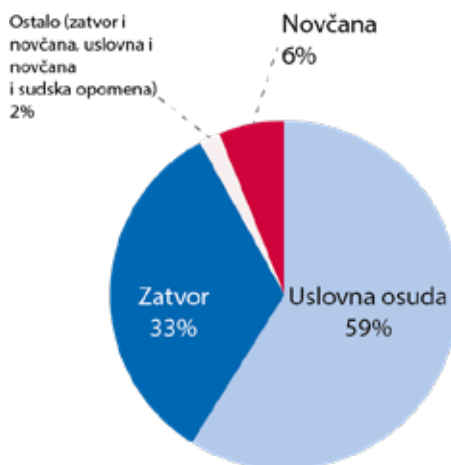
Ukoliko posmatramo drugostepene presude, od ukupno 51 osuđujuće drugostepene presude donesene u posmatranom periodu²⁴, u 53% presuda (u odnosu na 27 lica) izrečena sankcija je bila uslovna osuda, u 43% presuda (u odnosu na 22 lica) sankcija je bila zatvor, a u 2% presuda (u odnosu na 2 lica) izrečena je novčana kazna, odnosno novčana kazna i zatvor.

Vrsta izrečenih sankcija u drugostepenim osuđujućim presudama

Ukoliko posmatramo skupa i prvostepene i drugostepene osuđujuće presude (u odnosu na 496 lica), u 59% presuda izrečene su uslovne osude (292 lica), u 33% zatvorske kazne (164 lica), u 6% novčane kazne (31 lice), dok je u 2% presuda (9 lica) izrečena bilo sudska opomena ili zbirno sankcija zatvora i novčana kazna, ili uslovna osuda i novčana kazna.

Vrsta izrečenih sankcija u prvostepenim i drugostepenim osuđujućim presudama

24 Za ovaj prikaz računale su se drugostepene presude kojima se potvrđuje prvostepena osuđujuća presuda, te presude nakon održanog glavnog pretresa u drugom stepenu koje su bile osuđujuće

Prikazani podaci sami po sebi govore o prirodi počinjenih krivičnih djela za koja se izriču navedene sankcije. Imajući u vidu da se uslovna osuda može izreći samo onda kad je učinitelju utvrđena kazna zatvora do dvije godine ili novčana kazna, kao i da se njome određuje da se ona neće izvršiti ukoliko osuđeni za vrijeme koje odredi sud ne učini novo krivično djelo, očito je da najveći dio procesuiranih predmeta ne spada u rang najozbiljnijih, za koje su rezervisane strožije sankcije.

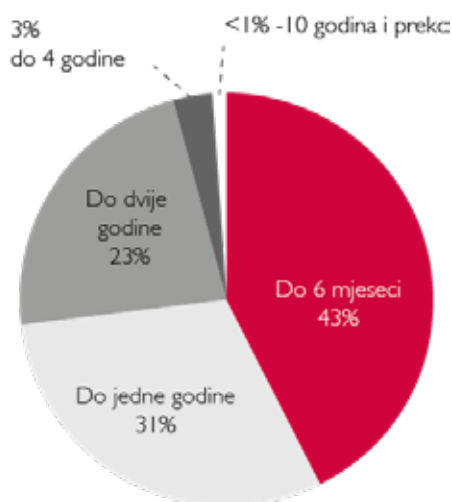
Posebno je zabrinjavajući mali procenat izrečenih novčanih kazni kad se uzme u obzir da su krivična djela korupcije djela koja se vrše iz koristoljublja i koja su primarno finansijski motivisana. U tom smislu, novčana kazna može za počinioce tih djela imati mnogo jači učinak odvraćanja od ponavljanja sličnih krivičnih djela, a isto tako i preventivni učinak na potencijalne počinioce.

U Izvještaju EK o BiH za 2016. godinu iznosi se preporuka da se osigura provođenje strožijih kazni za krivična djela korupcije, da bi se postigao jači efekat odvraćanja.

E. TEŽINA IZREČENIH SANKCIJA

Analiza se takođe bavila mjerenjem trajanja zatvorskih kazni, pa se tako došlo do podatka da je od ukupnog broja prvostepenih izrečenih zatvorskih kazni, najveći broj njih, tačnije 43%, bio u rasponu do šest mjeseci, 31% zatvorskih kazni izrečeno je u rasponu od šest mjeseci do godinu dana, 23% zatvorskih kazni izrečeno je u rasponu od jedne do dvije godine. U rasponu od dvije do četiri godine bilo je 3% izrečenih kazni, dok je u manje od 1% odluka (u uzorku je to svega jedna odluka u odnosu na jedno lice) izrečena zatvorska kazna u trajanju od 10 godina ili više. U posmatranom periodu nisu izricane kazne u rasponu od četiri do devet godina.

Raspon izrečenih zatvorskih kazni u analiziranim prvostepenim presudama

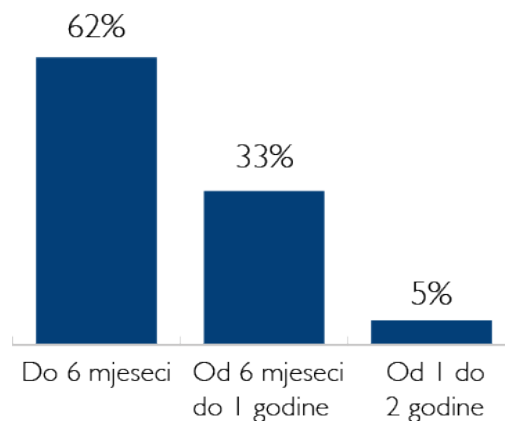
Od ukupnog broja izrečenih zatvorskih kazni u drugostepenim osuđujućim odlukama, takođe je najveći broj, tačnije 39%, bio u rasponu do šest mjeseci, 26% zatvorskih kazni izrečeno je u rasponu od šest mjeseci do godinu dana, 9% zatvorskih kazni izrečeno je u rasponu od jedne do dvije godine, 26% bilo je u rasponu od dvije do četiri godine, te nije bilo izrečenih kazni u trajanju dužem od četiri godine.

Raspon izrečenih zatvorskih kazni u analiziranim drugostepenim presudama

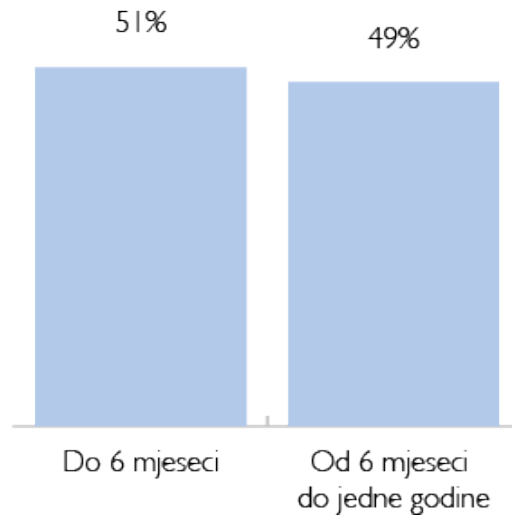
Posmatramo li strukturu uslovnih osuda, vidjet ćemo da se čak 62% njih (izrečenih u prvostepenim presudama za 159 lica) odnosilo na utvrđenu kaznu do 6 mjeseci zatvora. 33% uslovnih osuda (za 85 lica) bilo je za utvrđenu kaznu od 6 mjeseci do jedne godine zatvora, dok je za samo oko 5% (u odnosu na 12 lica) bila utvrđena kazna zatvora u rasponu od jedne do dvije godine.

Dužina trajanja zatvora u izrečenim uslovnim osudama u prvom stepenu

Kod uslovnih osuda izrečenih u drugom stepenu, 51% njih (izrečenih u odnosu na 18 lica) odnosilo se na utvrđenu kaznu do 6 mjeseci zatvora, a 49% uslovnih osuda (u odnosu na 17 lica) bilo je za utvrđenu kaznu od 6 mjeseci do jedne godine zatvora.

Dužina trajanja zatvora u izrečenim uslovnim osudama u drugom stepenu

Konačno, kada su u pitanju novčane kazne, ukupan iznos izrečenih novčanih kazni u cjelokupnom uzorku analiziranih osuđujućih prvostepenih presuda u kojima je ova kazna izrečena (njih 39), bilo kao samostalna sankcija ili zajedno sa uslovnom osudom ili zatvorskom kaznom, u posmatranom periodu od tri godine iznosi 148.535 KM. U drugostepenim presudama iz uzorka, novčana kazna izrečena je u svega 2 slučaja, a ukupan iznos izrečenih kazni bio je 6.000 KM.

Najveći broj novčanih kazni izrečen je u rasponu od 1.001 KM do 5.000 KM, tačnije, njih gotovo polovina (49%). 31% novčanih kazni izrečeno je do 1.000 KM, a ostale presude bile su novčane kazne u rasponu od 5.001 KM do 10.000 KM i to u procentu od 13%, dok je svega 7% novčanih kazni bilo izrečeno preko 10.000 KM.

Raspon kazne	Broj presuda	%
Do 1.000 KM	12	31%
1.001 – 5.000 KM	19	49%
5.001 – 10.000 KM	5	13%
Preko 10.000 KM	3	7%

Sva tri navedena prikaza strukture izrečenih zatvorskih kazni, uslovnih osuda i novčanih kazni govore nam da se velika većina procesuiranih krivičnih djela korupcije nalazi na donjem dijelu ljestvice po težini izrečenih kazni.

F. ODUZIMANJE IMOVINSKE KORISTI I IMOVINSKOPRAVNI ZAHTJEV

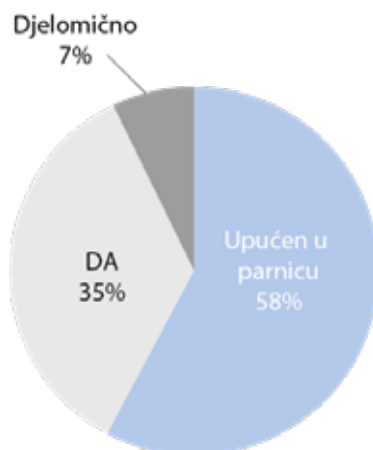
Kada je u pitanju oduzimanje imovinske koristi i imovinsko pravnog zahtjeva (IPZ), radi se o dva neodvojivo vezana krivičnopravna instituta. Krivični zakoni daju primat ostvarenju IPZ oštećenog lica kojem je krivičnim djelom počinjena šteta, dok se mjera oduzimanja imovine koju je osuđeni stekao kriminalom izriče samo u iznosu koji prelazi iznos postavljenog IPZ oštećenog. Oduzimanje imovine predstavlja obavezu suda propisanu imperativnom normom da niko ne smije zadržati

korist stečenu krivičnim djelom, dok se IPZ ne može dosuditi po službenoj dužnosti, već isključivo na zahjev oštećenog.

Analizom presuda utvrđeno je sljedeće: ukupan iznos koristi ostvarene iz koruptivnih krivičnih djela prema navodima iz optužnog akta,²⁵ a do kojih se došlo uvidom u sve analizirane presude, iznosio je 31.686.499,75 KM. U odnosu na vrijednost od 21.946.820,77 KM, sudovi su kroz institut dosuđenja IPZ donosili odluke, bilo one kojima se IPZ-u udovoljava u cijelosti u krivičnom postupku, bilo da se IPZ-u udovoljava djelomično ili se oštećeni sa svojim zahtjevom upućuje na pamicu. Mjera oduzimanja imovinske koristi izrečena je u odnosu na vrijednost od svega 1.697.898,09 KM, što čini 5% ukupnog iznosa stečene koristi i nedvosmisleno ukazuje na nizak stepen korištenja instituta oduzimanja imovine stečene krivičnim djelom. Mjera oduzimanja imovinske koristi jedan je od osnovnih metoda borbe protiv finansijski motivisanog kriminala, kakva su koruptivna krivična djela. Kada se uz to uzme u obzir i činjenica da su iznosi stvarno oduzete imovine u odnosu na onu deklarativno oduzetu po sudskim presudama znatno manji, dolazimo do zabrinjavajućih pokazatelja.²⁶

U pogledu dosuđivanja IPZ-a, analiza podataka dostupnih iz prikupljenih presuda pokazala je veoma visok stepen upućivanja na pamicu oštećenih lica koja su u krivičnom postupku postavila IPZ. Trendovi su izvučeni posmatranjem pojedinačnih odluka u odnosu na lica. Tako je u 58% slučajeva došlo do upućivanja oštećenog da svoj zahtjev ostvaruje u pamičnom postupku. U 35% slučajeva je u okviru krivičnog postupka došlo do dosuđivanja imovinskopravnog zahtjeva kojeg je postavio oštećeni, dok je u 7% odluka djelomično dosuđen IPZ.

Trendovi u pogledu dosuđivanja IPZ u krivičnom postupku

25 U navedeni iznos uračunati su iznosi koji se navode u obrazloženju presude u kojem se daje činjenični opis iz optužnice, i on obuhvata imovinsku korist koju je optuženi ostvario za sebe ili drugoga počinjenjem krivičnog djela, kao i štetu koju je prčinio oštećenima krivičnim djelom.

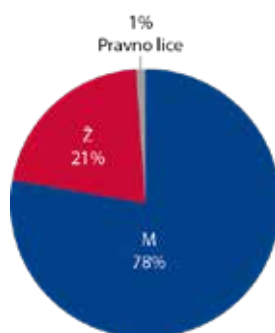
26 Uz navedeno, u Analizi sistema oduzimanja imovine pribavljene vršenjem krivičnih djela u Bosni i Hercegovini, USAID-ovog Projekta pravosuđa u BiH od jula 2017., navodi se: "Iako postoji znatan broj donesenih presuda kojima se izriče mjera oduzimanja imovinske koristi, evidentno je da je procenat stvarno oduzete imovine bitno drugačiji u odnosu na statističke pokazatelje iz presuda, a o stvarno oduzetoj imovini ne postoje ni relevantne službene evidencije." (strana XIII).

Ovakva praksa sudova je izložena kritici²⁷ zbog činjenice da su sudovi prečesto skloni da o zahtjevu oštećenog ne odlučuju u krivičnom postupku uprkos činjenici da priloženi dokazi daju dovoljno osnova za odlučivanje. Ovo je posebno zabrinjavajuće imajući u vidu da se radi o uzorku presuda u korupcijskim predmetima kod kojih je prouzrokovanje štete često posljedica izvršenja krivičnog djela. Isto tako, razlog upućivanju na pamicu često je nedovoljan angažman tužioca na utvrđivanju svih činjenica i prikupljanju dokaza potrebnih za odlučivanje o IPZ, što je imperativna zakonska norma u svim ZKP u BiH. Upućivanjem oštećenog da svoj zahtjev ostvaruje u pamicu, nepotrebno se znatno odugovlači period u kojem će oštećeni moći doći do namirenja štete koja je za njega nastala izvršenjem krivičnog djela. Pored toga, otvara se i prostor da optuženi raspolaže imovinom iz koje bi se oštećeni naknadno mogao namiriti.

G. SPOLNA ZASTUPLJENOST MEĐU OPTUŽENIMA

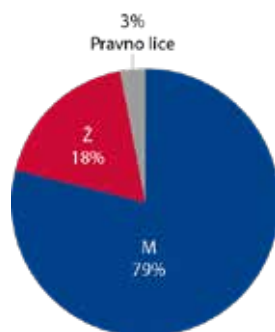
Kada su u pitanju krivična djela koruptivne prirode, analiza je pokazala da ih više čine osobe muškog spola. Tako je u periodu od 2013. do 2015. godine 78% odluka u prvom stepenu doneseno u odnosu na 440 lica muškog spola, dok je 21% odluka doneseno u odnosu na 117 osoba ženskog spola, te je 1% odluka doneseno u odnosu na osam pravnih lica.

Spolna zastupljenost u prvostepenim presudama

Slični su rezultati i za presude donesene u drugom stepenu. 79% drugostepenih odluka odnosilo se na 157 osoba muškog spola, 18% odluka se odnosilo na 36 osoba ženskog spola, a 3% odluka se odnosilo na 5 pravnih lica.

Spolna zastupljenost u drugostepenim presudama

²⁷ Ibid. (str. 80.)

III DIO – IZAZOVI U DOKAZIVANJU POJEDINIH KRIVIČNIH DJELA KORUPCIJE KROZ RAZMATRANJE BITNIH ELEMENATA KRIVIČNOG DJELA I STANDARDE NJIHOVOG DOKAZIVANJA

Jedan od osnovnih zadataka ove Analize bio je ukazati na izazove u prikupljanju i prezentaciji dokaza u krivičnim postupcima koji se provode za koruptivna krivična djela, a zatim u dokazivanju bitnih elemenata tih krivičnih djela. Na temelju prikupljenih podataka iz presuda, nastojat će se prikazati kako se dokazna građa formira i prezentuje sudu i koji su problemi u procesu dokazivanja uočeni kroz obrazloženja sudskih presuda. Budući da je postupak istrage tajan, izazov je predstavljalo davanje egzaktnih podataka o tome kakvi se problemi javljaju u toku istražnog procesa, budući da se o njemu ne može zaključivati isključivo na osnovu sadržaja presuda. Ipak, određeni trendovi se mogu prepoznati upravo iz pravosnažnih sudskih predmeta, kroz analizu dispozitiva i obrazloženja donesenih odluka, iznesenih prigovora odbrane i zauzetih stavova sudova.

Složenost bića krivičnih djela korupcije, njihova tajnovita priroda, društveno okruženje i složen sistem uređenja u BiH sasvim sigurno igraju ulogu u ovim krivičnim postupcima, sa aspekata provođenja istraga i dokazivanja koruptivnih krivičnih djela, i to od prijavljivanja i saznanja o učinjenom krivičnom djelu, preko donošenja odluke o (ne)provođenju istrage pa do provođenja određenih istražnih radnji u cilju prikupljanja dokaza. Fokusirajući se na sam postupak istraživanja i dokazivanja koruptivnih krivičnih djela, potrebno je krenuti od bića svakog pojedinog krivičnog djela. Kako se radi o složenim krivičnim djelima, za čije je uspješno dokazivanje potrebno dokazati postojanje više elemenata koji uključuju posebno svojstvo učinioca, njegov službeni položaj, ovlaštenje ili status, radnju izvršenja, posebnu namjeru ili posljedicu, evidentno je da je i samo dokazivanje složeno i da se mora zasnivati na subjektivnim i objektivnim dokazima.

U dijelu kvalitativne analize presuda koja slijedi, odabrana su četiri reprezentativna krivična djela korupcije i to: primanje dara i drugih oblika koristi, zloupotreba položaja i ovlasti, nesavjestan rad u službi i pronevjera. Prva tri djela su analizirana detaljno, dok je u odnosu na četvrto djelo napravljen kratak osvrt na osnovna zapažanja, imajući u vidu razloge navedene na početku Analize.

Krivična djela su analizirana kroz razmatranje bitnih elemenata krivičnog djela i standarde njihovog dokazivanja koji su uspostavljeni u sudskoj praksi u BiH.

I. ANALIZA PRESUDA U PREDMETIMA PRIMANJA DARA I DRUGIH OBLIKA KORISTI

A. KRIVIČNO DJELO – POJAM I BITNA OBLJEŽJA

Krivično djelo primanja mita ili dara i drugih oblika koristi propisano je u sva četiri krivična zakona, na gotovo identičan način, sa gotovo istim bitnim obilježjima i zapriječenom kaznom. U osnovnom obliku, ovo djelo podrazumijeva da službeno ili odgovorno lice zahtijeva ili primi dar ili neku drugu korist, ili da primi obećanje poklona ili druge koristi za sebe ili drugog da u okviru svog službenog ovlaštenja ili u vezi sa svojim službenim ovlaštenjem izvrši službenu radnju koju ne bi smjelo izvršiti, ili da ne izvrši službenu radnju koju bi moralo izvršiti. Postoje izvjesne razlike u pogledu naziva djela u različitim krivičnim zakonima, pa se tako u krivičnim zakonima BiH, FBiH i BD ono naziva *primanje dara* i *drugih oblika koristi*, dok Krivični zakonik RS propisuje krivično djelo *primanje mita*.²⁸ Takođe,

28 **Primanje dara i drugih oblika koristi (član 217. stav 1. KZ BiH)**

(1) Službena ili odgovorna osoba u institucijama Bosne i Hercegovine uključujući i stranu službenu osobu ili međunarodnog službenika, ili arbitra ili sudiju porotnika koja zahtijeva ili primi dar ili kakvu drugu korist za sebe ili za drugu osobu ili koja primi obećanje dara ili kakve koristi, za sebe ili za drugu osobu da u okviru svoje funkcije izvrši što ne bi smjela izvršiti ili da ne izvrši što bi morala izvršiti ili ko posreduje pri ovakvom podmičivanju službenog ili odgovornog lica, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina. (2) Službena ili odgovorna osoba u institucijama Bosne i Hercegovine uključujući i stranu službenu osobu ili međunarodnog službenika, ili arbitra ili sudiju porotnika koja zahtijeva ili primi dar ili kakvu korist, za sebe ili za drugu osobu ili koja primi obećanje dara ili kakve koristi, za sebe ili za drugu osobu da u okviru svoje funkcije izvrši što bi morala izvršiti ili ko posreduje pri ovakvom podmičivanju službenog ili odgovornog lica ili da ne izvrši što ne bi smjela izvršiti, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina. (3) Kaznom iz stava 2. ovog člana kaznit će se službena ili odgovorna osoba u institucijama Bosne i Hercegovine uključujući i stranu službenu osobu ili međunarodnog službenika ili arbitra ili sudiju porotnika, koja poslije vršenja ili nevršenja iz stava 1. i 2. ovog člana, a u vezi s tim, zahtijeva ili primi dar ili kakvu drugu korist za sebe ili za drugu osobu. (4) Primiti dar ili imovinska korist oduzet će se.

Primanje mita (član 319. Krivični zakonik RS iz 2017) – ranije član 351. Krivičnog zakona RS

(1) Službeno ili odgovorno lice koje zahtijeva ili primi poklon ili drugu korist ili koje primi obećanje poklona ili druge koristi za sebe ili drugog da u okviru svog službenog ovlaštenja ili u vezi sa svojim službenim ovlaštenjem izvrši službenu radnju koju ne bi smjelo izvršiti, ili da ne izvrši službenu radnju koju bi moralo izvršiti, kazniće se kaznom zatvora od dvije do deset godina. (2) Službeno ili odgovorno lice koje zahtijeva ili primi poklon ili drugu korist, ili koje primi obećanje poklona ili druge koristi za sebe ili drugog da u okviru svog ovlaštenja ili u vezi sa svojim ovlaštenjem izvrši službenu radnju koju bi moralo izvršiti, ili da ne izvrši službenu radnju koju ne bi smjelo izvršiti, kazniće se kaznom zatvora od jedne do osam godina. (3) Službeno ili odgovorno lice koje poslije izvršenja, odnosno neizvršenja službene radnje navedene u st. 1. i 2. ovog člana, a u vezi sa njom, zahtijeva ili primi poklon ili drugu korist, kazniće se kaznom zatvora do tri godine. (4) Strano službeno ili odgovorno lice koje učini djelo iz st. 1, 2. i 3. ovog člana kazniće se kaznom za to djelo. (5) Primiti poklon ili imovinska korist stečena izvršenjem djela iz ovog člana oduzeće se.

Primanje dara i drugih oblika koristi (član 380. KZ FBiH)

(1) Službena ili odgovorna osoba u Federaciji, uključujući i stranu službenu osobu, koja zahtijeva ili primi dar ili kakvu drugu korist za sebe ili za drugu osobu, ili koja primi obećanje dara ili kakve koristi za sebe ili za drugu osobu, da u okviru svog ovlašćenja učini što ne bi smjela učiniti ili da ne učini što bi morala učiniti, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina. (2) Službena ili odgovorna osoba u Federaciji, uključujući i stranu službenu osobu, koja zahtijeva ili primi dar ili kakvu korist za sebe ili za drugu osobu, ili koja primi obećanje dara ili kakve koristi za sebe ili za drugu osobu, da u okviru svog ovlašćenja učini što bi morala učiniti ili da ne učini što ne bi smjela učiniti, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina. (3) Kaznom iz stava 2. ovog člana kaznit će se službena ili odgovorna osoba u Federaciji, uključujući i stranu službenu osobu, koja poslije činjenja ili nečinjenja iz st. 1. i 2. ovog člana, a u vezi s tim zahtijeva ili primi dar ili kakvu drugu korist za sebe ili za drugu osobu. (4) Primiti dar ili imovinska korist oduzet će se.

Primanje dara i drugih oblika koristi (član 374. KZ BD)

(1) Službena ili odgovorna osoba u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine uključujući i stranu službenu osobu, koja zahtijeva ili primi dar ili kakvu drugu korist, ili koja primi obećanje dara ili kakve koristi, da u okviru svoje ovlasti učini što ne bi smjela učiniti ili da ne učini što bi morala učiniti, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina. (2) Službena ili odgovorna osoba u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine uključujući i stranu službenu osobu, koja zahtijeva ili primi dar ili kakvu korist, ili koja primi obećanje dara ili kakve koristi, da u okviru svoje ovlasti učini što bi morala učiniti ili da ne učini što ne bi smjela učiniti, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina. (3) Kaznom iz stavka 2 ovog članka kaznit će se službena ili odgovorna osoba u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine uključujući i stranu službenu osobu, koja poslije činjenja ili nečinjenja iz stavaka 1 i 2 ovog članka, a u svezi toga, zahtijeva ili primi dar ili kakvu drugu korist. (4) Primiti dar ili imovinska korist oduzet će se.

jedino je u RS propisana strožija sankcija za osnovni oblik djela i to zatvorska kazna od dvije do deset godina, dok je ostalim zakonima ta sankcija propisana u rasponu od jedne do deset godina zatvora. Slično je i kada se radi o blažem obliku djela propisanog u stavu 2) u svim zakonima, tj. u pogledu sankcije je najstrožiji KZ RS.

Radi se o krivičnom djelu koje spada u grupu *delicta propria*, gdje je zakonom određen krug lica koja se mogu pojaviti kao počinioci krivičnog djela, a s obzirom na određeno svojstvo i to svojstvo službene ili odgovorne osobe, kako je to krivičnim zakonima preciznije određeno. Radnja izvršenja djela je postavljena alternativno i dosta uopšteno, što daje mogućnost da se pod ovo krivično djelo podvede dosta širok krug djelatnosti.

Primanje ili obećanje dara i drugih vidova koristi od strane odgovornih ili službenih lica, za sebe ili za drugo lice u okviru službenih ovlaštenja, jedan je od osnovnih oblika krivičnog djela korupcije. *Ratio legis* ove zakonske odredbe je sprečavanje odgovornih lica u zloupotrebi službenih položaja ili dužnosti u svrhe pribavljanja materijalne i nematerijalne koristi (ili obećanja koristi) za sebe ili za treća lica, a koja im po zakonu ne pripadaju.²⁹ Objekt zaštite je zakonito, efikasno i kvalitetno obavljanje službene dužnosti, a objekt napada su poklon ili druga korist. Poklon je svaka imovinska vrijednost u smislu pokretne ili nepokretne stvari koja se daje bez adekvatne protivnagnade (dobročina djelatnost). Druga korist može biti ostvarivanje bilo kakve imovinske i neimovinske pogodnosti, povlaštenog položaja ili privilegije.³⁰

Krivično djelo primanje dara i drugih koristi smatra se pasivnim podmićivanjem i moguće je kao: pravo, nepravo i naknadno pasivno podmićivanje. Pravo pasivno podmićivanje postoji kada službeno ili odgovorno lice zahtijeva ili primi poklon ili kakvu drugu korist ili primi obećanje poklona ili kakve koristi da u okviru svog ovlaštenja izvrši radnju koju ne bi smjelo izvršiti ili da ne izvrši radnju koju bi moralo izvršiti. Za postojanje djela je irelevantno od koga je potekla inicijativa za podmićivanje, da li od davaoca ili primaoca mita. Zahtijevanje ili primanje mita treba da je povezano sa službenom radnjom službenog ili odgovornog lica te da on kao učinilac nezakonito postupa. Pri tome je potrebno da između službenog ili odgovornog lica i davaoca mita postoji, makar i prešutna, nagodba o razmjeni usluga; čini se usluga za protivuslugu, prima se mito ili obećanje mita da bi se obavila ili ne bi obavila neka radnja. Ovo krivično djelo je dovršeno samim zahtijevanjem ili primanjem mita ili njegovim obećanjem iz čega proizilazi da pokušaj ovog djela nije moguć. Postojanje djela ne zavisi od visine odnosno vrijednosti mita, te bez obzira da li se poklon ili druga korist zahtijeva za sebe ili drugoga.

Nepravo pasivno podmićivanje se javlja u slučajevima kada službeno lice zahtijeva ili primi mito ili obećanje mita da bi izvršilo službenu radnju koju bi i inače moralo izvršiti, odnosno da ne bi izvršilo službenu radnju koju ne bi ni smjelo izvršiti. Ovaj oblik izvršenja djela se u odnosu na pravo pasivno podmićivanje razlikuje samo u službenoj radnji povodom koje se zahtijeva podmićivanje. Dok se u

29 Vidi više: "Dekriminalizacija davaoca mita u krivičnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine", Adnan Pirić, op.cit.

30 Privredno kazneno pravo, M. Simović, D. Jovašević i V. Simović, Pravni fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu, Istočno Sarajevo 2016. godine. "Kako visina koristi ne predstavlja odlučnu činjenicu za postojanje krivičnog djela primanje mita niti je kvalifikatorna okolnost u bilo kom smislu, to nije neophodno utvrđivati tačan iznos koristi koje su optuženi primili, što bi inače vodilo odugovlačenju konkretnog krivičnog postupka. Samim tim, nije bilo mjesta primjeni odredbe člana 367. stav 7. KZ, čija primjena je obavezna samo u situaciji kada se tačno utvrdi koji predmet je primljen na ime poklona, odnosno koja je visina pribavljene imovinske koristi – Presuda Apelacionog suda u Beogradu, KŽ1.2130 od 7. oktobra 2011. godine."

prethodnom sučaju radi o nezakonitom djelovanju službenog lica, u ovom slučaju se mito prima da bi se postupalo u granicama službenog ovlaštenja i preduzimala zakonita službena radnja koja se i inače treba preduzeti ili da se ne bi preduzela službena radnja koja se inače ne bi smjela preduzeti. Ovom inkriminacijom se u suštini sprečava korištenje službenog položaja za zadovoljavanje ličnih interesa.

Naknadno pasivno podmićivanje je karakteristično za slučajeve u kojima službeno ili odgovorno lice zahtijeva ili primi mito poslije izvršene ili neizvršene službene radnje, a primanje mita je učinjeno u vezi sa tim radnjama. Mito se ovdje zahtijeva ili prima za onu službenu radnju koja je već učinjena ili nije učinjena, bilo da je ona zakonita ili nezakonita. Vremenski odnos između učinjene službene radnje i zahtijevanja i primanja mita irelevantan je za postojanje ovog djela. Važno je da između naknadnog podmićivanja i ranijeg postupanja službenog lica postoji uzročna veza.³¹ U analiziranom uzorku presuda nije bilo predmeta naknadnog podmićivanja.

B. SVOJSTVO UČINIOCA (SLUŽBENA ILI ODGOVORNA OSOBA³²)

U pogledu dokazivanja svojstva optuženih (a u vezi sa dokazivanjem službene radnje i ovlaštenja), u većini analiziranih slučajeva presude za krivično djelo primanja mita, odnosno dara i drugih oblika koristi, sadrže obrazloženja da je svojstvo službenog ili odgovornog lica utvrđeno materijalnim dokazima i dovođenjem u vezu sa iskazima svjedoka, a od materijalnih dokaza to su uobičajeno ugovori o radu, odluke o imenovanju i slično.

S obzirom na to da u najvećem broju predmeta od strane odbrane nije problematizovano ovo pitanje, primjetno je da se sudovi ne zadržavaju posebno na obrazlaganju svojstva optuženog kao službenog lica ili odgovornog lica. Ovakav nedostatak obrazloženja, međutim, može uzrokovati ukidanje presude zbog nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja u pogledu dokazanosti elemenata krivičnog djela.³³ Naime, radi se o elementu bića krivičnog djela, od čijeg postojanja i dokazanosti zavisi i samo krivično djelo. Dakle, onda kada sudovi propuste da u obrazloženju presude daju jasne i konkretne razloge koji su ih vodili pri donošenju zaključka da je učinilac djela imao potrebno svojstvo, otvara se prostor da se po žalbi (najčešće) odbrane uspješno ospori postojanje krivičnog djela.

Nadalje, iako je u uskoj vezi sa svojstvom službene ili odgovorne osobe, te iako je i element djela, u analiziranom uzorku presuda za ovo krivično djelo primjetno je da je vrlo mali procenat onih koje su se bavile *službenim ovlaštenjem*.³⁴ Naime, samo činjenica da je utvrđeno kako je optužena osoba u inkriminisanom periodu bila službena osoba ne znači nužno i da je i radnju za koju se tereti preduzela ili nije preduzela u *okviru svog službenog ovlaštenja*, kako to normiraju KZ na svim nivoima, ili pak u vezi sa ovlaštenjem, kako to dodatno normira KZ RS. Neophodno je da ova okolnost bude jasno vidljiva iz činjeničnog opisa krivičnog djela u optužnici, odnosno da se u dispozitivu optužnice navodi da li se radi o činjenju ili nečinjenju u okviru ovlaštenja, kao i odgovarajuću zakonsku ili

31 *Komentari krivičnih zakona, op.cit*, strana 713-715.

32 Pojmovi službenog i odgovornog lica definisani su u sva četiri krivična zakona u BiH. Vidi fusnotu broj 15.

33 Nedostaci u utvrđenom činjeničnom stanju odražavaju se na ispravnost primjene zakona i ostalih odluka koje iz toga proizilaze.

34 Bitno je naglasiti da je u 2015. godini izmjenama KZ BiH, u članu 217. stav 1. umjesto termina "službenim ovlaštenjima" uveden termin "svoje funkcije", no kako su presude koje su korištene za potrebe ove Analize donesene u periodu prije izmjena krivičnog zakona, tako je i u odnosu na nalaze suda korištena terminologija krivičnog zakona koji je u to vrijeme bio na snazi.

podzakonsku normu, iz koje se ta ovlaštenja crpe, kako bi opis krivičnog djela bio potpun. Samo tako sud će biti u mogućnosti utvrditi odlučne činjenice koje se odnose na bitne elemente djela.³⁵

Optužnica, kao inicijalni akt po osnovu kojeg se ulazi u sudski postupak – glavni pretres, i koja služi kao osnov za donošenje sudske presude, mora sadržavati sve one zakonom propisane elemente koji čine bitna obilježja bića krivičnog djela. **Ti elementi, uključujući i svojstvo optuženog, moraju biti jasno vidljivi, opisani i dokazivi kako bi se u toku postupka sud mogao uvjeriti u postojanje krivičnog djela, onako kako je opisano u dispozitivu optužnice. Svaki propust u tom smislu može se odraziti krajnje negativno na ishod krivičnog postupka.**

C. RADNJA IZVRŠENJA

Za postojanje djela pasivnog podmićivanja potrebno je da se radnja izvršenja preduzima: a) od određenog lica u vezi sa izvršenjem nezakonite službene radnje, dakle radnje koja se ne bi smjela izvršiti, odnosno neizvršenjem službene radnje koja bi se morala izvršiti, ili b) od određenog lica u vezi sa izvršenjem zakonite službene radnje, dakle radnje koja se mora izvršiti, odnosno neizvršenjem službene radnje koja se ne bi morala izvršiti. Krivično djelo je svršeno traženjem ili primanjem poklona ili druge koristi ili njihovog obećanja da oni slijede. Za razliku od entitetskog zakonodavstva, Krivični zakon BiH poznaje i posredovanje kao način izvršenja krivičnog djela primanje dara i drugih oblika koristi.

Vrlo bliska ovim radnjama izvršenja je i radnja krivičnog djela *primanje nagrade ili drugog oblika koristi za trgovinu uticajem*³⁶, kod kojeg izvršilac radnju ne poduzima u okviru svojih dužnosti i ovlaštenja, nego se služi uticajem da kod trećeg lica utiče na to da izvrši neku radnju u okviru svojih službenih ovlaštenja i dužnosti.

Kada je u pitanju radnja izvršenja djela, analizom odluka primijećeno je da se kao radnja izvršenja u činjeničnom opisu uglavnom navodi da je optuženi “zatražio dar”, a što je parafraziranje zakonskog teksta u kojem se koristi riječ “zahtijevao”.³⁷ Iako su “zahtijeva” i “zatraži” sinonimi, koji ukazuju na određeno aktivno postupanje optuženog lica, ni jedno ni drugo ne predstavlja opis radnje izvršenja krivičnog djela jer se ne zna na koji način je dar “zatražen”. Naime, činjenični opis ne može samo sadržavati prepisanu radnju iz opisa bića krivičnog djela iz odgovarajućeg člana krivičnog zakona. Na ovaj način izostaje svaka konkretizacija radnji i djela, što se može negativno odraziti na utvrđivanje da li su se u radnjama optuženog stekla obilježja bića krivičnog djela. Precizan i jasan činjenični opis

35 Vidi stav Vrhovnog suda FBiH: “Samo one odlučne činjenice koje su utvrđene u presudi mogu se smatrati da postoje, a ne i druge činjenice koje postoje izvan toga (nisu sadržane u presudi). Prema tome, bez obzira što odlučne činjenice jasno proizilaze iz izvedenih dokaza, uvijek se moraju izvesti zaključci o njihovom postojanju, jer u suprotnom nema utvrđenog činjeničnog stanja”. Vrhovni sud FBiH, KŽ-259/97, Bilten 2/97.

36 Ovo krivično djelo je u krivično pravo u BiH uvedeno novelama krivičnih zakona u toku 2015, 2016. i 2017. godine, “Sl. glasnik BiH” br. 40/15, uveden član 219. KZ BiH “Primanje nagrade ili drugog oblika koristi za trgovinu uticajem”, “Sl. novine FBiH” br. 46/16, uveden član 382. KZ FBiH “Primanje nagrade ili drugog oblika koristi za trgovinu uticajem”, “Sl. glasnik RS” br. 64/17, uveden član 321. KZ RS “Trgovina uticajem”, dok u Brčko distriktu još uvijek nije uvedeno ovo krivično djelo. S obzirom na to da se radi o novoj inkriminaciji, sudska praksa je još uvijek siromašna i u okviru ove Analize nisu niti mogle biti pribavljene presude za predmetno krivično djelo.

37 Kako je propisano u naprijed citiranim odredbama člana 217. KZ BiH, “Službena ili odgovorna osoba [...] koja zahtijeva ili primi dar ili kakvu drugu korist za sebe ili za drugu osobu [...]” Isti pojam “zahtijevati” korišten je i u članu 319. KZ RS (raniji član 351. KZ RS), članu 380. KZ FBiH i član 374. KZ BD.

radnje izvršenja naročito je bitan kod saizvršilaštva kako bi se mogla steći slika o tome kojim su to konkretnim radnjama i na koji način optuženi "zatražili" dar.

Tako se u jednoj od presuda navodi da su "optuženi [...], prilikom obavljanja redovite kontrole poslovanja poduzeća [...], po prethodnom dogovoru, od vlasnika navedenog poduzeća [...], **zatražili dar** u iznosu od [...] KM [...], s tim da bi oni u Zapisniku o kontroli poslovanja poduzeća kojega su namjeravali sačiniti poslije izvršene kontrole u poduzeću - iznos utvrđenih obveza po osnovu poreza na dodanu vrijednost, umjesto realno utvrđenih [...] KM, umanjili na iznos [...]".

S obzirom na ovakvu formulaciju činjeničnog opisa optužnice, sud je kod donošenja osuđujuće presude, slijedeći dispozitiv optužnice, u obrazloženju presude utvrdio da su oba optužena zatražila dar, iako za takvo utvrđenje nije imao adekvatnu dokaznu podlogu jer jedan od optuženih nije direktno "zatražio" dar za sebe, nego je zastrašivao oštećenog da oštećeni učini dar drugom optuženom (što je oštećeni i učinio, predavši dar drugom optuženom). Imajući u vidu da je sud donio osuđujuću presudu, da se zaključiti da je nastojao da umani nedostatke i manjkavosti činjeničnog opisa optužnice koja je nerazumljiva, čime je doveden u pitanje standard kvaliteta obrazložene sudske odluke. Naime, "[i]zreka presude je nerazumljiva i onda kada je više osoba oglašeno krivim za jedno krivično djelo, a za svakog saizvršioca nije opisana njegova djelatnost kojom je učestvovao u izvršenju zajedničkog krivičnog djela".³⁸

U ovakvim situacijama otvoren je prostor da se žalbom ukazuje na to da su izreka presude i obrazloženje u suprotnosti, a što predstavlja osnov za pobijanje presude zbog bitnih povreda odredaba krivičnog postupka.

Navedeni nedostaci se mogu na zakonit način otkloniti u fazi potvrđivanja optužnice ukoliko se blagovremeno uoče i optužnica vrati na uređenje jer ne sadržava opis izvršenja krivičnog djela koje se optuženom stavlja na teret, pa je potrebno da sudije za prethodno saslušanje ovom pitanju posvete pažnju kod odlučivanja o potvrđivanju optužnice. Pravo na pravičan i fer postupak pretpostavlja i pravo optuženog da od samog početka zna šta mu se tačno stavlja na teret i koji su dokazi na kojima se takva optužba zasniva, a što uveliko određuje i koncept njegove odbrane.

Da radnja izvršenja nije jasno određena u optužnici, i da je učinjena bitna povreda odredaba ZKP, vidi se i iz jedne od presuda u kojoj je činjenični opis identičan pravnom opisu djela, pa tako izreka presude glasi: "[...] prilikom vršenja kontrole u privrednom društvu [...], od [...] predsjednika upravnog odbora u više navrata **zahtijevao novac u iznosu od [...]**, tvrdeći da postoje određene nepravilnosti u smislu obračuna poreskih obaveza za kontrolisani period koje u zapisniku o izvršenoj kontroli neće konstatovati ako dobije traženi iznos novca, da bi dana [...] na parking u ugostiteljskog objekta [...], u službenom vozilu marke [...] registarskih oznaka [...] od [...] **primio novac u iznosu od [...]**, a potom istom uručio zapisnik o izvršenoj kontroli; dakle, kao službeno lice, **zahtijevao i primio poklon** da u okviru svojih ovlašćenja ne izvrši službenu radnju koju bi morao izvršiti."

38 *Komentari zakona o krivičnom/kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini, zajednički projekat Vijeća Evrope i Evropske komisije, Sarajevo 2005. godine, autorski tim: Sijerčić-Čolić, H., Hadžiomeragić, M., Jurčević, M., Kaurinović, D., Simović, M., strana 735: "[...] za svakog saizvršioca u izreci presude mora biti konkretno navedeno njegovo ponašanje (radnja ili propuštanje) kojim je učestvovao u izvršenju krivičnog djela [...] ne može se uzeti da je učešće saizvršioca opisano u skladu sa odredbama stava 1. tačke 1. ovog člana [član 285. Presuda kojom se optuženi oglašava krivim] ako je samo navedeno da su oni po prethodnom dogovoru provalili u određeni objekt i oduzeli određene stvari. Nužno je opisati šta je ko od njih konkretno radio [...] (tako, npr., u odluci Vrhovnog suda Srbije, Kž 982/81)."*

Presuda u kojoj su činjenični i pravni opis djela identični je nerazumljiva i takva bitna povreda može dovesti do ukidanja presude. To je izraženo u stavu Kantonalnog suda u Livnu objavljenom u Biltenu ovog suda: "Nerazumljivost izreke prvostepene presude predstavlja jedan od oblika bitne povrede odredaba krivičnog postupka iz ove tačke. Tako, ako činjenični opis djela iz izreke prvostepene presude umjesto činjenica i okolnosti, koje bi predstavljale bitna obilježja krivičnog djela za koje je optuženi oglašen krivim, sadrži navode koji su ustvari zakonski opis tog krivičnog djela, onda je ovakva izreka nerazumljiva i učinjena je bitna povreda odredaba krivičnog postupka."³⁹

Činjenični opis mora sadržavati preciznije određenje radnje izvršenja, iz kojeg je jasno vidljiva sama radnja, ali i način na koji je ona poduzeta. Ako je u konkretnom primjeru radnja izvršenja "zahtijevao novac" i "primio novac", onda iz činjeničnog opisa mora biti vidljivo kako je to optuženi zapravo uradio. Trebalo je tako biti preciznije opisano, npr., na koji način je ili kojim putem, kojeg dana, direktno ili putem posrednika, zahtijevao novac, a potom i kada je, gdje i od koga optuženi primio novac. **Potrebno je u svakom slučaju izbjeći prepisivanje i korištenje zakonskih opisa radnji izvršenja, kao načina izvršenja konkretnog krivičnog djela od strane konkretnog učinioca.**

Naročito je bitno primijetiti da **nedostaci u činjeničnom opisu ovog krivičnog djela onemogućavaju donošenje ispravnog zaključka po pitanju kvalifikacije i oblika u kojem je djelo izvršeno, odnosno da li se radi o nepravom podmićivanju kao privilegovanom obliku (kada učinilac radi nešto što bi svakako morao uraditi, odnosno ne radi nešto što svakako ne bi ni trebao uraditi) ili o pravom podmićivanju (kada učinilac radi nešto što ne smije uraditi ili ne radi nešto što bi morao uraditi).**

Tako se u jednoj od presuda u njenoj izreci navodi da su optuženi "[...] **zajedno i po prethodnom dogovoru**, u vremenskom periodu [...] u svojstvu službenih lica, kao inspektori istražitelji Odjeljenja za istrage i obavještanje Poreske uprave [...] vršeći provjeru izvršavanja poreskih obaveza [...], u više navrata **zahtijevali** od vlasnika [...] da im isplati iznos od [...] tvrdeći da imaju veliki „dosije“ o nepravilnostima u poslovanju za što bi trebalo da plati visoku novčanu kaznu a koju neće platiti ukoliko dobiju traženi iznos novca, da bi dana osumnjičeni [...], u službenom putničkom motornom vozilu marke [...] **primio od [...]**traženi novčani iznos".

Iz navedenog činjeničnog opisa ostalo je nejasno da li je faktičko stanje bilo takvo da su zaista postojale nepravilnosti koje inspektori nisu prijavili iako su to morali učiniti, što bi bilo pravo pasivno podmićivanje, ili nepravilnosti nisu postojale pa su inspektori doveli u zabludu oštećene da one postoje, te primili novac da ne urade radnju koju svakako ne bi ni uradili, a što bi predstavljalo nepravo pasivno podmićivanje. Iz činjeničnog opisa se ne vidi na koji način je djelo zapravo izvršeno, kojom konkretnom radnjom optuženog lica, pa stoga nedostaju i elementi na osnovu kojih se može djelo podvesti pod odgovarajuću normu krivičnog zakona.

Ispravna pravna kvalifikacija izuzetno je važna sa više aspekata, budući da se elementi krivičnog djela utvrđuju prema postavljenoj kvalifikaciji, što podrazumijeva obavezu da činjenični opis odražava sva bitna obilježja krivičnog djela koje se pravnom kvalifikacijom optuženom stavlja na teret. Od pravilne pravne kvalifikacije zavisi i kažnjavanje, odnosno visina zapriječene kazne i mogućnost izricanja adekvatne mjere sigurnosti.

39 Kantonalni sud u Livnu, Kž-31/00., Bilten 2/03.

Slično tome, iz sljedećeg činjeničnog opisa kojim se optužena tereti da je "[...] u vremenskom periodu [...] kao službeno lice Republički tržišni inspektor Republičke uprave za inspekcijske poslove [...] vršeći inspekcijsku kontrolu rada u trgovini [...] od supruge vlasnika trgovine kao opunomoćenog lica za obavljanje djelatnosti u toku inspekcijskog nadzora u **nekoliko navrata zahtijevala novčani iznos obećavajući da će joj sačiniti uredan zapisnik o izvršenoj kontroli ako joj za tu uslugu da novčani iznos od [...] KM [...], a nakon što ju je nazvala telefonskim putem dana [...] došla je u njenu trgovinsku radnju i predala joj zapisnik o izvršenoj redovnoj inspekcijskoj kontroli o utvrđenim nepravilnostima, uz objašnjenje da će joj rješenje o otklanjanju nepravilnosti dostaviti poštom i da će u roku od 15 dana doći u kontrolu rješenja, a do tada da joj ona pripremi novčani iznos od [...] KM, kako joj ne bi izdala prekršajni nalog, nakon čega je više puta dolazila u trgovinu [...] te dana [...] putem pošte dostavila joj je prekršajni nalog na novčanu kaznu u iznosu od [...] KM na kojem je konstatovala uručeno okrivljenom lično, da bi dana [...] došla u trgovinu, radi kontrole izvršenja rješenja o otklanjanju nepravilnosti, a nakon izvršenog uvida u dokumentaciju konstatovala da je stanje u trgovini uredno i da su otklonjene sve nepravilnosti nakon čega je od [...] primila [...] KM koji novac je odmah stavila u torbu [...]"**, ostaje nejasno da li je optužena tražila novac kako bi konstatovala da je stanje uredno, iako to u stvarnosti nije bilo tako, ili je prijetila optuženoj da će konstatovati da je stanje neuredno iako je, prema stanju stvari, morala sačiniti zapisnik kako je stanje uredno. Dakle, iz činjeničnog opisa nije jasno vidljivo da li je optužena učinila nešto što nije smjela učiniti (oblik krivičnog djela iz stava 1.), ili je učinila nešto što bi svakako morala učiniti (oblik krivičnog djela iz stava 2.). Ukazani nedostaci veoma lako su mogli biti otklonjeni da je tužilaštvo u činjeničnom opisu preciziralo upravo da li je stanje bilo uredno ili ne, odnosno po kojem osnovu je optužena zahtijevala novac od oštećene, obećavajući da će prikriti nezadovoljavajuće stvarno stanje ili prijeteci da će prikazati da postoje nepravilnosti koje nisu utvrđene.

Ipak, u ovom je slučaju sud prihvatio sporazum o priznanju krivnje u kojem se optužena teretila za privilegovani oblik djela, odnosno inkriminaciju iz stava 2. člana 351. KZ RS. Sud je našao da je optužena počinila krivično djelo za koje je optužena, navodeći da to proističe: "kako iz njenog priznanja, tako i iz dokaza koje je okružni tužilac prezentirao sudu, a na koje dokaze odbrana nije imala primjedbi i koje je ovaj sud u cijelosti prihvatio".

Nespomo je da sud nije vezan pravnom kvalifikacijom tužilaštva i da je može sam odrediti, međutim, pitanje je da li je uopšte na osnovu ovako postavljenog činjeničnog opisa sud bio u mogućnosti primijeniti odredbe krivičnog zakona. Bitno je naglasiti da se, kao što je prethodno rečeno, ovakav propust u preciziranju radnji izvršenja mogao primijetiti već u fazi potvrđivanja optužnice. Budući da činjenični opis u skladu sa odgovarajućim odredbama ZKP-a mora sadržavati sve ono iz čega proizlaze obilježja bića krivičnog djela,⁴⁰ u postupku odlučivanja po optužnici bilo je potrebno ukazati na nedorečenosti u opisu inkriminisanje radnje. U konkretnom slučaju, sud je prihvatio zaključeni sporazum o priznanju krivnje između optužene i tužilaštva. Međutim, ovakva izreka presude se prema standardima za razumljivost sudskih presuda može smatrati nerazumljivom⁴¹.

40 Član 227. ZKP BiH, član 242. ZKP FBiH, član 242. ZKP RS i član 227. ZKP BD.

41 *Komentari krivičnih zakona, op.cit:* "Izreka presude je nerazumljiva i učinjena je bitna povreda odredaba krivičnog postupka, ako činjenični opis djela u izreci presude, kojom se optuženi kao podstrekač oglašava krivim za određeno krivično djelo, ne sadrži određenu i jasnu naznaku radnji optuženog iz čijeg opisa proizilazi da su te radnje, s obzirom na okolnosti konkretnog slučaja, bile podobne da kod drugog stvore ili učvrste odluku o izvršenju određenog krivičnog djela i da su navele drugog na izvršenje određenog krivičnog djela, kao i činjenice i okolnosti iz kojih proizilazi da je optuženi bio svjestan da svojim

Takva presuda donesena u redovnom postupku, a ne po sporazumu o priznanju krivnje, otvarala bi prostor da se žalbom osnovano ukaže na bitnu povredu odredaba zakona o krivičnom postupku po tom osnovu, a koji žalbeni osnov za posljedicu ima ukidanje prvostepene presude.

Sud je u konkretnom slučaju, uz prihvatanje manjkavog činjeničnog opisa i bez zahvata u isti, radi očuvanja identiteta optužbe, mogao kroz obrazloženje presude dati konkretnije razloge koji su ga vodili pri pravnoj kvalifikaciji radnji optužene. **Naime, onda kada je sud suočen sa određenim nejasnoćama ili nedostacima u činjeničnom opisu, a cijeni da se isti mogu prevazići te da i pored toga činjenični opis daje osnov za presuđenje, moguće je da kroz obrazloženje presude da jasne razloge kojima se sud rukovodio i da se, prije svega, decidno izjasni o svim elementima bića krivičnog djela.** No bez obzira koliko sud nastojao da obrazloženjem prevaziđe nedostatke u pogledu činjeničnog opisa iz optužnice, tj. izreke presude, nerazumljivost izreke i dalje ostaje valjan žalbeni osnov, što stvara vjerovatnoću da dođe do ukidanja presude po tom osnovu.

U određenom broju predmeta upravo je nejasno opisana radnja izvršenja u optužnici uzrokovala da sud u konačnici donese oslobađajuću presudu. Tako se u jednom od analiziranih predmeta optuženi teretio da je *“[...] kao službena osoba, vršeci dužnost direktora Kazneno-popravnog zavoda, od osuđenika [...] s ciljem pribavljanja protupravne imovinske koristi za sebe i druge, primio kao poklon [...] slika, [...] radi čega je u više navrata obećavao osuđeniku da će mu nakon ispunjenja zakonskih uvjeta odobriti pravo korištenja vanjskih pogodnosti osuđenih osoba, o kojim pravima je shodno svojim ovlaštenjima morao donositi odluku o odobrenju ili neodobrenju sukladno čl. 74. i 78. Pravilnika o kućnom redu [...] i Zakona o izvršenju krivičnih sankcija FBiH te mu obećavao dati pozitivno mišljenje prilikom molbe za uvjetni otpust sa izdržavanja kazne sukladno svome ovlaštenju propisanim čl. 109. istog zakona.”*

Iz navedenog primjera vidljivo je da je ostalo nejasno da li se optuženi tereti da je oštećenom obećavao izvršiti radnju koju bi svakako izvršio ili radnju koju ne bi smio izvršiti. Sud je, utvrdivši da kod optuženog nije postojao motiv, donio oslobađajuću presudu s obrazloženjem da je *“optuženi u prethodnom periodu uvijek davao saglasnost na prijedlog zatvorske službe za odobravanje vanzavodskih pogodnosti, a da je zaista postojalo obećanje optuženog da da pozitivno mišljenje za uslovni otpust i da je za to primio 14 slika nije postojala nikakva prepreka da on obećanje ispuni”*. U konkretnom slučaju, propust tužilaštva da precizira da li se radi o radnji koju bi optuženi svakako izvršio, pa i pored toga primio dar ili je dar primljen za to da uradi nešto što ne smije uraditi, odveo je sud u pravcu razmatranja motiva kao i pitanja da li je postojala prepreka za ispunjenje obećanja, pa navodi da *“nije postojala nikakva prepreka da [optuženi] obećanje ispuni”*, premda sama ta činjenica nije od značaja za postojanje krivičnog djela, odnosno ista ukazuje upravo na to da je optuženi izvršio *“nešto što bi svakako bio dužan izvršiti”*.

Nadalje, u jednom od predmeta analize sud je utvrdio i da *“djelo za koje se optuženi teretio optužnicom i kako je kvalifikovano u optužnici nije krivično djelo jer je optuženom stavljano na teret da je ‘u svojstvu službenog lica primio novac da u okviru svog ovlaštenja uradi radnju koju je ‘mogao’ izvršiti.”* Sud stoga zaključuje da činjenica da je optuženi nešto „mogao“ prema izmijenjenoj odredbi

radnjama navodi drugog na izvršenje krivičnog djela, te da je bio svjestan djela na koje drugog podstrekava i da je htio ili pristao na izvršenje tog djela (Kantonalni sud u Tuzli, Kž-55/00 od 25. 4. 2000).“

člana 35 I. nije zakonsko obilježje ovog krivičnog djela već je zakonsko obilježje ovog djela samo ako se u okviru svog ovlaštenja uradi radnja koja se „morala“ izvršiti.

Vidljivo je stoga da se radi o takvoj nepreciznosti u opisu radnje izvršenja koja se krajnje negativno odrazila po cijeli postupak. **Prilikom sastavljanja optužnica, od izuzetnog je značaja da se pravilno referiše na zakonske termine. Potrebno je radnje izvršenja odrediti što preciznije, upotrebom jasnih i nedvosmislenih uvriježenih termina, izbjegavajući kolokvijalni govor i izraze neprilagođene krivičnom postupku.**

Nasuprot tome, u analiziranim presudama bilo je primjera dobre prakse u kojima je činjenični opis, odnosno radnja izvršenja potpuno određena, u smislu decidnog određivanja da li se radi o pravom ili nepravom podmićivanju, a u cilju pravilnog određenja kvalifikacije krivičnog djela. U jednom od predmeta navodi se da je optuženi: *“[...]kao službena osoba Kantonalne uprave za šumarstvo [...] – Direktor uprave, zahtijevao novčani iznos od [...] eura od čuvara šuma kako bi svojim službenim ovlaštenjima i radnjama omogućio istima da dobiju na upotrebu službeno vozilo s kojim bi lakše radili na svojim šumskim terenima, pa kada su mu isti predali novčani iznos, naredio usmeno čuvaru šume da pred kancelariju uprave doveze i preda licima navedeno službeno vozilo iako je bio svjestan da kao direktor uprave ovu službenu radnju nije smio zahtijevati niti primiti bilo kakav novčani iznos i da je ovakvu službenu radnju morao izvršiti u okviru svog ovlaštenja iz čl. 34. tačka b) Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji Ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva“.*

U ovom je slučaju činjeničnim opisom obuhvaćeno sve ono što je neophodno da se određeno ponašanje može podvesti pod odgovarajuću normu krivičnog zakona, pa je tako najprije navedeno u kojem svojstvu je optuženi postupao, a potom i odakle je crpio svoja ovlaštenja, odnosno da se radi o radnji koju je morao izvršiti o okviru svojih ovlaštenja. Kod ovako postavljenog činjeničnog opisa sasvim sigurno je lakše i tužilaštvu i sudu prepoznati koje su to odlučne činjenice od kojih zavisi postojanje krivičnog djela, kako iste dokazati, odnosno ispitati i utvrditi njihovo postojanje te činjeničnu osnovu podvesti pod odgovarajuću normu materijalnog krivičnog prava.

Na osnovu svega iznesenog, vidljivo je da je u praksi prisutan problem nedovoljnog preciziranja činjeničnog opisa radnji izvršenja krivičnog djela, najprije u samom opisu toga kako, na koji način, u kojem vremenu te kojim sredstvima je djelo izvršeno, dakle svega onoga što pomaže da se neki konkretan događaj opiše onako kako se on, prema tvrdnji tužilaštva, i desio u određenom vremenu i prostoru. Pored toga, na temelju analiziranih presuda i gore navedenih primjera da se uočiti da problem postoji i u postavljanju ispravne pravne kvalifikacije, sa aspekta radnje izvršenja. Suvišno je posebno napominjati koji je značaj ispravne pravne kvalifikacije, ne samo u smislu izvođenja zaključka o tome u optužnici ili presudi, već zaista podvođenja svih činjenica u određenom predmetu pod odgovarajuću normu krivičnog zakona. Odluka o krivici optuženog temelji se upravo na tome, a eventualni propusti suda u ovom segmentu otvaraju vrata za žalbe po više pravnih osnova, kako u pogledu bitnih povreda odredaba krivičnog postupka, tako i povreda krivičnog zakona. Nadasve, nesporno je i da krivičnopravna sankcija zavisi od toga da li je djelo kvalifikovano kao opšti, privilegovani ili kvalifikovani oblik izvršenja. **Potrebno je stoga da se pri sastavljanju optužnica posveti više pažnje detaljnom i preciznom opisu krivičnog djela i da se ovakve, uslovno rečeno, tehničke greške u pisanju tužilačkih akata izbjegnu i otklone. S druge strane, potrebno je i da se kod**

ispitivanja i potvrđivanja optužnice od strane sudije za prethodno saslušanje obrati pažnja da se uoče i otklone eventualne nepravilnosti.

D. SUBJEKTIVNI ODNOS UČINIOCA

Krivično djelo primanje dara/mita i drugih oblika koristi ne zahtijeva dokazivanje specijalne namjere kod izvršioca. Dakle, zakon ne traži da se utvrđuje i dokazuje sa kakvom namjerom je optuženo lice postupalo, odnosno da je to bilo u namjeri da sebi pribavi protivpravnu imovinsku korist. Traži se dokazivanje umišljaja, odnosno da je počinitelj bio svjestan radnje izvršenja i da je htio nastupanje zabranjene posljedice, odnosno pozitivno ispunjenje svjesnog i voljnog elementa. Imajući u vidu prirodu radnje izvršenja, teško da se može raditi o nehatnom izvršenju ovog krivičnog djela, a isto tako nije moguć ni pokušaj izvršenja ovog krivičnog djela jer je krivično djelo dovršeno već samim zahtijevanjem poklona ili primanjem obećanja poklona, bez obzira da li je u konačnici optuženi primio novac ili poklon ili nije.⁴² Naknadno primanje poklona, međutim, pouzdan je pokazatelj subjektivnog odnosa prema djelu, i isključuje mogućnost da je eventualno došlo do stvarne zablude ili da su postojale neke druge okolnosti isključenja postojanja krivnje.

Iako za postojanje krivičnog djela primanja i davanja dara/mita nije neophodno postojanje posebne namjere, neophodno je ipak da se subjektivni element dokazuje i utvrdi. Krivica podrazumijeva postojanje umišljaja na strani optuženog, pa je obaveza tužilaštva da to i dokaže.

Kada je u pitanju način pisanja optužnica u dijelu koji se odnosi na umišljaj, analiza odabranog broja predmeta ukazala je na manjkavosti u radu tužilaštava, koje u konačnici mogu dovesti i često dovode do oslobađajuće presude, a zbog nemogućnosti dokazivanja krivnje optuženog. Da bi se uspješno dokazalo postojanje umišljaja, tužilaštvo mora dokazati da je postojala i svjesna i voljna komponenta kod optuženog prilikom poduzimanja radnje izvršenja. Budući da se radi o takvom djelu, koje je blanketnog karaktera i koje zahtijeva pozivanje na relevantnu upotpunjujuću normu, tužilaštvo mora dokazati da je optuženi bio svjestan svih tih obilježja, odnosno moranja da postupi na određeni način ili pak zabrane da tako djeluje, pa da je i pored toga ušao u kažnjivu zonu, na način kako to tužilaštvo optužnicom tvrdi. Posljedica propusta da se dokaže navedeno dovodi do oslobađajućih presuda s obzirom na to da nema krivice bez umišljaja.

U jednom od analiziranih predmeta optužba nije dokazala bitan element sadržine umišljaja optuženih, koji mora postojati za postojanje krivice. Manjkavost optužnice ogledala se u tome što tužilaštvo nije opisalo koje su to nepravilnosti utvrđene od strane optuženih, a nije jasno ni koju službenu radnju su trebali da preduzmu ukoliko dobiju traženi iznos mita. Činjenični opis sadržavao je opštu zakonsku formulaciju: *“kako ne bi preduzeli mjere i radnje koje su u okviru svojih službenih ovlaštenja dužni da preduzmu”*. Neophodno je u ovom slučaju bilo precizirati koja su to službena ovlaštenja i šta su to optuženi trebali poduzeti, odnosno koju službenu radnju su propustili poduzeti.

42. Iz jedne od analiziranih presuda: *“Krivično djelo primanje mita je svršeno samim zahtijevanjem, odnosno primanjem poklona ili u trenutku kada je primljeno obećanje poklona ili kakve koristi. Znači, postojanje krivičnog djela nije uslovljeno [time] da je službena radnja zbog koje se zahtijeva ili prima poklon, odnosno obećanje poklona ili kakve druge koristi, zaista izvršena, odnosno neizvršena. Samim tim što je optuženi tražio poklon da u okviru svoje službene dužnosti izvrši službenu radnju koju bi morao, odnosno koju ne bi smio izvršiti, krivično djelo je dovršeno, te nije odlučno da li je on taj poklon i primio. Izvršenje ili neizvršenje radnje od strane službenog ili odgovornog lica nije zakonsko obilježje ovog krivičnog djela i stoga za njegovo postojanje nije neophodno da je preduzeto nezakonito postupanje za koje je primljeno mito.”*

Manjkavost optužbe u pogledu činjeničnog opisa radnje izvršenja odrazila se samim tim i na dokazivanje postojanja umišljaja. Sud je tako u navedenom slučaju, u prvostepenoj presudi utvrdio sljedeće: *“Kod ovakvog činjeničnog opisa krivičnog djela, kako to navodi optužba, sasvim je jasno da optuženi nisu mogli imati svijest o prirodi neizvršene službene radnje povodom koje su mito zahtijevali i primili, što znači nema bitnog elementa umišljaja.”* U ponovljenom postupku tužilac je izmijenio optužnicu, nakon čega je prvostepeni sud *“utvrdio da su optuženi počinili krivično djelo sa **direktnim umišljajem** jer su bili potpuno svjesni krivičnog djela i htjeli njegovo izvršenje. Optuženi su bili svjesni da zahtijevaju i primaju korist da bi pribavili protivpravnu imovinsku korist. Znali su da po završetku provjere moraju sačinjenu Službenu zabilješku o izvršenoj provjeri izvršavanja obaveza poreskih obveznika potpisati i predati u nadležnu službu, što oni nisu učinili, a kako bi dobili traženi iznos koji su u konačnici i primili i tako stekli protivpravnu imovinsku korist”*.

Do problema u dokazivanju i jasnoći obrazloženja presude može doći i u situacijama kada se radi o krivičnim djelima gdje učestvuje više osoba, tj. kada postoji više izvršilaca, i kada je potrebno utvrditi da li je svaki od njih djelo htio kao svoje ili ga je htio kao “tuđe”, odnosno da li je postupao u svojstvu saizvršioca ili pomagača. U takvim situacijama, najčešće se u optužnicama navodi da su optuženi postupali *u skladu sa prethodnim dogovorom*. Ovakav opis može biti problematičan u postupku dokazivanja takvog dogovora. **Sa aspekta postojanja krivičnog djela neophodno je da u činjeničnom opisu bude navedeno u čemu se ogleda radnja svakog saizvršioca ili njegov odlučujući doprinos u izvršenju djela. Potrebno je da tužiocu vode o tome računa ne opterećujući činjenični opis kvalifikacijama poput “djelovali zajedno” ili “po prethodnom dogovoru”, a bez da se suštinski opiše u čemu se taj dogovor ili zajedničko postupanje ogledalo.** Naime, postojanje prethodnog dogovora se najčešće i ne dokazuje u postupku, upravo iz razloga što isto i nije od odlučujućeg značaja za postojanje ovog krivičnog djela, ali i zato što je često nepoznato kada, u kojem momentu i kako je došlo do tog dogovora. S tim u vezi, drugostepeni sud je u jednom od analiziranih predmeta, odlučujući po žalbi na prvostepenu presudu, konstatovao upravo da *“postojanje prethodnog dogovora saizvršitelja za izvršenje ovog krivičnog djela nije **element bića krivičnog djela**”*.

E. ODMJERAVANJE KRIVIČNOPRAVNE SANKCIJE

U većini analiziranih predmeta za krivična djela primanja dara/mita i drugih oblika koristi, sud je izricao uslovne osude. U oko 10% slučajeva tužilaštvo je uz izricanje kazne predlagalo i mjere obezbjeđenja zabrane obavljanja poziva, funkcije ili dužnosti. Tu mjeru su sudovi i izricali ukoliko je ona bila predložena, nalazeći da će se istom postići bolja svrha generalne prevencije.

U pogledu obrazloženja odmjeravanja kazne u većini slučajeva u prvostepenim presudama tipski se navodi da su uzete u obzir olakšavajuće okolnosti na strani optuženog, i to u najvećem broju predmeta su kao olakšavajuće okolnosti na strani optuženog cijenjene okolnosti da se radi o porodičnoj osobi, da nije ranije osuđivan, kao i da je lošeg imovnog stanja. U većini odluka nedostaje stvarna konkretizacija ovih utvrđenja, pa se tako ne daju konkretniji razlozi na temelju čega je utvrđeno, npr., loše imovno stanje i zašto je to relevantno sa aspekta izricanja krivičnopravne sankcije. Jasno je da je pitanje izricanja vrste krivičnopravne sankcije, te određivanja vrste i visine kazne veoma osjetljivo pitanje i da individualizacija u tom segmentu krivičnog postupka posebno dolazi do izražaja. Da jedna okolnost može biti od različitog uticaja govori i jedna od presuda gdje

sud nalazi da se *“nezaposlenost optuženog kao posljedica provedenog postupka kod poslodavca, koja je rezultirala prestankom radnog odnosa, može cijeliti kao dodatna sankcija”*, a koji je zaključak suda opravdan jer, u smislu generalne prevencije, ostanak bez radnog mjesta može, naročito ako je u pitanju tzv. bagatelni mito, biti i veća sankcija od kazne zatvora. S druge strane, u krivičnim djelima gdje optuženi ostaje bez posla po sili zakona, a zbog visine izrečene kazne, ovakva okolnost ne bi mogla biti cijeljena kao olakšavajuća jer je do nje došlo kao posljedica težine izrečene kazne. **Potrebno je stoga da sudovi kroz svoje odluke daju što obuhvatniji prikaz okolnosti kojima su se rukovodili, umjesto parafraziranja zakonskih odredbi, bez stvarne individualizacije krivične sankcije.**

Nadalje, kod krivičnih djela gdje se radi o saizvršiocima, sudovi moraju cijeliti doprinos svakog od njih, kao i položaj na kojem se nalaze. U jednoj od analiziranih presuda u kojoj su osuđeni djelo izvršili kao saizvršioци, jedan od njih je bio na odgovornoj poziciji, i praktično je bio nadređen drugom saizvršioци u obavljanju službenih poslova, te je samo on primio mito. Sud je, međutim, odmjerio jednaku kaznu zatvora za oba optužena. Ovakva odluka suda, gdje u presudi nedostaju razlozi o tome čime se sud rukovodio prilikom odmjeravanja krivične sankcije, ostavlja dojam proizvoljnosti i nedovoljne individualizacije kazne. U tom pravcu nije učinjen napor da se obrazloži činjenica da sud nije izrekao ni barem simboličnu razliku u kazni, iako se, s obzirom na očito veću odgovornost jedne službene osobe u odnosu na drugu, ovakvo obrazloženje nameće kao nužno.

U odnosu na ustaljenu praksu sudova da kao olakšavajuće okolnosti cijene one koje su redovna pojava i koje su zajedničke za najveći broj optuženih lica (poput okolnosti da se radi o porodičnoj osobi ili osobi lošeg imovnog stanja), interesantno je obrazloženje jedne presude gdje se optuženom, kao službenom licu policajcu, kao osobito olakšavajuća okolnost, između ostalog, cijelilo korektno držanje na sudu. U presudi se navodi da je sud *“posebno [...] cijelio okolnost da je optuženi na jednom od nastavaka glavnog pretresa odmah po promjeni podatka prijavio promjenu broja lične karte, radi dopune njegovih ličnih podataka, što znači da je isti bio itekako korektan i kooperativan tokom postupka”*. Budući da se od optuženih lica očekuje da sarađuju sa sudom, a naročito ako se radi o službenom licu (policajcu), svako suprotno ponašanje moglo bi predstavljati samo otežavajuću okolnost. Optuženi je svakako morao biti upozoren na obavezu prijavljivanja promjene ličnih podataka, adrese i sl., te se ne čini opravdanim ovakvom ponašanju davati poseban značaj u kontekstu korektnog ponašanja optuženog pred sudom jer se to od svakog građanina i očekuje.

Nasuprot navedenom, detaljnija obrazloženja kod odmjeravanja kazne, kao primjeri dobre prakse, primjetna su u određenom broju odluka koje mogu poslužiti kao primjer dobre prakse. Tako se u jednoj od odluka navodi kako su niske pobude na strani optuženih jedan od elemenata koje treba imati u vidu kod odmjeravanja kazne. U odluci se navodi: *“sud je cijelio pobude iz kojih su djela učinjena nalazeći iste niskim (nemoralnim) imajući u vidu činjenicu da su optuženi visoko obrazovani i kao zaposleni po tom osnovu ostvarivali i redovna primanja koja su bila iznad prosječnih, značajan stepen povreda zaštićenog dobra, odnosno zakonitog i pravilnog funkcionisanja javnih službi, posebice imajući u vidu poseban interes [entiteta] u izvršenju krivičnih sankcija koji su trebali svojim ovlaštenjima ostvariti i zaštititi (prevaspitavanjem osuđenih lica da prihvate društveno prihvatljivo ponašanje i vrijednosti) i u tom smislu sve pojedine okolnosti pod kojima su djela učinjena i posljedice na svrhu izvršenja krivičnih sankcija, te njihovo držanje nakon učinjenih krivičnih djela”*.

F. ODUZIMANJE IMOVINE I IMOVINSKOPRAVNI ZAHTJEV

U najvećem broju analiziranih predmeta koji se odnose na djelo primanje dara/mita ili drugih oblika koristi, sud je oduzimao primljeni poklon ili stečenu imovinsku korist. Bitno je naglasiti da kod ovog krivičnog djela, kao i kod ostalih, obaveza oduzimanja leži na sudu, bez obzira da li je optužnicom ono predloženo ili nije, a imajući u vidu da je oduzimanje stečenog poklona ili imovinske koristi propisano imperativno u sva četiri krivična zakona.

U jednom od analiziranih predmeta, prvostepenom presudom nije oduzeta stečena imovinska korist, ali je u istom iznosu sud izrekao novčanu kaznu kao sporednu kaznu (u istom iznosu kolika je bila i korist). U žalbenom postupku branilac optužene je predlagao da se ukine novčana kazna, a da se umjesto izrečene kazne oduzme imovinska korist stečena izvršenjem krivičnog djela. Drugostepeni sud je uvažio žalbu branioca i našao da *“nije nužno izreći novčanu kaznu kao sporednu imajući u vidu stepen krivice i težinu povrede zaštićenog dobra posmatrano kroz iznos pribavljene koristi (500 KM)”* i ukinuo novčanu kaznu. Pritom sud nije oduzeo utvrđenu imovinsku korist, pa je na kraju ostalo nejasno zašto u konkretnom slučaju nije primijenio krivični zakon koji izričito navodi: *“Primljeni poklon ili imovinska korist oduzeće se”,⁴³* kao i šta se desilo sa privremeno oduzetim novcem u iznosu od 500 KM. Vidljivo je da nije ispoštovana imperativna zakonska odredba koja nalaže da se pribavljena korist mora oduzeti. Ovakva praksa sudova suštinski predstavlja nepoštivanje važećih imperativnih zakonskih odredbi, te dovodi u pitanje osnovna načela krivičnog postupka, poput onoga da niko ne može zadržati korist pribavljenu izvršenjem krivičnog djela.

43 Član 319. stav 5. KZ RS (raniji član 351. stav 4).

2. ANALIZA PRESUDA U PREDMETIMA ZLOUPOTREBE POLOŽAJA ILI OVLAŠTENJA

A. KRIVIČNO DJELO – POJAM I BITNA OBILJEŽJA

Prije nego se pređe na analizu predmetnog krivičnog djela kroz relevantni uzorak prvostepenih i drugostepenih presuda, bitno je osvrnuti se na zakonski opis krivičnog djela zloupotrebe položaja ili ovlaštenja onako kako je to propisano različitim krivičnim zakonima u BiH.⁴⁴ Naime, iako se načelno može reći da se radi o istim krivičnim djelima, kojima su prepoznate i inkriminisane iste opasne radnje i ponašanja, tj. zloupotrebljavanje službenog položaja ili ovlaštenja radi sticanja koristi ili pak nanošenja štete ili povrede prava drugoga, postoje određene razlike na koje je potrebno ukazati. Prije svega, razlika se odnosi na propisana svojstva osoba koje se mogu pojaviti kao počinioci krivičnog djela, pa je tako u KZ BiH propisano da krivično djelo čini “službena ili odgovorna osoba u institucijama Bosne i Hercegovine”, dok je KZ FBiH propisao da krivično djelo čini “službena ili odgovorna osoba u Federaciji”, u BD “službeno ili odgovorno lice u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine”, a u KZ RS “službeno ili odgovorno lice”. Evidentno je da je svojstvo počinioca djela opisano kao službeno ili odgovorno lice i da u tom smislu nema razlike između pojedinih krivičnih zakona. Međutim, državnim krivičnim zakonom to je ograničeno samo na osobe koje takvo svojstvo uživaju u institucijama BiH, dok KZ FBiH i KZ BD propisuju odgovornost za sve one

44 Član 383. KZ FBiH – Zloupotreba položaja ili ovlasti

(1) Službena ili odgovorna osoba u Federaciji koja iskorištavanjem svog službenog položaja ili ovlasti, prekoračivši granice svoje službene ovlasti ili ne obavivši svoje službene dužnosti, pribavi sebi ili drugom kakvu korist, drugome nanese kakvu štetu ili teže povrijedi prava drugog, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina. (2) Ako je krivičnim djelom iz stava 1. ovog člana pribavljena imovinska korist koja prelazi 10.000 KM, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do deset godina. (3) Ako je krivičnim djelom iz stava 1. ovog člana pribavljena imovinska korist koja prelazi 50.000 KM, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora najmanje tri godine. (4) Pribavljena korist bit će oduzeta.

Član 315. Krivičnog zakonika RS – ranije član 347. KZ RS Zloupotreba službenog položaja ili ovlaštenja

(1) Službeno ili odgovorno lice koje iskorištavanjem svog službenog položaja ili ovlaštenja, prekoračenjem granice svog službenog ovlaštenja ili neizvršenjem svoje službene dužnosti pribavi sebi ili drugom neku korist, drugom nanese štetu ili teže povrijedi prava drugog, kazniće se kaznom zatvora od jedne do pet godine. (2) Ako je djelom iz stava 1. ovog člana pribavljena imovinska korist u iznosu koji prelazi 10.000 KM, učinilac će se kazniti kaznom zatvora od jedne do deset godina, a ako taj iznos prelazi 50.000 KM, kazniće se kaznom zatvora od dvije do dvanaest godina. (3) Kaznama iz st. 1. i 2. ovog člana kazniće se i strano službeno lice ili odgovorno lice u stranom pravnom licu koje ima predstavništvo ili vrši djelatnost u Republici Srpskoj, ili lice koje vrši poslove od javnog interesa ako je djelo izvršeno u periodu vršenja njegovih ovlaštenja ili dužnosti. (4) Ako je djelo iz st. 1, 2. i 3. ovog člana izvršeno pri vršenju javnih nabavki ili na štetu sredstava budžeta Republike Srpske, javnih fondova ili drugih javnih sredstava, učinilac će se kazniti kaznom zatvora od tri do petnaest godina.

Član 220. KZ BiH – Zloupotreba položaja ili ovlaštenja

(1) Službena ili odgovorna osoba u institucijama Bosne i Hercegovine, koja iskorištavanjem svog službenog položaja ili ovlaštenja, prekoračivši granice svog službenog ovlaštenja ili ne izvršivši svoje službene dužnosti, pribavi sebi ili drugom kakvu korist, drugom nanese kakvu štetu ili teže povrijedi prava drugog, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina. (2) Ako je krivičnim djelom iz stava 1. ovog člana pribavljena imovinska korist u iznosu koji prelazi 10.000 KM, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do deset godina. (3) Ako je krivičnim djelom iz stava 1. ovog člana pribavljena imovinska korist u iznosu koji prelazi 50.000 KM, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora najmanje tri godine. (4) Pribavljena korist bit će oduzeta.

Član 377. KZ BD – Zloupotreba položaja ili ovlasti

(1) Službeno ili odgovorno lice u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine koje iskorištavanjem svog službenog položaja ili ovlasti, prekoračivši granice svoje službene ovlasti ili ne obavivši svoje službene dužnosti, pribavi sebi ili drugome kakvu korist, drugome nanese kakvu štetu ili teže povrijedi prava drugoga, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina. (2) Ako je krivičnim djelom iz stava 1 ovoga člana pribavljena imovinska korist koja prelazi 10.000 KM, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do deset godina. (3) Ako je krivičnim djelom iz stava 1 ovoga člana pribavljena imovinska korist koja prelazi 50.000 KM, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora najmanje tri godine.

koji takav status imaju u Federaciji/odnosno BD, a to znači bilo u javnim institucijama, odnosno u državnim organima, pravnim licima koja obavljaju javna ovlaštenja, ili u pravnim licima koja djeluju po osnovu Zakona o privrednim društvima u FBiH ili BD odnosno Zakona o preduzećima BD BiH. Konačno, KZ RS svojstvo počinioca djela propisuje najšire, određivši počinioca samo kao službeno ili odgovorno lice.

U pogledu propisanih kazni, u KZ RS predviđene su nešto strožije kazne za učinioce ovog krivičnog djela, pa je tako za osnovni oblik izvršenja predviđena kazna zatvora od jedne do pet godina, dok KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD predviđaju kaznu zatvora od šest mjeseci do pet godina. Jednako tome, u pogledu kvalifikovanog oblika izvršenja ovog djela, kada iznos pribavljene koristi prelazi 10.000 KM, KZ RS propisuje kaznu zatvora od dvije do dvanaest godina, a KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD kaznu zatvora od jedne do deset godina.

Na ovom mjestu važno je ukazati i na specifičan odnos između krivičnog djela zloupotrebe položaja ili ovlaštenja i ranije analiziranog djela primanja dara ili drugih oblika koristi. U teoriji se smatra da je ovo posljednje u odnosu specijaliteta sa osnovnim oblikom djela, a to je zloupotreba položaja ili ovlaštenja, tj. da predstavlja poseban oblik ovog djela koji konzumira sva njegova bitna obilježja i na taj način isključuje njegovu primjenu ukoliko bi se ova dva djela našla u konkurenciji. U praksi postoje i drugačija stajališta koja pak ne isključuju mogućnost postojanja sticaja između ova dva djela. U svakom slučaju, ova razmatranja je važno imati na umu prilikom pravilnog sačinjavanja optužnice i kvalifikovanja radnji koje se optuženom stavljaju na teret.⁴⁵

B. SVOJSTVO UČINIOCA

Budući da je svojstvo počinioca krivičnog djela određeno dvojno, kao službeno ili kao odgovorno lice, neophodno je da je takav status jasno vidljiv iz činjeničnog opisa optužnice, a potom i izreke presude. U krivičnom postupku dokazuje se i utvrđuje samo ono što je uneseno u činjenični opis, pa sve što nije obuhvaćeno činjeničnim opisom neće biti moguće ni utvrditi. Naime, svi krivičnoprocesni zakoni u BiH jasno propisuju vezanost presude za optužbu, tj. da se krivična presuda može odnositi samo na osobu koja je optužena (subjektivni identitet) i samo na djelo koje je predmet optužbe sadržane u potvrđenoj, odnosno na glavnom pretresu izmijenjenoj, optužnici (objektivni identitet).⁴⁶ Međutim, sud već prilikom potvrđivanja optužnice zapravo potvrđuje dati činjenični opis iz kojeg treba da su vidljivi svi oni zakonom određeni elementi krivičnog djela.⁴⁷ S

45 Više o tome vidi u članku "Krivična djela korupcije i krivična djela protiv službene i druge odgovorne dužnosti", Hilmo Vučinić i Redžib Begić, *Procesuiranje predmeta korupcije i terorizma pred Sudom Bosne i Hercegovine, publikacija Suda BiH, decembar 2017*, gdje se navodi: "Postoje teorijska shvatanja o prirodi krivičnog djela primanja dara, prema kojima je ovo krivično djelo u odnosu specijaliteta sa krivičnim djelom zloupotrebe položaja ili ovlaštenja. Kod takvih shvatanja, postavlja se pitanje da li krivično djelo primanja dara obuhvata sva bitna obilježja krivičnog djela zloupotrebe položaja i da li isključuje njegovu primjenu, ako bi se ova dva krivična djela našla u konkurenciji. Jedan od načina kako je moguće utvrditi da li se radi o krivičnom djelu primanja dara, a ne zloupotrebi položaja kao osnovnom obliku je u kumulativnom ostvarenju dva elementa, za što je potrebno dati odgovore na pitanja: 1) da li je u vrijeme počinjenja krivičnog djela postojao korupcijski sporazum o daru ili drugom obliku koristi koju bi optuženi mogao očekivati, ili ne, i drugo 2) prima li se navedena korist za sebe ili ne. Prema navedenim shvatanjima, krivično djelo 'Primanje dara ili drugih oblika koristi' postojat će samo u slučaju da su oba odgovora pozitivna, u svakom drugom slučaju radi se o krivičnom djelu zloupotrebe položaja kao osnovnom krivičnom djelu. Ova teoretska razmatranja nužno je imati u vidu prilikom sagledavanja svih okolnosti nekog konkretnog slučaja, a naročito sa aspekta sastavljanja činjeničnog opisa optužnice i pravne kvalifikacije radnji koje se optuženom stavljaju na teret."

46 Član 280. stav 1. ZKP BiH, član 295. stav 1. ZKP FBiH, član 280. stav 1. ZKP BD i član 294. stav 1. ZKP RS.

47 Član 228. stav 2. i 3. ZKP BiH, te odredbe ZKP FBiH član 243. stav 2. i 3, ZKP RS član 243. stav 2. i 3. i ZKP BD član 228. stav 2. i 3.

obzirom na jasno zakonsko određenje da činjenični opis mora sadržavati “[...] opis djela iz kojeg proizlaze zakonska obilježja krivičnog djela, vrijeme i mjesto učinjenja krivičnog djela, predmet na kome je i sredstvo kojim je izvršeno krivično djelo, kao i ostale okolnosti potrebne da se djelo što preciznije odredi”⁴⁸, to se može zaključiti da nedovoljno preciziranje bitnog obilježja bića krivičnog djela, što pitanje svojstva optuženog lica kod ovog krivičnog djela sasvim sigurno jeste, ne udovoljava zahtjevu ove imperativne zakonske norme.

Na uzorku analiziranih presuda za krivično djelo zloupotreba položaja ili ovlaštenja primjetno je da je, kao i kod prethodno analiziranog krivičnog djela, pitanje svojstva optuženog lica u veoma malom broju odluka bilo sporno. Naime u većini slučajeva optuženi i ne spori da je imao položaj službene ili odgovorne osobe i veoma rijetko se tome prigovara. S tim u vezi primijećeno je da u činjeničnom opisu krivičnog djela često i nedostaje precizno određenje svojstva osobe koja čini krivično djelo, u smislu određenja radi li se o službenoj ili odgovornoj osobi. Iako se na prvu čini da nedostatak takve distinkcije ne povlači za sobom veće posljedice, budući da, kao što je to istaknuto, sud u većini slučajeva status optuženog ne nalazi spornim, ipak se radi o bitnom elementu krivičnog djela, koje spada u grupu tzv. *delicta propria*. Ova krivična djela može izvršiti samo lice koje ima odgovarajuća svojstva ili status, te se ne može smatrati dovoljnim i prihvatljivim da činjenični opis ne sadrži jasno određenje o svojstvu te osobe. **Ne bi stoga bilo dovoljno samo navesti “u svojstvu načelnika opštine”, “radeći u svojstvima: stručnog saradnika, odnosno višeg stručnog saradnika za reviziju i kontrolu Uprave za indirektno oporezivanje” ili “kao vaspitač u [...] zatvoru. Umjesto toga, a s obzirom na to da se radi o elementu koji čini bitno obilježje bića predmetnog krivičnog djela, neophodno je da se izvršilac krivičnog djela, odnosno njegovo svojstvo dovoljno jasno opiše i opredijeli. Naime, svojstvo određenog službenog ili odgovornog lica ne određuje sam taj položaj, već upravo nadležnosti koje mu po tom osnovu pripadaju, odnosno činjenica da je tom licu povjereno određeno ovlaštenje ili dužnost. Činjenični opis stoga, pored navođenja naziva pozicije u nekom pravnom licu ili javnoj ustanovi, mora sadržavati i dovoljno jasan opis svih relevantnih činjenica na osnovu kojih se može zaključiti da je optuženo lice zaista imalo određeno svojstvo izvršioca.**⁴⁹ U pojedinim odlukama koje su analizirane, u činjeničnom opisu optužnice propušteno je da se navede da li se radi o službenoj ili odgovornoj osobi, ali da je zatim u pravnoj kvalifikaciji radnji dato nešto preciznije određenje. Bilo bi potrebno izbjegavati ovakve situacije i starati se da se sva bitna obilježja, odnosno sve činjenice i okolnosti precizno navedu već u činjeničnom opisu.

Kada tužilaštvo, kao strana u postupku koja nosi teret dokazivanja, kroz činjenični opis optužnice ne precizira ili ne precizira u dovoljnoj mjeri jedan konstitutivni element bića krivičnog djela, kao što je svojstvo izvršioca krivičnog djela kod *delicta propria*, teško je unaprijed predvidjeti koje sve posljedice to može imati. Prije svega, radilo bi se o nepotpunoj optužnici, u smislu imperativne zakonske odredbe, koja propisuje sve elemente optužnice i šta koji od njih mora sadržavati, usljed čega bi optužnica trebala biti vraćena na uređenje, kao neuredan podnesak. Nadalje, ukoliko bi ipak optužnica sa ovakvim nedostatkom bila potvrđena, postavlja se pitanje kako postupati u odnosu na nju u toku glavnog pretresa, odnosno da li bi prvostepeni sud imao ovlaštenja da mijenja činjenični

48 Član 227. stav 1. tačka c) ZKP BiH, te identične odredbe ZKP FBiH u članu 242. stav 1. tačka c), ZKP RS član 242. stav 1. tačka v) te ZKP BD u članu 227. stav 1. tačka c).

49 “Problemi u procesuiranju i dokazivanju krivičnog djela Zloupotreba položaja ili ovlaštenja iz člana 383. Krivičnog zakona Federacije BiH”, Slavo Lakić, federalni tužilac Federalnog tužilaštva FBiH, Sarajevo 2013. godine, <https://vsts.pravosudje.ba/> (pristupljeno 7. 7. 2017).

opis i u njega unosi svojstvo optuženog lica, s obzirom da bi time moglo doći do povrede identiteta optužbe.⁵⁰

U najmanje jednom analiziranom slučaju svojstvo počinioca je bilo definisano na način da je navedeno da se radi o odgovornoj osobi, iako se moglo raditi jedino o službenoj osobi. Isto tako je u jednom od predmeta svojstvo službenog lica pridavano direktoru akcionarskog društva, dok je u drugom predmetu pomoćniku načelnika u opštini pridavano svojstvo odgovornog lica. Takva lutanja u definisanju svojstava počinioca krivičnog djela mogu stvarati značajne probleme u kasnijem dokazivanju krivičnog djela, pa je nužno imati u vidu potrebu da se svojstvo optuženog što preciznije i ispravnije definiše.

Prije svega, svojstvo izvršioca krivičnog djela trebalo bi se temeljiti, a kasnije i utvrditi na osnovu dokaza prikupljenih u toku istrage, i to najčešće materijalnih dokaza, poput rješenja o imenovanju ili zaključenih ugovora o radu, na osnovu kojih se može vidjeti na kojem položaju se optuženo lice nalazilo i kojim je ovlaštenjima raspolagalo. Sve ovo trebalo bi biti vidljivo iz činjeničnog opisa optužnice. **Onda kada činjenični opis ne odražava stvarno stanje stvari, kako to proizlazi iz prikupljenih dokaza, dolazi do stvaranja prostora za primjenu odredbi zakona o krivičnom postupku kojima se optuženi oslobađa od optužbe, jer nije dokazano da je inkriminisane radnje počinio u odgovarajućem svojstvu. Dakle, sam ishod krivičnog postupka, odnosno donošenje osuđujuće ili oslobađajuće presude, može zavisiti od dokazanosti svojstva izvršioca krivičnog djela, iz kojeg razloga je od velike važnosti precizno određenje i dokazivanje ovog elementa bića krivičnog djela.**

Bitno je napomenuti da, iako može djelovati da se radi o gotovo nespornoj činjenici da se optuženo lice zaista nalazi na određenom radnom mjestu ili položaju, to ne oslobađa niti tužilaštvo od obaveze dokazivanja, a niti sudove od utvrđivanja i obrazlaganja svojih zaključaka u tom pogledu. Prije svega, sud je dužan decidno se izjasniti o svim činjenicama i okolnostima koje su obuhvaćene činjeničnim opisom i od kojih zavisi primjena krivičnog zakona. Takvo što je nužno kako sa materijalnog, tako i sa procesnog aspekta, kao garant pravičnosti postupka, a može se odraziti i na ishod krivičnog postupka.⁵¹ Potrebno je da je iz obrazloženja presude jasno vidljivo na čemu sud temelji svoje zaključke u pogledu svojstva optuženog uz pozivanje na provedene dokaze u postupku. Obrazloženje odluke, koje bi zadovoljavalo standard obrazložene sudske odluke, trebalo bi stoga sadržavati precizno navođenje funkcije ili radnog mjesta, povezati taj položaj sa konkretnim

50 Član 280. stav 1. ZKP BiH: "Presuda se može odnositi samo na osobu koja je optužena i samo na djelo koje je predmet optužbe sadržane u potvrđenoj, odnosno na glavnom pretresu izmijenjenoj optužnici." Iz Komentara ZKP BiH, Vijeće Evrope, 2005, strana 705: "[...] odredbom ovog stava zahtjeva se podudarnost između donesene presude i optužbe. Dakle, riječ je o postojanju identiteta između predmeta optužbe i predmeta presude. Stav 1. ovog člana govori o subjektivnom i objektivnom identitetu optužbe i presude, što je u vezi sa članom 16., koji se odnosi na načelo akuzatornosti i koji utvrđuje da se postupak može voditi samo protiv osobe koja je obuhvaćena zahtjevom tužioca i samo za krivično djelo opisano u zahtjevu tužioca. Tužilac, dakle, svojim zahtjevom određuje ne samo predmet spora i buduće presude, već i obim spora, pa time i obim presude. Zbog toga se presudom mora riješiti predmet tužiočevog zahtjeva i, istovremeno, se ne smiju prekoračiti njegove granice."

51 Članom 285. stav 1. tačka a) ZKP BiH u presudi kojom se optuženi oglašava krivim sud će izreći "za koje se krivično djelo optuženik oglašava krivim, uz navođenje činjenica i okolnosti koje čine obilježja krivičnog djela, kao i onih od kojih ovisi primjena određene odredbe krivičnog zakona"; Član 290. stav 7. ZKP BiH "Sud će određeno i potpuno iznijeti koje činjenice i iz kojih razloga uzima kao dokazane ili nedokazane, dajući naročito ocjenu vjerodostojnosti protivrječnih dokaza, [...] kojim razlozima se vodio pri rješavanju pravnih pitanja, a naročito pri utvrđivanju da li postoji krivično djelo i krivična odgovornost optuženog i pri primjenjivanju određenih odredaba krivičnog zakona na optuženog i njegovo djelo." Iste odredbe nalazimo i u članovima 300. ZKP FBiH, 285. ZKP BD te 299. ZKP RS. Takođe, vidi u članku "Zloupotreba položaja ili ovlaštenja u zakonodavstvu i u praksi", Amila Ferhatović, *Pravo i pravda*, god. XV, br. 1, 2016, Sarajevo, Udruženje sudija/sudaca u Federaciji Bosne i Hercegovine, str. 147.

radnjama koje mu se stavljaju na teret, kao i pozvati se na konkretne dokaze na kojima sud bazira utvrđenje. Navedeno bi bilo u duhu pravilnog tumačenja smjernica iz Mišljenja CCJE br. I I (2008).⁵²

U najmanje jednom analiziranom predmetu je, iako u toku postupka optuženi nisu dovodili u pitanje svojstvo službene osobe, u žalbi na prvostepenu presudu prigovarano da presuda, osim konstatacije da se radi o službenim licima, ne sadrži obrazloženje na koji način je sud utvrdio status službenog lica. Prvostepeni sud je, naime, bio utvrdio *“da su optuženi u vrijeme iz optužnice imali svojstvo službenih lica. Međutim, pored takvog zaključka suda, sud nalazi očiglednim da svojstvo službenih lica, koje ni optuženi u postupku nisu dovodili u pitanje, u konkretnim slučajevima proizilazi iz činjeničnih okolnosti svakog pojedinog događaja koje je sud utvrdio”*. Prigovor odbrane je uvažen od strane drugostepenog suda, kada je utvrđeno da prvostepena presuda ne sadrži razloge o odlučnim činjenicama.

U većini analiziranih slučajeva sudovi se zapravo oslanjaju na pretpostavku da se radi o službenoj ili odgovornoj osobi, pa se tako u obrazloženju presuda samo parafraziraju odredbe zakona u odnosu na svojstvo osobe, umjesto da se to dovede u vezu sa izvedenim dokazima.

Primjer dobro obrazloženog svojstva optuženih nalazimo u jednoj od analiziranih presuda gdje se navodi: *“Sud je utvrdio da su optuženi u kritično vrijeme postupanja u svojstvu članova Komisije [...] za 2007. godinu imali svojstvo službenih lica u institucijama Bosne i Hercegovine, u Ministarstvu [...], i to I-optuženi [...] tada na dužnosti sekretara Ministarstva [...] i kao predsjednik Komisije [...]. [] II-optuženi [...], zaposlen na mjestu pomoćnika ministra Ministarstva [...], i III- optuženi [...], zaposlen kao viši stručni saradnik u Ministarstvu [...], svi kao članovi navedene komisije, koji su prema Odluci Ministra [...], imali zadatak da, zajedno sa ostalim članovima komisije [...], u skladu sa odredbama Pravilnika [...], sačine prijedlog raspodjele [...], odluče o prigovorima na prijedlog raspodjele [...] i donesu odluku o raspodjeli [...]”* U prikazanom primjeru vidljivo je da je sud najprije utvrdio da se radi o službenim osobama u BiH, pa potom precizirao za svako optuženo lice na kojem položaju se nalazilo u vrijeme izvršenja krivičnog djela, te taj položaj i svojstvo povezal sa konkretnim zadatkom koji su optužena lica obavljala, i u okviru kojeg je došlo do izvršenja krivičnog djela zloupotrebe položaja ili ovlaštenja. Ovakav način izlaganja i obrazlaganja nalaza i utvrđenja suda višestruko je koristan, kako prema samim strankama u postupku, tako i prema svim trećim licima koja dođu u kontakt sa odlukom suda. Prije svega, strankama je jasno vidljivo koje to činjenice sud cijeni kao odlučne, odnosno kako utvrđuje i cijeni postojanje konstitutivnih elemenata bića krivičnog djela zloupotrebe položaja, a potom, kroz dalje obrazlaganje i ocjenu dokazne građe, na temelju kojih dokaza sud dolazi do svojih zaključaka. Za sva treća lica, opštu i stručnu javnost, ovakva metodologija izrade presuda omogućava razumijevanje sadržaja odluke, ali još važnije i samog procesa donošenja presude.

U konkretnom slučaju, odlučujući po žalbama odbrane, kojima je osporavano da su optuženi mogli da djeluju u kapacitetu kako im je to optužnicom stavljano na teret, drugostepeni sud zaključuje: *“Prema tome, Apelaciono vijeće je stava da su apelanti u predmetnom slučaju, rješavajući predmetnu stvar kao lica koja obavljaju određene funkcije u Ministarstvu i koja su u tu svrhu imenovana posebnom odlukom Ministarstva, **postupala u svojstvu službenog lica, tj. imali su svojstvo službenog lica i jedino oni***

52 Op. cit.

u predmetnom slučaju mogu biti izvršioi krivičnog djela koje im je stavljeno na teret. Ovo je u skladu i sa određenjem samog pojma službenog lica za čiji status nije nužno obavljanje rukovodećih ili sličnih poslova ili dužnosti, već je dovoljno da se u okviru konkretnog položaja ili ovlaštenja obavljaju određene samostalne radne funkcije na osnovu kojih to lice ima pravo odlučivanja.“

C. SUBJEKTIVNI ODNOS UČINIOCA

Pitanje subjektivnog odnosa učinioca prema krivičnom djelu, odnosno pitanje njegove namjere posebno dolazi do izražaja kod ovog krivičnog djela, budući da postojanje djela zavisi od toga da li je na strani optuženog postojala svijest i volja potrebnog kvaliteta. Evidentno je da se djelo zloupotreba službene dužnosti ili ovlaštenja može izvršiti samo sa direktnim umišljajem, dakle sviješću optuženog da poduzima zabranjenu radnju i da time dovodi do posljedice, čije nastajanje želi. Učinitelj treba da je svjestan da iskorištava svoj službeni položaj, prekoračuje svoje ovlaštenje ili da ne vrši svoju službenu dužnost, kao i toga da na taj način pribavlja za sebe ili drugoga kakvu korist, drugom nanosi kakvu štetu ili teže povređuje prava drugog. S obzirom na navedeno, namjera mora biti obuhvaćena činjeničnim opisom optužnice i tužilaštvo je u obavezi da dokaže da je optuženo lice postupalo sa direktnim umišljajem, a obaveza je suda da ove okolnosti detaljno ispita, utvrdi i obrazloži.

Međutim, u značajnom broju predmeta koji su razmatrani u postupku izrade ovog dijela Analize, namjera za izvršenje krivičnog djela zloupotreba položaja ili ovlaštenja nije dokazana niti je dokazivana. Izreka presude sadrži samo zakonsku definiciju djela i nije jasno u čemu se ogleda namjera da se pribavi imovinska ili neimovinska korist, teže povrijede prava drugoga ili drugome nanese šteta. Također, obrazloženje presude često uopšte ne sadrži ocjenu subjektivnog odnosa optuženog prema radnji izvršenja. U određenim slučajevima se optužba postavlja tako da namjera proizlazi iz samog načina izvršenja krivičnog djela pa je unekoliko lakše tužilaštvu da dokaže sa kakvom sviješću je optuženo lice postupalo. Riječ je najčešće o predmetima gdje optuženi postupao sa namjerom pribavljanja sebi ili drugome imovinske koristi, pa se već kroz radnju traženja, uzimanja ili primanja nekog novčanog iznosa može vidjeti sa kojom namjerom je optuženi postupao i ista je gotovo dokazana onda kada je i sama radnja izvršenja dokazana. U jednom od predmeta tako se navodi da je optuženi *“radi sticanja direktne protupravne finansijske koristi [...] vršeći poslove nadzora i kontrole prelaska državne granice [...] u svojstvu ovlaštene osobe [...] zatražio da mu [...] isplate novčani iznos od 400,00 eura na ime ‘kazne’ za nezakonit prelaz državne granice, [...] rekao kako ga mogu ‘počastiti’ i sa 100,00 eura...”*. Vidljivo je, dakle, da je namjera optuženog bila pribavljanje imovinske koristi, pa će već kroz njegovu inkriminisanu radnju, gdje on zahtijeva isplatu novca za sebe, biti jasno vidljivo sa kojom i kakvom namjerom djeluje. Bitno je ipak naglasiti da i u ovim primjerima ostaje obaveza suda da detaljno ispita, utvrdi i obrazloži svoj zaključak o ovom bitnom elementu bića krivičnog djela zloupotrebe položaja ili ovlaštenja.

Primjetno je da je u velikom broju predmeta koji su bili analizirani pitanje namjere izuzetno problematično, pa je uočeno i da su donošene oslobađajuće presude za krivično djelo zloupotrebe položaja ili ovlasti upravo zbog toga što nije dokazano umišljajno postupanje optuženog lica. Imajući u vidu da je u predmetima vođenim zbog ovog krivičnog djela, u ukupnom uzorku prikupljenih odluka, u prvostepenom postupku 34% optuženih lica bilo oslobođeno od optužbe, dok je u

drugostepenim postupcima čak 50% predmeta završilo donošenjem oslobađajućih presuda, pravilno postavljen činjenični opis je od iznimne važnosti.

Propust često leži na strani tužilaštva, koje je dužno da provodi dokaze na ovu relevantnu okolnost. U jednoj od odluka utvrđeno je da “[...] tužilaštvo nije dokazalo namjeru koja je kod ovog krivičnog djela konstitutivan element bića krivičnog djela, ona se ne pretpostavlja, ona mora egzistirati. Na ove okolnosti nije saslušan nijedan svjedok, pa se u konkretnom slučaju ne može govoriti o tome da je želja ili motiv optuženog da tačno određenim licima pribavi imovinsku korist zaključenjem ugovora o djelu za nepotrebne poslove...”. U istom predmetu, drugostepeni sud zaključuje da je ispravan zaključak iz pobijane prvostepene presude, te da nije dokazano da je optuženi počinio krivično djelo budući da “optužba u pogledu činjeničnih navoda nije izvela valjane dokaze”.

Sud nije mogao izvesti zaključak o krivici ni onda kada je tužilaštvo izvođenjem dokaza saslušanjem svjedoka nastojalo da potkrijepi tvrdnje iz optužnice i dokaže da je optuženi svjesno postupao u namjeri da zloupotrebom zakonom propisane procedure javnih nabavki teže povrijedi prava tačno neodređenom broju lica. Budući da su iskazi saslušanih svjedoka u pomenutom predmetu zapravo potvrđivali da je postojala potreba da se odstupi od redovnih procedura, upravo na način kako je to optuženi učinio, sud je zaključio da nema krivice na strani optuženog, navodeći da je iz “iskaza [svjedokā] jasno [...] da su oni saglasni sa konstatacijom da je u konkretnom vremenskom periodu koji je predmet optuženja, upravo razlog hitnosti opravdao da se odstupi od uobičajene procedure dodjele ugovora, odnosno da je upravo slučaj iz predmetne optužnice potpadao pod standard propisan članom [...] Zakona o javnim nabavkama BiH”.

Određeni problemi se javljaju i na strani suda, gdje se ponekad nedovoljno pažnje posvećuje namjeri, kao bitnom elementu krivičnog djela, pa se tako u presudama samo konstatuje da je optuženi postupao sa određenom namjerom, bez da se kroz ocjenu provedenih dokaza daju razlozi kojima se sud pri tom utvrđenju rukovodio. U određenim presudama sud samo navodi da je utvrdio postojanje umišljaja, ali takav stav posebno ne obrazlaže, već se samo poziva na zakonske odredbe. Navodi se tako, na primjer, “da su optuženi [...], u vrijeme učinjenja konkretnih radnji [...] bili uračunljivi tj. mogli shvatiti značaj svojih djela i upravljati svojim postupcima i da su ove radnje učinili direktnim umišljajem tj. da su bili svjesni posljedica svojih djela i da iz okolnosti svakog pojedinog od njih proizilazi da su i htjeli njihovo nastupanje, odnosno da tim radnjama čine produžena krivična djela iz tačke A izreke ove presude”. Sličan primjer nalazimo i u još jednoj analiziranoj odluci gdje sud konstatuje: “Optuženi je postupao umišljajno jer je znao da čini nedozvoljene radnje i htio je njihovo izvršenje.”

Na temelju ovih primjera vidljivo je da se pribjegava praksi vrlo šturog i uopštenog obrazlaganja ovog bitnog elementa bića krivičnog djela doslovnim prepisivanjem relevantnih odredbi krivičnog zakona koje se odnose na pojam umišljaja, a od čijeg postojanja u konkretnom slučaju zavisi ishod postupka, odnosno donošenje oslobađajuće ili osuđujuće presude.

Nasuprot navedenom, kao primjer dobre prakse može poslužiti sljedeći citat iz jedne presude koja je analizirana: “Nezakonitim i nepravilnim postupanjem optuženih, četvrtina zahtjeva pravnih lica je nepravilno riješena, odnosno u prosjeku je svakom trećem prevozniku nezakonito i nepravilno dodijeljena [...] dozvola za 2007. godinu, tako da **upravo ovaj uočljivo veliki broj ponavljanja nepravilnih**

radnji izvršenja ukazuje na direktni umišljaj optuženih da takvim opisanim radnjama ostvare nezakonite posljedice." Sud je na ovaj način u dovoljnoj mjeri konkretizovao svoj zaključak, tj. ukazao je na razloge koji su ga opredijelili u donošenju zaključka o postojanju namjere kod optuženih.

Sud je u obavezi da na temelju provedenog dokaznog postupka i dokazne građe, savjesnom i svestranom ocjenom dokaza, izvede zaključak o postojanju namjere, kao bitnog elementa bića krivičnog djela. Drugim riječima, **neophodno je da sudska odluka strankama u postupku, ali i javnosti, ponudi razloge za izneseni zaključak, jer se ne može smatrati da je postupljeno u skladu sa zakonskom i ustavnom obavezom, onda kada presuda sadrži samo zaključke, ali ne i razloge o odlučnim činjenicama.**⁵³

D. STANDARD DOKAZIVANJA NAMJERE KOD KRIVIČNOG DJELA ZLOUPOTREBE POLOŽAJA ILI OVLAŠTI

Kad je riječ o standardu dokazivanja namjere kao bitnog elementa krivičnog djela zloupotreba položaja ili ovlaštenja, može se izvesti generalan zaključak da kriteriji nisu ujednačeni, odnosno da ima određenih lutanja u sudskoj praksi u tom pogledu, gdje se ponekad uzima dovoljnim samo navođenje da je optuženi bio svjestan određenih okolnosti, dok se u drugim predmetima ova pitanja ipak konkretnije obrađuju i posvećuje im se posebna pažnja. Postojanje jasnog standarda razvijenog ujednačenom sudskom praksom veoma je važno s aspekta rada tužilaštava, koja trebaju biti u mogućnosti da unaprijed znaju šta je neophodno kako bi dokazali umišljaj kod krivičnog djela zloupotrebe položaja ili ovlaštenja te da u odnosu na to usmjere svoje aktivnosti na prikupljanje dokaza. Ovom pitanju je kao rezultat analize odabranog uzorka presuda posvećena posebna pažnja, jer se pokazalo da je, za razliku od drugih analiziranih djela, element umišljaja teže dokazati, odnosno da je sudska praksa širom BiH dosta šarolika.⁵⁴

Dokaz za to su i najnovije izmjene pojma krivičnog djela zloupotrebe položaja ili ovlaštenja u RS iz 2017. godine gdje je iz definicije ovog djela izostavljena ranija formulacija "[s]lužbeno ili odgovorno lice koje u namjeri da sebi ili drugome pribavi kakvu neimovinsku korist ili da drugom nanese kakvu štetu [...]". Za razliku od toga, sadašnji član 315. propisuje "[s]lužbeno ili odgovorno lice koje iskorištavanjem svog službenog položaja ili ovlaštenja, prekoračenjem granice svog službenog ovlaštenja ili neizvršenjem svoje službene dužnosti [...]". Novousvojena definicija u RS ovo djelo propisuje na isti način kao i u FBiH, BD i na nivou BiH. Prema razgovorima sa tužiocima u RS, ranija formulacija je u praksi uzrokovala dosta problema kod dokazivanja elementa namjere te je moguće da je ovo bio jedan od razloga za intervenciju zakonodavca. Međutim, citirane izmjene u svakom slučaju ne znače da više nije potrebno dokazivati postojanje namjere, budući da bez namjere, odnosno umišljajnog postupanja i nema govora o ovom krivičnom djelu.

U jednom od analiziranih predmeta se tako navodi: "*Iz činjeničnog stanja opisanog u izreci ove presude proizilazi da je optuženi dana 11. 10. 2008. godine postupajući kao policajac Granične policije BiH, te time u svojstvu službenog lica u instituciji BiH, u namjeri pribavljanja protivpravne imovinske*

53 Vidi odredbe krivičnoprocesnih zakona koje se odnose na bitne povrede odredaba krivičnog postupka, i to član: 297. stav 1. tačka k) ZKP BiH, član 312. stav 1. tačka k) ZKP FBiH, član 311. stav 1. tačka k) i član 297. stav 1. tačka k) ZKP BD.

54 Zbog navedenog, neophodno je da i u ovom segmentu vrhovni sudovi, ali i kantonalni i okružni sudovi, kada rješavaju po žalabama, ulože posebne napore ka ujednačavanju stavova i standarda dokazivanja namjere kao bitnog elementa ovog krivičnog djela.

koristi, iskoristio svoj službeni položaj, pribavivši sebi imovinsku korist u iznosu od 200,00 EUR, a pri tome oštetivši albanske državljane [...] a za iznose od po 100,00 EUR. Na ovaj način optuženi je počinio krivično djelo Zloupotreba položaja ili ovlaštenja iz člana 220. stav 1. KZ BiH, pa kako i njegova krivica (uračunljivost, kao ni vinost - umišljajno postupanje) za ovo djelo tokom postupka ničim nije dovedena u sumnju, valjalo ga je za to djelo i oglasiti krivim.” Jednako tako, u drugom analiziranom predmetu utvrđeno je “da je optuženi predmetno kazneno djelo počinio sa izravnom namjerom jer je bio svjestan svoje radnje i htio njezino izvršenje, svjestan da svojom radnjom pribavlja korist drugom, jer je jedina posljedica takvog postupanja optuženog, odnosno povlačenja žalbe sa prijedlogom za povrat u prijašnje stanje izjavljene protiv presude Osnovnog suda u [...], pravomoćnost presude i isplata dosuđenog iznosa po toj presudi.”

U oba slučaja, u obrazloženju presuda nedostaju razlozi kojima se sud rukovodio pri donošenju gore iznesenih zaključaka, odnosno nedostaje suštinska ocjena dokaza. Sud ne daje nikakvo obrazloženje zašto je jedina moguća posljedica postupanja optuženog ostvarenje bića krivičnog djela, odnosno kako se ta okolnost zaista odražava na njegovu svijest i htijenje posljedice. Sa stanovišta poštivanja prava na pravično suđenje i u okviru njega – prava na obrazloženu sudsku odluku, sudovi ne bi trebali pribjegavati praksi da se samo konstatuje da namjera postoji onda kada nije dovedena u sumnju. Kao što je već u više navrata navedeno, radi se o krivičnom djelu gdje namjera mora biti dokazana, pa slijedom toga i obrazložena u sudskoj odluci. Samo navođenje toga da postojanje vinosti nije osporavano ne može biti dovoljno sa aspekta utvrđenja činjeničnog stanja i obrazloženosti sudske odluke. Sud je dužan uvijek dati jasne i konkretne razloge za svoje zaključke i stavove, kroz ocjenu svih provedenih dokaza. U protivnom, postavlja se veoma težak, pa i nemoguć zahtjev pred tužilaštva, koja ne mogu sa sigurnošću znati koji je standard dokazivanja neophodan za sud, kako bi u tom pravcu usmjerili svoje dokaze.

Vrhovni sud FBiH u svojim odlukama podupire naprijed navedeno, pa se tako u jednoj od drugostepenih odluka utvrđuje da nije prihvatljivo da se namjera optuženog “[...] kao neupitna preuzima iz činjeničnog supstrata optužnice i u osporenoj presudi ista nije na odgovarajući način obrazložena”. U jednom od predmeta navodi se i da se: “Pobijana presuda [...] isključivo bavi kaznenopravnim radnjama optuženog onako kako su one opisane u optužnom aktu i na taj način rješava samo objektivnu komponentu kaznenog djela koje mu je istim stavljeno na teret. Drugostupanjski sud se u svojoj presudi uopće ne dotiče optuženikova umišljaja za izvršenje djela za koje se tereti, a kazneno djelo za koje je optuženi [...] oglasen krivim se može počinuti samo sa ovim oblikom vinosti. **U konkretnom slučaju se pitanje postojanja umišljaja na strani optuženog javlja kao odlučna činjenica od čijeg pravilnog utvrđenja ujedno zavisi i pravilnost odnosno zakonitost same presude. O ovoj odlučnoj činjenici u obrazloženju pobijane presude uopće nisu dani razlozi i ovim propustom je od strane drugostupanjskog suda počinjena bitna povreda odredaba kaznenog postupka iz člana 312. stav 1. tačka k) ZKP FBiH.**”

Da se pitanje postojanja i dokazanosti namjere može odraziti i na postojanje samog krivičnog djela, vidljivo je i iz jedne od odluka drugostepenog vijeća Suda BiH kada se navodi da “[...], iako je u izreci prvostepene presude navedeno da je kao oslobađajuća, presuda donesena na osnovu člana 284. tačka c) ZKP BiH, zato što Tužilaštvo BiH nije dokazalo da su optuženi učinili krivična djela za koja su optuženi, sa pravom odbrana u svojim odgovorima na žalbu ukazuje, a što je vidljivo i iz prethodnog

izlaganja, da sam optužni akt sadrži nedostatke u činjeničnom dijelu u opisu subjektivnog elementa krivičnih djela, tako da se opravdano postavlja pitanje postojanja krivičnog djela, te eventualnog donošenja oslobađajuće presude i po drugom osnovu, odnosno zbog nepostojanja krivičnog djela. Ali budući da apelaciono vijeće postupa samo u okviru žalbenih navoda, te da nije isticana žalba u tom smjeru, vijeće nije dalje razmatralo ovo pravno pitanje.“

U nizu predmeta je uočeno da tužilaštvo nije posebno izvodilo dokaze na okolnosti subjektivnog elementa djela pa se tako sud druge instance u jednom od predmeta osvrće na izostanak dokazivanja namjere kod optuženog te navodi: *“U tom pravcu nejasni su a time i nerelevantni prigovori žalbe da se radilo o favorizovanju lica sa kojima je ugovor zaključen i da im je na takav način omogućeno sticanje imovinske koristi, jer u tom pravcu nisu izvođeni posebni dokazi a izvedeni dokazi optužbe ne podupiru takvu tvrdnju. Po ocjeni ovog suda, optužba u pogledu činjeničnih navoda nije izvela valjane dokaze [...], pa je ispravan zaključak prvostepenog suda da nije dokazano da je optuženi [...] počinio krivično djelo iz člana 347. stav 3. u vezi sa stavom 4. KZ RS, odnosno navodima žalbe nije dovedena u sumnju valjanost i pravilnost zaključaka prvostepenog suda, odnosno zakonitost pobijane odluke. S tim u vezi nema pravno relevantan značaj, ni navod iz žalbe, da su svjesno zaobiđena druga zainteresovana lica za obavljanje izvedenih poslova, te da se u tom pravcu radi o namjeri direktora preduzeća što bi trebalo da dokazuje njegov subjektivni odnos prema inkriminisanim radnjama.“*

S obzirom na sve ranije navedeno, propust tužilaštva da u toku krivičnog postupka prezentuje dokaze koji bi na posredan ili neposredan način ukazivali na postojanje namjere kod optuženog, nosi sa sobom ozbiljne posljedice po ishod krivičnog postupka, te kako je vidljivo iz prethodnih primjera, rezultira, najčešće, oslobađajućim presudama. Tužilaštvo dokazivanju ovog elementa bića krivičnog djela mora posvetiti jednaku pažnju kao i dokazivanju same radnje izvršenja i nastale posljedice.

U određenom broju predmeta, iako se radi o oslobađajućim presudama, sud je nešto detaljnije razradio standarde dokazivanja i dao upute o tome kako je zapravo trebalo pristupiti dokazivanju, pa se tako kao dobar primjer može navesti izvod iz jedne od odluka: *“Da bi se u konkretnom slučaju utvrdilo da su optuženi upravo na ovakav način počinili krivična djela za koja se terete, Tužilaštvo je moralo dokazati da su optuženi imali zajednički plan, odnosno prethodni dogovor, kako to implicira optužnica, da su zajedno isplanirali i do detalja razradili ulogu svakog od njih sa tačno određenim radnjama koje je svako od njih trebao uraditi. Međutim, ove tvrdnje Tužilaštva su ostale na bazi pretpostavke jer Tužilaštvo nije izvelo niti jedan dokaz u tom pravcu“.*

Pristupi različitih sudija ili sudova u prihvatanju dokaza za izvođenje zaključka o postojanju namjere mogu biti sasvim suprotstavljeni. Na to su ukazali i rezultati ove Analize. Za ilustraciju navedenog, u jednom od predmeta prvostepeni sud u jednoj od odluka utvrđuje da *“Tužilaštvo do okončanja pretresa nije prezentiralo ni jedan konkretan, valjan dokaz iz koga bi proizlazilo da je [umišljaj] postojao ili pak dokaz koji bi na neki način ukazao na poznanstvo između optuženih, odnosno ukazao na neki zajednički materijalni ili bilo koji drugi interes koji bi ih vezivao i zbog kojega bi pristali preduzeti predmetne krivičnopravne radnje“.* Međutim, drugostepeni sud ne dijeli ovakav stav, pa utvrđuje da su zaključci prvostepenog suda manjkavi, odnosno da nije u dovoljnoj mjeri posvećena pažnja provedenim dokazima, odnosno iskazima svjedoka, jer oni, po ocjeni drugostepenog suda, suprotno zaključku prvostepenog suda, ukazuju da je jedan od optuženih znao da se *“nije moglo završiti*

carinjenje predmetnog vozila kao teretnog [...], jer je imalo bočna stakla, a nakon čega pristaje da završi carinjenje ovog vozila [...] iako je optuženom [...] poznato da prilikom prvog pokušaja [...] nije odobren uvoz ovog vozila, jer se upravo radilo o putničkom vozilu". Sve navedeno, po ocjeni drugostepenog vijeća, "dovodi u sumnju zaključak prvostepenog vijeća da se aktivnost optuženog [...] može tretirati samo kao dobronamjerno posredovanje u vezi uvoza predmetnog vozila".

Različita ocjena ponuđenih dokaza svakako može spadati u domen primjene načela slobodne ocjene dokaza, kao jednog od osnovnih načela krivičnog postupka, a koje podrazumijeva postojanje slobodnog sudijskog uvjerenja o prezentovanom slučaju i odsustvo bilo kakvih unaprijed postavljenih kriterija ili unaprijed određene dokazne vrijednosti pojedinih dokaza. Upravo tako je u citiranom slučaju evidentno da se radi o različitom tumačenju i shvatanju iskaza svjedoka, gdje prvostepeni i drugostepeni sud, na temelju istih dokaza i iskaza, izvode drugačije zaključke o postojanju namjere. Međutim, ono što je važno jeste da je **vidljiv različit pristup u standardu dokazivanja, kroz datu ocjenu dokaza, gdje prvostepeni sud navodi da nije proveden nijedan konkretan dokaz na okolnost umišljaja, dok drugostepeni sud zaključak o postojanju umišljaja, odnosno namjere, izvodi iz niza dokaza, koji na posredan način ukazuju da je kod optuženog postojao potrebnii nivo svijesti i htijenja.**

Namjera se najčešće dokazuje posrednim putem, posebno u predmetima s elementima korupcije, i gotovo nikad ne postoji jedan ili više dokaza na osnovu kojih se na direktan i nesumnjiv način izvodi zaključak o svijesti i volji optuženog. Sudovi zaključak o tom pitanju mnogo češće izvode iz niza dokaza, iskaza saslušanih svjedoka, radnji optuženog, pa ponekad i same prirode radnji ili učestalosti ponavljanja radnji gdje, primjera radi, brojnost radnji može ukazivati na namjeru o određenom djelovanju.

Za očekivati je da će u praksi uvijek biti različitih poimanja i shvatanja, odnosno ocjene dokazne građe, ali načelo slobodnog sudijskog uvjerenja nikada ne bi smjelo da bude primjenjivano na račun primjene osnovnih zakona logike i pravila zaključivanja, uključujući i one o umišljaju putem povezivanja niza posrednih dokaza koje je tužilac dužan na taj način iznijeti i prezentirati sudu.

Na osnovu svega navedenog, da se zaključiti da nije moguće unaprijed na decidan način postaviti kriterije dokazivosti postojanja namjere za učinjenje predmetnog krivičnog djela, najprije zbog velikog broja modaliteta u načinima izvršenja tog djela. Ipak, jasno je vidljivo da postoji način da sud na nedvosmislen način ukaže kojim putem je došao do zaključka o postojanju namjere, a cijeneći izvedene dokaze i konkretno obrazlažući proces donošenja odluke.

Ono što bi pomoglo realizaciji zahtjevnog zadatka ujednačavanja sudske prakse u pogledu standarda dokazivanja, svakako bi bila uspostava odgovarajuće baze relevantne sudske prakse kojom bi se omogućilo praćenje odluka u ovoj oblasti i analiziranje pravnih shvatanja svih sudova u BiH. Ovakav alat osigurao bi sudijama brz i direktan uvid u stavove sudova kako sa istog, tako i sa viših nivoa sudovanja. Nadležni tužioci bili bi u mogućnosti bolje usmjeriti svoje napore u istrazi prilikom prikupljanja dokaza, ali i u fazi optuženja kada je neophodno na pravilan način formulisati činjenični opis u optužnicama. Konačno, uspostava ovakve baze podataka bila bi od velike pomoći i odbrani, koja bi bila u mogućnosti izvršiti neophodne analize standarda dokazivanja i u skladu s tim pripremiti svoje strategije zastupanja optuženih u predmetima.

E. RADNJA IZVRŠENJA

Radnja izvršenja kod krivičnog djela zloupotreba položaja ili ovlaštenja je određena alternativno i prema njoj se ovo krivično djelo javlja u tri vida: kao iskorištavanje službenog položaja ili ovlaštenja, prekoračenje granica službenog ovlaštenja i nevršenje službene dužnosti. *Iskorištavanje službenog položaja* ili ovlaštenja postoji kada službeno lice preduzima radnje koje su formalno u granicama njegovog ovlaštenja, ali su one protivpravne u materijalnom smislu, jer su suprotne interesima i zadacima službe. *Prekoračenje granica službenog položaja* postoji kada službeno lice postupa izvan svojih ovlaštenja, izvan svoje stvarne nadležnosti. *Neizvršenje službene dužnosti* postoji kada službeno lice propušta da vrši svoju službenu dužnost, da preduzima službenu radnju koju je obavezan preduzeti ili kada tu radnju čini tako da se ne može postići cilj koji se njenim preduzimanjem treba ostvariti (formalno vršenje ali materijalno propuštanje vršenja službene dužnosti).⁵⁵

Kao što je već naprijed navedeno, radnja izvršenja mora biti precizno određena, kako u činjeničnom opisu optužnice, tako i u izreci presude. To podrazumijeva da se jasno odredi pod koju od alternativno određenih radnji izvršenja se podvode radnje optuženog, bile one aktivne ili pasivne, te da se u dovoljnoj mjeri precizira u čemu se zaista ta radnja ogleda i od čega se sastoji. Dakle, ne bi bilo dovoljno samo navesti da je optuženi postupao suprotno pravilima službe u namjeri ostvarivanja koristi za drugoga a da se pri tome ne navede konkretno kako je to optuženi postupao, protivno kojem važećem propisu i kako je to dovelo do nastanka štete, odnosno pribavljanja koristi.

Primijećeno je, međutim, da u značajnom broju analiziranih odluka radnja izvršenja nije u dovoljnoj mjeri konkretizovana u činjeničnom opisu optužnice. To može da uzrokuje niz problema, imajući u vidu da nije moguće dokazati ono što nije ni opisano, pa je tako u nekim slučajevima kada bi prvostepeni sud ipak našao da je optuženi počinio krivično djelo koje mu je stavljeno na teret, po žalbi odbrane drugostepeni sud ukidao takve presude.

Radnja optuženog je u jednom od analiziranih predmeta opisana kao: *“u namjeri da drugome pribavi imovinsku korist, iskoristio, odobrio i izvršio isplatu”*, bez da se navodi kako je to optuženi iskoristio svoj položaj, odnosno kojom konkretnom radnjom optuženog je došlo do iskorištavanja položaja, do odobrenja ili izvršenja isplate. Dakle, na ova i mnoga druga potencijalna pitanja činjenični supstrat optužnice mora nuditi odgovor. U analiziranom slučaju, osim samog položaja optuženog kao službenog lica i činjenice da je došlo do neke isplate, činjenični opis ne uspostavlja jasnu vezu između ove dvije činjenice. Tačnije, iz činjeničnog opisa nije vidljiv način izvršenja djela i nedostaje opis radnje optuženog.⁵⁶

U drugom analiziranom slučaju vidljivo je da je upravo nedostatak u preciznom opisu radnje izvršenja doveo do ukidanja prvostepene presude, budući da je drugostepeni sud našao da je izreka prvostepene presude nerazumljiva. Naime, optuženom je na teret stavljano da *“nije obavio svoje službene dužnosti i iskoristio svoj službeni položaj”*, što već samo po sebi unosi zabunu, pa tako nije jasno da li je svjesno i sa namjerom propustio da obavi nešto što je morao i pri tome još iskoristio službeni položaj ili se radi o dva različita modaliteta izvršenja predmetnog krivičnog djela, da bi u

⁵⁵ *Komentari krivičnih zakona, op.cit.*

⁵⁶ U pomenutom slučaju, prvostepeni sud je utvrdio da optuženi nije počinio djelo koje mu se stavlja na teret, prihvativši tezu odbrane da je raspolaganje novcem bilo u skladu sa zakonom, našavši da nijedan od provedenih dokaza ne upućuje da je za nekoga nastala šteta ili da je nekome pribavljena imovinska korist. Sud konstatuje i da tužilaštvo na te okolnosti nije ni izvodilo dokaze.

nastavku činjeničnog opisa bilo navedeno i da je *“bio svjestan da ne vrši svoju načelničku dužnost”*, što je treći oblik radnje izvršenja djela – nevršenjem službene dužnosti. U istom predmetu, navodi se i da optuženi *“nije zaključio nikakav ugovor o korištenju poljoprivrednog zemljišta”* i da je *“izdao potvrdu o statusu zemljišta”*. Pri tome, ostaje nejasno da li je optuženi imao obavezu da zaključi takav ugovor pa ga nije zaključio, kao ni da li je izdao potvrdu protivno nekom propisu ili uopšte nije mogao izdati potvrdu, koja se u izreci presude spominje. Prvostepeni sud je optuženog oglasio krivim za radnje opisane u izreci, ne nalazeći da postoje napravnosti u postavlci činjeničnog opisa. U obrazloženju prvostepene presude sud daje veoma oskudnu analizu i ocjenu iskaza svjedoka, navodeći ukratko da sud *“prihvata iskaze pojedinih svjedoka i nalazi ih uvjerljivim, jer nisu u suprotnosti sa drugim provedenim dokazima”*. Obrazloženje u pogledu ocjene dokaza se iscrpljuje iznesenim navodom. Ovakva ocjena dokaza sasvim sigurno ne zadovoljava standarde postavljene ni ZKP-om, a ni međunarodnim dokumentima. Postupajući po žalbi odbrane, drugostepeni sud je ukinuo ovu presudu zbog pogrešno utvrđenog činjeničnog stanja, ali i zbog toga što je izreka presude nerazumljiva i protivrječna razlozima presude.

Bitno je na ovom mjestu ponovno napomenuti da se radi o takvom nedostatku optužnice koji povlači za sobom važno pitanje: da li ona uopšte zadovoljava zakonom postavljene uslove⁵⁷ pa samim tim i da li je uopšte trebalo doći do njenog potvrđivanja. **Samo parafraziranje zakonskog teksta, bez preciziranja konkretne radnje, jasno ukazuje da optužnica ne sadrži sve ono što po zakonu o krivičnom postupku mora sadržavati, a to je prije svega navođenje svih činjenica i okolnosti iz kojih proizlaze bitna obilježja bića krivičnog djela. Kao što je istaknuto i kod analize krivičnog djela primanja dara, sudija za prethodno saslušanje u fazi potvrđivanja optužnice dužan je obratiti pažnju na nedostatke ove vrste, i po potrebi optužnicu vratiti na uređenje, sa jasnim uputama o nedostacima i načinima otklanjanja istih. Jednom potvrđena optužnica, sa sličnim nedostacima, teško da se može ispraviti u kasnijim fazama postupka, a što u konačnici može dovesti i do oslobađajuće presude odnosno do izlaganja i suda i tužilaštva nepotrebnim troškovima postupka.**

F. NAVOĐENJE BLANKETNIH PROPISA U ČINJENIČNOM OPISU OPTUŽNICE

U značajnom broju predmeta zloupotrebe položaja ili ovlasti primijećeno je da tužilaštvo u cijelosti izostavlja blanketni propis iz činjeničnog opisa optužnice. Krivično djelo zloupotrebe položaja ili ovlaštenja djelo je blanketnog karaktera⁵⁸, pa je nejasno zašto se u relativno velikom broju predmeta javlja ovako značajan propust.

57 Član 227. ZKP BiH (kao i odgovarajuće odredbe istog sadržaja u ZKP FBiH u članu 242. stav 1. tačka 3., ZKP RS član 242. stav 1. tačka v) te ZKP BD u članu 227. stav 1. tačka c)) propisuju da optužnica mora sadržavati *“opis djela iz kog proizlaze zakonska obilježja krivičnog djela, vrijeme i mjesto učinjenja krivičnog djela, predmet na kome je i sredstvo kojim je izvršeno krivično djelo, kao i ostale okolnosti potrebne da se krivično djelo što preciznije odredi”*.

58 Amila Ferhatović, *“Zloupotreba položaja ili ovlaštenja u zakonodavstvu i u praksi”*, op. cit. *“Predmetna inkriminacija je blanketnog karaktera, što povlači za posljedicu utvrđivanje i pozivanje na propise suprotno kojima je optuženi postupao. To znači da u konkretnoj faktičkoj situaciji, činjenični supstrat optužnice, u blanketnom smislu, mora sadržavati propise koje je optuženi povrijedio. To dalje znači da mora biti citirana ili navedena norma bilo kojeg zakonskog ili podzakonskog akta koja bi ukazivala na taj blanketni karakter. (Čosićkić, 2010). U optužnom aktu nije dovoljno samo navesti materijalni propis suprotno kome je optuženi postupao, već je potrebno i sadržajno navesti i objasniti u čemu se ogleda povreda tog propisa (Lakić, 2013). Dakle, u optužnom aktu navesti, a na glavnom pretresu i dokazati da je optuženi jasno i precizno opisanim radnjama i povrijedio konkretni propis, tj. utvrditi da je optuženi u konkretnom slučaju povrijedio taj propis. [...] U slučajevima nepreciziranja razmatranih odredbi, sudija za prethodno saslušanje ima sve osnove da optužnicu vrati ili odbije, odnosno da u konačnom sud donese presudu kojom se optuženi oslobađa od optužbe.”* Str 156.

Kao primjer navedenom, u jednom od analiziranih predmeta vidljivo je da je u optužnici izostalo bliže određenje blanketnog propisa, pa se tako u prvostepenoj presudi navodi da se *“u činjeničnom opisu optužnice [...] navodi da je optuženi postupio protivno odredbama Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta [...] bez navođenja konkretnih odredbi koje je navodno prekršio optuženi”*. I drugostepeni sud se kritički osvrće na nedostatke optužnog akta i navođenja ispravnog blanketnog propisa koji optuženi navodno krši pa navodi: *“Drugim riječima, tužilaštvo kada je pošlo od ovakve inkriminacije izgubilo je iz vida prava i obaveze direktora preduzeća, koje proizlaze za to odgovorno lice po Zakonu o javnim preduzećima [...], kada se radi o položaju i ovlaštenjima direktora preduzeća, tako da je pozivajući se na Zakon o radu i Pravilnik o radu i propustilo da dokazuje postojanje ‘iskorištavanja položaja i ovlaštenja’, kao činjeničnih navoda optužbe i bitnih obilježja tog krivičnog djela”*.

U drugom predmetu je optuženi oslobođen od optužbe, a na teret mu je stavljano da je uzeo novac, *“u namjeri da sebi pribavi imovinsku korist, prekoračio granice svog ovlaštenja tako što je dana 04. 05. 2009. godine od blagajnice preduzeća [...] preuzeo novac u iznosu od 2.480,00 KM, nakon što je [...] kao predsjednik sindikata navedeni novac podigao sa sindikalnog računa preduzeća otvorenog kod [...] i predao blagajnici preduzeća [...] te isti protivpravno prisvojio za sebe na ime akontacije po nalogu blagajne od 04. 05. 2009. godine, a navedeni iznos nikada nije vratio u blagajnu preduzeća niti je izvršio pravdanje utrošenog novca, pa time sebi pribavio imovinsku korist i preduzeću pričinio štetu u iznosu od 2.480,00 KM”*. Iz ovako postavljenog činjeničnog opisa vidljivo je da nije precizirano kako je to optuženi prekoračio granice svog ovlaštenja, odnosno koje blanketne odredbe je povrijedio. Bez navođenja blanketnih propisa sud nema referencu u pogledu toga da li je neko ponašanje zabranjeno ili zakonom ili drugim propisom propisano kao obavezno. Tačnije, sud nema osnova da utvrdi da li je zaista djelovanje optuženog lica nezakonito.

Nadalje, u jednoj od presuda činjenični opis iz optužnice je glasio: *“prekoračivši granice svojih ovlaštenja kao gradonačelnika [...] a po otvorenom postupku za projektovanje, izgradnju i opremanje novog objekta ginekologije i akušerstva u sklopu opšte bolnice [...] u namjeri da firma [...] bude prvorangirana na navedenom tenderu i zaključi ugovor sa [...] za realizaciju navedenog projekta, svjesno preuzeo provođenje tendera Ginekologija”*. Iz ovakvog opisa se ne vidi kojim su propisom određene granice postupanja gradonačelnika i suprotno kojem propisu konkretno je optuženi postupao, ne vidi se da li je imao ovlaštenje da zaključi ugovor ili ne, da li je to spadalo u njegove obaveze i ovlaštenja ili je u tom smislu prekoračio svoje ovlasti. I u ovom je slučaju optuženi oslobođen od optužbe jer je utvrđeno da djelo koje mu se stavlja na teret nije krivično djelo, upravo zato što činjenični opis ne sadrži sve elemente bića krivičnog djela.

Slična situacija je primijećena i u još jednom predmetu u kojem je optuženi takođe oslobođen od optužbe, jer je sud našao da nije dokazano da je počinio predmetno krivično djelo. Primijetno je da je sud u obrazloženju presude, pozivajući se na niz blanketnih propisa, dao razloge o tome zašto bi se ponašanje optuženog moglo smatrati nezakonitim, da su ti propisi bili navedeni u činjeničnom opisu optužnice.

Posebno je pitanje sa stanovišta tumačenja pravnih instituta i shvatanja blanketnih propisa, da li bi sud u ovakvim situacijama imao ovlaštenje da interveniše i vrši zahvate u činjeničnom opisu optužnice kako bi se nadomjestio propust tužilaštva u tom pravcu. U sudskoj praksi je zastupljeno stanovište da sud bez intervencije tužioca ne može prilagođavati činjenični opis krivičnog djela

tako što će u njega dodati nove činjenice poput blanketnih propisa koje ne sadrži optužnica, jer bi time došlo do prekoračenja optužbe, tj. povrede principa objektivnog identiteta optužbe i presude. Rizik od predubokog zadiranja u identitet potvrđene optužnice postoji posebno zato što se radi o okolnostima od kojih zavisi postojanje same radnje izvršenja krivičnog djela. U većini slučajeva činjenični opis radnje izvršenja je veoma složen, imajući u vidu samu prirodu krivičnog djela i niz elemenata koji se moraju uzeti u obzir. Ovo ponekad dovodi do toga da je činjenični opis nerazumljiv, da je veoma teško vidjeti šta se zapravo optuženima stavlja na teret, koja konkretna radnja, djelovanje ili propust, čemu je takva radnja optuženog uzrok, odnosno sa kakvom namjerom je poduzeta i do kakve je posljedice dovela.

Međutim, iako u sudskoj praksi postoje jasna stanovišta po pitanju obaveze navođenja blanketnih propisa, bitno je naglasiti da sudovi i dalje različito postupaju, pa je tako u određenom broju predmeta donesena osuđujuća presuda i onda kada u činjeničnom opisu krivičnog djela uopšte nije ni naznačena blanketna norma. U jednom od takvih predmeta optuženi je oglašen krivim zato što je *“kao direktor [...] u namjeri da pribavi imovinsku korist za 21 radnika [...] koji su imali privremena rješenja o dodjeli stanova na korištenje ili rješenja o zakupu stana, iskoristio svoj službeni položaj tako što je za navedene radnike donio rješenja o dodjeli stana na korištenje na neodređeno vrijeme a na osnovu odluke generalnog direktora kojom odlukom se ovlašćuju Sekcije da mogu donositi konačna rješenja o dodjeli stanova na korištenje a u skladu sa opštim aktima preduzeća i zakonskim propisima za stanove koji pripadaju pojedinim sekcijama ista opravosnažio“*. Optuženom se na teret stavljalo krivično djelo iz člana 347. stav 3. KZ RS, odnosno da je iskoristio svoj položaj i ovlaštenje. U toku postupka, kao posebno sporno pitanje se pokazalo postojanje ovlaštenja optuženog da postupa na način opisan u optužnici, između ostalog i zbog toga što tužilaštvo nije preciziralo iz čega optuženi crpi ta ovlaštenja. Uprkos takvom propustu tužilaštva da navede i precizira blanketni propis, sud je donio osuđujuću presudu.

Iz analizirane sudske prakse vidljivi su pozitivni primjeri dobre prakse, gdje je, bez obzira na izuzetnu složenost činjeničnog stanja, optužnica u dovoljnoj mjeri precizirala sve bitne elemente bića krivičnog djela. Precizirano je tako, prije svega, svojstvo optuženih, postupanje sa ciljem iskorištavanja službenog položaja ili prekoračenja granica ovlaštenja, povreda konkretnog blanketnog propisa uz precizno navođenje u čemu se ta povreda sastojala. U jednom takvom primjeru dobre prakse činjenični opis je postavljen na sljedeći način: *“u namjeri da utiču na smanjenje cijena akcija i stvore privid aktivnog trgovanja akcijama emitenta [...] trgovali akcijama na [...] berzi (u daljem tekstu: Berza) i uticali na druge akcionare da prodaju akcije, šireći neistinite informacije o emitentu, s ciljem da [...] pribave imovinsku korist, da po što nižoj cijeni, u postupku javne ponude, stekne 34,95% akcija ovog emitenta [...], izvršili manipulaciju cijenama akcija ovog emitenta na Berzi **suprotno odredbama članova 276, 277. i 278. Zakona o tržištu hartija od vrijednosti (“Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 92/06 i 34/09)**, a [...], obećavajući da će im omogućiti izbor u organe upravljanja [...] i napredak u karijeri, s umišljajem podstrekao [...] da kao službeno lice, u namjeri da njemu pribavi imovinsku korist, iskoristi službeni položaj i kao rukovodilac Odjeljenja za upravljanje portfeljom hartija od vrijednosti Investiciono razvojne banke [...], predloži prihvatanje javne ponude za preuzimanje akcija [...] istaknute od strane [...] po cijeni do koje bi se došlo manipulacijom i [...] da, kao odgovorno lice, v.d. direktora preduzeća [...], u namjeri da njemu pribavi imovinsku korist, iskoristi svoj položaj i utiče na male akcionare ovog*

preduzeća da na Berzi prodaju akcije po cijeni do koje bi se došlo manipulacijom, obećavajući im isplatu razlike u cijeni u gotovini, mimo berze". Ovdje se radi o složenom krivičnom djelu, koje se tiče privrednog poslovanja i poslovanja sa dionicama, pa je s obzirom na to bilo potrebno objediniti niz zakonskih odredbi protivno kojim je postupano, sa ciljem opredjeljenja granica u kojima su optužena lica djelovala, kako bi se i način i radnja izvršenja mogli valjano opisati, kako je to i učinjeno.

Evidentno je da se radi o veoma složenim opisima, koji trebaju da objedinjavaju niz elemenata i veći broj zakonskih propisa, koji moraju biti određeni po članovima, stavovima i eventualno tačkama, gdje mora jasno biti vidljivo kojom to radnjom ili radnjama optuženi čini krivično djelo.

G. ODMJERAVANJE KRIVIČNOPRAVNE SANKCIJE

U većini analiziranih predmeta koji se odnose na krivično djelo zloupotrebe položaja i ovlaštenja sud je izricao uvjetnu osudu. Na drugom mjestu po učestalosti izricanja je novčana kazna, dok su veoma rijetko optuženi osuđivani na zatvorske kazne.

Bitno je istaći i da je samo u jednom od predmeta iz analiziranog uzorka izrečena mjera sigurnosti zabrane obavljanja poziva, aktivnosti ili funkcije. Istina je da veliki dio optuženih lica u vrijeme suđenja više nije obavljao funkciju u pravnoj osobi kao u vrijeme počinjenja djela, no imajući u vidu prirodu ovih djela, za očekivati je da tužilaštva u većoj mjeri stavljaju prijedloge za izricanje ove mjere kao i da sudovi češće posegnu za njenom primjenom. Ova mjera imala bi višestruko pozitivno dejstvo kako u pravcu generalne, tako i specijalne prevencije sličnih ponašanja.

Ono što je zajedničko za gotovo sve presude, u kojima je došlo do primjene krivičnopravne sankcije, jeste veoma površno obrazloženje razloga kojima se sud rukovodi kod izbora vrste i visine sankcije. Gotovo uvijek se obrazloženje svodi na parafraziranje zakonskih odredbi, bez konkretizacije u odnosu na okolnosti posebnog slučaja. Ne može se govoriti da su standardi obrazložene sudske odluke zadovoljeni samom konstatacijom da će se svrha kažnjavanja postići izrečenom kaznom ili samo navođenjem da je sud ocijenio da nije neophodno kažnjavanje, odnosno da se svrha može postići i izricanjem uvjetne osude. Kao primjer navedenom, ukazujemo na zaključke iznesene u jednom od analiziranih predmeta: *"Sud je optuženom u smislu člana 246. stav 7. ZKP izrekao krivičnopravnu sankciju predviđenu sporazumom o priznanju krivnje, sa uvjerenjem da će se na taj način postići svrha izricanja krivičnopravnih sankcija, i da će se na taj način u dovoljnoj mjeri uticati na optuženog da ubuduće ne čini krivična djela."* Slično tome, u jednoj od presuda navodi se: *"Kod odlučivanja o vrsti i visini kazne koju će izreći optuženom, sud je cijenio sve olakšavajuće i otežavajuće okolnosti konkretnog slučaja. Tako od olakšavajućih okolnosti sud je cijenio priznanje optuženog i iskreno kajanje te činjenicu da isti do sada nije osuđivan, dok otežavajućih okolnosti na strani optuženog sud nije našao. Cijeneći gore navedene okolnosti u odnosu na težinu djela te stepen krivične odgovornosti, sud je optuženom za krivično djelo zloupotreba položaja ili ovlaštenja iz člana 383. stav 1. Krivičnog zakona FBiH, primjenom citiranih zakonskih propisa i primjenom odredaba iz člana 62. Krivičnog zakona FBiH izrekao uslovnu osudu kojom mu je utvrdio kaznu zatvora u trajanju od 8 (osam) mjeseci i istovremeno odredio da se ova kazna neće izvršiti pod uslovom da optuženi u roku od 1 (jedne) godine od dana pravosnažnosti presude ne počini novo krivično djelo. Izrečenom sankcijom, po ocjeni suda može se postići kako individualna tako i opšta svrha kažnjavanja u smislu člana 42. Krivičnog zakona*

FBiH.” Vidljivo je, dakle, da se ne ulazi u analizu okolnosti konkretnog slučaja, već se vrlo uopšteno govori o okolnostima na osnovu kojih je izrečena određena krivičnopravna sankcija.

Nadalje, primjetno je da se kao i kod ranije analiziranih djela, u većini predmeta zloupotrebe položaja ili ovlaštenja posebna pažnja posvećuje olakšavajućim okolnostima, pa se tako gotovo uvijek kao olakšavajuće okolnosti cijene porodični život i korektno držanje pred sudom. Kao što je ranije isticano, upitno je koliko se ove okolnosti zaista mogu cijeliti kao olakšavajuće, a naročito kada se ima u vidu obaveza optuženog da se korektno ponaša u toku sudskog postupka, kao i činjenica da su porodične okolnosti (poput “oženjen” ili “otac dvoje djece”) redovne prirode i mogu se primijeniti kod većine optuženih.

U jednom od primjera sud zanemaruje otežavajuće okolnosti, pa i pored toga što se radi o specijalnom povratniku, optuženom izriče uslovnu osudu. U obrazloženju presude se navodi: *“Od olakšavajućih okolnosti sud je cijenio priznanje za počinjeno krivično djelo koje mu se stavlja na teret, izraženo kajanje za počinjeno krivično djelo i njegovo držanje na sudu, njegove porodične prilike jer je oženjen, otac troje djece i lošeg imovnog stanja, protek vremena od dana počinjenog krivičnog djela, pa je i pored otežavajućih okolnosti da je i ranije bio kažnjavan za slična krivična djela izrekao uvjetnu osudu kojom se utvrđuje kazna zatvora u trajanju od 6 (šest) mjeseci koja se neće izvršiti ukoliko optuženi u roku od 1 (jedne) godine od dana pravomoćnosti presude ne počini novo krivično djelo [...] smatrajući da će se izrečenom sankcijom postići svrha kažnjavanja.”* Slično tome, u drugom predmetu navodi se: *“Prilikom odmjeravanja kazne optuženom sud je cijenio sve olakotne i otegotne okolnosti te mu je od olakotnih okolnosti uzeo u obzir priznanje izvršenja djela, korektno ponašanje na sudu, loše imovno stanje, neuposlenost i da je otac jednog djeteta, dok mu je od otegotnih okolnosti uzeo u obzir raniju osuđivanost.”*

S druge strane, bitno je skrenuti pažnju i na još jednu pogrešnu praksu, a to je da se u nekim predmetima okolnosti koje čine obilježja krivičnog djela cijene kao otežavajuće okolnosti. Tako je u jednom predmetu kao otežavajuća okolnost cijeno to što *“[...] krivično djelo zloupotrebe položaja ili ovlaštenja spada u grupu krivičnih djela protiv službene dužnosti, da je opšti objekat krivičnopravne zaštite kod ovog krivičnog djela pravilno i zakonito vršenje službenih dužnosti...”*. Ovakvo shvatanje suda je neprihvatljivo i sličnu praksu je potrebno napustiti, budući da je zakonodavac, kroz propisivanje ovog krivičnog djela i predviđenu sankciju za njega, već cijenio društvenu opasnost koju ovakvo ponašanje izaziva te posljedice do kojih dovodi i u skladu s tim propisao zakonsku sankciju, pa nije opravdano uzimanje prirode djela za otežavajuću okolnost prilikom odmjeravanja kazne.

H. ODUZIMANJE IMOVINE I IMOVINSKOPRAVNI ZAHTEJ

Krivičnim zakonom FBiH i BiH propisana je obaveza oduzimanja pribavljene koristi kod krivičnih djela zloupotrebe položaja ili ovlaštenja, pored obaveze propisane u opštem dijelu krivičnog zakona. Krivični zakonik RS i KZ BD ne sadrže ovakve imperativne odredbe.

U analiziranoj praksi se može primijetiti da je oduzimanje imovinske koristi gotovo iznimka, kao i da ova obaveza u određenom broju predmeta zloupotrebe položaja nije poštivana iako je iz obrazloženja bilo jasno da je došlo do sticanja nezakonite imovinske koristi. U pogledu rješavanja

imovinskopravnog zahtjeva oštećenog, veoma često se pribjegava samo upućivanju oštećenog na parnicu.

Iako je nesporno da imovinskopravni zahtjev ima primat u odnosu na oduzimanje imovinske koristi,⁵⁹ onda kada je takav zahtjev postavljen od strane ovlaštenog lica u postupku, to ne oslobađa sud od obaveze da odluči i o imovinskoj koristi, u onom dijelu u kojem je pribavljena imovinska korist veća od postavljenog imovinskopravnog zahtjeva. U analiziranim predmetima je primijećeno da u većini slučajeva gdje je postavljen imovinski zahtjev sud propušta da odluči o oduzimanju imovinske koristi, a isti je slučaj često i u predmetima gdje se govori o tzv. "eventualnom imovinskom zahtjevu". Takva formulacija zakonski je netačna, a radi se o predmetima u kojima u toku krivičnog postupka nije postavljen imovinskopravni zahtjev, ali sud na određeni način prejudicira da postoji oštećeni koji ima osnov za podnošenje imovinskopravnog zahtjeva.

Ukoliko je oštećeno lice saslušavano u toku postupka, a naročito ako je isti dao iskaz na glavnom pretresu, obaveza je i tužilaštva i suda da ispita da li podnosi imovinskopravni zahtjev. Ukoliko je ipak, iz nekog razloga, propušteno da se tako postupi, nepravilno je u izreku presude unositi stav gdje se oštećeni sa eventualnim zahtjevom upućuju na parnicu, budući da krivični sud i ne može odlučiti o nekom zahtjevu koji nije niti postavljen.

Bitno je naglasiti da se odlučivanjem o oduzimanju imovinske koristi stečene krivičnim djelom ne dira u pravo oštećenog da ostvari svoj imovinskopravni zahtjev, jer ima zakonsku mogućnost da se i nakon provedenog pamičnog postupka namiri iz oduzete imovinske koristi, pod zakonom propisanim uslovima.

Iz analiziranih presuda zaključeno je da do oduzimanja imovinske koristi dolazi veoma rijetko i to gotovo samo u onim situacijama kada postoji jasno vidljiva uzročna veza između radnje izvršenja i nezakonitog obogaćenja optuženog. To su, primjera radi, slučajevi u kojima su optužena lica zahtijevala da im se isplati određeni iznos na ime poduzimanja određenih radnji i taj iznos je jasno naznačen u izreci presude, a nije bilo mjesta podnošenju ili nije podnesen imovinskopravni zahtjev. U jednom od predmeta su optuženi tako zahtijevali naknadu u iznosu od 1.500 eura, pa je od njih solidarno oduzet iznos od 3.000 KM na ime pribavljene imovinske koristi.

Nadalje, u postupku se mogu pojaviti i određeni problemi u smislu otežane mogućnosti utvrđivanja visine nastale štete, budući da se nerijetko radi o nepoznatim iznosima štete koja je pričinjena nekom krugu lica. Tužilaštvo u činjeničnom opisu često navodi da se prouzrokovala šteta u nepoznatom iznosu ili da je optuženi pribavio korist u nepoznatom iznosu, pa je time onemogućeno i oduzimanje imovinske koristi, čime se zapravo direktno krše imperativne odredbe krivičnog, ali i zakona o krivičnom postupku. Naime, tužilac je dužan po službenoj dužnosti prikupljati dokaze na okolnost vrste i visine pribavljene koristi ili nastale štete, a ZKP-ovi na svim nivoima jasno propisuju da se imovinska korist pribavljena krivičnim djelom utvrđuje u krivičnom postupku po službenoj dužnosti. Onda kada se propusti da se u toku istrage prikupe i dokazi na ove okolnosti, tj. dokazi o vrsti i visini štete, pa potom i u fazi glavnog pretresa izostanu dokazi optužbe o navedenom, sud i

59 Član 112. KZ BiH "Ako je oštećenom u krivičnom postupku dosuđen imovinskopravni zahtjev, sud će izreći oduzimanje imovinske koristi, ukoliko ona prelazi dosuđeni imovinskopravni zahtjev oštećenog". Isto tako član 85. KZ RS, član 116. KZ FBiH i 116. KZ BD.

ne može narediti oduzimanje imovinske koristi, budući da nije moguće utvrditi o kakvoj se i koliko koristi radi.

3. ANALIZA PRESUDA U PREDMETIMA NESAVJESNOG RADA U SLUŽBI

A. KRIVIČNO DJELO – POJAM I BITNA OBILJEŽJA

Prije pojašnjavanja pojma krivičnog djela nesavjesnog rada u službi, potrebno je još jednom istaći da se u evidencijama unutar pravosudnih institucija u BiH, a na osnovu kojih su prikupljene presude za ovu Analizu, predmetno krivično djelo tretira kao korupcijsko. Jedan od razloga svakako jeste i činjenica da je svrstano u poglavlja krivičnih zakona posvećena krivičnim djelima korupcije i krivičnim djelima protiv službene i druge odgovorne dužnosti. Ipak, kako je ranije navedeno, ovo djelo nije uvršteno na Listu koruptivnih krivičnih djela koju je 2015. godine usvojilo VSTV.⁶⁰ Njegova zastupljenost u prikupljenom uzorku je relativno velika i iznosi 7% pa se samim tim bitno odražava na ukupne statistike o korupciji u BiH. Iako se neki teoretičari ne bi složili s kategorizacijom prema kojoj se ovo krivično djelo smatra koruptivnim, u ovoj Analizi mu je pored razloga zastupljenosti posvećena pažnja i zbog pomenutog načina na koji ga kategorizuju domaće krivično zakonodavstvo i praksa.

Iz zakonskog opisa predmetnog krivičnog djela u svim krivičnim zakonima u BiH⁶¹ vidljivo je da ono podrazumijeva radnju svjesnog kršenja zakona/propisa, propuštanja dužnosti nadzora ili drugo očito nesavjesno postupanje u vršenju službene dužnosti kojim je nanesena povreda prava drugog ili nastala imovinska šteta drugome. Vidljivo je i da se radi o krivičnom djelu koje je vezano za status optuženog lica (službena ili odgovorna osoba), koje obuhvata i činjenje i nečinjenje, kao način izvršenja krivičnog djela, a naročito da se radi o takvom postupanju koje se pokazuje *očigledno nesavjesnim*. Iako u definicijama krivičnog djela nesavjesnog rada u službi prema pojedinim krivičnim zakonima ima određenih razlika, u suštini inkriminisana su ista ponašanja, bilo aktivno djelovanje ili

60 Sud BiH uključio je nesavjestan rad u službi na modifikovanu listu koruptivnih krivičnih djela koja se primjenjuje pred ovim sudom.

61 **Nesavjestan rad u službi član 322. KZ RS – ranije član 354. KZ RS**

(1) *Službeno lice koje svjesnim kršenjem zakona ili drugih propisa, propuštanjem dužnosti nadzora ili na drugi način očigledno nesavjesno postupa u vršenju službe, iako je bilo svjesno ili je bilo dužno i moglo biti svjesno da usljed toga može nastupiti teža povreda prava drugog ili veća imovinska šteta, pa takva povreda ili šteta i nastupi, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do dvije godine. (2) Ako je usljed djela iz stava 1. ovog člana došlo do teške povrede prava drugog ili nastupila imovinska šteta u iznosu koji prelazi 50.000 KM, učinilac će se kazniti kaznom zatvora od jedne do osam godina.*

Nesavjestan rad u službi (član 387. KZ FBiH)

(1) *Službena ili odgovorna osoba u Federaciji koja povredom zakona, drugog propisa ili općeg akta ili propuštanjem dužnosti nadzora, očito nesavjesno postupa u vršenju dužnosti, pa zbog toga pravo drugog bude teško povrijeđeno ili nastupi imovinska šteta koja prelazi 1.000 KM, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine. (2) Ako je krivičnim djelom iz stava 1. ovog člana teško povrijeđeno pravo drugog ili nastupi imovinska šteta koja prelazi 10.000 KM, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.*

Nesavjestan rad u službi (član 224. KZ BiH)

(1) *Službena ili odgovorna osoba u institucijama Bosne i Hercegovine koja svjesnim kršenjem zakona, drugih propisa ili općeg akta ili propuštanjem dužnosti nadzora, očigledno nesavjesno postupa u vršenju dužnosti, pa usljed toga nastupi teža povreda prava drugog ili imovinska šteta koja prelazi iznos od 1.000 KM, kaznit će se kaznom zatvora od tri mjeseca do pet godina. (2) Ako je usljed krivičnog djela iz stava 1. ovog člana došlo do teške povrede prava drugog ili je nastupila imovinska šteta koja prelazi iznos od 10.000 KM, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do deset godina.*

Nesavjestan rad u službi (član 381. KZ BD)

(1) *Službeno ili odgovorno lice u Brčko distriktu koje povredom zakona, drugog propisa ili općeg akta ili propuštanjem dužnosti nadzora, očito nesavjesno postupa u obavljanju dužnosti, pa zbog toga pravo drugoga bude teško povrijeđeno ili nastupi imovinska šteta koja prelazi 1000 KM, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine. (2) Ako je krivičnim djelom iz stava 1 ovoga člana teško povrijeđeno pravo drugoga ili nastupi imovinska šteta koja prelazi 10.000 KM, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.*

propuštanje nadzora, na jednak način je određen i krug lica koja se mogu javiti kao izvršioци krivičnog djela (s izuzetkom KZ RS gdje se kao izvršilac pojavljuje samo službeno, ali ne i odgovorno lice), te je određeno da se krivično djelo može počiniti i sa umišljajem, kao i iz nehata.

Razlika između nesavjesnog rada u službi kao krivičnog djela i običnog zanemarivanja službe koje ne bi predstavljalo krivično djelo jeste u očigledno nesavjesnom postupanju u vršenju službe, bez kojeg nema krivičnog djela. Obični prestupi se sankcionišu kao disciplinski prekršaji (povreda obaveza na radu), dok se u krivičnom postupku mora dokazati da se radi o takvom ponašanju koje zadovoljava prilično neodređen pravni standard očigledno nesavjesnog postupanja. Da li se radi o očigledno nesavjesnom postupanju je uvijek faktičko pitanje koje se cijeni posebno u svakom konkretnom slučaju i od okolnosti pojedinog slučaja zavisi da li je ovaj standard zadovoljen. Nije moguće unaprijed odrediti da će se neko ponašanje smatrati očigledno nesavjesnim, iako se kroz sudsku praksu mogu pronaći odgovori na ovo pitanje, pa se kao primjeri očigledno nesavjesnog postupanja navode: *“zanemarivanje dužnosti koje je za svakog koji tu službu poznaje uočljivo na prvi pogled”*, *“postupanje koje po svom intenzitetu ili na drugi način prevazilazi običnu neurednost”* ili *“trajna i sistematična neurednost”*.⁶² U tom smislu, potrebno je uzeti u obzir objektivne i subjektivne elemente svakog pojedinog slučaja i na osnovu toga utvrditi da li je ovaj standard zadovoljen, odnosno cijeniti na koji način bi se u datoj situaciji trebalo postupati, po pravilima službe.

Prema navedenom, može se zaključiti da je krivično djelo nesavjesnog rada u službi složeno djelo, kako sa aspekta subjektivnog elementa, jer izričito propisuje odgovornost za nehatno postupanje, tako i sa aspekta radnje izvršenja i naročito standarda očigledno nesavjesnog postupanja. Ovo potvrđuje i rezultat analize presuda za ovo krivično djelo, koje su ušle u uzorak za ovu Analizu. Od četiri odabrana djela za kvalitativnu analizu, najveći je procenat oslobađajućih presuda za krivično djelo nesavjesnog rada u službi i iznosi čak 53% među prvostepenim presudama, te 64% među drugostepenim.

Takođe je na ovom mjestu bitno istaći da se u stručnoj javnosti pojavljuje ideja da se ovo krivično djelo dekriminalizuje, ili pak na drugi način odredi. To je došlo do izražaja i na izricanju presude u jednom od predmeta Suda BiH u kojem se optužena tereti za nesavjestan rad u službi, kada je sudija na javnom izricanju presude kazao da smatra da je ovo krivično djelo prevaziđeno.⁶³ U tom smislu interesantna je i odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske⁶⁴ donesena po više prijedloga za ocjenu ustavnosti odredbi Krivičnog zakona Republike Hrvatske, između ostalog i krivičnog djela nesavjesnog rada u službi,⁶⁵ u kojoj se u izdvojenom mišljenju jednog od sudaca navodi: *“Ta je odredba posve neodređena i predstavlja flagrantno kršenje načela lex certa. Obilježje ‘očito nesavjesno postupanje’ krajnje je nejasno; toga je bio svjestan i zakonodavac pa ga je pokušao ograničiti uporabom*

62 *Komentari krivičnih zakona, op.cit.*, str. 732.

63 Sudija Suda BiH prilikom objave presude u predmetu SI 2 K 018966 15 K od 25. 2. 2016. godine naveo je: *“Mislim da je krivično djelo nesavjesnog rada prevaziđena krivičnopravna konstrukcija. Ako državna uprava nije sposobna da se samoorganizuje i vrši kontrolu zakonitosti svog rada, ne postoji sud koji to može da uradi umjesto nje.”*

64 Izdvojeno mišljenje uz Rješenje Ustavnog suda Republike Hrvatske kojim je riješeno po nekoliko predstavi, i to broj: U-I-1085/2000, U-I-23/2001, U-I-717/2001 i U-I-4025/2005 od 30. 4. 2008. godine.

65 Krivično djelo nesavjesnog rada u službi je definisano sa istim bitnim obilježjima kao u BiH i definisano je u članu 339. KZ RH: *“Službena ili odgovorna osoba koja kršenjem zakona ili drugih propisa, propuštanjem dužnog nadzora ili na drugi način očito nesavjesno postupajući u obavljanju službe, pa time prouzroči težu povredu prava drugoga ili znatnu imovinsku štetu, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine.”*

pojma 'očito', koji je i sam neodređen. Posebno je nejasno obuhvaća li navedeno obilježje samo namjeru ili i nehaj, na što ni u literaturi ni u judikaturi nije dat valjan odgovor. Njime se zaista stvara mogućnost da sve moguće situacije koje se ne mogu obuhvatiti drugim kaznenim djelima budu tretirane kao kazneno djelo; zbog potpune neodređenosti, ono se ne može opravdati ni kao supsidijarno kazneno djelo." Iako to nije predmet ove Analize, bilo bi dobro posvetiti posebnu pažnju ovom krivičnom djelu i potrebi da se ipak na drugi, precizniji način odrede njegova obilježja, kao i krug osoba koje se mogu pojaviti kao izvršioци.⁶⁶

B. SVOJSTVO UČINIOCA

Svojstvo učinioca krivičnog djela nesavjesnog rada u službi određeno je jednako kao i u prethodno analiziranim krivičnim djelima, pa se tako javljaju i iste poteškoće i potencijalni problemi. U pogledu dokazivanja svojstva optuženih, u većini slučajeva koji su analizirani za potrebe ovog dokumenta, presude sadrže obrazloženja da je svojstvo *službenog lica* utvrđeno kao nesporno. Ovo svojstvo dokazuje se materijalnim dokazima kao što su ugovori o radu, odluke o imenovanju i slično. I u odnosu na krivično djelo nesavjestan rad u službi primijećeno je da se sudovi posebno ne zadržavaju na obrazlaganju svojstva optuženog kao službenog lica, a ni odbrane optuženih tokom postupka ne dovode u pitanje navode optužnice u pogledu ovog elementa krivičnog djela.

Za razliku od krivičnog zakonodavstva RS koje kao izvršioca ovog krivičnog djela smatra samo službenu osobu, Krivično zakonodavstvo FBiH, pored službene osobe, kao izvršioca ovog krivičnog djela smatra i odgovornu osobu u FBiH. Isto je i sa krivičnim zakonodavstvom BD. U praksi navedeno pokazuje da pod udar krivičnog progona za ovo krivično djelo u FBiH i BD dolaze i odgovorne osobe u privrednim društvima koja nisu od javnog interesa, dok u RS mogu biti procesuirane samo službene osobe, a na nivou BiH samo službene i odgovorne osobe u institucijama BiH. Izjednačavanjem nezakonitih postupanja službenih osoba u javnim ustanovama i odgovornih lica u privrednim društvima (kao što je slučaj u KZ FBiH i BD), značajno se proširuje krivičnopravna zaštita na veći krug lica, i postavlja se pitanje opravdanosti ove namjere zakonodavca. Imajući u vidu širinu u pogledu lica koja se mogu pojaviti kao izvršioци krivičnog djela, kao i modalitete i načine izvršenja djela, može se steći dojam da se zaista radi o djelu supsidijarnog karaktera, koji će primjenu naći onda kada neko ponašanje nije moguće podvesti pod neke druge odredbe krivičnog zakona. Ujednačavanje zakonodavstva u cijeloj BiH u pogledu kriminalizacije istih vrsta ponašanja bilo bi poželjno s aspekta jednake kriminalne politike na teritoriji jedne zemlje.

Nadalje, kroz ovu analizu je primijećeno da tužilaštva često propuštaju provesti dokaze koji ukazuju da je optuženi imao svojstvo odgovorne osobe. U dva analizirana slučaja, svojstvo odgovorne osobe tužilaštvo je dokazalo na osnovu pravilnika o organizaciji društva sa sistematizacijom radnih mjesta. Svojstvo odgovorne osobe potrebno je dokazati pozivanjem, prije svega, na relevantne odredbe zakonā o privrednim društvima u zavisnosti od oblika društva, a zatim i konkretne odluke, ugovore o radu ili rješenja o rasporedu, pa i interne dokumente, u onoj mjeri u kojoj je to neophodno da bi se vidjelo koja ovlaštenja, prava i obaveze određeno radno mjesto nosi sa sobom. Isključivo

⁶⁶ U svjetlu navedenog ističemo i preporuke iz Mišljenja broj II. CCPE (Konsultativno vijeće evropskih tužilaca) usvojenog u novembru 2016. godine, gdje se navodi "[S] obzirom da sva tužilaštva izvršavaju svoje funkcije u zakonskom okviru, odgovarajuće zakonodavstvo je ključni preduslov za kvalitet i efektivnost njihovog rada".

pozivanjem na pravilnik, kao interni dokument, radi dokazivanja statusa odgovorne osobe, zapravo se ne ukazuje na direktnu vezu optuženog i radnog mjesta (pa samim tim niti na ovlaštenja koja su optuženom povjerena), već se samo dokazuje da takvo mjesto zaista i postoji u sistematizaciji radnih mjesta.

Kao što je već naglašavano, i krivično djelo nesavjesnog rada u službi spada u krivična djela *delicta propria*, gdje svojstvo optuženog lica ima karakter bitnog elementa bića krivičnog djela. Svaka površnost u postupanju pri definisanju svojstva optuženog, te njegovog dokazivanja i utvrđivanja, može imati negativan efekat po krivični postupak i dovesti do oslobađajuće presude.

C. RADNJA IZVRŠENJA

Radnja izvršenja krivičnog djela nesavjesnog rada u službi određena je alternativno, bilo kao činjenje ili nečinjenje. Time ovo krivično djelo spada u grupu pravih krivičnih djela nečinjenja gdje je već zakonom propisano da se radnja izvršenja sastoji i u propuštanju dužnosti, u konkretnom slučaju, dužnosti nadzora. Dužnost nadzora podrazumijeva postojanje imperativne norme, koja od optuženog zahtijeva određeno aktivno ponašanje, pa onda kada isti propusti da postupi u skladu sa tim obavezama, a usljed toga nastupi štetna posljedica, može se govoriti o izvršenju djela nečinjenjem.

S druge strane, KZ BiH i KZ RS, kao aktivno postupanje koje dovodi do izvršenja krivičnog djela nesavjesnog rada u službi, propisuju *svjesno* kršenje zakona, opštih akata ili drugih propisa, što ukazuje na posebnu kvalitetu koju radnja izvršenja treba posjedovati. Nasuprot tome, KZ FBiH i KZ BD traže da se radi o kršenju zakona, opštih akata ili drugih propisa. Dakle, KZ BiH i KZ RS postavljaju nešto viši standard u pogledu kvaliteta radnje, insistirajući na tome da se radi o svjesnom kršenju zakona. S obzirom na to, u toku postupka je neophodno dokazati da se zaista i radi o svjesnom kršenju. Na ovaj način se želi uspostaviti još jasnija razlika između toga što čini krivično djelo, a što spada u domen disciplinske odgovornosti. Ponovo je važno skrenuti pažnju na neusaglašenost krivičnih zakona, koja dovodi i do različitog tretmana i shvatanja određenih radnji, s obzirom na područje primjene pojedinih krivičnih zakona.

U pogledu radnje izvršenja, u najvećem broju analiziranih odluka optuženima se na teret stavljalo izvršenje djela svjesnim kršenjem zakona. U tom pravcu, primijećeno je da u nekim presudama dolazi do miješanja između pojmova "svjesno kršenje zakona" kao radnje izvršenja djela, s jedne strane, i namjere za izvršenje krivičnog djela, s druge strane, koja se posebno utvrđuje.

Kao što je navedeno u ranije analiziranom krivičnom djelu zloupotrebe položaja ili ovlaštenja kada je bilo govora o navođenju blanketnih propisa u činjeničnom opisu optužnice, i kod krivičnog djela nesavjestan rad u službi takođe je uočeno da u jednom broju predmeta radnja izvršenja nije jasno opisana niti su u dispozitivu optužnice odnosno presude navedene odredbe zakona odnosno propisa koji je optuženi navodno kršio. Zbog navedenog nedostatka navođenja blanketnih propisa, sud je pribjegavao pokušajima da zaključke o tome da u obrazloženju presude. Pa tako, npr., u jednoj od presuda sud prilikom ocjene nalaza i mišljenja vještaka finansijske struke pominje odredbe zakona koje se ne navode u dispozitivu presude (odnosno optužnice) te navodi da je vještak mišljenja da "je obveznik postupio suprotno obavezama čl. 11. i 7. Zakona o doprinosima, odnosno

nije obračunavao i uplatio doprinose prilikom svake isplate naknade te je postupio suprotno čl. 30. st. 2. Zakona o porezu na dohodak, odnosno nije vršio – uplaćivao akontacije poreza na dohodak kako je to propisano navedenim zakonom“. Dakle, u situaciji kada činjenični opis ne sadrži upotpunjujući propis, sud nadomješta propuste tužilaštva i popunjava praznine u činjeničnom opisu u odnosu na bitne elemente bića krivičnog djela, kroz ocjenu provedenih dokaza, odnosno, u ovom slučaju, nalaz i mišljenje vještaka. Nesporno je da je nalaz vještaka jedan od dokaza koje sud cijeni u toku postupka, na okolnost dokazanosti radnje izvršenja. Onda kada činjenični osnov ne daje uporište za utvrđivanje radnje izvršenja, jer nedostaje blanketni propis, sud ne može taj nedostatak umanjiti pozivanjem na nalaz i mišljenje vještaka.

Takođe, usko vezana za obavezu navođenja blanketnog propisa jeste i bitnost vremenskog važenja tog propisa, o čemu je tužilac dužan voditi računa, a radi principa zabrane retroaktivne primjene krivičnog zakona. Tako je u jednom od analiziranih predmeta sud našao spornim kršenje blanketnog propisa zbog vremena primjene zakona na koji se poziva optužnica, jer je optuženi prekršio blanketni propis za koji je utvrđeno da je u vrijeme podizanja optužnice za ovakvo ponašanje predviđao prekršajnu odgovornost, a ne krivičnu, te je primjenom blažeg zakona oslobodio optuženog jer djelo koje se stavlja na teret optuženom nije zakonom propisano kao krivično djelo.

Kada je u pitanju način izvršenja djela *propuštanjem dužnosti nadzora*, što predstavlja jedan od dva moguća oblika izvršenja radnje ovog djela, u jednoj od analiziranih presuda sud primjenjuje standard *“grubog zanemarivanja dužnosti“*. U drugostepenoj presudi sud ističe da *“djelo ne postoji u slučaju običnog, aljkavog postupanja službenog lica u vršenju službene dužnosti“* te ukazuje na propust prvostepenog suda da navede valjane i prihvatljive razloge koji bi ukazivali da je optuženi u ovom slučaju *“grubo zanemarivao svoje dužnosti“*. Na ovaj način se uvodi pravni standard koji nema uporišta u odredbama krivičnog zakona. Nezavisno od toga da li se krivično djelo izvršava aktivnim djelovanjem ili propuštanjem, odnosno nečinjenjem, krivični zakoni traže da se radi o očigledno nesavjesnom postupanju. Dakle, pravni standard koji treba primijeniti kod gonjenja ovog krivičnog djela je upravo očigledno nesavjesno postupanje, kako je to zakonom propisano. Radi se o takvom ponašanju koje prelazi okvire nemarnog i aljkavog odnosa prema službi. To ponašanje treba da bude dovoljno ozbiljno i jasno manifestovano kako bi se moglo okarakterisati kao očigledno nesavjesno. Sud će u svakom konkretnom slučaju utvrditi da li se zaista radi o ponašanju koje zadovoljava ovaj standard kroz opisane radnje izvršenja od strane optuženog lica.

D. SUBJEKTIVNI ODNOS UČINIIOCA

Krivično djelo nesavjesnog rada u službi, kako je već navedeno, može se izvršiti i sa umišljajem i iz nehata. U tome dijelom leži i složenost ovog krivičnog djela, kako u pogledu dokazivanja, tako i utvrđivanja svjesnog i voljnog elementa na strani optuženog. Tužilaštvo je, dakle, u obavezi izvoditi dokaze i dokazati da je optuženi postupao direktno sa namjerom kršenja ili bio svjestan svoje nemarnosti i nesavjesnosti.⁶⁷

67 U pogledu subjektivnog elementa bića krivičnog djela nesavjestan rad u službi (iz člana 224. KZ BiH) u novijoj praksi Suda BiH, u predmetu broj SI 2 K 018397 16 KŽ od 7. 7. 2016. godine u presudi apelacionog vijeća daje se obrazloženje: *“Žalbom optužbe se posebno ukazuje na subjektivni element bića ovog krivičnog djela, pri čemu se ističe da je u odnosu na teži oblik djela iz stava 2. koji se optuženom stavlja na teret dovoljan nehat (nije rečeno ‘i’ nehat), što znači da subjektivnu stranu ovog oblika djela može da čini samo nehat. Imajući u vidu zakonski opis bića krivičnog djela u odredbi člana 224. KZBiH i njegovu dosta specifičnu krivičnopravnu prirodu,*

U pogledu dokazanosti subjektivnog odnosa učinioca prema djelu nesavjestan rad u službi, primjećuje se da sudovi vrlo malo pažnje posvećuju ovom pitanju te se obrazloženje u velikom broju presuda uglavnom svodi na parafraziranje zakonskog teksta ili definicije umišljaja, navodeći, npr., da je optuženi bio svjestan nastupanja zabranjene posljedice i da je i htio da ista nastupi, a koje obrazloženje ne zadovoljava standard Mišljenje CCJE br. 11 (2008).⁶⁸

Kao što je ranije rečeno, posebnost krivičnog djela nesavjesnog rada u službi je preklapanje pojmova svjesnog kršenja zakona ili drugih propisa, sa očitom, odnosno očiglednom nesavjesnošću u vršenju službe. **Nesavjesnost u vršenju službe, pa čak i takva nesavjesnost koja se pokazuje kao očigledna, ne govori automatski u prilog tome da je optuženi postupao sa svijesću i htijenjem ili pristajanjem da na taj način izazove težu povredu prava drugoga ili uzrokuje imovinsku štetu. Stoga, dokazivanje samo očigledno nesavjesnog postupanja, kao standarda koji ukazuje na kvalitet radnji izvršenja krivičnog djela, treba razgraničiti od dokazivanja umišljajnog odnosno nehatnog postupanja optuženih.** U tom smislu, primjer iz jedne od analiziranih presuda govori upravo o tome da je potrebno dokazati da je optuženi bio svjestan svoje očigledne nesavjesnosti: *“nisu prezentirani dokazi koji bi stvorili zaključak da se radi o očiglednom nesavjesnom zanemarivanju službenih poslova, a koje dužnosti po svom intenzitetu ili na neki drugi način prevazilaze obično zanemarivanje radnih dužnosti ili neurednost. Službeno lice koje nesavjesno postupa treba da je svjesno svoje očigledne nesavjesnosti da krši zakon ili drugi propis, što u ovom predmetu nije utvrđeno.”*

Potrebno je, međutim, istaći i primjere dobre prakse u kojima sud analizira okolnosti konkretnog slučaja i na temelju utvrđenog činjeničnog stanja, uvjeta i okolnosti pod kojima je došlo do izvršenja krivičnog djela daje ocjenu o postojanju umišljaja ili nehata na strani optuženog. Tako u jednom od analiziranih predmeta prvostepeni sud zaključuje da se u odnosu na optužene subjektivni odnos *“ogleda u tome da su isti optuženi bili svjesni da usljed propuštanja njihovog dužnog nadzora, te povrede zakona i općih akata može nastupiti šteta za oštećenu banku, što proizlazi upravo iz brojnosti i različitosti pobrojanih propusta i nepravilnosti u radu ekspoziture, broja zakonskih, općih i internih akata čije odredbe su povrijeđene, vremenskog perioda u kojem su ti propusti vršeni, strogo formalne prirode poslovanja oštećene kao i svake druge banke čiji je predmet poslovanja po pravilu izrazito velika količina novca, te konačno visina pričinjene štete... Pobrojane okolnosti izvršenja djela dokazuju da su optuženi [...] zaista očigledno nesavjesno postupali i da pri tome jesu bili svjesni da usljed toga može nastupiti zabranjena posljedica u vidu štete i da su pristali na njezino nastupanje.”*

te odnose između osnovnih i kvalifikovanih oblika krivičnih djela, ovo vijeće nalazi da žalba nije do kraja korektno, odnosno pravilno interpretirala ovaj element bića krivičnog djela, jer previda da se razlika između i ova dva oblika djela sastoji jedino u težini povrede prava drugog ili imovinske štete. Stoga i kod jednog i kod drugog oblika ovog djela službeno lice koje nesavjesno postupa treba da je svjesno svoje nesavjesnosti, tj. da svojim postupkom krši zakon ili neki drugi propis i to hoće ili se sa takvim svojim postupkom saglašava (umišljajna komponenta subjektivne strane djela – u konkretnom slučaju treba da postoji na strani optuženog u odnosu na okolnost da potpisuje rješenje koje nije u skladu sa propisima), dok u odnosu na mogućnost nastupanja povrede prava drugog ili imovinske štete može da postoji kako umišljaj tako i nehat. To znači da je subjektivna strana bića ovog krivičnog djela u oba njegova oblika složena (može da je čini kako umišljaj tako i nehat), a kako između njih ne postoji razlika (osim u težini posljedice), to znači da je oblik vinosti – krivice kod oba oblika isti. Prema tome, kršenje propisa od strane službenog lica je u svakom slučaju umišljajno postupanje, dok je u odnosu na okolnost da usljed toga može da nastupi povreda prava drugog ili imovinska šteta, dovoljan i nehat.”

68 Op. cit.

E. POSLJEDICA

Kod krivičnog djela nesavjestan rad u službi posebnu pažnju valja posvetiti i posljedici kao bitnom elementu ovog krivičnog djela, koja je zakonom utvrđena kao *“teža povreda prava drugog”* ili imovinska šteta u iznosu od preko 1.000 KM (kako je to propisano odredbama KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD), odnosno veće vrijednosti štete (kako propisuje KZ RS). S obzirom na to da se radi o materijalnom krivičnom djelu, posljedica je opisana u biću krivičnog djela i prema tome čini ujedno i bitno obilježje djela. Tužilaštvo je u obavezi da dokaže postojanje takve posljedice, tj. visine štete u određenom iznosu, odnosno težu povredu prava drugoga.

U najvećem broju analiziranih predmeta tužilaštvo je krivično gonilo optužene zbog *“veće imovinske štete”* dok u zanemarivo malom broju predmeta *“zbog teže povrede prava drugog”*. Kroz ovu analizu nije moguće dati precizan odgovor na pitanje zašto je to slučaj, mada se može pretpostaviti da se imovinska šteta prije manifestuje i primjećuje, te lakše dokazuje u sudskim postupcima u odnosu na povredu prava drugoga.

Primijećeno je da u pogledu konkretizacije načina na koji je nastala imovinska šteta i dokazivanja njenog postojanja i visine, tužilaštvo često ne predlaže niti izvodi dokaz odgovarajućim vještačenjem (npr. vještaka iz oblasti šumarstva kod utvrđivanja štete sječom šuma). Tako je, u jednom od analiziranih predmeta u kojima je presuda bila oslobađajuća izražen stav suda prema kojem: *“Ono što još sud zamjera jeste paušalna ocjena i procjena navedene štete, obzirom da se nalaz isključivo bazira na zapisnicima komisija, čiji članovi nisu bili kompetentni, u nekompletnom sastavu, odnosno ovlašteni od strane tužilaštva ili suda da vrše procjene štete, a što je svakako bilo neophodno uraditi uz učešće sudskog vještaka iz oblasti šumarstva.”*

Pitanje visine imovinske štete od značaja je za postojanje ovog krivičnog djela i sa aspekta objektivnog uslova inkriminacije. Naime, teža povreda prava drugoga, odnosno šteta u iznosu od preko 1.000 KM, odnosno veće vrijednosti štete kako propisuje KZ RS, predstavljaju ujedno i objektivni uslov inkriminacije. S tim u vezi, određivanje visine nastale štete mora biti utemeljeno na odgovarajućim dokazima. Teža povreda prava drugoga ili visina štete čine razliku između disciplinskog prekršaja i postojanja ovog krivičnog djela.

U jednom od predmeta sud jasno ukazuje da je teža povreda prava drugog *“objektivni uvjet inkriminacije”*, pa da stoga za postojanje krivičnog djela nesavjesnog rada u službi *“nije dovoljno samo naznačiti da su teže povrijeđena prava drugog, nego se mora konkretizirati o kojim se to pravima radi”*. S obzirom na propust tužilaštva da u činjeničnom opisu optužnice navede o kojim se to pravima radi, prvostepeni sud se kod donošenja presude u navedenom predmetu upustio u modifikaciju činjeničnog dijela optužnice tako što je u izreci presude dodao dio teksta – objašnjavajući na koji su način povrijeđena prava drugog. Međutim, ovakvo postupanje i zahvati u činjenični opis mogu dovesti do povrede identiteta optužbe kao što je ranije isticano, a što je i uočio drugostepeni sud te takvu modifikaciju našao nedopuštenom, što je, pored drugih razloga, imalo za posledicu ukidanje presude.

F. ODMJERAVANJE KRIVIČNOPRAVNE SANKCIJE

U većini analiziranih predmeta koji se odnose na krivično djelo nesavjestan rad u službi, prvostepeni sud je izricao uslovne osude, dok su, uvažavajući žalbe tužilaštava, drugostepeni sudovi izricali i kazne zatvora, te je u tom smislu interesantan stav jednog drugostepenog suda u kojem se navodi da je *"prvostepeni sud propustio u dovoljnoj mjeri uzeti u obzir generalnu prevenciju, pa se po mišljenju ovog suda nisu stekli uslovi za izricanje uvjetne osude, jer je kazneno djelo koje je počinio optuženi takvog značaja da ne opravdava izricanje uvjetne osude"*.

Kroz analizu ukupnog uzorka presuda koje su dostavljene za ovo krivično djelo, primijećeno je i da je značajan broj njih donesen po osnovu prihvatanja sporazuma o priznanju krivnje između optuženih i tužilaštava. Generalna tendencija kod sporazuma o priznanju krivnje je da se predlažu blaže kazne, odnosno barem kazne koje se kreću ka zakonskom minimumu. Ovo rezultira time da u prikupljenom uzorku preovladavaju uslovne osude.

G. ODUZIMANJE IMOVINE I IMOVINSKOPRAVNI ZAHTEJEV

Kao i kod prethodno analiziranih krivičnih djela, uočena je ista pojava. U većini analiziranih osuđujućih presuda sud je oštećene sa imovinskopравnim zahtjevom uputio na pamicu. Jedno od obrazloženja koje sud uobičajeno daje, a uočeno je u uzorku presuda za nesavjestan rad u službi, jeste da *"nije mogao pouzdano odlučiti o imovinskopравnom zahtjevu oštećene"*, dok su u samo jednom predmetu dati i konkretni razlozi za ovakvu odluku suda, pa se tako navodi: *"Mada je u tački 1. izreke presude utvrđeno da je [...] zbog radnji optuženog, odnosno njegovog očito nesavjesnog rada kao kreditnog službenika, pretrpila materijalnu štetu u iznosu od [...] neizmirenog dijela glavnog duga i za iznos tačno neutvrđenih kamata po kreditu [...] a koji kredit je i bio predmet rekonstruiranja, sasvim je logično i realno da [...] ne može potraživati naknadu štete i po osnovnom i po rekonstruiranom kreditu, jer se radi o istom kreditu, samo sada prema aneksu ugovora sa dužim rokom otplate."* Sud se, dakle, na izvjestan način upustio u odlučivanje o imovinskopравnom zahtjevu, pa potom ipak oštećenog uputio na pamični postupak. U sličnim slučajevima, **kada se u krivičnom postupku raspoloživo činjenica i informacija o nastaloj šteti, koja se može iskazati novčano, snažno se preporučuje da sud zaista i odluči o imovinskopравnom zahtjevu i na taj način skрати i olakša put oštećenog do namirenja svog potraživanja.** S obzirom na prirodu štete, dokazi kojima se dokazuje njena vrsta i visina u pravilu su isti oni na kojima se temelji imovinskopравni zahtjev. Odluka suda da ipak oštećenog uputi na pamicu u tim slučajevima ne bi bila opravdana iz više razloga. Prije svega, sa aspekta ekonomičnosti i efikasnosti postupka, ali i nepotrebnih troškova i proteka vremena kojem se oštećeni izlaže do konačnog namirenja potraživanja, pa čak i dodatnih troškova kojima se izlažu optuženi, uvijek kada dolazi u obzir i isplata kamata.

4. KRATAK OSVRT NA PROCESUIRANJE KRIVIČNOG DJELA PRONEVJERA U SLUŽBI

U analiziranom uzorku prikupljenih presuda za koruptivna krivična djela uočen je trend velikog broja presuda, a naročito osuđujućih, u predmetima u kojima je optuženom na teret stavljeno izvršenje krivičnog djela pronevjeru u službi. U prilog tome govori i podatak iz Izvještaja o BiH za 2015. godinu Evropske komisije, u kojem se navodi: "Od 1. oktobra 2014. do 31. jula 2015. u cijeloj državi su bile ukupno 304 potvrđene optužnice, što je dovelo do 209 osuđujućih presuda. Većina osuđujućih presuda se odnosila na krivično djelo pronevjeru na radnom mjestu." Međutim, ovo krivično djelo nije odabrano među tri kojima je posvećena posebna pažnja u analiziranju kvaliteta procesuiranja, pa samim tim nije ni analiziran značajniji uzorak presuda s aspekta kvaliteta, kao što je to bio slučaj za ostala djela. Naime, rezultati analize presuda su pokazali da ne postoje veće poteškoće u dokazivanju pronevjeru u službi, kao i da za njega u najvećoj mjeri odgovaraju niže pozicionirani počinioci i lica u privrednim subjektima bez javnih ovlaštenja, a što nije primarni predmet ove Analize. Ipak, pronevjeru u službi se nalazi na Listi koruptivnih krivičnih djela VSTV-a. Zbog te činjenice, kao i zbog velikog udjela u prikupljenom uzorku od čak 29% (na drugom mjestu po zastupljenosti, poslije zloupotrebe položaja ili ovlaštenja), posvećeno mu je ovo poglavlje u Analizi. Cilj je da se u najkraćem ukaže na najznačajnija zapažanja u vezi sa specifičnostima ovog djela i njegovog procesuiranja.

Naime, nema nikakve sumnje da krivično djelo pronevjeru u službi⁶⁹ u širem smislu spada u koruptivna krivična djela, iako mu je primarni objekat zaštite imovina koja se povjerava licu da, shodno pravilima institucije u kojoj radi i prema zakonu, upravlja, štiti ili obavlja neku drugu funkciju

69 Pronevjeru u službi (221. KZ BiH)

(1) Ko s ciljem da sebi ili drugom pribavi protupravnu imovinsku korist prisvoji novac, vrijednosne papire ili druge pokretne stvari koje su mu povjerene u službi ili uopće na položaju u institucijama Bosne i Hercegovine, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina. (2) Ako je krivičnim djelom iz stava 1. ovog člana pribavljena imovinska korist u iznosu koji prelazi 10.000 KM, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do deset godina. (3) Ako je krivičnim djelom iz stava 1. ovog člana pribavljena imovinska korist u iznosu koji prelazi 50.000 KM, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora najmanje tri godine.

Pronevjeru u službi (384. KZ FBiH)

(1) Ko s ciljem da sebi ili drugom pribavi protupravnu imovinsku korist prisvoji novac, vrijednosne papire ili druge pokretne stvari koje su mu povjerene u službi ili uopće na radu u institucijama u Federaciji, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina. (2) Ako je krivičnim djelom iz stava 1. ovog člana pribavljena imovinska korist koja prelazi 10.000 KM, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do deset godina. (3) Ako je krivičnim djelom iz stava 1. ovog člana pribavljena imovinska korist koja prelazi 50.000 KM, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora najmanje tri godine. (4) Novac, vrijednosni papiri ili druge pokretne stvari te pribavljena korist bit će oduzeti.

Pronevjeru u službi Član 378 (1) KZ BD

Ko s ciljem da sebi ili drugome pribavi protupravnu imovinsku korist prisvoji novac, vrijednosne papire ili druge pokretne stvari koje su mu povjerene u službi ili uopće na radu u institucijama u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina. (2) Ako je krivičnim djelom iz stava 1. ovoga člana pribavljena imovinska korist koja prelazi 10.000 KM, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do deset godina. (3) Ako je krivičnim djelom iz stava 1. ovoga člana pribavljena imovinska korist koja prelazi 50.000 KM, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora najmanje tri godine.

Pronevjeru Član 316. KZ RS

(1) Ko protivpravno prisvoji novac, vrijednosne papire ili druge pokretne stvari koje su mu povjerene ili uopšte na radu u državnom organu ili pravnom licu, kazniće se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina. (2) Ako vrijednost pronevjerjenih stvari iz stava 1. ovog člana ne prelazi iznos od 300 KM, a učinilac je imao namjeru da pribavi malu vrijednost, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine. (3) Ako je djelom iz stava 1. ovog člana pribavljena imovinska korist u iznosu koji prelazi 10.000 KM, učinilac će se kazniti kaznom zatvora od jedne do osam godina, a ako taj iznos prelazi 50.000 KM, kazniće se kaznom zatvora od dvije do deset godina.

vezanu za imovinu, koja je najčešće u vlasništvu ili posjedu organa ili institucije. Osnovni oblik ovog djela je prisvajanje novca, hartija od vrijednosti ili drugih pokretnih stvari, kad su sami predmeti kojima je počinjeno krivično djelo povjereni službenom licu kroz obaveze i dužnosti i njegov rad unutar službe.

Izvršilac ovog krivičnog djela nije određen kao službeno ili odgovorno lice već je određen položajem u službi ili na radu u odnosu na stvari ili novac koji se mogu prisvojiti. Imajući u vidu navedeno, u analiziranim presudama, sudovi se nisu posebno bavili obrazloženjem svojstva optuženog.

U pogledu radnje izvršenja, a koja se sastoji u prisvajanju novca, vrijednosnih papira ili stvari, primijećeno je da optužnice uglavnom u činjeničnom opisu sadrže i način izvršenja.

Ono što je najvažnije zapažanje u vezi sa procesuiranjem pronevjere u službi jeste činjenica da ne postoje veći problemi u dokazivanju ovog koruptivnog krivičnog djela, te da su presude uglavnom osuđujuće, najvećim dijelom usljed činjenice da se obično radi o jednoj osobi koja se zadužuje novcem ili stvarima. Na primjeru jednog od analiziranih predmeta vidimo da je kao bitni element djela potrebno dokazati da je imovina optuženom bila povjerena u vezi sa službom, odnosno uopšte na radu u nekoj instituciji, što ovo djelo razlikuje od krivičnog djela krađe kojom se protivpravno prisvaja imovina koja nije povjerena u službi. Prvostepeni sud tako u jednom od predmeta, odlučujući o tome da li je predmetni novac bio povjeren službenom licu da s njim obavlja službene radnje, zaključuje da je *“nesporno utvrdio da je optuženom koji je obavljao poslove samostalnog referenta za gotovinske transakcije u Odjeljenju za trezorske poslove i poslove suključara bio povjeren novac na rukovanje u vezi sa njegovim radom”*. Pri utvrđivanju ove činjenice, prvostepeni sud je cijenio materijalne dokaze optužbe (ugovor radu, Pravilnik o službi), kao i iskaze svjedoka.

Praksa pokazuje da se radi o djelima i načinima izvršenja koji su načelno lako dokazivi, gdje je lako uočljiva veza između radnje optuženog lica i nastupanja posljedice. Velik broj osuđujućih presuda ukazuje na činjenicu da se ne radi o koruptivnim djelima visokopozicioniranih državnih službenika i uglavnom se zapravo radi o licima koja ne uživaju zaštitu političkih ili drugih uticajnih struktura društva.

Nadalje, imajući u vidu da pojam “institucija” koji se koristi u definiciji krivičnog djela pronevjera u službi, prema sudskoj praksi koja se bavila ovom problematikom, obuhvata ne samo javna nego i privatna preduzeća, nije teško pretpostaviti da upravo u ovoj činjenici leži i razlog velikog broja presuda za ovo krivično djelo kao i velikog procenta osuda, među kojima i veliki procenat onih po sporazumu o priznanju krivnje.

Naime, u Biltenu sudske prakse Vrhovnog suda Federacije BiH, broj 1. iz juna 2010. godine, izdvojen je sljedeći stav Vrhovnog suda Federacije BiH o značenju pravnog pojma “institucija” kao obilježja krivičnog djela iz člana 384. KZ FBiH, gdje se navodi: *“S obzirom da se u zakonskom opisu krivičnog djela Pronevjere u službi iz člana 384. KZ FBiH kao učinitelj djela ne određuje isključivo službena ili odgovorna osoba, zatim da se u zakonskom opisu djela kao predmet djela ne određuje samo novac, vrijednosni papiri ili druge pokretnine povjerene određenoj osobi u službi, nego i uopće na radu, da član 2. (značenje izraza u zakonu) ne sadrži zakonsku definiciju pojma ‘institucija’ u smislu ograničenja tog pojma samo na javne institucije ili institucije vlasti, te da se u zakonskom opisu ovog krivičnog djela ne govori o institucijama Federacije, nego institucijama u Federaciji, očit je da se pojam ‘institucija’*

iz zakonskog opisa navedenog krivičnog djela mora shvatiti kao svaki oblik pravno organizovanog rada, a što su svakako i privatna preduzeća." Naime, svaki manjak novca, hartija od vrijednosti ili drugih pokretnih stvari vrlo je lako uočljiv od strane nadređene osobe ili revizora u privatnom licu koje je itekako zainteresovano da se predmet prijavi organima gonjenja i u skladu sa pribavljenim dokazima i procesuiraj, a imovinska korist vrati tom pravnom licu kao oštećenom. Pored toga, čak i kada se radi o počiniocima u državnoj službi ili počiniocima u javnim preduzećima, to po prirodi stvari najčešće nisu visokopozicionirani, nego nižerangirani službenici (blagajnici, čuvari, zaštitari, povjerenici i slično) te je i pretpostavka kako zbog toga i lakše dolaze pod udar krivičnog postupka.

U vezi s navedenim, kod ovog krivičnog djela primijećena je i tendencija okončanja postupka zaključivanjem sporazuma o priznanju krivnje sa tužilaštvom, što može ukazivati na činjenicu da tužilaštva nakon provedenih dokaznih radnji nemaju većih problema u dokazivanju postojanja djela. U tom pravcu veliki je značaj dobro obavljenih vještačenja po vještacima ekonomske struke, kao i najčešće po vještaku grafologu, upravo s obzirom na bitne elemente bića ovog krivičnog djela. Od nalaza i mišljenja vještaka, u najvećem broju slučajeva, zavisi utvrđivanje visine pribavljene imovinske koristi. U pogledu obrazloženja presuda donesenih na osnovu sporazuma o priznanju krivnje, primijećeno je da se u odlukama sudovi bave obrazlaganjem razloga za prihvatanje sporazuma, dok se izvedeni dokazi samo nabroje.

Za razliku od prethodno analizirana tri krivična djela, u većini analiziranih predmeta pronevjere u službi, od optuženih je oduzeta pribavljena imovinska korist ili je dosuđen imovinskopravni zahtjev oštećenom. Upoređujući to sa postupcima u ostalim krivičnim djelima koja su bila predmet ove Analize, primjetno je značajno odstupanje. Razlog tome možda leži i u činjenici, na koju je ranije ukazivano, da se radi o relativno jednostavnijim predmetima, gdje je veza između radnje izvršenja i nastale posljedice u vidu pribavljene imovinske koristi jasno vidljiva i dokaziva, pa se imperativna odredba krivičnih zakona kojom je propisano da će se pribavljena imovinska korist oduzeti, lakše primjenjuje.

U jednoj od analiziranih presuda, u prvostepenom postupku je djelimično usvojen imovinskopravni zahtjev dok je oštećeni sa ostatkom svog zahtjeva (u pogledu kamata) upućen na parnicu, te je odbijen prijedlog iz optužnice za oduzimanje imovinske koristi, s obrazloženjem da je *"mjera oduzimanja imovinske koristi supsidijarnog karaktera, odnosno da je Sud izriče samo ako korist nije u cijelosti obuhvaćena dosuđenim imovinskopravnim zahtjevom"*. Po žalbi oštećene, drugostepeni sud je djelimično uvažio žalbu u pogledu imovinskopravnog zahtjeva, pozivajući se na odredbu člana 198. stav 2. ZKP BiH, te naveo da je *"prvostepeni sud [je] nesumnjivo utvrdio visinu imovinskopravnog zahtjeva, dakle raspolagao sa svim potrebnim podacima koji su pružali pouzdan osnov za potpuno presuđenje. Prvostepeni sud je iz razloga svrsishodnosti morao obavezati optuženog i na plaćanje zakonske zatezne kamate, a shodno odredbi 277. stav 1. Zakona o obligacionim odnosima"*. I na ovom mjestu bitno je istaći da je iz razloga efikasnosti i ekonomičnosti postupka preporučljivo da se sudovi upuste u odlučivanje po postavljenom imovinskopravnom zahtjevu u cijelosti, onda kada su u krivičnom postupku prezentovane činjenice i dokazi koji omogućavaju da se o tome i donese odluka. **Upućivanju na parnični postupak trebalo bi pribjegavati zaista samo onda kada bi krivični postupak bio u opasnosti od odugovlačenja, a s obzirom na prirodu ovog krivičnog djela, dokazi na**

kojima se temelji postojanje djela i krivnja optuženog su vrlo često i dokazi na kojima se temelji imovinskopravni zahtjev, pa takva opasnost ne bi postojala.

5. NAJVAŽNIJA ZAPAŽANJA KOD SVIH ANALIZIRANIH KRIVIČNIH DJELA

I. KVALITET OBRAZLOŽENJA SUDSKIH ODLUKA

U prethodnim poglavljima ove Analize ukazivano je na određene nedostatke u pogledu kvaliteta sudskih odluka, a što se najprije odnosi na nedostatke u obrazloženju presuda.

Naime, presuda kao najbitnija odluka suda, kojom se donosi sud o određenom krivičnom predmetu, treba ispunjavati određene standarde. Prije svega, obavezni dijelovi presude propisani su zakonom, pa je tako određeno da presuda mora imati uvod, izreku i obrazloženje, dok je posebno propisano i šta svaki od ovih dijelova presude treba da sadrži. Zbog prirode i obima ove Analize, ovdje se neće razrađivati svaki dio presude pojedinačno, sa aspekta zakonskih odredbi. Analiza nastoji ukazati na određene trendove koji su primijećeni u pismenim otporcima presuda, u onim segmentima u kojima se lako može ostvariti konkretan i realan napredak.

Osnovni problem koji je uočen jeste nedostatak adekvatnog obrazloženja u sudskim odlukama. Pravo na obrazloženu sudsku odluku je jedno od osnovnih prava krivičnog postupka, koje, iako nije eksplicitno propisano članom 6. EKLJP, predstavlja temelj pravičnog postupka i služi interesima pravde.⁷⁰ Jedan od razloga zašto se insistira na obrazloženju presude jeste svakako mogućnost ulaganja žalbe, kao djelotvornog pravnog lijeka i preispitivanja postupka, odnosno odluke. Obrazloženje presude predstavlja otjelovljenje krivičnog postupka i samo obrazložena presuda, u kojoj su dati jasni razlozi o svemu čime se sud rukovodio u donošenju odluke, može se smatrati ispravnom i zakonitom.

Sudovi su u obavezi da svoje odluke obrazlažu u skladu sa Ustavom i zakonom, kao i sa standardima uspostavljenim praksom ESLJP i Ustavnog suda BiH. U tom smislu, važno je još jednom podsjetiti i na Mišljenje CCJE br. 11 (2008) o kvaliteti sudskih odluka, koje predviđa određene kriterije koje bi sudska odluka trebala zadovoljavati u pogledu njenog kvaliteta. ***“Kvaliteta sudske odluke uglavnom zavisi od kvalitete obrazloženja koje, pored toga što olakšava strankama u sporu da razumiju i prihvate odluku, takođe predstavlja i zaštitu od arbitrarnosti. U obrazloženju sudac mora odgovoriti na podneske stranaka te specificirati tačke kojima se odluka opravdava i koje je čine zakonitom. Obrazloženje mora biti dosljedno, jasno, nedvosmisleno i nepraturječno te mora omogućiti čitatelju da slijedi razloge koji su doveli suca do takve odluke. Obrazloženje mora odražavati postupanje sudaca u skladu sa načelima koja je formirao ESLJP, a to je prvenstveno poštivanje prava na odbranu i prava na pravično suđenje. Kako bi se poštovalo načelo pravičnog suđenja, obrazloženje mora pokazati da je sudac uistinu razmotrio sva glavna pitanja koja su pred njega iznesena.”***

Sudovi su obavezni da u presudama daju odgovore na sva pitanja koja su se pojavila u toku postupka i na iznesene argumente, naročito u odnosu na one okolnosti koje se smatraju odlučnim. Ustavni sud BiH tako navodi: *“Element pravičnog suđenja je i zahtjev da sudska odluka mora navesti razloge na kojima je zasnovana”*, te takođe navodi: *“Obaveza redovnog suda je da u obrazloženju*

⁷⁰ *Human Rights in Criminal Proceedings (Ljudska prava u krivičnom postupku)*, Stephan Trechsel, Oxford University Press, 2005, str 103.

presude opiše proces pojedinačne ocjene dokaza, dovede svaki ocijenjeni dokaz u vezu sa drugim dokazima i izvede zaključak o dokazanosti određene činjenice.”⁷¹

Pravo optuženog na obrazloženu odluku utkano je i u krivični postupak u BiH, pa se tako u sva četiri ZKP u BiH nalaze relevantne odredbe koje na to ukazuju. U članu 290. ZKP BiH navodi se:

“(7) Sud će određeno i potpuno iznijeti koje činjenice i iz kojih razloga uzima kao dokazane ili nedokazane, dajući naročito ocjenu vjerodostojnosti protivrječnih dokaza, iz kojih razloga nije uvažio pojedine prijedloge stranaka, iz kojih razloga je odlučio da se ne sasluša neposredno svjedok ili vještak čiji je iskaz pročitao, kojim razlozima se rukovodio pri rješavanju pravnih pitanja, a naročito pri utvrđivanju da li postoji krivično djelo i krivična odgovornost optuženog i pri primjenjivanju određenih odredaba krivičnog zakona na optuženog i njegovo djelo.

(8) Ako je optuženom izrečena kazna, u obrazloženju će se navesti koje je okolnosti Sud uzeo u obzir pri odmjeravanju kazne. Sud će posebno obrazložiti kojim se razlozima rukovodio pri odluci da kaznu treba ublažiti ili optuženog osloboditi od kazne ili izreći uvjetnu osudu ili da treba izreći mjeru sigurnosti ili oduzimanje imovinske koristi.”⁷²

Jednako tako, kao poseban žalbeni osnov i to kao bitna povreda odredaba krivičnog postupka koja za posljedicu ima ukidanje prvostepene presude jeste upravo i “ako presuda uopće ne sadrži razloge ili u njoj nisu navedeni razlozi o odlučnim činjenicama”⁷³.

U kontekstu navedenog, na analiziranom uzorku prvostepenih i drugostepenih presuda, uočeno je da se dosta često daje paušalno obrazloženje u pogledu i bitnih elemenata krivičnog djela, da nedostaju razlozi o odlučnim činjenicama, te da se obrazloženje presude svodi na prepričavanje iskaza svjedoka ili samo iznošenje zaključaka, bez da se daju stvarni razlozi i da se u obrazloženje presude unese sve ono što je zakonom propisano kao neophodno.

Tako se u odnosu na postojanje bitnog elementa bića krivičnog djela, od čijeg ispravnog utvrđenja zavisi i postojanje krivičnog djela, u jednoj od odluka konstatuje: “[A]nalizirajući sve dokaze posebno, tako i u njihovoj međusobnoj povezanosti, te dovodeći navedene dokaze u vezu sa priznanjem optuženog, sud je utvrdio da je optuženi počinio krivično djelo Zloupotreba položaja ili ovlaštenja iz člana 383. stav 1. KZ F BiH, na način, mjesto i vrijeme kako je navedeno u optužnici. Dakle, optuženi je svojim radnjama ostvario sva bitna obilježja predmetnog krivičnog djela, i pri izvršenju radnji postupio sa umišljajem.” Bitno je napomenuti pri tome da ovim zaključcima nije prethodila analiza dokaza, niti se dao uvid u razloge na osnovu kojih sud zaključuje da je optuženi počinio krivično djelo postupajući sa umišljajem. Sud ne ukazuje niti na jedan konkretan dokaz, njegov sadržaj, niti vezu sa činjenicama i okolnostima konkretnog postupka, već samo konstatuje svoje uvjerenje o postojanju krivičnog djela i namjere na strani optuženog, na uopšten način koji bi se kao takav mogao iznijeti u bilo kojoj osuđujućoj presudi.

Slično navedenom primjeru, sud nakon parafraziranja sadržaja iskaza svjedoka iznosi zaključak: “[N]akon svestrane, detaljne i savjesne ocjene svih izvedenih dokaza, kako pojedinačno, tako i u

71 Vidi odluku Ustavnog suda BiH, AP 661/04 od 22. 4. 2005. i AP 1401/05 od 12. 9. 2006, kao i presudu ESLJP u predmetima Ruiz Torria protiv Španije, od 9. 12. 1994. godine.

72 Iste garancije sadržane su i u odredbama ZKP FBiH član 305., ZKP RS član 304. i ZKP BD član 290.

73 Član 297. ZKP BiH; član 312. ZKP FBiH, član 311. ZKP RS i član 297. ZKP BD.

njihovoj međusobnoj uzajamnoj vezi, sud je došao do zaključka da izvedeni dokazi, kao i rezultati kompletnog dokaznog postupka daju sudu pouzdan osnov za zaključak da optuženog oglasi krivim za krivično djelo za koje se tereti. Provedenim dokazima na glavnom pretresu nedvojbeno je utvrđeno da je optuženi izvršio sve radnje činjenično opisane u optužnici, odnosno u izreci ove presude i da je na ovaj način dokazano da je optuženi počinio krivično djelo za koje je oglašen krivim.“ Ovakva obrazloženja ni u kojem slučaju ne zadovoljavaju standard obrazložene sudske odluke, na osnovu koje stranke i javnost mogu da razumiju tačne razloge za sudijsko uvjerenje o krivnji u konkretnom predmetu. Kako to nalaže citirano Mišljenje CCJE: obrazloženje, pored toga što pomaže strankama da razumiju odluku i štiti ih od arbitramosti, takođe: “ono obavezuje sudiju da odgovori na podneske stranaka te da specificira tačke kojima se odluka opravdava i koje je čine zakonitom; drugo, ono omogućava društvu da razumije funkcionisanje pravosudnoga sistema.”⁷⁴

U odnosu na krivičnopravnu sankciju, obrazloženja su veoma često površna i paušalna, bez stvarnih razloga za odmjeravanje konkretne sankcije. Tako se u jednoj od odluka konstatuje: “Sud je na osnovu člana 46. i 47. KZ RS i člana 36 I. ZKP-RS optuženoj izrekao uslovnu osudu kojom je utvrđena kazna zatvora u trajanju od tri mjeseca, a čije izvršenje je odloženo na rok provjeravanja od jedne godine. Sud smatra da će se i sa ovakvom vrstom i visinom krivične sankcije u cijelosti postići svrha kažnjavanja predviđena članom 28. KZ RS.” Pri tome se ne može vidjeti na osnovu čega je sud utvrdio da je izrečena sankcija adekvatna okolnostima tog konkretnog slučaja, odnosno na osnovu čega je utvrđeno da će se postići svrha kažnjavanja.

U prethodnim poglavljima ove Analize ukazivano je na potrebu da se o svim nalazima i utvrđenjima sudovi decidno izjasne, daju razloge i ponude obrazloženje koje bi njihove odluke učinilo jasnim i dostupnim svim učesnicima u krivičnom postupku, ali i javnosti, te kako bi sudske odluke bile pokazatelj pravičnosti postupka.

Posebno je zanimljivo osvrnuti se na presude donesene po sporazumu o priznanju krivnje postignutom između optuženog i tužioca. Kao što je na početku navedeno, imajući u vidu prirodu i način njihovog donošenja, ove presude su u veoma maloj mjeri korištene za kvalitativni dio Analize. U pogledu obrazloženja ovih presuda je primijećeno da se sudovi bave obrazlaganjem razloga za prihvatanje sporazuma, dok se izvedeni dokazi samo nabroje. Razumljivo je da ova vrsta odluka nije u istoj mjeri obrazložena kao odluke donesene po održavanju glavnog pretresa, a što je i u duhu relevantnih odredbi Mišljenja CCJE br. 11 (2008): “Sudske odluke u načelu moraju biti obrazložene. Iznimke mogu, među ostalim, uključivati odluke[...] ili uglavnom neprijeporna pitanja (presude zbog izostanka [kontumacijske sudske odluke] ili presude na temelju priznanja).“ Ipak, iako je evidentno da je obim obrazloženja presuda donesenih na osnovu priznanja bitno manji u odnosu na druge vrste presuda, kako u domaćem, tako i na međunarodnom nivou, **to ne isključuje obavezu suda da se posebno osvrne na zakonom propisane uslove preispitivanja sporazuma ili izjave o priznanju krivnje optuženog, a naročito u kontekstu utvrđivanja krivične odgovornosti i elemenata krivičnog djela.**

Konačno, u Analizi je ukazano i na postojanje različitih standarda sudova kod dokazivanja krivičnih djela korupcije, a naročito po pitanju subjektivnog odnosa učinioca prema djelu, tj. dokazivanja umišljaja. **Istaknuta je potreba za uspostavljanjem baze relevantne sudske prakse kojom**

74 Op. cit., tačka 34. Mišljenja.

bi se omogućilo praćenje odluka ne samo u oblasti korupcije, već i u drugim oblastima. Pristup jednoj takvoj bazi bi omogućio uvid u standarde koji se uspostavljaju, a samim tim stvorio bi se i prostor da se putem stručnih rasprava dođe do boljeg razumijevanja i približavanja pravnih stavova i shvatanja među sudovima. Posebno bi se na taj način vrhovnim sudovima, koji imaju uspostavljena odjeljenja za evidenciju sudske prakse, omogućila alatka za rad i za vršenje njihove veoma značajne funkcije u pravosuđu, a zbog čijeg je nedostatka dijelom i došlo do uspostavljanja različitih standarda dokazivanja.

2. PROPUSTI U DOKAZIVANJU NAMJERE ODNOSNO UMIŠLJAJA

Uočeno je i da se veoma često oslobađajuća presuda donosi zbog propusta u dokazivanju namjere odnosno umišljaja. Kako je ukazivano u dijelu Analize koji se odnosi na pojedina krivična djela, pitanje umišljaja i namjere kod koruptivnih krivičnih djela je posebno značajno, jer se radi o jednom od elemenata bića krivičnog djela. Od postojanja namjere za ostvarenje imovinske koristi sebi ili drugome, ili namjere da se drugome prouzrokuje šteta ili povrijede prava, zavisno od dispozicije pojedinog krivičnog djela, zavisit će i postojanje krivičnog djela. Stoga, paušalne tvrdnje da je optuženi postupao sa određenom namjerom ili propust da se uopšte dokazuju ovi elementi bića djela rezultiraju time da postojanje krivičnog djela ostane nedokazano.

Pitanje postojanja namjere je sasvim sigurno teže dokazivo u odnosu na neke druge elemente djela budući da se radi o subjektivnom, unutarnjem odnosu optuženog prema djelu. Tako je ponekad namjera jasno manifestovana, dok ju je u drugim slučajevima teže utvrditi, no u svakom slučaju, obaveza je tužilaštva da na ovu okolnost provede određene dokaze, bilo subjektivne ili objektivne prirode.

S tim u vezi, u brojnim predmetima sudovi su ukazivali na propuste u postupanju tužilaštva, pa se tako između ostalog navodi: *“Umišljaj i namjera optuženika da pribavi protivpravnu imovinsku korist mora se dokazati, a ne pretpostaviti. Kako je namjera pribavljanja imovinske koristi zloupotrebom službenog položaja ili prekoračenjem granica svog službenog ovlaštenja bitno obilježje bez kojeg nema krivičnog djela iz čl. 220. st. 3 KZ BiH, te kako ona kao subjektivni element krivičnog djela mora biti nesumnjivo utvrđena, jer se inkriminisano djelo može izvršiti samo direktnim umišljajem, kao oblikom vinosti, po ocjeni ovog vijeća nema čvrstih ni pouzdanih dokaza da je optuženi bio svjestan svog djela i da je htio njegovo izvršenje, odnosno da je postupao sa umišljajem da drugom pribavi imovinsku korist.”*⁷⁵

75 U tom smislu, značajni su i sljedeći stavovi izraženi u nekim od presuda: Primjer br. 1: *“Na osnovu rezultata dokaznog postupka za zaključiti je da tužilaštvo nije dokazalo namjeru koja je kod ovog krivičnog djela konstitutivni element bića krivičnog djela, ona se ne pretpostavlja, ona mora egzistirati. Na ove okolnosti nije saslušan nijedan svjedok, pa se u konkretnom slučaju ne može govoriti o tome da je želja ili motiv optuženog da tačno određenim licima pribavi imovinsku korist zaključenjem ugovora o djelu za nepotrebne poslove u situaciji kada su svjedoci optužbe potvrdili da su u međuvremenu zaključili ugovore o radu i zasnovali stalni radni odnos u [...] na istim poslovima koje su obavljali po osnovu zaključenih ugovora o djelu.”* Primjer br. 2: *“Objektivne radnje izvršenja nisu sporne i one proizilaze iz provedenih dokaza. Međutim, prema ocjeni Suda, pogrešna primjena Zakona o PDV-u i Pravilnika o primjeni Zakona o PDV-u, ne znači automatski i postojanje subjektivnog elementa na strani optuženog, odnosno, postojanje svijesti i htijenja da se počini krivično djelo koje mu se optužnicom stavlja na teret.”* Primjer br. 3: *“Naime, niti jedan dokaz Tužilaštva ne upućuje na zaključak da je optuženi imao svijest o tome da kao uposlenik u [...] krši zakonske odredbe u cilju da drugom pribavi protivpravnu imovinsku korist. Subjektivnu stranu djela za koje se optuženi [...] tereti čini direktni umišljaj. Voljni element direktnog umišljaja ogleda se u htijenju ostvarenja određenog krivičnog djela. Međutim, imajući u vidu da se ‘htjeti može samo ono djelo kojeg je učinilac svjestan, o kojem ima pravilnu predstavu’, Sud nije mogao utvrditi da je optuženi htio ostvarenje djela koje mu je stavljeno na teret.”*

Stoga je bitno još jednom ukazati na važnost i obavezu tužilaštva da već u činjeničnom opisu optužnice precizno odredi sa kakvom je namjerom optuženi postupao, a potom i putem predloženih dokaza ukazuje na ove okolnosti. Tužilaštvo ovu okolnost mora dokazivati kao i svaki drugi element bića krivičnog djela i kao svaku drugu činjenicu, te jasno sudu ukazati na koje dokaze ili niz dokaza se oslanja kada tvrdi da je kod optuženog postojao umišljaj. Kao što je ranije naglašeno, u predmetima korupcije rijetko je moguće dokazati namjeru putem jednog ili više direktnih dokaza na osnovu kojih se može izvući nesumnjiv zaključak o svijesti i volji optuženog. Mnogo češće se namjera dokazuje putem niza povezanih indirektnih dokaza ili indicija, poput iskaza svjedoka, pozicije optuženog, prirode ili učestalosti radnji optuženog i slično. Dakle, sudovi se kod dokazivanja namjere u ovim predmetima mogu češće oslanjati i na indicije, odnosno na skup indicija, pa kada one čine zatvoreni krug koji upućuje na samo jedan mogući zaključak, onda na temelju takvih dokaza donijeti ocjenu o postojanju namjere.

Međutim, analizirani uzorak presuda ukazuje na manjkavosti obrazloženja presuda u pogledu dokazanosti elementa namjere, pa se dosta često samo doslovno prepisuju relevantne odredbe krivičnog zakona. Tako se u nekim presudama navodi da je umišljaj postojao jer je optuženi bio svjestan djela i htio njegovo činenje ili pristao na nastupanje posljedice, što je zakonsko pojašnjenje pojma umišljaja, bez da se suštinski daju razlozi kako je sud došao do takvog zaključka. Jedan takav primjer pomenut ranije u Analizi je i presuda u kojoj sud u pogledu umišljaja optuženog ukratko i bez prethodne analize konstatuje: *“Optuženi je postupao umišljajno jer je znao da čini nedozvoljene radnje i htio je njihovo izvršenje.”*

Sud je dužan dati jasne i konkretne razloge, na osnovu sveobuhvatne ocjene provedenih dokaza, o tome da li nalazi dokazanim ili ne da je optuženi postupao u određenoj namjeri, dok samo parafraziranje zakonskih elemenata i definicija ne zadovoljava standard obrazložene odluke i ne pridonosi ujednačavanju i razvoju sudske prakse.

3. DOKAZIVANJE SVOJSTVA IZVRŠIOCA

Primijećeno je da je gotovo uobičajena praksa da se veoma malo pažnje posvećuje pitanju dokazivanja posebnog položaja izvršioca krivičnih djela iako se radi o elementu od kojeg zavisi postojanje samog krivičnog djela. Tačnije, analizom sudskih presuda za potrebe ovog istraživanja uočeno je da sudovi ne poklanjaju dovoljno pažnje ovom elementu, veoma često samo konstatujući da je optuženo lice imalo određeni položaj ili svojstvo. S obzirom na to da se radi o elementu bića krivičnog djela, potrebno je da se dovoljno pažnje posveti utvrđivanju ove bitne okolnosti, kako sa aspekta dokazivanja od strane tužilaštva, tako i od strane sudova koji kroz svoje odluke trebaju da na iscrpan način obrazlože svoje zaključke.

Kojim će se dokazima pri tome služiti i tužilaštvo i sud, nije moguće generalno odrediti, ali se svojstvo izvršioca najčešće dokazuje materijalnim dokazima, a rjeđe dokazima subjektivne prirode. Ugovori o radu, rješenja o imenovanju i slični dokumenti iz kojih je jasno vidljivo da je određeno lice imalo određeno svojstvo, zauzimalo određeni položaj na osnovu kojeg je imalo i potrebno ovlaštenje, najčešće su dokazno sredstvo, koje ostavlja vrlo malo ili nimalo sumnje u pogledu zadovoljenja ovog elementa bića krivičnog djela.

4. VAŽNOST KONTROLE KVALITETA OPTUŽNICA

Iako su izazovi i poteškoće koji se javljaju u procesu podizanja i potvrđivanja optužnica zajednički za gotovo sve krivične predmete, značaj procesuiranja koruptivnih krivičnih djela i nedostaci uočeni kroz ovu Analizu ukazuju na potrebu da se na to pitanje skrene posebna pažnja. Analiza pojedinih krivičnih djela ukazala je na različite propuste koji su mogli i trebali biti uočeni u ranijim fazama postupka, a koji su u konačnici imali negativan uticaj na ishod postupka u vidu donošenja oslobađajućih presuda.

Sudija za prethodno saslušanje vrši prvu činjeničnu kontrolu optužnice, dispozitiva i materijala koje je tužilac dostavio uz optužnicu. Sudska kontrola u ovoj fazi postupka ima za cilj, između ostalog, osigurati efikasnost krivičnog postupka, na način da se *“spriječi raspravljanje o krivičnom pravnom zahtjevu na glavnom pretresu u slučajevima neodrživog ili neosnovanog optuženja”*, kao i da se *“pravovremeno zaštite građani od olakog i neutemeljenog optuženja [...]”*⁷⁶. U javnosti u BiH postoji percepcija da sudovi neosnovano donose oslobađajuće presude, a jedan od razloga koji dovodi do takvog poimanja sasvim sigurno jesu oslobađajuće presude koje se donose zbog, uslovno rečeno, tehnikalija. Kada se nakon održanog glavnog pretresa donese oslobađajuća presuda zbog toga što *djelo za koje se optuženi optužuje nije zakonom propisano kao krivično djelo* – a što se dešava onda kada u činjeničnom opisu nedostaju elementi bića krivičnog djela ili blanketni propis, osnovano se postavlja pitanje kako se uopšte došlo do faze glavnog pretresa i raspravljanja po tako manjkavoj optužnici.

Procesnim zakonima je propisano da sudija za prethodno saslušanje ispituje da li je optužnica propisno sastavljena, tj. najprije mora ispitati da li optužnica zadovoljava formalne standarde, odnosno da li sadržaj optužnice odgovara zakonskom određenju prema relevantnim normama procesnih zakona. Ukoliko sud nađe da optužnica nije propisno sastavljena vratit će je tužilaštvu na uređenje, uz uputu u kojem dijelu ju je potrebno korigovati.⁷⁷

Bitno je naglasiti poseban značaj koji potvrđivanje optužnice ima kao odvojena faza krivičnog postupka. *“[O]snaživanjem’ ove faze postupka, dodatno se štite građani od, kako je već i navedeno, često teških, u životnom, moralnom, pa ponekad i političkom smislu, posljedica koje sa sobom po prirodi stvari nosi vođenje krivičnog sudskog postupka. Najčešće, u manjem i većem obimu, i pravne posljedice po neko lice nastupaju već momentom potvrđivanja, prihvatanja optužnice od strane suda.”*⁷⁸

A) NEDOSTACI U SADRŽAJU ČINJENIČNOG OPISA OPTUŽNICE

Odredbe procesnih zakona kojima je propisano ispitivanje ili kontrola optužnice podrazumijevaju i da sudija za prethodno saslušanje zaista detaljno ispita optužnicu, po svakoj tački, kao i materijale uz istu. Njegov zadatak je da se uvjeri da je činjenični opis pravilan u odnosu na postavljenu pravnu kvalifikaciju djela koju je dao tužilac, a kako bi pravilno ocijenio da postoji osnovana sumnja da je lice protiv kojeg je podignuta optužnica počinilo krivično djelo koje mu se stavlja na teret, što je

76 “Kontrola optužnice kao posebna faza krivičnog postupka – uporedna praksa”, Aleksandra Martinović, časopis *Pravni život* Udruženja pravnika Srbije, broj 10, 2009, tom II.

77 Član 227. i 228. ZKP BiH, član 242. i 243. ZKP FBiH, član 242. i 243. ZKP RS i član 227. i 228. ZKP BD.

78 “Kontrola optužnice kao posebna faza krivičnog postupka – uporedna praksa”, Aleksandra Martinović, op. cit.

uslov za potvrđivanje optužnice. Time se daje mogućnost da se pravovremenom reakcijom sudije za prethodno saslušanje, a zatim i tužioca, uredi činjenični opis optužbe.

Nažalost, u praksi se kontrola optužnice često svodi samo na formalnu kontrolu elemenata optužnice te rješavanja o prethodnim prigovorima odbrane, pa se dešava da se potvrđivanje optužnice vrši u relativno kratkom vremenskom intervalu od zaprimanja optužnice. Optužnice se ponekad potvrđuju istog dana kada su sudiji za prethodno saslušanje i dostavljene, pa čak i u naročito složenim predmetima – uključujući i koruptivna krivična djela sa obimnom dokaznom građom. U tako kratkom roku sudija sigurno nema dovoljno vremena kako bi pregledao, a samim tim i donio ispravnu odluku o tome da li treba potvrditi optužnicu. Nameće se zaključak da ovakvo postupanje dovodi u pitanje objektivnu mogućnost da se na kvalitetan i detaljan način analiziraju optužni prijedlog i pripadajuća dokumentacija te donese pravilna i zakonita odluka o potvrđivanju optužnice.

Uočeno je da su u određenom broju predmeta oslobađajuće odluke donesene zbog toga što optužnica ne sadrži opis svih elemenata bića pojedinog krivičnog djela. Optužnica je formalni akt tužilaštva i kao takva mora biti u cijelosti sačinjena u skladu sa relevantnim odredbama zakona. Veoma često, kao što je vidljivo u prethodnom tekstu, ishod cijelog postupka zavisi od kvalitete optužnice. **Najčešći nedostaci optužnice, koji imaju krajnje negativne posljedice po konačni ishod postupka, ogledaju se u: nedostacima u opisu svojstva počinioca krivičnog djela, što je od odlučujućeg značaja kod *delicta propria*, zatim nejasno, neprecizno i nedovoljno opisanoj radnji izvršenja, nedostacima u opisu subjektivnog odnosa učinioca prema njegovom djelu, propustima da se označi blanketna norma, nedostacima u opisu posljedice, naročito kada se ima u vidu da su koruptivna krivična djela materijalne prirode i da je posljedica unesena kao bitni element bića krivičnog djela.**

B) IZOSTAVLJANJE BLANKETNOG PROPISA

Kod krivičnih djela određenih normom blanketnog karaktera, na više mjesta u Analizi je istaknuto da je neophodno u činjenični opis optužnice ugraditi i relevantni propis, kojim se upotpunjuje norma i uređuje određeno ponašanje, činjenje ili nečinjenje. Kod blanketnih propisa, upotpunjujuća norma čini bitan element bića krivičnog djela.⁷⁹ Propust da se u činjeničnom opisu navede blanketni propis vodi ka tome da činjenični opis ne sadrži opis svih elemenata bića krivičnog djela, a što za posledicu ima da djelo koje je opisano nije krivično djelo. Optuženi je oslobođen od optužbe onda kada mu je na teret stavljeno da je *“u svojstvu direktora [...] u namjeri da drugome pribavi imovinsku korist iskoristio svoj položaj i ovlašćenja tako što je [...] zaključio 2622 Ugovora o djelu sa više od 800 fizičkih lica iako je znao da je ugovore sklapao za nepotrebne i nepostojeće poslove i poslove od kojih su neki predviđeni sistematizacijom radnih mjesta i koji po svojoj prirodi i karakteru spadaju u opis poslova popunjenih radnih mjesta”*. U konkretnom slučaju, izostalo je preciziranje u odnosu na svojstvo optuženog lica, odnosno da li se radi o službenoj ili odgovornoj osobi, potom o karakteru spornih ugovora, jer nije bilo upute na bilo kakav upotpunjujući propis na kojem bi se temeljila tvrdnja tužilaštva da su ugovori bili nepotrebni ili za nepostojeće poslove.

⁷⁹ Iz sudske prakse Suda BiH: *“Pravni opis djela koji je u optužnici dat od strane tužioca ne može potpadati pod odredbu člana 227. stav 1. tačka d) ZKP BiH, već se prema svom značenju može vezati samo za dati činjenični opis djela i zajedno s njim činiti dio optužnice iz tačke c) – dakle ‘opis djela’.*“ Rješenje vijeća Apelacionog odjeljenja Suda BiH, broj SI 2 K 009050 15 Kž 3 od 23. 4. 2015. godine.

Preporučuje se da tužilac s dodatnim oprezom pristupi izradi optužnice, vodeći računa da detaljno i precizno opiše sve ono što čini obilježja nekog krivičnog djela te da ukaže na sve blanketne propise uz preciziranje naziva zakonskog ili podzakonskog akta, uz navođenje tačnog člana, stava i tačke, kako bi se izbjeglo vođenje glavnog pretresa po optužnicama koje se mogu kvalifikovati kao neosnovane ili neodržive, kao i donošenje oslobađajućih presuda zbog isključivog propusta tužilaštva izostavljanjem blanketnog propisa.

C) PRECIZIRANJE RADNJE IZVRŠENJA

Oslobađajuće presude donošene su i u situacijama kada u činjeničnom opisu krivičnog djela izostaje preciziranje radnje izvršenja, pa u jednom od takvih primjera sud daje sljedeće obrazloženje: *“Imajući u vidu zakonska obilježja krivičnog djela Utaja poreza i doprinosa iz čl. 287 KZ RS, Sud je prihvatio kao osnovan prigovor odbrane da činjenični opis krivičnog djela pod t) 2 optužnice ne sadrži sva bitna obilježja krivičnog djela jer nije izričito navedeno koje značajne podatke optužena [...] nije dostavila nadležnom organu a koji su značajni za utvrđivanje poreske obaveze a što je dalje u suprotnosti sa odredbama člana 18. Zakona o doprinosima u RS (Sl. gl. RS' br. 51/01) i tačke 2) i tačke 6) Uputstva o načinu obračunavanja i uplate doprinosa [...] (Sl. glasnik RS' br. 57/01) kako je to navedeno u optužnici.”* Dakle, u činjeničnom opisu optužnice je neophodno da se radnja optuženog lica precizno odredi i opiše, tj. mora biti sadržano sve ono što čini biće krivičnog djela. O ovome je detaljno bilo riječi kod krivičnog djela zloupotrebe položaja ili ovlasti.

U situacijama kada je zakonom propisano više alternativno postavljenih radnji izvršenja nekog krivičnog djela, iz činjeničnog opisa mora biti jasno vidljivo koja od tih radnji se optuženom stavlja na teret, odnosno kojom radnjom, djelovanjem, činjenjem ili nečinjenjem su ostvarena obilježja krivičnog djela. Presuda se vezuje za činjenični opis dat u optužnici te je sud stoga ograničen onim što tužilaštvo ponudi u optužnici. U suprotnom, intervencijama suda može doći u pitanje očuvanje objektivnog identiteta optužbe.

S obzirom na navedeno, tužilac je taj koji je u obavezi osigurati da činjenični opis optužnice bude potpun,⁸⁰ ali je i obaveza sudije za prethodno saslušanje da prilikom njenog potvrđivanja izvrši adekvatnu kontrolu i ukaže na eventualne propuste kako bi se oni blagovremeno otklonili i kako se ne bi ulazilo u glavni pretres sa neodrživim optužnicama. **Pored toga što činjenični opis treba da sadrži sve neophodne elemente, bitno je i da on ne bude opterećen nepotrebnim podacima, koji nisu zakonska obilježja krivičnog djela.** U ranijem dijelu Analize ukazivano je na primjere u kojima su dokazivani “prethodni dogovori” više učinilaca, ili “motiv” učinioca za izvršenja djela, iako to nije bilo neophodno za dokazivanje postojanja datog krivičnog djela. **Na taj način dolazi do suvišnog rasipanja resursa i odugovlačenja postupka, a stvara se i veća vjerovatnoća da će tužilac, dokazujući nebitne elemente iz činjeničnog opisa, propustiti da dužnu pažnju posveti bitnim obilježjima djela.** Ovo za posljedicu ima da se i sudovi upuštaju u obrazlaganje ovih elemenata, a sve to daje za pravo odbrani da ulaže žalbe na takve odluke, npr., jer ne sadrže razloge o odlučnim činjenicama bitnim za presuđenje.

80 Iz Mišljenja CCPE 11/2016. op.cit. “Jasno zaključivanje i analiza ključni su zahtjevi u radu tužitelja. Tužitelji bi trebali u potpunosti razmotriti sve bitne dokaze i analizirati činjenična i druga pitanja do kojih se dođe u istrazi ili za koja se sazna od strana u postupku. Sve odluke ili postupci tužitelja trebali bi odražavati te bitne dokaze, biti u skladu sa zakonom i eventualnim opštim smjericama o datom pitanju. Odluke i postupci tužitelja trebaju biti dosljedni, jasni, nedvosmisleni te ne smiju biti kontradiktorni.”

Interesantno je napomenuti u tom pravcu da je Sud BiH – upravo imajući u vidu važnost ispravne i sveobuhvatne analize dostavljene optužnice – već neko vrijeme u praksu Odjela II za organizovani, privredni kriminal i korupciju uveo raspodjelu poslova na način da u ovoj fazi postupka odlučuje samo jedan sudija, i to sudija sa dokazanim dugogodišnjim radom i iskustvom.

6. KAZNENA POLITIKA

Dio Analize koji se bavi trendovima u statističkim podacima iz prikupljenog uzorka presuda je ukazao i na brojne važne pojave u okviru kaznene politike. S obzirom na to da se radi o krivičnim djelima koja predstavljaju posebnu društvenu opasnost jer napadaju temeljne moralne vrijednosti jednog društva, i za koja je propisana kazna zatvora, indikativna je statistika koja pokazuje da se kazna zatvora izriče u manje od 1/3 predmeta, pa i onda kada su optuženi osuđeni na kaznu zatvora, riječ je o relativno kratkim, odnosno blagim kaznama.⁸¹

Na blagu kaznenu politiku, čija je efikasnost upitna – sa aspekta generalne i specijalne prevencije, kontinuirano ukazuje i EK, pa se tako u Izvještaju za 2015. godinu navodi da “Kazne koje su na snazi ne djeluju dovoljno odvraćajuće od korupcije.”⁸² Bitno je imati u vidu i da se kazne propisane za pojedina koruptivna krivična djela kreću ka opštem zakonskom minimumu. Opravdanje za to je u nešto, može biti, slabijem intenzitetu ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra, koje ne zahtijeva strožije kažnjavanje. Tako je kod pojedinih krivičnih djela, poput pronevjere ili nesavjesnog rada u službi, za osnovni oblik, predviđena minimalna kazna zatvora u trajanju od šest mjeseci.

Jedan od razloga blage kaznene politike kroz praksu sudova se ogleda i u tome da je procentualno veliki broj predmeta u kojima su sankcije izrečene po osnovu sporazuma o priznanju krivnje ili kaznenih naloga. Kod zaključenja sporazuma o priznanju krivnje ekstenzivno se koriste prednosti koje ovaj institut omogućava u pogledu izricanja kazne ispod zakonskog minimuma. Najčešće se u takvim predmetima sporazumom i predviđa izricanje kazne ispod zakonskog minimuma predviđenog odgovarajućim članom krivičnog zakona ili se predlaže izricanje uslovne osude.⁸³

Ovdje je bitno skrenuti pažnju na generalni pristup predlaganju sankcija kod zaključenja sporazuma. Naime, iako svi procesni zakoni u BiH predviđaju mogućnost da se kod pregovaranja o krivnji i zaključenja sporazuma o priznanju krivnje može predložiti i izricanje blaže kazne, odnosno da se može predložiti kazna ispod zakonskog minimuma, to ipak ne znači da se ova mogućnost treba uvijek i iskoristiti. **Naime, potrebno je voditi računa o svim okolnostima konkretnog slučaja i svakako valjano cijeliti okolnost priznanja krivnje, pa na osnovu toga predlagati adekvatnu kaznu, koja se može kretati i prema zakonskom minimumu. Ipak, da bi se predložilo izricanje kazne ispod zakonskog minimuma, tužilaštvo bi moralo ukazati i na konkretne okolnosti koje to i opravdavaju.**

81 S izuzetkom krivičnog djela protivzakonitog posredovanja.

82 *Op. cit.*

83 Član 334. ZKP BiH (identična norma u članu 350. ZKP FBiH, članu 358. ZKP RS i 334. ZKP BD) “(1) Za krivično djelo s propisanom kaznom zatvora do pet godina ili novčanom kaznom kao glavnom kaznom, a za koje je prikupio dovoljno dokaza koji pružaju osnov za tvrdnju da je osumnjičeni učinio krivično djelo, Tužitelj može u optužnici zatražiti od Suda da izda kazneni nalog – u kojem će optuženom izreći određenu krivičnopravnu sankciju ili mjeru bez provođenja glavne rasprave. (2) Tužitelj može zatražiti izricanje jedne ili više sljedećih krivičnopravnih sankcija: novčanu kaznu, uslovnu osudu ili mjeru sigurnosti: zabranu obavljanja određenih poziva, djelatnosti ili dužnosti ili oduzimanje predmeta, kao i mjeru oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom. (3) Izricanje novčane kazne može se zatražiti u visini koja ne može biti veća od 50.000 KM.”

U nastojanju da se uoče razlozi koji stoje iza ovog trenda, u izradi kvalitativnog dijela Analize obraćena je pažnja na obrazloženja sudskih odluka o izrečenim sankcijama. Generalno zapažanje i zaključak je da su u analiziranom uzorku obrazloženja u najvećem dijelu odluka vrlo štura, uopštena, bez konkretizacije razloga i veoma često se svode na parafraziranje ili citiranje zakonskih odredbi.

Osim citiranja zakonske odredbe, u obrazloženjima se najčešće ne navodi koje su to konkretne okolnosti na strani optuženog kojima se sud rukovodio prilikom odmjeravanja konkretne sankcije. Tu spadaju sljedeća razmatranja: kakav je to stepen krivične odgovornosti koji je opredijelio sud da izrekne određenu sankciju, zbog čega je baš određena životna dob bila relevantna za izricanje sankcije, koje su to pobude postojale na strani optuženog, da li optuženi dao iskreno priznanje i sl. Sudovi najčešće iznose zaključke i konstatacije, a pri tome ne daju konkretne razloge koji su ih vodili pri njihovom donošenju.

Pored toga, primijećeno je da se veoma često pod olakšavajuće okolnosti podvode i takve okolnosti za koje je upitno da li se mogu smatrati olakšavajućima, poput *korektnog držanja optuženog pred sudom*, životne dobi ili porodičnih prilika. Iako se te činjenice mogu cijeliti kao značajne, stiče se dojam da se ove okolnosti preširoko koriste i da im se daje prevelik značaj, pogotovo ukoliko se ne radi, primjerice, o nekim specifičnim porodičnim prilikama koje treba na konkretan način i obrazložiti, premda su one, moglo bi se reći, uobičajene kod većine optuženih. Jednako tako, akt priznanja sasvim sigurno predstavlja relevantnu činjenicu, no samo priznanje izvršenja krivičnog djela, bez osvrta na konkretne okolnosti, način izvršenja, povredu zaštićenog dobra, nastalu štetu ili ostvarenu protivpravnu imovinsku korist, nije dovoljno za izvođenje zaključka o sankciji i ne zadovoljava standard adekvatno obrazložene sudske odluke.

Kao olakšavajuća okolnost, u određenom broju predmeta navedeno je i npr. da optuženi *“u međuvremenu nije počinio neko novo krivično djelo”*. Iako se i ova okolnost može smatrati relevantnom, onda kada je od izvršenja djela pa do donošenja presude protekao duži vremenski period, a optuženi se nalazio u istoj situaciji u kojoj je ranije počinio krivično djelo pa ipak nije počinio djelo, ipak se stiče dojam da sudovi previše pažnje poklanjaju ovoj okolnosti. Naime, od svih građana se očekuje da poštuju zakone i ne vrše krivična djela, isto kao što se od optuženih očekuje i zahtijeva da imaju korektno držanje pred sudom. Poštivanje imperativnih zakonskih normi samo po sebi ne može biti olakšavajuća okolnost, budući da je suprotno ponašanje sankcionisano i povlači određene posljedice u smislu pokretanja krivičnog gonjenja.

S obzirom na sve naprijed navedeno, može se ukazati na dva aspekta u kojima se može ostvariti određeni napredak. **Prije svega, tužilaštva trebaju oprezno procijeniti javni interes prilikom pregovaranja o krivnji i zaključivanju sporazuma o krivnji i ne voditi se gotovo uvijek time da se predlaže kazna ispod zakonom određenog minimuma, osim onda kada za to postoje konkretni i opravdani razlozi. Samo zaključenje sporazuma o priznanju krivnje nije uvijek dovoljan osnov za ublažavanje kazne. S druge strane, sudovi bi trebalo da imaju ujednačenije kriterije, da u znatno većoj mjeri posvete pažnju razlozima kojima se rukovode pri izricanju krivičnopravne sankcije. Poželjno bi bilo napustiti praksu pozivanja na uopštene i paušalne razloge, bez konkretizacije i povezivanja sa okolnostima konkretnog slučaja i konkretnog lica kojem se sankcija izriče.**

7. ODUZIMANJE IMOVINSKE KORISTI I ODLUČIVANJE O IMOVINSKOPRAVNOM ZAHTJEVU

Na osnovu statističkih pokazatelja te izvršene analize presuda, uočeno je da se veoma rijetko postupa u skladu sa imperativnim odredbama krivičnih zakona, ali i zakona o krivičnom postupku, koji nalažu obavezu utvrđivanja i oduzimanja imovinske koristi ostvarene izvršenjem krivičnog djela. Naime, jedno od osnovnih načela krivičnog prava, sadržano u opštem dijelu svih krivičnih zakona u BiH, jeste da niko ne može zadržati imovinsku korist pribavljenu izvršenjem krivičnog djela.⁸⁴ Svi krivični zakoni propisuju obavezu da se imovinska korist oduzme ne samo od optuženog, već i od drugih lica na koja je ta korist prenesena na nesavjestan način. Krivično zakonodavstvo je pretrpilo dodatne izmjene u ovom dijelu, s ciljem uvođenja mogućnosti tzv. proširenog oduzimanja imovine, u slučaju da je presudom utvrđeno da je izvršeno jedno od krivičnih djela iz određenih glava KZ, kao i da je tužilac pružio dovoljno dokaza da se opravdano vjeruje da je takva imovina stečena nezakonito, a počinitelj nije uspješno osporio te tvrdnje.⁸⁵

Odredbama procesnih zakona u BiH propisana je dužnost tužilaštva da utvrđuje činjenice i pribavlja dokaze od značaja kako za donošenje odluke o oduzimanju imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom, tako i za donošenje odluke o imovinskopravnom zahtjevu oštećenog. Imovinskopravni zahtjev ima prioritet u odnosu na imovinsku korist, s obzirom na to da se visina imovinske koristi utvrđuje jedino ukoliko ona prevazilazi vrijednost postavljenog imovinskopravnog zahtjeva i to samo u dijelu koji nije obuhvaćen ovim zahtjevom. Sud je obavezan i po službenoj dužnosti oduzeti imovinsku korist pribavljenu krivičnim djelom, dok u odnosu na imovinskopravni zahtjev ima mogućnost odlučivanja u okviru krivičnog postupka ili upućivanja oštećenog da svoj zahtjev ostvaruje u pamicu.

Iako su krivičnim procesnim zakonodavstvom jasno ustanovljene obaveze tužioca u pogledu prikupljanja dokaza vezanih za imovinskopravni zahtjev i imovinsku korist stečenu krivičnim djelom, u praksi se one vrlo često u cijelosti zanemaruju. Tako je u analiziranom uzorku uočeno da se veoma rijetko predlažu i provode dokazi usmjereni na utvrđivanje ostvarene imovinske koristi kao i da se ona veoma rijetko u konačnici oduzima. Oduzimanje imovinske koristi je kod nekih krivičnih djela propisano u okviru samog djela, pa je iz tog razloga još problematičnije kada se propusti utvrditi visina stečene koristi i predložiti njeno oduzimanje. Pored toga, **krivična djela korupcije su motivisana koristoljubljem pa je još izraženija potreba da se pitanje oduzimanja imovine pravilno pretrese i utvrdi. Imajući u vidu sve navedeno, kao i generalnu percepciju o procesuiranju koruptivnih krivičnih djela, važno je biti ustrajni u pogledu oduzimanja protivpravno stečene imovinske koristi, kako bi se prije svega onemogućilo nezakonito bogaćenje vršenjem krivičnih djela i izbjegao dojam nepravdičnosti i slabosti represivnog aparata.**

84 Član 110. KZ BiH, član 114. KZ FBiH, član 83. KZ RS (član 94. ranijeg zakona) i član 114. KZ BD.

85 Član 110.a KZ BiH koji se odnosi na prošireno oduzimanje glasi: "Kada se krivični postupak vodi za krivična djela iz glava XVII, XVIII, XIX, XXI, XXI A i XXII ovog zakona, sud može odlukom [kojom je utvrđeno da je krivično djelo učinjeno] oduzeti i onu imovinsku korist, prihod, profit ili drugu korist iz imovinske koristi za koju tužilac pruži dovoljno dokaza da se opravdano vjeruje da je takva imovinska korist, prihod, profit ili druga korist iz imovinske koristi pribavljena izvršenjem ovih krivičnih djela, a počinitelj nije pružio dokaze da je korist pribavljena zakonito." Slične su odredbe člana 114.a stav 1. KZ FBiH i člana 114. stav 1. KZ BD. U RS je institut proširenog oduzimanja uveden posebnim Zakonom o oduzimanju imovine stečene izvršenjem krivičnog djela, "Službeni glasnik RS", broj 12/10.

Jednako tako, rijetko se provode dokazi na okolnost postavljenog imovinskopravnog zahtjeva, a upuštanje u odlučivanje o istom od strane suda je prije izuzetak nego pravilo. U prethodnim poglavljima pokušalo se skrenuti pažnju na ova pitanja, pa je ukazivano da sudovi pribjegavaju upućivanju na parnicu i onda kada su stečeni uslovi da se o imovinskopravnom zahtjevu u cijelosti odluči u krivičnom postupku, bez opasnosti da će doći do njegovog neopravdanog odugovlačenja. **Ovu praksu je neophodno napustiti i odlučiti o postavljenom imovinskopravnom zahtjevu kad god je to moguće. Izostankom primjene ovih imperativnih odredbi odstupa se od ostvarenja osnovnih načela krivičnog postupka koji bi se trebali ogledati kako u sprečavanju nezakonitog bogaćenja počilaca krivičnih djela, tako i u provođenju restitucije kao načina otklanjanja negativnih posljedica nastalih izvršenjem krivičnog djela. Potrebno je da se i tužilaštva i sudovi ozbiljnije posvete pitanjima oduzimanja imovine stečene kriminalnim djelovanjem kako bi se osiguralo ostvarenje svrhe krivičnog gonjenja.**

IV DIO – VAŽNA AKTUELNA PITANJA U PROCESUIRANJU KRIVIČNIH DJELA KORUPCIJE

Na kraju ove Analize smatrali smo potrebnim ukazati na određena aktuelna pitanja u procesuiranju koruptivnih krivičnih djela, koja i nisu bila primarni fokus ovog dokumenta. Usljed svog značaja, ova pitanja su zahtijevala da im se, barem u najkraćem, posveti pažnja kako bi materija bila na sveobuhvatan način obrađena. Naime, u proteklim godinama, pitanja pravilne primjene posebnih istražnih radnji su aktuelizirana u pravosudnim krugovima zbog uticaja koji ona imaju na zakonitost prikupljenih dokaza, a i Ustavni sud BiH se u više predmeta očitovao o tome. Prije svega, ova su se pitanja odnosila na pravilno postupanje kod predlaganja i određivanja posebnih istražnih radnji, mogućnost njihove primjene u konkretnim slučajevima, odnosno, drugim riječima, zakonitost ovako pribavljenih dokaza u najširem smislu. Iako zadatak ove Analize nije da se posebno analiziraju zakonska rješenja i sudska praksa u pogledu zakonitosti dokaza, u nastavku će ipak biti skrenuta pažnja na neke od trendova i shvatanja u pogledu primjene posebnih istražnih radnji.

I. ZAKONITOST DOKAZA I PRIMJENA POSEBNIH ISTRAŽNIH RADNJI

Zakonitost dokaza pribavljenih primjenom posebnih istražnih radnji u praksi se pokazala kao veoma osjetljivo pitanje. Nerijetko su krivični postupci okončavani donošenjem oslobađajućih presuda zbog činjenice da nakon izuzimanja iz spisa onih dokaza koji radi kršenja ljudskih prava budu ocijenjeni kao nezakoniti, preostala dokazna građa ne bude dostatna za utvrđenje krivnje. Nezakonitost dokaza je dosta često vezana za propuste u samom zahtjevu tužioca za određivanje posebnih istražnih radnji, ili njihovom određivanju od strane sudije za prethodni postupak. Uočeno je tako da prema utvrđenjima u odlukama viših instanci, naredbe kojima se određuje provođenje posebnih istražnih radnji ne sadrže dovoljno podataka o osnovama sumnje ili navode iz kojih bi se moglo vidjeti na osnovu čega je utvrđeno da se dokazi ne mogu pribaviti na drugi način ili bi njihovo pribavljanje bilo povezano s nesrazmjernim teškoćama, a što je zakonski uslov za odobravanje ove istražne metode.⁸⁶ Iz jedne od presuda koje su bile predmet ove Analize, izdvajamo stav: *“Imajući u vidu da su posebne istražne radnje mjere kojima se u najširem obimu zadire u ljudska prava pojedinca, njihova primjena mora biti strogo kontrolisana i ograničena samo na izuzetne situacije kada sud, uz ispunjenje ostalih kumulativno propisanih uvjeta, doista utvrdi i da dokaze nije moguće pribaviti na drugi*

⁸⁶ Vidi član 116. ZKP BiH „Vrste posebnih istražnih radnji i uvjeti za njihovu primjenu - Protiv osobe za koju postoje osnovi sumnje da je sama ili s drugim osobama učestvovala ili učestvuje u učinjenju krivičnog djela iz člana 117. ovog zakona mogu se odrediti posebne istražne radnje, ako se na drugi način ne mogu pribaviti dokazi ili bi njihovo pribavljanje bilo povezano s nesrazmjernim teškoćama.” Isti uslov sadržan je i u članovima 130. ZKP FBiH, 234. ZKP RS i 116. ZKP BD.

način.” Nakon što odbrane optuženih osnovano ukažu na navedene nedostatke, sudovi su dužni takve prigovore prihvatiti, a nezakonite dokaze izuzeti iz dokazne građe.

Međutim, radnja izvršenja, način, vrijeme i mjesto su kod korupcijskih krivičnih djela znatno teže dokazivi u odnosu na neke druge vrste krivičnih djela. Prije svega, ova djela često podrazumijevaju učešće većeg broja lica, gdje su obje strane zainteresovane da djelo ostane neotkriveno. Sama konspirativna priroda djela ukazuje da se ono vrši na posebno tajnovit način, da je veoma mali krug lica upoznat sa postojanjem radnje izvršenja odnosno krivičnog djela, čime je i otkrivanje i dokazivanje ovih djela posebno složeno. U tom smislu, redovne istražne metode i radnje u pravilu se pokazuju nedovoljno efikasnim, što ukazuje na potrebu korištenja posebnih istražnih metoda i radnji.⁸⁷

Posebne istražne radnje prepoznate su u sva četiri zakona o krivičnom postupku koja se primjenjuju u BiH i gotovo u cijelosti su usaglašene, kako po uslovima za njihovu primjenu, tako i u odnosu na vrste propisanih posebnih istražnih radnji i način njihovog provođenja.⁸⁸

U pogledu kataloga djela u vezi s kojim je moguće predlagati provođenje posebnih istražnih radnji, ZKP BiH i ZKP RS propisuju da se one mogu odrediti za krivična djela a) protiv integriteta BiH / odnosno RS, b) protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom, c) terorizma, te d) za koja se prema zakonu može izreći kazna zatvora od tri godine ili teža kazna, dok ZKP FBiH i ZKP BD mogućnost određivanja posebnih istražnih radnji vežu za krivična djela za koja se prema zakonu može izreći kazna zatvora od tri godine ili teža kazna. Bitno je naglasiti da je time ZKP FBiH i ZKP BD obuhvatio i ova krivična djela koja su posebno naglašena u ZKP BiH i ZKP RS, imajući u vidu zapriječene kazne za ta krivična djela. Pored ovog opšteg uslova, sva četiri procesna zakona propisuju da se posebne istražne radnje mogu odrediti *“protiv osobe za koju postoje osnovi sumnje da je sama ili s drugim osobama učestvovala ili učestvuje u učinjenju krivičnog djela”* i *“ako se na drugi način ne mogu pribaviti dokazi ili bi njihovo pribavljanje bilo povezano s nesrazmjernim teškoćama”*. Prostor za primjenu posebnih istražnih radnji u krivičnim djelima korupcije pojavljuje se upravo u ovoj mogućnosti.

87 UN skreće pažnju na potrebu da nadležna državna tijela, u procesuiranju koruptivnih krivičnih djela, trebaju pribjegavati i istražnim radnjama koje imaju karakter prikrivenih istražnih radnji poput simuliranog davanja potkupnine, nadzora nad telekomunikacijama, elektronskog nadzora – UN Guide for Anti-Corruption Policies, novembar 2003. BiH je potpisnica niza međunarodnih dokumenata koji promoviraju upotrebu posebnih istražnih radnji kod otkrivanja i procesuiranja posebno teških krivičnih djela i djela korupcije Konvencija UN-a protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta (član 20.), Krivično-pravna konvencija Vijeća Evrope o korupciji (član 23.), Konvencija o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenog krivičnim djelom (član 7.), Rezolucija 97(24) Komiteta ministara Vijeća Evrope o dvadeset vodećih principa za borbu protiv korupcije (tačka 3.), Preporuka 2005(10) Komiteta ministara Vijeća Evrope o posebnim istražnim radnjama u vezi sa teškim oblicima krivičnih djela, uključujući terorizam (Transparency International BiH, Posebne istražne radnje u suzbijanju korupcije u BiH – Između strateških ciljeva i pravnog okvira uređenja, mart 2011.)

88 ZKP BiH Član 116. Vrste posebnih istražnih radnji i uvjeti za njihovu primjenu: *“(1) Protiv osobe za koju postoje osnovi sumnje da je sama ili s drugim osobama učestvovala ili učestvuje u učinjenju krivičnog djela iz člana 117. ovog zakona mogu se odrediti posebne istražne radnje, ako se na drugi način ne mogu pribaviti dokazi ili bi njihovo pribavljanje bilo povezano s nesrazmjernim teškoćama. (2) Istražne radnje iz stava 1. ovog člana su: a) nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija, b) pristup kompjuterskim sistemima i kompjutersko sravnjenje podataka, c) nadzor i tehničko snimanje prostorija, d) tajno praćenje i tehničko snimanje osoba, transportnih sredstava i predmeta koji stoje u vezi s njima, e) korištenje prikrivenih istražitelja i korištenje informatora, f) simulirani i kontrolirani otkup predmeta i simulirano davanje potkupnine, g) nadzirani prijevoz i isporuka predmeta krivičnog djela. (3) Istražne radnje iz stava 2. tačke a. ovog člana mogu se odrediti i prema osobi za koju postoje osnovi sumnje da učinitelju, odnosno od učinitelja krivičnog djela iz člana 117. ovog zakona prenosi informacije u vezi s krivičnim djelom, odnosno da učinitelj koristi njeno sredstvo telekomunikacije.”* Gotovo identičnu odredbu sadrže i ZKP FBiH (član. 130), ZKP RS (član 234) i ZKP BD (član 116).

Zakonom su, dakle, kumulativno postavljeni uslovi koji moraju biti ispunjeni da bi se mogle odrediti posebne istražne radnje, a koji se ogledaju u postojanju osnova sumnje da je neko lice počinilo neko od propisanih krivičnih djela, te neophodnosti njihove primjene. Međutim, kroz analizu odluka primijećeno je da je u nekima od njih upravo neophodnost primjene posebnih istražnih radnji bila upitna, pa je i sama zakonitost provedenih posebnih istražnih radnji te rezultata i dokaza pribavljenih na ovaj način bila dovedena u pitanje.

Primjenom posebnih istražnih radnji ograničavaju se Ustavom i zakonom zaštićena ljudska prava i slobode, naročito pravo na privatni i porodični život. **Primjena posebnih istražnih radnji stoga dolazi u obzir samo onda kada je to zaista neophodno, odnosno onda kada interes krivične istrage opravdava i nadjačava pravo i slobodu pojedinca. Budući da njihovom primjenom represivni aparat zadire u privatnost pojedinca, posebne istražne radnje trebaju zaista i biti posebne, odnosno primjenjivati se samo kao iznimka, onda kada je to neophodno. Tužilaštvo je stoga u obavezi da u prijedlogu za određivanje posebnih istražnih radnji posebno obrazloži i ponudi razloge na osnovu kojih se može zaključiti da se dokazi u krivičnom postupku ne mogu pribaviti na drugi način.** Iz jedne od analiziranih odluka: *“Odredbom člana 116. stav 1. ZKP BiH, propisano je: ‘Protiv osobe za koju postoje osnovi sumnje da je sama ili s drugim osobama učestvovala ili učestvuje u učinjenju krivičnog djela iz člana 117. ovog zakona mogu se odrediti posebne istražne radnje, ako se na drugi način ne mogu pribaviti dokazi ili bi njihovo pribavljanje bilo povezano s nesrazmjernim teškoćama.’ Dalje, iz odredbe člana 118. stav 1. ZKP BiH proizilazi da naredba sudije za prethodni postupak kojom se određuje provođenje tih radnji, kao i prijedlog tužioca na temelju kojeg se ista izdaje, mora da sadrži podatke o osobi protiv koje se radnja preduzima, osnovne sumnje iz člana 116. stav 1. ili 3. ovog zakona, razloge za njeno preduzimanje i ostale bitne okolnosti koje zahtijevaju preduzimanje radnji, navođenje radnji koje se određuju i način izvođenja, obim i trajanje radnje. Konačno, odredbom člana 122. ZKP BiH propisano je: ‘Tehničke snimke, isprave i predmeti pribavljeni pod uvjetima i na način propisan ovim zakonom mogu se koristiti kao dokazi u krivičnom postupku...’ Shodno navedenoj odredbi, po principu argumentum a contrario, dokazi koji nisu pribavljeni pod uvjetima i na način propisan odredbama ZKP BiH, ne mogu biti korišteni kao dokaz u krivičnom postupku.”*

U prilog takvom stavu govori i stav ESLJP u predmetu *Dragojević protiv Hrvatske*⁸⁹ gdje je sud utvrdio da su u prijedlozima i naredbama za provođenje posebnih istražnih radnji nedostajali razlozi u pogledu neophodnosti primjene takvih mjera, kao i da naknadno obrazlaganje takvih razloga nije adekvatno, te je s tim u vezi utvrdio povredu EKLJP.

Pitanje zakonitosti određivanja posebnih istražnih radnji direktno je vezano i za pitanje zakonitosti dokaza prikupljenih provođenjem takvih radnji. Naime, zakonima o krivičnom postupku⁹⁰ propisano je da se odluka suda ne može zasnovati na dokazima koji su pribavljeni povredama ljudskih prava i sloboda propisanih Ustavom i međunarodnim ugovorima, kao i da sud ne može zasnovati odluku

89 Odluka broj 68955/11 od 15. 1. 2015. godine: *“Nije prezentiran nijedan konkretan detalj na osnovu konkretnih činjenica u predmetu i posebnih okolnosti koje ukazuju da postoji osnov sumnje da su kaznena djela počinjena i da istraga ne bi mogla biti provedena drugim, manje intruzivnim mjerama. Nadalje, Sud je mišljenja da se, u slučaju kada zakonodavstvo predviđa da sud mora detaljno ispitati srazmjernost korištenja mjere tajnog praćenja, izbjegavanjem ovog preduvjeta kroz retroaktivno navođenje obrazloženja koje su sudovi uveli, teško može osigurati adekvatna i dovoljna zaštita od mogućih zloupotreba. Ovo iz razloga što se davanjem naloga za korištenje mjere tajnog praćenja, suprotno od procedura propisanih relevantnim zakonom, otvara prostor za samovolju. Zakonski uslov postojanja obrazloženog naloga bio je neophodan kao oblik efektivne sudske kontrole mjera kojima se narušavaju temeljna prava pojedinca.”*

90 Članom 10. ZKP BiH, član 10. ZKP RS, član 11. ZKP BiH i član 10. ZKP BD.

na dokazima koji su proizašli iz takvih dokaza (tzv. plodovi otrovne voćke). Stoga, eventualni propusti nastali pri određivanju posebnih istražnih radnji, koji njihovu primjenu čine nezakonitom, direktno utiču i na sve dokaze koji su tim radnjama pribavljeni. Posljedice propusta nastalih kod određivanja posebnih istražnih radnji mogu biti obimne i dalekosežne, poput ukidanja presude.

U primjeru jednog od analiziranih predmeta pred Sudom BiH došlo je do ukidanja prvostepene presude i otvaranja pretresa pred drugostepenim sudom usljed učinjene bitne povrede postupka, nastale zbog toga što se presuda zasnivala na nezakonitim dokazima. U obrazloženju pomenute odluke navodi se: “[Č]lanom 10. stav 2. ZKP BiH propisano je [...] da Sud ne može zasnovati svoju odluku na dokazima pribavljenim povredama ljudskih prava, niti na dokazima pribavljenim bitnim povredama odredaba ZKP BiH. **Kako je utvrđeno da se činjenična utvrđenja pobijane presude temelje i na presretnutim razgovorima koji su pribavljeni na temelju naredbi o posebnim istražnim radnjama (a za koje je utvrđeno da su donesene i sprovedene protivno imperativnim odredbama člana 118. u vezi sa članom 116. stav 1. ZKP BiH), apelaciono vijeće nalazi da je na taj način počinjena bitna povreda odredaba krivičnog postupka iz člana 297. stav 1. tačka i) ZKP BiH, a koja povreda temeljem člana 315. stav 1. tačka a) ZKP BiH za posljedicu ima obavezno ukidanje prvostepene presude i određivanje pretresa pred apelacionim vijećem.**“

Zakon je postavio dovoljno jasna ograničenja u pogledu primjene i određivanja posebnih istražnih radnji. Za krivična djela korupcije, veoma često, usljed same prirode djela, dokaze zaista i nije moguće pribaviti na drugi način osim primjenom odgovarajuće posebne istražne radnje. Tužilac upravlja istragom i procijenit će kada postoji potreba da se pribjegne primjeni posebnih istražnih radnji, uvijek vodeći računa o tome koja će se od zakonom određenih radnji primijeniti.⁹¹ Jednako tako, sud će ispitati osnovanost prijedloga za određivanje posebnih istražnih radnji i vršiti nadzor nad njihovim provođenjem putem izvještaja o provođenju posebnih istražnih radnji.

Neophodno je, dakle, da tužilac u prijedlogu za određivanje posebnih istražnih radnji ponudi obrazloženje i da razloge koji su ga opredijelili u uvjerenju da je primjena tih radnji opravdana, dok će sud u naredbi za provođenje posebnih istražnih radnji, onda kada prihvati prijedlog tužilaštva, ukazati i dati razloge na osnovu kojih je utvrđeno da se dokazi ne mogu pribaviti na drugi način.

Bitno je naglasiti da niti prijedlog tužilaštva, niti obrazloženje suda, ne moraju biti ekstenzivni. Svrha je da se utvrdi da postoje opravdani razlozi usljed kojih je primjena posebnih istražnih radnji neophodna i da se u kasnijim fazama postupka, nakon što osumnjičeno lice bude upoznato o činjenici da su posebne istražne radnje provedene, jasno može vidjeti iz kojih razloga je postupljeno na taj način.

Budući da zakon propisuje da naredba za provođenje posebnih istražnih radnji mora da sadrži sve ono što i sam prijedlog, pitanje na osnovu kojeg se u praksi opravdano pojavila dvojba jeste da li je dovoljno da sudija za prethodni postupak u naredbi konstatuje da je prijedlog osnovan te da je sve ono što je sadržano u prijedlogu tužioca za određivanje posebnih istražnih radnji dostatno i da

91 Član 118. ZKP BiH: “Istražne radnje iz člana 116. stava 2. ovog zakona određuje naredbom sudija za prethodni postupak, na obrazloženi prijedlog Tužitelja koji sadrži: podatke o osobi protiv koje se radnja preduzima, osnovne sumnje iz člana 116. stava 1. ili 3. ovog zakona, razloge za njeno preduzimanje i ostale bitne okolnosti koje zahtijevaju preduzimanje radnji, navođenje radnje koja se zahtijeva i način njenog izvođenja, obim i trajanje radnje. Naredba sadrži iste podatke kao i prijedlog Tužitelja, kao i utvrđivanje trajanja naredne radnje.” Iste odredbe sadržane su u članu 132. ZKP FBiH, članu 236. ZKP RS i članu 118. ZKP BD.

opravdava njihovu primjenu, izostavljajući pritom detaljnije obrazloženje. **Iako su naredbe po svojoj formi sudske odluke koje ne sadrže obrazloženje, važno je reći da zbog prirode i značaja posebnih istražnih radnji ne bi bilo opravdano na ovakav način izostaviti obrazloženje ove važne sudijske odluke, već upravo u skladu sa uputama ESLJP iz citirane presude *Dragojević protiv Hrvatske*, ponuditi valjano obrazloženje razloga zbog kojih sud nalaže i smatra neophodnom primjenu posebnih istražnih radnji.** Iz naredbe kojom se određuje provođenje posebnih istražnih radnji mora biti jasno vidljivo na osnovu čega je sud iste odredio, odnosno na čemu se temelji osnov sumnje da je lice počinilo neko od krivičnih djela za koje se mogu odrediti posebne istražne radnje, zašto je njihova provedba neophodna te način i vrijeme u kojem će se one provoditi.

U duhu svega navedenog, na IX stručnom savjetovanju tužilaca u BiH održanom od 28. do 30. 09. 2016. godine između ostalog su doneseni i sljedeći zaključci: *“1) U vezi sa korištenjem posebnih istražnih radnji kao važnog izvora dokaza u predmetima korupcije i privrednog kriminala, tužilaštva bi trebala uložiti napore da što detaljnije obrazlože prijedlog za određivanje posebnih istražnih radnji kako bi se nadležnom sudu ponudilo dovoljno argumenata za pravilno obrazlaganje naredbe suda. 2) Takođe se preporučuje da se prilikom podizanja optužnice kao dokazi, uz ostale dokaze, prilože i prijedlozi za određivanje posebnih istražnih radnji, kao i naredbe suda, kako bi se izbjegli svi prigovori odbrane na nezakonitost tako pribavljenih dokaza. 3) Imajući u vidu da svako tužilaštvo ima svoje specifičnosti u postupanjima u predmetima korupcije i privrednog kriminala, kao i da je svaki slučaj primjene posebnih istražnih radnji drugačiji, preporučuje se da se ova tema iznese na kolegijima tužilaštava. Cilj je da se usvoje jedinstveni stavovi radi jačanja položaja tužilaštva u odnosu na prigovore odbrane u pogledu zakonitosti dokaza pribavljenih korištenjem posebnih istražnih radnji. Glavni tužioci bi u tom smislu trebali koristiti svoja ovlaštenja, odnosno mogućnost donošenja instruktivnih akata”.*

2. STAV USTAVNOG SUDA BIH U PREDMETU BROJ U-5/16

Konačno, bitno je na samom kraju skrenuti pažnju na odluku Ustavnog suda BiH, broj U-5/16 od 1. 6. 2017. godine, kojom je utvrđeno da pojedine odredbe ZKP BiH nisu u saglasnosti sa odredbama člana I/2 u vezi sa članom II/3. f) Ustava BiH, pa tako i član I 17. tačka d) I 18. stav 3. ZKP BiH. Radi se o odredbama kojima se određuju uslovi i rok za provođenje posebnih istražnih radnji. Članom I 17. tačka d) ZKP BiH propisano je da se posebne istražne radnje mogu odrediti i za krivična djela za koja se može izreći kazna zatvora od tri godine ili teža kazna. Upravo ova odredba je davala mogućnost da se posebne istražne radnje određuju u istragama u kojima postoji osnov sumnje da je lice počinilo neko od koruptivnih krivičnih djela. Činjenica da je odredba oglašena neustavnom evidentno ima ozbiljne posljedice po aktivne istrage u kojima se već primjenjuju posebne istražne radnje, ali i onemogućava da se one koriste u novim krivičnim istragama. Zakonodavac je, sukladno odluci Ustavnog suda, dužan uskladiti zakon sa Ustavom BiH, a zatim će biti neophodno i praksu sudova odnosno tužilaštava prilagoditi sa takvim izmjenama.

Odluka Ustavnog suda tiče se samo odredbi ZKP na nivou BiH, međutim, iako je pravni sistem u BiH dosta fragmentiran, odredbe koje se odnose na posebne istražne radnje, kako je pomenuto, u najvećem dijelu su usaglašene u sva četiri ZKP u BiH, i za pretpostaviti je da će se posljedice presude odraziti na cjelokupno pravosuđe. U ovom trenutku je veoma teško predvidjeti kakve će te posljedice biti, kako u tekućim predmetima, tako i u onim pravosnažno okončanim, gdje se presude

zasnivaju na dokazima pribavljenim po osnovu člana 117. tačka d) ZKP BiH. U vrijeme pisanja ove Analize vodile su se intenzivne i važne diskusije unutar pravosudne zajednice o budućim rješenjima u pogledu odredbi o korištenju posebnih istražnih radnji u krivičnim postupcima. Na X godišnjem savjetovanju tužilaca organizovanom od 26. do 28. 9. 2017. u Neumu, ovoj temi je posvećena značajna pažnja, a jedan od usvojenih zaključaka bio je da je *“potrebno odmah pokrenuti hitne zakonodavne procedure na svim nivoima vlasti u BiH (a na nivou BiH najkasnije u roku određenom u odluci Ustavnog suda BiH), kako bi se osiguralo pravovremeno i harmonizirano usklađivanje relevantnih zakonskih odredaba u smislu Odluke Ustavnog suda BiH, u skladu sa principima vladavine prava i međunarodnim standardima.”* Učesnici savjetovanja su također apelovali na uključivanje svojih stručnih predstavnika u proces izmjena zakona, primarno radi osiguranja mogućnosti nastavka primjene posebnih istražnih radnji u kompleksnim oblicima kriminala, pod uslovima koje propisuju međunarodni standardi. U tom smislu je usvojen sljedeći zaključak: *“Neophodno je u što većoj mjeri uključiti predstavnike stručne zajednice (sudije i tužioce) u radna tijela zadužena za izradu izmjena i dopuna ZKP-a na svim nivoima vlasti, te provesti konsultacije šire stručne javnosti kako bi se, uzimajući u obzir iskustva pravosudne zajednice, osigurala izrada zakonskih rješenja koja će dati najbolje rezultate u praksi. U tom smislu, učesnici X-tog Savjetovanja tužilaca u BiH naglašavaju važnost da nadležna ministarstva pravde i radna tijela prilikom izrade zakonskih izmjena i dopuna naročito uzmu u obzir principe i standarde izražene u međunarodnim konvencijama i dokumentima u oblasti borbe protiv korupcije i drugih teških oblika kriminala.”*

Ministarstvo pravde BiH je nakon donošenja odluke oformilo radnu grupu za izradu prijedloga izmjena ZKP BiH u skladu s uputama Ustavnog suda BiH. Cilj je bio da se do roka određenog u odluci suda, a koji je istekao u decembru 2017. godine usvoje nove odredbe ZKP koje će biti usaglašene sa zahtjevima Ustavnog suda odnosno EKLJP. U narednom periodu će se svakako pokazati kako će se pravosuđe nositi sa posljedicama ove odluke te, imajući u vidu njen uticaj na značajan broj tekućih i budućih predmeta, kakve će to implikacije imati na sveukupne napore koji se ulažu u borbu protiv korupcije u zemlji.

ANEKS I - LISTA KORUPTIVNIH KRIVIČNIH DJELA USVOJENIH OD VSTV BIH⁹²

KRIVIČNI ZAKON BOSNE I HERCEGOVINE

Lista koruptivnih krivičnih djela:

Član i naziv krivičnog djela	Komentar
(XV GLAVA PETNAESTA - KRIVIČNA DJELA PROTIV SLOBODE I PRAVA ČOVJEKA I GRAĐANINA)	
<p>Povreda slobode opredjeljenja birača</p> <p>Član 151.</p> <p>(1) Ko silom, ozbiljnom prijetnjom, prinudom, podmićivanjem ili korišćenjem njegovog teškog ekonomskog stanja ili na drugi protupravan način utječe na birača u Bosni i Hercegovini da na izborima za institucije Bosne i Hercegovine ili prilikom glasanja o opozivu ili na referendumu, glasa za ili protiv pojedine liste, pojedinog kandidata, odnosno da glasa za ili protiv opoziva, za ili protiv prijedloga o kome se odlučuje referendumom, ili da uopće ne glasa, kaznit će se novčanom kaznom i kaznom zatvora do tri godine.</p> <p>(2) Član biračkog odbora ili druga osoba koja učini krivično djelo iz stava 1. ovog člana u vršenju povjerene joj dužnosti u vezi s izborima, glasanjem ili referendumom, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.</p>	<p>Ukoliko je krivično djelo izvršeno radnjom „podmićivanja“</p>
(XVI GLAVA ŠESNAESTA KRIVIČNA DJELA PROTIV INTEGRITETA BOSNE I HERCEGOVINE)	

92 Radi bolje preglednosti u Listu su ubačeni nazivi poglavlja iz odgovarajućih KZ na svim nivoima u kojima se nalaze pojedina krivična djela. Lista je usvojena u aprilu 2015. godine.

Odavanje tajnih podataka

Član 164. stav 3. tačka a)

(1) Službeno ili odgovorno lice u institucijama Bosne i Hercegovine ili vojno lice, koje je ovlašteno za određivanje tajnosti podataka ili za pristup tajnim podacima a koje bez ovlaštenja drugome saopći, preda ili na drugi način učini dostupnim tajni podatak, ili pribavi tajni podatak s ciljem da ga saopći ili preda neovlaštenom licu, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

(2) Kaznom iz stava (1) ovog člana kaznit će se ko, s ciljem da ga neovlašteno upotrijebi, protupravno pribavi tajni podatak ili ko drugome saopći, preda ili na drugi način učini dostupnim tajni podatak bez dozvole, kao i ko drugome saopći, preda ili na drugi način učini dostupnim ili posreduje u saopćavanju, predaji ili na drugi način drugome učini dostupnim činjenice ili sredstva koje sadrže informaciju i za koje zna da su tajni podatak a u čiji je posjed došao protupravno.

(3) Kaznom zatvora od jedne do deset godina kaznit će se ko počini krivično djelo iz st. (1) i (2) ovog člana:

(a) **iz koristoljublja;**

(b) u pogledu podatka koji je u skladu sa zakonom označen kao "strogo povjerljivo" ili stepenom "tajno" ili kao "državna tajna" ili stepenom "vrlo tajno"; ili

(c) radi saopćavanja, predaje ili na drugi način činjenja dostupnim tajnog podatka ili njegove upotrebe izvan Bosne i Hercegovine.

(4) Ako je krivično djelo iz st. (1) i (3) ovog člana počinilo lice koje, po Zakonu o zaštiti tajnih podataka, ima zakonsko ovlaštenje za određivanje tajnosti podatka ili za pristup tajnim podacima onog stepena u pogledu kojeg je počinjeno krivično djelo, počinitelj će se kazniti:

(a) a) za krivično djelo iz stava (1) ovog člana, kaznom zatvora najmanje tri godine;

(b) b) za krivično djelo iz stava (3) ovog člana, kaznom zatvora najmanje pet godina.

(5) Ako je krivično djelo iz st. (1), (2) i (3) ovog člana počinjeno za vrijeme ratnog stanja ili neposredne ratne opasnosti ili vanrednog stanja ili kada je izdata naredba za angažiranje i upotrebu Oružanih snaga Bosne i Hercegovine, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora najmanje pet godina.

(6) Ako je krivično djelo iz st. (1) i (4) ovog člana počinjeno iz nehata, počinitelj će se kazniti:

(a) a) krivično djelo iz stava (1) ovog člana, novčanom kaznom ili kaznom zatvora najmanje tri godine;

(b) b) za krivično djelo iz stava (4) ovog člana, kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.

(7) Ako je krivično djelo iz stava (6) ovog člana počinjeno u pogledu podatka koji je u skladu sa zakonom označen kao "strogo povjerljivo" ili stepenom "tajno" ili kao "državna tajna" ili stepenom "vrlo tajno", počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

(8) Odredbe st. (1), (3), (4), (5), (6) i (7) ovog člana primjenjuju se i na lice koje bez ovlaštenja drugome saopći, preda ili učini tajne podatke dostupnim nakon što mu je prestala dužnost službenog ili odgovornog lica u institucijama Bosne i Hercegovine ili vojnog lica ili lica ovlaštenog za određivanje tajnosti podatka ili za pristup tajnim podacima.

(9) Nema krivičnog djela odavanja tajnih podataka ako neko objavi ili posreduje u objavljivanju tajnih podataka čiji je sadržaj suprotan ustavnom poretku Bosne i Hercegovine, s ciljem da javnosti otkrije nepravilnosti vezane uz organiziranje, djelovanje ili vođenje službe ili s ciljem da javnosti otkrije činjenice koje predstavljaju povredu ustavnog poretka ili međunarodnog ugovora, ako objavljivanje nema ozbiljne štetne posljedice za Bosnu i Hercegovinu.

<p>(XVII GLAVA SEDAMNAESTA - KRIVIČNA DJELA PROTIV ČOVJEČNOSTI I VRIJEDNOSTI ZAŠTIĆENIH MEĐUNARODNIM PRAVOM)</p>	
<p style="text-align: center;">Trgovina ljudima Član 186. stav 3. i 4.</p> <p>(1) Ko upotrebom sile ili prijetnjom upotrebe sile ili drugim oblicima prinude, otmicom, prevarom ili obmanom, zloupotrebom vlasti ili uticaja ili položaja bespomoćnosti ili davanjem ili primanjem isplata ili drugih koristi kako bi privolio lice koje ima kontrolu nad drugim licem vrbuje, preveze, preda, sakrije ili primi lice u svrhu iskorištavanja prostitucijom drugog lica ili drugih oblika seksualnog iskorištavanja, prisilnog rada ili usluga, ropstva ili njemu sličnog odnosa, služenja, odstranjivanja dijelova ljudskog tijela ili drugog iskorištavanja kaznit će se kaznom zatvora najmanje tri godine.</p> <p>(2) Ko vrbuje, navodi, preveze, preda, sakrije ili primi lica koja nisu navršila 18 godina života radi iskorištavanja iz stava (1) ovog člana kaznit će se kaznom zatvora najmanje pet godina.</p> <p>(3) Ako je krivično djelo iz stavova (1) i (2) ovog člana izvršilo službeno lice prilikom obavljanja službene dužnosti, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od najmanje pet godina.</p> <p>(4) Ko krivotvori, pribavi ili izda putnu ili ličnu ispravu ili koristi, zadržava, oduzima, mijenja, oštećuje, uništava putnu ili ličnu ispravu drugog lica u svrhu omogućavanja trgovine ljudima kaznit će se kaznom zatvora od jedne do pet godina.</p> <p>(5) Ko organizira ili na bilo koji način rukovodi grupom ljudi radi izvršenja krivičnog djela iz stavova (1) ili (2) ovog člana kaznit će se kaznom zatvora najmanje deset godina ili kaznom dugotrajnog zatvora.</p> <p>(6) Ko koristi usluge žrtve trgovine ljudima kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.</p> <p>(7) Ako je izvršenjem krivičnog djela iz stavova (1) i (2) ovog člana prouzrokovano teže narušenje zdravlja, teška tjelesna povreda ili smrt lica iz stavova (1) i (2) ovog člana, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora najmanje pet godina ili kaznom dugotrajnog zatvora.</p> <p>(8) Predmeti i prijevozna sredstva upotrijebljena za izvršenje djela bit će oduzeti, a objekti koji su korišteni u svrhu trgovine ljudima mogu se privremeno ili trajno zatvoriti.</p> <p>(9) Na postojanje krivičnog djela trgovine ljudima bez uticaja je okolnost da li je lice koje je žrtva trgovine ljudima pristalo na iskorištavanje.</p>	<p>Ukoliko je krivično djelo iz stava (3) ovog člana, službeno lice učinilo „davanjem ili primanjem isplata ili drugih koristi“ sadržani su svi elementi koruptivnog ponašanja iz datih definicija.</p> <p>Također u stavu 4. radnjom izdavanja putne ili lične isprave u svrhu omogućavanja trgovine licima ostvaruju se sva obilježja korupcije.</p>

<p style="text-align: center;">Krijumčarenje ljudi Član 189. stav 3.</p> <p>(1) Ko u namjeri pribavljanja za sebe ili drugog neke koristi nedozvoljeno prevede ili omogućiti prevođenje jednog ili više migranata ili drugih lica preko državne granice ili ko u tu svrhu sačini, nabavi ili posjeduje lažne putne ili lične isprave kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.</p> <p>(2) Ko vrbuje, preveze, sakrije, pruži zaštitu ili na drugi način omogućiti boravak krijumčarenih lica u Bosni i Hercegovini kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.</p> <p>(3) Ako je djelo iz stavova (1) i (2) ovog člana počinjeno u sastavu organizirane grupe ili grupe za organizirani kriminal, zloupotrebom službenog položaja ili na način kojim se ugrožava život, zdravlje ili sigurnost krijumčarenih lica ili je prema njima postupano u svrhu iskorištavanja ili na drugi nečovječan ili ponižavajući način, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od tri do petnaest godina.</p> <p>(4) Kaznom iz stava (3) ovog člana kaznit će se i onaj ko djelo iz stavova (1) i (2) ovog člana počini prema licu koje nije navršilo 18 godina života.</p> <p>(5) Ako je zbog djela iz stavova (1) i (2) ovog člana nastupila smrt jednog ili više krijumčarenih lica, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora najmanje pet godina.</p> <p>(6) Predmeti ili prijevozna sredstva upotrijebljena za izvršenje djela bit će oduzeti.</p>	<p>Ukoliko je krivično djelo iz stava 3. učinjeno „zloupotrebom službenog položaja“:</p>
<p>XIX GLAVA DEVETNAESTA KRIVIČNA DJELA KORUPCIJE I KRIVIČNA DJELA PROTIV SLUŽBENE I DRUGE ODGOVORNE DUŽNOSTI</p>	
<p style="text-align: center;">Primanje dara i drugih oblika koristi Član 217.</p> <p>(1) Službena ili odgovorna osoba u institucijama Bosne i Hercegovine uključujući i stranu službenu osobu <i>ili međunarodnog službenika</i>, koja zahtijeva ili primi dar ili kakvu drugu korist <i>za sebe ili za drugo lice</i> ili koja primi obećanje dara ili kakve koristi <i>za sebe ili za drugo lice</i>, da u okviru svojeg ovlaštenja izvrši što ne bi smjela izvršiti ili da ne izvrši što bi morala izvršiti, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.</p> <p>(2) Službena ili odgovorna osoba u institucijama Bosne i Hercegovine uključujući i stranu službenu osobu <i>ili međunarodnog službenika</i>, koja zahtijeva ili primi dar ili kakvu korist <i>za sebe ili za drugo lice</i>, ili koja primi obećanje dara ili kakve koristi <i>za sebe ili za drugo lice</i>, da u okviru svojeg ovlaštenja izvrši što bi morala izvršiti ili da ne izvrši što ne bi smjela izvršiti, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.</p> <p>(3) Kaznom iz stava 1. ovog člana kaznit će se službena ili odgovorna osoba u institucijama Bosne i Hercegovine uključujući i stranu službenu osobu <i>ili međunarodnog službenika</i>, koja poslije vršenja ili nevršenja iz stava 1. i 2. ovog člana, a u vezi s tim, zahtijeva ili primi dar ili kakvu drugu korist <i>za sebe ili za drugo lice</i>.</p> <p>(4) Priljeni dar ili imovinska korist oduzet će se.</p>	

<p style="text-align: center;">Davanje dara i drugih oblika koristi Član 218.</p> <p>(1) Ko službenoj ili odgovornoj osobi u institucijama Bosne i Hercegovine uključujući i stranu službenu osobu <i>ili međunarodnog službenika</i>, učini ili obeća dar ili kakvu drugu korist, da u okviru svojeg ovlaštenja izvrši što ne bi smjela izvršiti ili da ne izvrši što bi morala izvršiti, ili ko posreduje pri ovakvom podmićivanju službene ili odgovorne osobe, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.</p> <p>(2) Ko službenoj ili odgovornoj osobi u institucijama Bosne i Hercegovine uključujući i stranu službenu osobu <i>ili međunarodnog službenika</i>, učini ili obeća dar ili kakvu drugu korist da u okviru svojeg ovlaštenja izvrši što bi morala izvršiti ili da ne izvrši što ne bi smjela izvršiti, ili ko posreduje pri ovakvom podmićivanju službene ili odgovorne osobe, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine.</p> <p>(3) Učinitelj krivičnog djela iz stava 1. i 2. ovog člana koji je dao mito na zahtjev službene ili odgovorne osobe u institucijama Bosne i Hercegovine uključujući i stranu službenu osobu <i>ili međunarodnog službenika</i>, i prijavio krivično djelo prije njegovog otkrivanja ili prije saznanja da je djelo otkriveno, može se osloboditi od kazne.</p> <p>(4) Primljeni dar ili imovinska korist oduzet će se, a u slučaju iz stava 3. ovog člana može se vratiti osobi koja je dala mito.</p>	
<p style="text-align: center;">Protuzakonito posredovanje Član 219.</p> <p>(1) Ko primi nagradu ili kakvu drugu korist da korištenjem svog službenog ili uticajnog položaja u institucijama Bosne i Hercegovine posreduje da se izvrši ili ne izvrši neka službena radnja, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine.</p> <p>(2) Ko koristeći svoj službeni ili uticajni položaj u institucijama Bosne i Hercegovine posreduje da se izvrši službena radnja koja se ne bi smjela izvršiti ili da se ne izvrši službena radnja koja bi se morala izvršiti, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.</p> <p>(3) Ako je za učinjenje krivičnog djela iz stava 2. ovog člana primljena nagrada ili kakva druga korist, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do deset godina.</p> <p>(4) Primljena nagrada ili kakva druga korist bit će oduzeta.</p>	
<p style="text-align: center;">Zloupotreba položaja ili ovlaštenja Član 220.</p> <p>(1) Službena ili odgovorna osoba u institucijama Bosne i Hercegovine, koja iskorištavanjem svog službenog položaja ili ovlaštenja, prekoračivši granice svog službenog ovlaštenja ili ne izvršivši svoje službene dužnosti, pribavi sebi ili drugom kakvu korist, drugom nanese kakvu štetu ili teže povrijedi prava drugog, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.</p> <p>(2) Ako je krivičnim djelom iz stava 1. ovog člana pribavljena imovinska korist u iznosu koji prelazi 10.000 KM, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do deset godina.</p> <p>(3) Ako je krivičnim djelom iz stava 1. ovog člana pribavljena imovinska korist u iznosu koji prelazi 50.000 KM, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora najmanje tri godine.</p> <p>(4) Pribavljena korist bit će oduzeta.</p>	<p>Ako je izvršenjem krivičnog djela pribavljena korist.</p>

<p style="text-align: center;">Pronevjera u službi Član 221.</p> <p>(1) Ko s ciljem da sebi ili drugom pribavi protupravnu imovinsku korist prisvoji novac, vrijednosne papire ili druge pokretne stvari koje su mu povjerene u službi ili uopće na položaju u institucijama Bosne i Hercegovine, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.</p> <p>(2) Ako je krivičnim djelom iz stava 1. ovog člana pribavljena imovinska korist u iznosu koji prelazi 10.000 KM, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do deset godina.</p> <p>(3) Ako je krivičnim djelom iz stava 1. ovog člana pribavljena imovinska korist u iznosu koji prelazi 50.000 KM, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora najmanje tri godine.</p> <p>(4) <i>Novac, vrijednosni papiri ili druge pokretne stvari, te pribavljena korist bit će oduzeti.</i></p>	
<p style="text-align: center;">Prijevarena u službi Član 222.</p> <p>(1) Službena ili odgovorna osoba u institucijama Bosne i Hercegovine koja s ciljem da sebi ili drugom pribavi protupravnu imovinsku korist, podnošenjem lažnih obračuna ili na drugi način dovede u zabludu ovlaštenu osobu da izvrši nezakonitu isplatu, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.</p> <p>(2) Ako je krivičnim djelom iz stava 1. ovog člana pribavljena imovinska korist u iznosu koji prelazi 10.000 KM, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do deset godina.</p> <p>(3) Ako je krivičnim djelom iz stava 1. ovog člana pribavljena imovinska korist u iznosu koji prelazi 50.000 KM, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora najmanje tri godine.</p> <p>(4) Pribavljena imovinska korist bit će oduzeta</p>	
<p style="text-align: center;">Posluga u službi Član 223.</p> <p>Ko se neovlašteno posluži novcem, vrijednosnim papirom ili drugim pokretnim stvarima koje su mu povjerene u službi ili uopće na radu u institucijama Bosne i Hercegovine, ili te stvari drugom neovlašteno da na poslugu, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.</p>	
<p style="text-align: center;">XX GLAVA DVADESETA KRIVIČNA DJELA PROTIV PRAVOSUĐA</p>	
<p style="text-align: center;">Kršenje zakona od strane sudije Član 238.</p> <p>Sudija Ustavnog suda Bosne i Hercegovine ili Suda Bosne i Hercegovine, koji s ciljem da drugom pribavi kakvu korist ili da mu nanese kakvu štetu, donese nezakonitu odluku ili na drugi način prekrši zakon u vršenju svoje službene dužnosti, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.</p>	

KRIVIČNI ZAKON FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

Lista koruptivnih krivičnih djela:

Član i naziv krivičnog djela	Komentar
XVII- GLAVA SEDAMNAESTA KRIVIČNA DJELA PROTIV SLOBODE I PRAVA ČOVJEKA I GRAĐANINA	
<p style="text-align: center;">Povreda tajnosti pisma ili druge pošiljke</p> <p style="text-align: center;">Član 186. stav 5.</p> <p>(1) Ko bez odobrenja otvori tuđe pismo ili brzojav ili kakvo drugo zatvoreno pismo ili pošiljku ili na drugi način povrijedi njihovu tajnost ili neovlašteno zadrži, prikrije, uništi ili drugome preda tuđe pismo, brzojav, zatvoreno pismo ili pošiljku, kaznit će se kaznom zatvorom do šest mjeseci.</p> <p>(2) Ko neovlašćeno prodre u kompjutorsku bazu osobnih podataka ili te podatke neovlašćeno koristi ili ih učini dostupnim drugoj osobi, kaznit će se zatvorom do šest mjeseci.</p> <p>(3) Ko krivično djelo iz st. 1. i 2. ovog člana učini s ciljem da sebi ili drugom pribavi kakvu korist ili da drugom nanese kakvu štetu, kaznit će se kaznom zatvora do tri godine.</p> <p>(4) Službena osoba koja učini krivično djelo iz st. 1. i 2. ovog člana u obavljanju službe, kaznit će se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.</p> <p>(5) Službena osoba koja učini krivično djelo iz stava 3. ovog člana u obavljanju službe, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.</p>	<p>Samo ukoliko je djelo iz stava 5. u vezi sa stavom 3. izvršeno s ciljem sticanja koristi.</p>
<p style="text-align: center;">Član 195.</p> <p style="text-align: center;">Povreda slobode odlučivanja birača</p> <p>(1) Ko silom, ozbiljnom prijetnjom, prinudom, podmićivanjem ili korišćenjem njegovog teškog imovinskog stanja ili na drugi protupravan način utiče na birača u Federaciji da na izborima za institucije u Federaciji ili prilikom glasanja o opozivu ili na referendumu glasa za ili protiv pojedine liste, pojedinog kandidata, ili da glasa za ili protiv opoziva, za ili protiv prijedloga o kome se odlučuje referendumom, ili da uopće ne glasa, kaznit će se novčanom kaznom i kaznom zatvora do tri godine.</p> <p>(2) Član biračkog odbora ili druga osoba koja učini krivično djelo iz stava 1. ovog člana u vršenju povjerene joj dužnosti u vezi sa izborima, glasanjen ili referendumom, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.</p>	<p>Samo u slučaju izvršenja ovog djela radnjom „podmićivanja“</p>
KRIVIČNA DJELA PROTIV PRIVREDE, POSLOVANJA I SIGURNOSTI PLATNOG PROMETA	

<p style="text-align: center;">Član 245. stav 2. i 3. Zloupotreba u stečajnom postupku</p> <p>(1) Ko u stečajnom postupku prijavi lažnu tražbinu ili tražbinu u lažnom isplatnom redu da bi time ostvario pravo koje mu ne pripada, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine.</p> <p>(2) Kaznom iz stava 1. ovog člana kaznit će se povjeritelj, član odbora povjeritelja ili stečajni upravitelj koji za sebe ili drugoga primi imovinsku korist ili obećanje imovinske koristi da bi se donijela ili da se ne bi donijela određena odluka, ili da bi se na drugi način oštetio barem jedan povjeritelj u stečajnom postupku.</p> <p>(3) Kaznom iz stava 1. ovog člana kaznit će ko povjeritelju, članu odbora povjeritelja ili stečajnom upravitelju dade ili obeća imovinsku korist radi učinjenja krivičnog djela iz stava 2. ovog člana.</p>	<p>Samo ukoliko se ostvari ili obeća korist.</p>
<p style="text-align: center;">Član 247. Zloupotreba ovlasti u privrednom poslovanju</p> <p>(1) Odgovorna osoba u pravnoj osobi koja s ciljem pribavljanja protuprave imovinske koristi za tu pravnu osobu:</p> <p>(a) stvara ili drži nedozvoljene fondove u zemlji ili izvan nje;</p> <p>(b) sastavljanjem isprava neistinitog sadržaja, lažnim bilansama, procjenama ili inventurom ili drugim lažnim prikazivanjem ili prikrićivanjem činjenica, neistinito prikazuje stanje i kretanje sredstava i ishoda poslovanja, pa time dovede u zabludu upravu pravne osobe pri donošenju odluka o poslovima upravljanja;</p> <p>(c) uskrati plaćanje poreznih i drugih fiskalnih obaveza utvrđenih zakonom;</p> <p>(d) sredstva kojima raspolaže koristi protivno njihovoj namjeni;</p> <p>(e) na drugi način grubo povrijedi ovlasti raspolaganja, korištenja ili upravljanja imovinom pravne osobe, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.</p> <p>(2) Ako je krivičnim djelom iz stava 1. ovog člana pribavljena imovinska korist koja prelazi 200.000 KM, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do osam godina.</p>	<p>Ako je učinitelj nosilac javnih ovlaštenja (javna preduzeća)</p>
<p style="text-align: center;">Član 248. stav 4. Zloupotreba u postupku privatizacije</p> <p>(1) Ko u postupku privatizacije, s ciljem da sebi ili drugoj osobi pribavi kakvu korist, drugom nanese kakvu štetu ili teže povrijedi prava drugog, smanji kupoprodajnu cijenu ili omogući kupnju znatno ispod cijene pravne osobe u privatizaciji, dajući netačne podatke ili skrivajući podatke o imovini, prihodima, teretima, rashodima i drugim pravima ili činjenicama od uticaja na utvrđivanje stvarne cijene, kaznit će se kaznom zatvora do pet godina.</p> <p>(2) Ako je krivičnim djelom iz stava 1. ovog člana pribavljena imovinska korist ili prouzrokovana šteta koja prelazi 300.000 KM, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do deset godina.</p> <p>(3) Ako je krivičnim djelom iz stava 1. ovog člana pribavljena imovinska korist ili prouzrokovana šteta koja prelazi 800.000 KM, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do dvanaest godina.</p> <p>(4) Službena ili odgovorna osoba koja, znajući za radnje iz stava 1. ovog člana, iskorištavanjem svog službenog položaja ili ovlaštenja, prekoračenjem granica svog službenog ovlaštenja ili propuštanjem svoje službene dužnosti, učini ili propusti učiniti službenu radnju u postupku privatizacije, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.</p>	

<p style="text-align: center;">Član 250. Zloupotreba procjene</p> <p>(1) Ovlašćeni procjenitelj koji prilikom procjene imovine pravne osobe zloupotrijebi svoju ovlast, pa time sebi ili drugom pribavi kakvu korist ili drugom nanese kakvu štetu, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do pet godina.</p> <p>(2) Ako je krivičnim djelom iz stava 1. ovog člana pribavljena imovinska korist ili prouzrokovana šteta koja prelazi 10.000 KM, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do osam godina.</p> <p>(3) Ako je krivičnim djelom iz stava 1. ovog člana pribavljena imovinska korist ili prouzrokovana šteta koja prelazi 50.000 KM, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do deset godina.</p>	<p style="text-align: center;">Samo ukoliko je pribavljena korist.</p>
<p style="text-align: center;">Član 252. stav 2. Sklapanje štetnog ugovora</p> <p>(1) Ko kao zastupnik ili predstavnik pravne osobe u njezinoj privrednoj aktivnosti sklopi ugovor za koji zna da je za tu pravnu osobu štetan, ili sklopi ugovor protivno ovlaštenju i time prouzrokuje štetu pravnoj osobi, kaznit će se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.</p> <p>(2) Ako je učinitelj krivičnog djela iz stava 1. ovog člana za to primio protupravnu korist ili obećanje koristi ili ako je krivičnim djelom iz stava 1. ovog člana prouzrokovana šteta koja prelazi 200.000 KM, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.</p>	<p style="text-align: center;">Ako je učinitelj nosilac javnih ovlaštenja (javna preduzeća) i ako je primio protupravnu korist ili obećanje koristi</p>
<p style="text-align: center;">Član 254. stav 2. Odavanje i neovlašćeno pribavljanje poslovne tajne</p> <p>(1) Ko neovlašćeno drugome saopći, preda ili na drugi način učini dostupnim poslovnu tajnu ili ko poslovnu tajnu pribavlja s ciljem da je preda nepozvanoj osobi, kaznit će se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.</p> <p>(2) Ko učini krivično djelo iz stava 1. ovog člana s ciljem odnošenja poslovne tajne izvan zemlje, ili ako je krivičnim djelom iz stava 1. ovog člana pribavljena imovinska korist ili je prouzrokovana znatna šteta, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.</p>	<p style="text-align: center;">Ukoliko je izvršenjem djela pribavljena imovinska korist</p>
<p style="text-align: center;">Član 255. Odavanje i korišćenje burzovnih tajnih podataka</p> <p>(1) Ko poslovne podatke burze koji nisu pristupačni svim sudionicima burze saopći nepozvanoj osobi, ili ko dođe do takvih podataka, pa njihovim korištenjem na burzi ostvari protupravnu imovinsku korist, kaznit će se kaznom zatvora od tri mjeseca do pet godina.</p> <p>(2) Ako je krivičnim djelom iz stava 1. ovog člana pribavljena imovinska korist koja prelazi 10.000 KM, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do osam godina.</p> <p>(3) Ako je krivičnim djelom iz stava 1. ovog člana pribavljena imovinska korist koja prelazi 50.000 KM, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora od dvije do deset godina.</p>	
<p style="text-align: center;">XXV- GLAVA DVADESET PETA KRIVIČNA DJELA PROTIV IMOVINE</p>	

<p style="text-align: center;">Član 297. Zloupotreba povjerenja</p> <p>(1) Ko s ciljem da sebi ili drugom pribavi protupravnu imovinsku korist, zastupajući interese neke osobe ili brinući se o njezinoj imovini ne ispuni svoju na zakonu zasnovanu dužnost ili zloupotrijebi zakonom ili ugovorom data mu ovlaštenja, pa ošteti osobu čije interese zastupa ili o čijoj se imovini brine, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine.</p> <p>(2) Staratelj ili advokat koji učini krivično djelo iz stava 1. ovog člana, kaznit će se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.</p> <p>(3) Učinitelj krivičnog djela iz stava 1. ovog člana koji prouzrokovano štetu naknadi oštećeniku prije nego sazna da je otkriven, može se osloboditi kazne.</p>	<p>Ukoliko je počinitelj nosilac javnih ovlaštenja.</p>
<p>XXIX-GLAVA DVADESET DEVETA KRIVIČNA DJELA PROTIV PRAVOSUĐA</p>	
<p style="text-align: center;">Član 353. Povreda sudske odluke o zabrani vršenja zvanja, djelatnosti ili dužnosti</p> <p>Ko drugome omogući obavljanje zanimanja, djelatnosti ili dužnosti iako zna da mu je pravomoćnom sudskom odlukom izrečena sigurnosna mjera zabrane vršenja zvanja, djelatnosti ili dužnosti, ili zaštitna mjera zabrane vršenja određenih dužnosti, ili je takva zabrana pravna posljedica osude, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine.</p>	<p>Ukoliko se radi omogućavanju obavljanja službene dužnosti od strane druge službene osobe.</p>
<p style="text-align: center;">Član 357. Povreda zakona od sudije</p> <p>Sudija Ustavnog suda Federacije ili sudija suda u Federaciji koji s ciljem da drugom pribavi kakvu korist ili da mu nanese kakvu štetu, donese nezakonitu odluku ili na drugi način prekrši zakon, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.</p>	
<p>XXXI- GLAVA TRIDESET PRVA KRIVIČNA DJELA PODMIĆIVANJA I KRIVIČNA DJELA PROTIV SLUŽBENE I DRUGE ODGOVORNE FUNKCIJE</p>	
<p style="text-align: center;">Član 380. Primanje dara i drugih oblika koristi</p> <p>(1) Službena ili odgovorna osoba u Federaciji, uključujući i stranu službenu osobu, koja zahtijeva ili primi dar ili kakvu drugu korist za sebe ili za drugu osobu, ili koja primi obećanje dara ili kakve koristi za sebe ili za drugu osobu, da u okviru svog ovlaštenja učini što ne bi smjela učiniti ili da ne učini što bi morala učiniti, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.</p> <p>(2) Službena ili odgovorna osoba u Federaciji, uključujući i stranu službenu osobu, koja zahtijeva ili primi dar ili kakvu korist za sebe ili za drugu osobu, ili koja primi obećanje dara ili kakve koristi za sebe ili za drugu osobu, da u okviru svog ovlaštenja učini što bi morala učiniti ili da ne učini što ne bi smjela učiniti, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.</p> <p>(3) Kaznom iz stava 2. ovog člana kaznit će se službena ili odgovorna osoba u Federaciji, uključujući i stranu službenu osobu, koja poslije činjenja ili nečinjenja iz st. 1. i 2. ovog člana, a u vezi s tim zahtijeva ili primi dar ili kakvu drugu korist za sebe ili za drugu osobu.</p> <p>(4) Priljeni dar ili imovinska korist oduzet će se.</p>	

<p style="text-align: center;">Član 381. Davanje dara i drugih oblika koristi</p> <p>(1) Ko službenoj ili odgovornoj osobi u Federaciji, uključujući i stranu službenu osobu, učini ili obeća dar ili kakvu drugu korist, da u okviru svog ovlaštenja učini što ne bi smjela učiniti ili da ne učini što bi morala učiniti, ili ko posreduje pri ovakvom podmićivanju službene ili odgovorne osobe, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.</p> <p>(2) Ko službenoj ili odgovornoj osobi u Federaciji, uključujući i stranu službenu osobu, učini ili obeća dar ili kakvu drugu korist, da u okviru svog ovlaštenja učini što bi morala učiniti ili da ne učini što ne bi smjela učiniti, ili ko posreduje pri ovakvom podmićivanju službene ili odgovorne osobe, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine.</p> <p>(3) Učinitelj krivičnog djela iz st. 1. i 2. ovog člana koji je dao mito na zahtjev službene ili odgovorne osobe u Federaciji, uključujući i stranu službenu osobu, i prijavio krivično djelo prije njegovog otkrivanja ili saznanja da je otkriveno, može se osloboditi kazne.</p> <p>(4) Primiti dar ili imovinska korist oduzet će se, a u slučaju iz stava 3. ovog člana može se vratiti osobi koja je dala mito.</p>	
<p style="text-align: center;">Član 382. Protuzakonito posredovanje</p> <p>(1) Ko primi nagradu ili kakvu drugu korist da korištenjem svog službenog ili uticajnog položaja u Federaciji posreduje da se učini ili ne učini koja službena radnja, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine.</p> <p>(2) Ko koristeći svoj službeni ili uticajni položaj u institucijama u Federaciji posreduje da se učini službena radnja koja se ne bi smjela učiniti ili da se ne učini službena radnja koja bi se morala učiniti, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.</p> <p>(3) Ako je za učinjenje krivičnog djela iz stava 2. ovog člana primljena nagrada ili kakva druga korist, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do deset godina.</p> <p>(4) Primita nagrada ili kakva druga korist bit će oduzeta.</p>	
<p style="text-align: center;">Član 383. Zloupotreba položaja ili ovlaštenja</p> <p>(1) Službena ili odgovorna osoba u Federaciji koja iskorišćavanjem svog službenog položaja ili ovlaštenja, prekoračivši granice svoje službene ovlasti ili ne obavivši svoje službene dužnosti, pribavi sebi ili drugom kakvu korist, drugome nanese kakvu štetu ili teže povrijedi prava drugog, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.</p> <p>(2) Ako je krivičnim djelom iz stava 1. ovog člana pribavljena imovinska korist koja prelazi 10.000 KM, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do deset godina.</p> <p>(3) Ako je krivičnim djelom iz stava 1. ovog člana pribavljena imovinska korist koja prelazi 50.000 KM, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora najmanje tri godine.</p> <p>(4) Pribavljena korist bit će oduzeta.</p>	<p>Ako je izvršenjem krivičnog djela pribavljena korist.</p>
<p style="text-align: center;">Član 384. Pronevjera u službi</p> <p>(1) Ko s ciljem da sebi ili drugom pribavi protupravnu imovinsku korist prisvoji novac, vrijednosne papire ili druge pokretnine koje su mu povjerene u službi ili uopće na radu u institucijama u Federaciji, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.</p> <p>(2) Ako je krivičnim djelom iz stava 1. ovog člana pribavljena imovinska korist koja prelazi 10.000 KM, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do deset godina.</p> <p>(3) Ako je krivičnim djelom iz stava 1. ovog člana pribavljena imovinska korist koja prelazi 50.000 KM, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora najmanje tri godine.</p> <p>(4) Novac, vrijednosni papiri ili druge pokretnine te pribavljena korist bit će oduzeti.</p>	

<p style="text-align: center;">Član 385. Prijevarena u službi</p> <p>(1) Službena ili odgovorna osoba u Federaciji koja s ciljem da sebi ili drugom pribavi protupravnu imovinsku korist podnošenjem lažnih obračuna ili na drugi način dovede u zabludu ovlašćenu osobu da učini nezakonitu isplatu, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.</p> <p>(2) Ako je krivičnim djelom iz stava 1. ovog člana pribavljena imovinska korist koja prelazi 10.000 KM, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do deset godina.</p> <p>(3) Ako je krivičnim djelom iz stava 1. ovog člana pribavljena imovinska korist koja prelazi 50.000 KM, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora najmanje tri godine.</p> <p>(4) Pribavljena imovinska korist bit će oduzeta.</p>	
<p style="text-align: center;">Član 386. Posluga u službi</p> <p>(1) Ko se neovlašteno posluži novcem, vrijednosnim papirom ili drugim pokretninama koje su mu povjerene u službi ili uopće na radu u institucijama u Federaciji ili te stvari drugome neovlašteno da na poslugu, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.</p>	
<p style="text-align: center;">Član 388. stav 3. Odavanje službene tajne</p> <p>(1) Službena ili odgovorna osoba u Federaciji koja neovlašćeno drugome saopći, preda ili na drugi način učini dostupnim podatke koji su službena tajna, ili koja pribavlja takve podatke s ciljem da ih preda neovlašćenoj osobi, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.</p> <p>(2) Kaznom iz stava 1. ovog člana kaznit će se i osoba koja s ciljem da neovlašćeno upotrijebi takve podatke nezakonito iskoristi podatke koji se čuvaju kao službena tajna, ili osoba koja bez odobrenja te podatke objavi.</p> <p>(3) Ako je krivično djelo iz stava 1. ovog člana učinjeno iz koristoljublja ili u pogledu naročito povjerljivih podataka, ili radi objavljivanja ili korišćenja podataka izvan Federacije, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do deset godina.</p> <p>(4) Službena ili odgovorna osoba u Federaciji koja učini krivično djelo iz stava 1. ovog člana iz nehata, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine.</p> <p>(5) Nema krivičnog djela iz stava 2. ovog člana ako ko objavi ili posreduje u objavljivanju službene tajne institucije u Federaciji čiji je sadržaj suprotan ustavnom poretku Federacije, s ciljem da javnosti otkrije nepravilnosti u organiziranju, djelovanju i rukovođenju službom, ako objava nema štetne posljedice za Federaciju.</p> <p>(6) Odredbe st. od 1. do 4. ovog člana primijenit će se i prema osobi koja je odala službenu tajnu nakon što joj je služba ili odgovornost u Federaciji prestala.</p>	<p>Ako je krivično djelo učinjeno iz koristoljublja.</p>

KRIVIČNI ZAKON BRČKO DISTRIKTA BiH

Lista koruptivnih krivičnih djela:

Član i naziv krivičnog djela	Komentar
<p style="text-align: center;">XVII. GLAVA SEDAMNAESTA KRIVIČNA DJELA PROTIV SLOBODE I PRAVA ČOVJEKA I GRAĐANINA</p>	
<p style="text-align: center;">Povreda tajnosti pisma ili druge pošiljke Član 183. stav 4. u vezi sa st. 3</p> <p>(1) Ko bez odobrenja otvori tuđe pismo ili telegram ili kakvo drugo zatvoreno pismeno ili pošiljku ili na drugi način povrijedi njihovu tajnost ili neovlašteno zadrži, prikrije, uništi ili drugome preda tuđe pismo, telegram, zatvoreno pismo ili pošiljku, kaznit će se kaznom zatvora do šest mjeseci.</p> <p>(2) Ko neovlašteno prodre u kompjutersku bazu ličnih podataka ili te podatke neovlašteno koristi ili ih učini dostupnim drugom osobi, kaznit će se kaznom zatvora do šest mjeseci.</p> <p>(3) Ko krivično djelo iz stavova 1 i 2 ovoga člana učini s ciljem da sebi ili drugom pribavi kakvu korist ili da drugom nanese kakvu štetu, kaznit će se kaznom zatvora do tri godine.</p> <p>(4) Službena osoba koja učini krivično djelo iz stavova 1, 2 i 3 ovoga člana u obavljanju službe, kaznit će se za djelo iz stavova 1 i 2 ovoga člana zatvorom od tri mjeseca do tri godine, a za djelo iz stava 3 ovoga člana zatvorom od šest mjeseci do pet godina.</p>	<p>Samo stav 4. ukoliko je izvršeno djelo iz stava 3. s ciljem sticanja koristi.</p>
<p style="text-align: center;">Povreda slobode odlučivanja birača Član 192.</p> <p>(1) Ko silom, ozbiljnom prijetnjom, prinudom, podmićivanjem ili korištenjem njegovog teškog imovinskog stanja ili na drugi protivpravan način utiče na birača u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine da na izborima za institucije u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine ili prilikom glasanja o opozivu ili na referendumu, glasa za ili protiv pojedine liste, pojedinog kandidata, ili da glasa za ili protiv opoziva, za ili protiv prijedloga o kojem se odlučuje referendumom, ili da uopće ne glasa, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine.</p> <p>(2) Član biračkog odbora ili druga osoba koja učini krivično djelo iz stava 1 ovoga člana u obavljanju povjerene joj dužnosti u vezi sa izborom, glasanjem ili referendumom, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.</p>	<p>Ukoliko je krivično djelo izvršeno radnjom „podmićivanja“</p>
<p style="text-align: center;">XXII. GLAVA DVADESET I DRUGA KRIVIČNA DJELA PROTIV PRIVREDE, POSLOVANJA I SIGURNOSTI PLATNOG PROMETA</p>	

<p style="text-align: center;">Član 239. stav 2. i 3. Zloupotreba u stečajnom postupku</p> <p>(1) Ko u stečajnom postupku prijavi lažnu tražbinu ili tražbinu u lažnom isplatnom redu da bi time ostvario pravo koje mu ne pripada, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine.</p> <p>(2) Kaznom iz stava 1. ovog člana kaznit će se povjeritelj, član odbora povjeritelja ili stečajni upravitelj koji za sebe ili drugoga primi imovinsku korist ili obećanje imovinske koristi da bi se donijela ili da se ne bi donijela određena odluka, ili da bi se na drugi način oštetio barem jedan povjeritelj u stečajnom postupku.</p> <p>(3) Kaznom iz stava 1. ovog člana kaznit će ko povjeritelju, članu odbora povjeritelja ili stečajnom upravitelju da ili obeća imovinsku korist radi učinjenja krivičnog djela iz stava 2. ovog člana.</p>	<p>Samo ukoliko se ostvari ili obeća korist.</p>
<p style="text-align: center;">Zloupotreba ovlasti u privrednom poslovanju Član 241.</p> <p>(1) Odgovorna osoba u pravnoj osobi koja s ciljem pribavljanja protivpravne imovinske koristi za tu pravnu osobu:</p> <p>(2) a) stvara ili drži nedozvoljene fondove u zemlji ili van nje;</p> <p>(3) b) sastavljanjem isprava neistinitog sadržaja, lažnim bilansama, procjenama ili inventurom ili drugim lažnim prikazivanjem ili prikrivanjem činjenica, neistinito prikazuje stanje i kretanje sredstava i ishoda poslovanja, pa time dovede u zabludu upravu pravne osobe pri donošenju odluka o poslovima upravljanja;</p> <p>(4) c) uskrati plaćanje poreznih i drugih fiskalnih obaveza utvrđenih zakonom;</p> <p>(5) d) sredstva kojima raspolaže koristi protivno njihovoj namjeni;</p> <p>(6) e) na drugi način grubo povrijedi ovlasti raspolaganja, korištenja ili upravljanja imovinom pravne osobe, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.</p> <p>(7) Ako je krivičnim djelom iz stava 1. ovoga člana pribavljena imovinska korist koja prelazi 200.000 KM, učinilac će se kazniti kaznom zatvora od jedne do osam godina.</p>	<p>Ako je učinitelj nosilac javnih ovlaštenja (javna preduzeća)</p>

<p style="text-align: center;">Član 242. stav 4. Zloupotreba u postupku privatizacije</p> <p>(1) Ko u postupku privatizacije, s ciljem da sebi ili drugoj osobi pribavi kakvu korist, drugom nanese kakvu štetu ili teže povrijedi prava drugog, smanji kupoprodajnu cijenu ili omogućući kupnju znatno ispod cijene pravne osobe u privatizaciji, dajući netačne podatke ili skrivajući podatke o imovini, prihodima, teretima, rashodima i drugim pravima ili činjenicama od uticaja na utvrđivanje stvarne cijene, kaznit će se kaznom zatvora do pet godina.</p> <p>(2) Ako je krivičnim djelom iz stava 1. ovog člana pribavljena imovinska korist ili prouzrokovana šteta koja prelazi 300.000 KM, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do deset godina.</p> <p>(3) Ako je krivičnim djelom iz stava 1. ovog člana pribavljena imovinska korist ili prouzrokovana šteta koja prelazi 800.000 KM, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do dvanaest godina.</p> <p>(4) Službena ili odgovorna osoba koja, znajući za radnje iz stava 1. ovog člana, iskorištavanjem svog službenog položaja ili ovlaštenja, prekoračenjem granica svog službenog ovlaštenja ili propuštanjem svoje službene dužnosti, učini ili propusti učiniti službenu radnju u postupku privatizacije, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.</p>	
<p style="text-align: center;">Član 244. Zloupotreba procjene</p> <p>(1) Ovlašćeni procjenitelj koji prilikom procjene imovine pravne osobe zloupotrijebi svoju ovlast, pa time sebi ili drugom pribavi kakvu korist ili drugom nanese kakvu štetu, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do pet godina.</p> <p>(2) Ako je krivičnim djelom iz stava 1. ovog člana pribavljena imovinska korist ili prouzrokovana šteta koja prelazi 10.000 KM, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do osam godina.</p> <p>(3) Ako je krivičnim djelom iz stava 1. ovog člana pribavljena imovinska korist ili prouzrokovana šteta koja prelazi 50.000 KM, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do deset godina.</p>	<p>Samo ukoliko je pribavljena korist.</p>
<p style="text-align: center;">Skapanje štetnog ugovora Član 246. stav 2.</p> <p>(1) Ko kao zastupnik ili predstavnik pravne osobe u njezinoj gospodarskoj djelatnosti sklopi ugovor za koji zna da je za tu pravnu osobu štetan, ili sklopi ugovor protivno ovlasti i time prouzrokuje štetu pravnoj osobi, kaznit će se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.</p> <p>(2) Ako je učinilac krivičnog djela iz stava 1 ovoga člana za to primio protupravnu korist ili obećanje koristi ili ako je krivičnim djelom iz stava 1 ovoga člana prouzrokovana šteta koja prelazi 200.000 KM, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.</p>	<p>Ako je učinilac nosilac javnih ovlaštenja (javna preduzeća) i ako je primio protupravnu korist ili obećanje koristi</p>
<p style="text-align: center;">Odavanje i neovlašteno pribavljanje poslovne tajne Član 248. stav 2.</p> <p>(1) Ko neovlašteno drugome priopći, preda ili na drugi način učini pristupačnom poslovnu tajnu ili ko poslovnu tajnu pribavlja s ciljem da je preda nepozvanoj osobi, kaznit će se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.</p> <p>(2) Ko počini krivično djelo iz stava 1 ovoga člana s ciljem odnošenja poslovne tajne van zemlje, ili ako je krivičnim djelom iz stava 1 ovoga člana pribavljena imovinska korist ili je prouzrokovana znatna šteta, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.</p>	<p>Stav 2. ukoliko je izvršenjem djela pribavljena imovinska korist</p>

<p style="text-align: center;">Odavanje i korištenje burzovnih tajnih podataka</p> <p style="text-align: center;">Član 249.</p> <p>(1) Ko poslovne podatke burze koji nisu pristupačni svim sudionicima burze priopći nepozvanoj osobi, ili ko dođe do takvih podataka, pa njihovim korištenjem na burzi ostvari protupravnu imovinsku korist, kaznit će se kaznom zatvora od tri mjeseca do pet godina.</p> <p>(2) Ako je krivičnim djelom iz stava 1 ovoga člana pribavljena imovinska korist koja prelazi 10.000 KM, učinilac će se kazniti kaznom zatvora od jedne do osam godina.</p> <p>(3) Ako je krivičnim djelom iz stava 1 ovoga člana pribavljena imovinska korist koja prelazi 50.000 KM, učinilac će se kazniti kaznom zatvora od dvije do deset godina.</p>	
<p style="text-align: center;">XXV. GLAVA DVADESET I PETA KRIVIČNA DJELA PROTIV IMOVINE</p>	
<p style="text-align: center;">Zloupotreba povjerenja</p> <p style="text-align: center;">Član 291.</p> <p>(1) Ko s ciljem da sebi ili drugome pribavi protupravnu imovinsku korist, zastupajući interese neke osobe ili brinući se o njezinoj imovini ne ispuni svoju na zakonu utemeljenu dužnost ili zloupotrijebi zakonom ili ugovorom date mu ovlasti, pa ošteti osobu čije interese zastupa ili o čijoj se imovini brine, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine.</p> <p>(2) Staralac ili advokat koji počini krivično djelo iz stava 1 ovoga člana, kaznit će se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.</p> <p>(3) Učinilac krivičnog djela iz stava 1 ovoga člana koji prouzrokovanu štetu naknadi oštećenome prije nego sazna da je otkriven, može se osloboditi kazne.</p>	<p>Ukoliko je počinitelj nosilac javnih ovlaštenja.</p>
<p style="text-align: center;">XXIX. GLAVA DVADESET I DEVETA KRIVIČNA DJELA PROTIV PRAVOSUĐA</p>	
<p style="text-align: center;">Član 347.</p> <p style="text-align: center;">Povreda sudske odluke o zabrani vršenja zvanja, djelatnosti ili dužnosti</p> <p>Ko drugome omogući obavljanje zanimanja, djelatnosti ili dužnosti iako zna da mu je pravomoćnom sudskom odlukom izrečena sigurnosna mjera zabrane vršenja zvanja, djelatnosti ili dužnosti, ili zaštitna mjera zabrane vršenja određenih dužnosti, ili je takva zabrana pravna posljedica osude, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine.</p>	<p>Ukoliko se radi omogućavanju obavljanja službene dužnosti od strane druge službene osobe.</p>
<p style="text-align: center;">Povreda zakona od strane sudije</p> <p style="text-align: center;">Član 351.</p> <p>Sudac suda u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine koji s ciljem da drugome pribavi kakvu korist ili da mu nanese kakvu štetu, donese nezakonitu odluku ili na drugi način prekrši zakon, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.</p>	
<p style="text-align: center;">XXXI. GLAVA TRIDESET I PRVA KRIVIČNA DJELA PODMIČIVANJA I KRIVIČNA DJELA PROTIV SLUŽBENE I DRUGE ODGOVORNE DUŽNOSTI</p>	

<p style="text-align: center;">Primanje dara i drugih oblika koristi Član 374.</p> <p>(1) Službena ili odgovorna osoba u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine uključujući i stranu službenu osobu, koja zahtijeva ili primi dar ili kakvu drugu korist, ili koja primi obećanje dara ili kakve koristi, da u okviru svoje ovlasti učini što ne bi smjela učiniti ili da ne učini što bi morala učiniti, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.</p> <p>(2) Službena ili odgovorna osoba u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine uključujući i stranu službenu osobu, koja zahtijeva ili primi dar ili kakvu korist, ili koja primi obećanje dara ili kakve koristi, da u okviru svoje ovlasti učini što bi morala učiniti ili da ne učini što ne bi smjela učiniti, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.</p> <p>(3) Kaznom iz stava 2 ovoga člana kaznit će se službena ili odgovorna osoba u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine uključujući i stranu službenu osobu, koja poslije činjenja ili nečinjenja iz stavova 1 i 2 ovoga člana, a u vezi s tim, zahtijeva ili primi dar ili kakvu drugu korist.</p> <p>(4) Priljeni dar ili imovinska korist oduzet će se.</p>	
<p style="text-align: center;">Davanje dara i drugih oblika koristi Član 375.</p> <p>(1) Ko službenoj ili odgovornoj osobi u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine uključujući i stranu službenu osobu, učini ili obeća dar ili kakvu drugu korist, da u okviru svoje ovlasti učini što ne bi smjela učiniti ili da ne učini što bi morala učiniti, ili ko posreduje pri ovakvom podmićivanju službene ili odgovorne osobe, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.</p> <p>(2) Ko službenoj ili odgovornoj osobi u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine uključujući i stranu službenu osobu, učini ili obeća dar ili kakvu drugu korist, da u okviru svoje ovlasti učini što bi morala učiniti ili da ne učini što ne bi smjela učiniti, ili ko posreduje pri ovakvom podmićivanju službene ili odgovorne osobe, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine.</p> <p>(3) Počinilac krivičnog djela iz stavova 1 i 2 ovoga člana koji je dao mito na zahtjev službene ili odgovorne osobe u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine uključujući i stranu službenu osobu, i prijavio krivično djelo prije njegova otkrivanja ili saznanja da je otkriveno, može se osloboditi kazne.</p> <p>(4) Priljeni dar ili imovinska korist oduzet će se, a u slučaju iz stava 3 ovoga člana može se vratiti osobi koja je dala mito.</p>	
<p style="text-align: center;">Protivzakonito posredovanje Član 376.</p> <p>(1) Ko primi nagradu ili kakvu drugu korist da korištenjem svojeg službenog ili uticajnog položaja u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine posreduje da se učini ili ne učini koja službena radnja, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine.</p> <p>(2) Ko koristeći svoj službeni ili uticajni položaj u institucijama u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine posreduje da se učini službena radnja koja se ne bi smjela učiniti ili da se ne učini službena radnja koja bi se morala učiniti, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.</p> <p>(3) Ako je za počinjenje krivičnog djela iz stava 2 ovoga člana primljena nagrada ili kakva druga korist, počinilac će se kazniti kaznom zatvora od jedne do deset godina.</p>	

<p style="text-align: center;">Zloupotreba položaja ili ovlasti Član 377.</p> <p>(1) Službena ili odgovorna osoba u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine koja iskorištavanjem svojeg službenog položaja ili ovlasti, prekoračivši granice svoje službene ovlasti ili ne obavivši svoje službene dužnosti, pribavi sebi ili drugome kakvu korist, drugome nanese kakvu štetu ili teže povrijedi prava drugoga, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.</p> <p>(2) Ako je krivičnim djelom iz stava 1 ovoga člana pribavljena imovinska korist koja prelazi 10.000 KM, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do deset godina.</p> <p>(3) Ako je krivičnim djelom iz stava 1 ovoga člana pribavljena imovinska korist koja prelazi 50.000 KM, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora najmanje tri godine.</p>	<p>Ako je izvršenjem krivičnog djela pribavljena korist.</p>
<p style="text-align: center;">Pronevjera Član 378.</p> <p>(1) Ko protivpravno prisvoji novac, vrijednosne papire ili druge pokretne stvari koje su mu povjerene u službi ili uopće na radu u institucijama u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine ili pravnom licu, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.</p> <p>(2) Ako vrijednost pronevjerenih stvari iz stava 1 ovog člana ne prelazi iznos od 500 KM, a izvršilac je postupao s ciljem da pribavi malu vrijednost, kaznit će se novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine.</p> <p>(3) Ako je djelom iz stava 1 ovoga člana pribavljena imovinska korist koja prelazi iznos od 10.000 KM, izvršilac će se kazniti kaznom zatvora od jedne do osam godina, a ako taj iznos prelazi 50.000 KM, kaznit će se zatvorom od dvije godine do deset godina.</p>	
<p style="text-align: center;">Prevara u službi Član 379.</p> <p>(1) Službena ili odgovorna osoba u Brčko Distriktu koja s ciljem da sebi ili drugome pribavi protivpravnu imovinsku korist, podnošenjem lažnih obračuna ili na drugi način dovede u zabludu ovlaštenu osobu da učini nezakonitu isplatu, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.</p> <p>(2) Ako je krivičnim djelom iz stava 1 ovoga člana pribavljena imovinska korist koja prelazi 10.000 KM, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do deset godina.</p> <p>(3) Ako je krivičnim djelom iz stava 1 ovoga člana pribavljena imovinska korist koja prelazi 50.000 KM, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora najmanje tri godine.</p>	
<p style="text-align: center;">Posluga Član 380.</p> <p>Ko se neovlašteno posluži novcem, vrijednosnim papirima ili drugim pokretnim stvarima koje su mu povjerene u službi ili uopće na radu u institucijama u Brčko Distriktu, ili pravnom licu, ili ove stvari drugome neovlašteno da na poslugu, kaznit će se novčanom kaznom ili zatvorom do tri godine.</p>	

<p style="text-align: center;">Odavanje službene tajne</p> <p style="text-align: center;">Član 382. stav 3.</p> <p>(1) Službena ili odgovorna osoba u Brčko Distriktu koja neovlašteno drugome priopći, preda ili na drugi način učini pristupačnim podatke koji su službena tajna, ili koja pribavlja takve podatke s ciljem da ih preda neovlaštenoj osobi, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.</p> <p>(2) Kaznom iz stava 1 ovoga člana kaznit će se i osoba koja s ciljem da neovlašteno upotrijebi takve podatke, nezakonito iskoristi podatke koji se čuvaju kao službena tajna, ili osoba koja bez odobrenja te podatke objavi.</p> <p>(3) Ako je krivično djelo iz stava 1 ovoga člana počinjeno iz koristoljublja ili glede naročito povjerljivih podataka, ili radi objavljivanja ili korištenja podataka izvan Brčko Distrikta, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do deset godina.</p> <p>(4) Službena ili odgovorna osoba u Brčko Distriktu koja počini krivično djelo iz stava 1 ovoga člana iz nehata, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine.</p> <p>(5) Nema krivičnog djela iz stava 2 ovoga člana ako ko objavi ili posreduje u objavljivanju službene tajne institucije u Brčko Distriktu čiji je sadržaj suprotan ustavnom ili statutarnom ustrojstvu Brčko Distrikta, s ciljem da javnosti otkrije nepravilnosti u ustroju, radu i rukovođenju službom, ako objava nema štetne posljedice za Brčko Distrikt.</p> <p>(6) Odredbe stavova od 1 do 4 ovog člana primijenit će se i prema osobi koja je odala službenu tajnu nakon što joj je služba ili odgovornost u Brčko Distriktu prestala.</p>	<p>Ako je krivično djelo učinjeno iz koristoljublja.</p>
---	--

KRIVIČNI ZAKON REPUBLIKE SRPSKE

Lista koruptivnih krivičnih djela:

<p style="text-align: center;">Glava sedamnaesta KRIVIČNA DJELA PROTIV SLOBODA I PRAVA GRAĐANA</p>	
<p style="text-align: center;">Povreda tajnosti pisma ili drugih pošiljki Član 172. stav 3. u vezi sa stavom 2.</p> <p>(1) Ko neovlašćeno otvori tuđe pismo ili telegram ili kakvo drugo zatvoreno pismeno ili pošiljku ili na drugi način povrijedi njihovu tajnost ili neovlašćeno zadrži, prikrije, uništi ili drugom preda tuđe pismo, telegram, zatvoreno pismeno ili pošiljku, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do šest mjeseci.</p> <p>(2) Ko u namjeri da sebi ili drugom pribavi kakvu korist ili da drugom nanese kakvu štetu, saopšti drugom sadržinu koju je saznao povredom tajnosti tuđeg pisma, telegrama ili kakvog drugog zatvorenog pismena ili pošiljke, ili se tom sadržinom posluži, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do dvije godine.</p> <p>(3) Ako djelo iz st. 1. i 2. ovog člana učini službeno lice zloupotrebom položaja ili ovlašćenja, poštanski ili drugi službenik kome je povjereno preuzimanje, prenos ili uručivanje tuđih pisama, telegrama ili drugih pošiljki, kazniće se za djelo iz stava 1. zatvorom do tri godine, a za djelo iz stava 2. zatvorom od tri mjeseca do pet godina.</p> <p>(4) Gonjenje za djelo iz stava 1. preduzima se po prijedlogu.</p>	<p>Stav 3. samo ako je djelo iz stava 2. izvršeno u namjeri sticanja koristi za sebe ili drugog.</p>
<p style="text-align: center;">Glava osamnaesta KRIVIČNA DJELA PROTIV IZBORNIH PRAVA</p>	
<p style="text-align: center;">Povreda slobode opredjeljenja birača Član 187.</p> <p>(1) Ko silom, ozbiljnom prijetnjom, podmićivanjem, obmanom ili na drugi protivpravan način prinudi drugog ili na njega utiče da na izborima ili glasanju glasa za ili protiv određenog prijedloga, da uopšte ne glasa ili da glasa u određenom smislu, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do tri godine.</p> <p>(2) Ako djelo iz stava 1. ovog člana učini član biračkog odbora, izborne komisije ili drugo lice u vršenju dužnosti u vezi sa izborima ili glasanjem, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.</p> <p>(3) Dati poklon ili druga imovinska korist oduzeće se.</p>	<p>Ukoliko je krivično djelo izvršeno radnjom „podmićivanja“</p>
<p style="text-align: center;">Podmićivanje pri izborima ili glasanju Član 189.</p> <p>(1) Ko nudi, daje ili obećava nagradu, poklon ili kakvu drugu imovinsku ili neimovinsku korist biraču sa namjerom da ga navede da glasa za ili protiv određenog prijedloga, da uopšte ne glasa ili da glasa u određenom smislu, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do tri godine.</p> <p>(2) Istom kaznom kazniće se i birač koji za sebe ili drugoga zahtijeva, primi poklon ili obećanje poklona ili kakve druge koristi da bi glasao za ili protiv određenog prijedloga, da uopšte ne bi glasao ili da bi glasao u određenom smislu.</p> <p>(3) Data nagrada, poklon ili druga imovinska korist oduzeće se.</p>	

Glava devetnaesta KRIVIČNA DJELA PROTIV POLNOG INTEGRITETA	
<p>Trgovina ljudima Član 198.a stav 5.</p> <p>(1) Ko silom, prijetnjom ili drugim oblicima prinude, otmicom, prevarom ili obmanom, zloupotrebom odnosa povjerenja, zavisnosti ili bespomoćnosti, teških prilika drugog lica, davanjem ili primanjem novca ili druge koristi, vrbuje, preveze, prebaci, preda, proda, kupi, posreduje u prodaji, sakrije, primi ili drži drugo lice, a u cilju iskorišćavanja ili eksploatacije njegovog rada, vršenja krivičnog djela, prostitucije, korišćenja u pornografske svrhe, uspostavljanja ropskog ili nekog sličnog odnosa, prisilnog braka, prisilne sterilizacije, radi oduzimanja organa ili djelova tijela, radi korišćenja u oružanim snagama ili drugih oblika iskorišćavanja, kaznit će se zatvorom najmanje tri godine.</p> <p>(2) Ko oduzme, zadržava, falsifikuje ili uništi lične identifikacione isprave radi vršenja djela iz stava 1. ovog člana, kaznit će se zatvorom od dvije do dvanaest godina.</p> <p>(3) Ako je djelo iz st. 1. i 2. ovog člana izvršeno u sastavu organizovane grupe, učinilac će se kazniti zatvorom najmanje pet godina.</p> <p>(4) Ko koristi ili omogući drugom korišćenje seksualnih usluga ili drugih vidova eksploatacije, a bio je svjestan da je riječ o žrtvi trgovine ljudima, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.</p> <p>(5) Ako djelo iz st. 1, 2, 3. i 4. ovog člana izvrši službeno lice u vršenju službe, kazniće se zatvorom najmanje osam godina.</p> <p>(6) Ako je usljed djela iz st. 1. i 3. ovog člana nastupila teška tjelesna povreda, teško narušavanje zdravlja ili smrt jednog ili više lica, učinilac će se kazniti zatvorom najmanje deset godina.</p> <p>(7) Pristanak žrtve na bilo koji oblik iskorišćavanja iz stava 1. ovog člana ne utiče na postojanje krivičnog djela trgovine ljudima.</p> <p>(8) Predmeti, prevozna sredstva i objekti korišćeni za izvršenje djela iz ovog člana oduzeće se.</p>	<p>Ukoliko je djelo iz stava (5) ovog člana, službeno lice učinilo „davanjem ili primanjem novca ili drugih koristi“</p>

<p style="text-align: center;">Trgovina maloljetnim licima Član 198.b stav 6. u vezi sa stavom 2.</p> <p>(1) Ko vrbuje, preveze, prebaci, preda, proda, posreduje u prodaji, sakriva, drži li prihvati lice mlađe od 18 godina radi iskorišćavanja ili eksploatacije njegovog rada, vršenja krivičnog djela, prostitucije ili drugih oblika seksualnog iskorišćavanja, pomografije, uspostavljanja ropuskog ili nekog sličnog odnosa, prisilnog braka, prisilne sterilizacije, nezakonitog usvojenja ili njemu sličnog odnosa, radi oduzimanja organa ili djelova tijela, radi korišćenja u oružanim snagama ili drugih oblika iskorišćavanja, kaznit će se zatvorom najmanje pet godina.</p> <p>(2) Ko djelo iz stava 1. ovog člana izvrši primjenom sile, ozbiljne prijetnje ili drugim oblicima prinude, dovođenjem u zabludu, otmicom, ucjenom, zloupotrebom svog položaja, odnosa povjerenja, zavisnosti ili bespomoćnosti, teških prilika drugog, davanjem novca ili druge koristi, kazniće se zatvorom najmanje osam godina.</p> <p>(3) Ko koristi ili omogući drugom korišćenje seksualnih usluga ili drugih vidova eksploatacije maloljetnog lica, a bio je svjestan da je riječ o žrtvi trgovine ljudima, kazniće se zatvorom najmanje pet godina.</p> <p>(4) Ko oduzme, zadržava, falsifikuje ili uništi lične identifikacione isprave radi vršenja djela iz stava 1. i 2 ovog člana, kaznit će se zatvorom od tri do petnaest godina.</p> <p>(5) Ako je djelo iz st. 1, 2, 3, i 4. ovog člana izvršeno u sastavu organizovane grupe, učinilac će se kazniti zatvorom najmanje deset godina.</p> <p>(6) Ako djelo iz st. 1, 2, 3. i 4. ovog člana izvrši službeno lice u vršenju službe, kazniće se zatvorom najmanje osam godina.</p> <p>(7) Ako je usljed djela iz st. 1. i 3. ovog člana nastupila teška tjelesna povreda, teško narušavanje zdravlja ili smrt jednog ili više lica, učinilac će se kazniti zatvorom najmanje deset godina.</p> <p>(8) Pristanak maloljetnog lica na bilo koji oblik iskorišćavanja iz stava 1. ovog člana ne utiče na postojanje ovog krivičnog djela.</p> <p>(9) Predmeti, prevozna sredstva i objekti korišćeni za izvršenje djela iz ovog člana oduzeće se.</p>	<p>Ukoliko se djelo iz stava 6. u vezi sa stavom 2. ovog člana izvrši davanjem novca ili druge koristi</p>
<p style="text-align: center;">Glava dvadeset treća KRIVIČNA DJELA PROTIV IMOVINE</p>	
<p style="text-align: center;">Zloupotreba povjerenja Član 244.</p> <p>(1) Ko zastupajući imovinske interese nekog lica ili starajući se o njegovoj imovini ne ispuni svoju dužnost ili zloupotrijebi data mu ovlašćenja u namjeri da time ribavi sebi ili drugom kakvu imovinsku korist ili da ošteti lice čije imovinske interese zastupa ili o čijoj se imovini stara, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do tri godine.</p> <p>(2) Ako je ovim djelom pribavljena imovinska korist ili prouzrokovana šteta u iznosu koji prelazi 10.000 KM, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do pet godina, a ako taj iznos prelazi 50.000 KM, kazniće se zatvorom od jedne do osam godina.</p> <p>(3) Ako djela iz st. 1. i 2. ovog člana učini staralac ili advokat, kazniće se za djelo iz stava 1. zatvorom od šest mjeseci do pet godina, za djelo iz stava 2. kada je iznos preko 10.000 KM zatvorom od jedne do osam godina, a kada je iznos preko 50.000 KM, zatvorom od dvije do deset godina.</p>	<p>Ukoliko je počinitelj nosilac javnih ovlašćenja.</p>

<p style="text-align: center;">Glava dvadeset četvrta KRIVIČNA DJELA PROTIV PRIVREDE I PLATNOG PROMETA</p>	
<p style="text-align: center;">Zloupotreba u stečajnom postupku ili postupku prinudnog poravnanja Član 261. stav 2. i 3.</p> <p>(1) Ko u stečajnom postupku ili postupku prinudnog poravnanja prijavi lažno potraživanje ili potraživanje u lažnom isplatnom redu da bi time ostvario pravo koje mu ne pripada, kazniće se novčanom kaznom i zatvorom do jedne godine.</p> <p>(2) Povjerilac, član povjerilačkog odbora ili stečajni upravnik koji za sebe ili drugoga primi imovinsku korist ili obećanje imovinske koristi da se donese ili da se ne donese određena odluka, ili da se na drugi način ošteti barem jedan povjerilac u stečajnom postupku ili postupku prinudnog poravnanja, kazniće se novčanom kaznom i zatvorom do tri godine.</p> <p>(3) Kaznom iz stava 1. ovog člana kazniće se ko povjeriocu, članu upravnog odbora ili stečajnom upravniku da ili obeća imovinsku korist radi izvršenja djela iz stava 2. ovog člana.</p>	<p>Samo ukoliko se ostvari ili obeća korist.</p>
<p style="text-align: center;">Zloupotreba ovlaštenja u privredi Član 263. stav 3.</p> <p>(1) Odgovorno lice u preduzeću ili drugom subjektu privrednog poslovanja koje u namjeri pribavljanja protivpravne imovinske koristi za svoje ili drugo pravno lice:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) stvara ili drži nedozvoljene fondove u zemlji ili inostranstvu; 2) sastavljanjem isprava neistinitog sadržaja, lažnim bilansima, procjenama ili inventarisanjem ili drugim lažnim prikazivanjem ili prikrivanjem činjenica, neistinito prikazuje stanje i kretanje sredstava i rezultata poslovanja; 3) pravno lice stavi u povoljniji položaj prilikom dobijanja sredstava ili drugih pogodnosti koje se pravnom licu ne bi priznale prema postojećim propisima; 4) pri izvršavanju poreskih ili drugih zakonskih obaveza uskrati sredstva koja predstavljaju javni prihod; 5) namjenska sredstva sa kojima raspolaže koristi protivno njihovoj namjeni; 6) na drugi način grubo prekrši zakon ili pravila poslovanja u odnosu na raspolaganje, korišćenje i upravljanje imovinom, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina. <p>(2) Ako je djelom iz stava 1. ovog člana pribavljena znatna imovinska korist ili je nastupila šteta velikih razmjera, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do deset godina.</p>	<p>Ako je učinitelj nosilac javnih ovlaštenja (javna preduzeća)</p>
<p style="text-align: center;">Neovlašćeno primanje poklona ili darova Član 267.</p> <p>(1) Ko zastupajući imovinske interese nekog pravnog lica zahtijeva ili primi nagradu, poklon ili kakvu drugu korist da bi bio zaključen ili da ne bi bio zaključen sporazum, ili da se izvrši ili da se ne izvrši neka druga radnja na štetu pravnog lica, pa radi toga za to pravno lice nastupi veća imovinska šteta, kazniće se zatvorom od jedne do osam godina.</p> <p>(2) Učinitelj djela iz stava 1. ovog člana koji nakon zaključenog ili nezaključenog sporazuma, ili izvršene ili neizvršene neke druge radnje na štetu pravnog lica, zahtijeva ili primi nagradu, poklon ili kakvu drugu korist, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.</p> <p>(3) Nagrada, poklon ili druga korist oduzeće se.</p>	

<p style="text-align: center;">Neovlašćeno davanje poklona ili darova</p> <p style="text-align: center;">Član 268.</p> <p>(1) Ko licu koje zastupa imovinske interese nekog pravnog lica da ili pokuša dati ili obeća nagradu, poklon ili kakvu drugu korist radi toga da bi dobio kakvu neopravdanu pogodnost pri ugovaranju posla iz stava 1. člana 258. ovog zakona, kazniće se zatvorom od jedne do osam godina.</p> <p>(2) Ko licu koje zastupa imovinske interese nekog pravnog lica da ili pokuša dati ili obeća nagradu, poklon ili kakvu drugu imovinsku ili neimovinsku korist kao protivuslugu za sklapanje kakvog posla ili za izvršenje kakvog posla, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.</p> <p>(3) Izvršilac djela iz prethodnih stavova koji je dao poklon ili nagradu na zahtjev ili je djelo prijavio prije nego što je otkriveno ili prije nego je saznao da je otkriveno, može se osloboditi od kazne.</p> <p>(4) Dati poklon ili nagrada oduzeće se, a u slučaju iz stava 3. može se vratiti onome ko je dao.</p>	
<p style="text-align: center;">Odavanje i neovlašćeno pribavljanje poslovne tajne</p> <p style="text-align: center;">Član 269. stav 3.</p> <p>(1) Ko neovlašćeno drugom saopšti, preda ili na drugi način učini dostupnim podatke koji predstavljaju poslovnu tajnu, kao i ko pribavlja ovakve podatke u namjeri da ih preda nepozvanom licu, kazniće se zatvorom od jedne do tri godine.</p> <p>(2) Kaznom iz stava 1. ovog člana kazniće se i ko, s namjerom da ih neovlašćeno upotrijebi, na protivpravan način dode do podataka koji predstavljaju poslovnu tajnu.</p> <p>(3) Ako je odavanje, odnosno pribavljanje podataka izvršeno radi njihovog odnošenja u inostranstvo ili ako je djelo učinjeno iz koristoljublja, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do osam godina.</p> <p>(4) Ako je djelo iz st. 1. i 3. ovog člana učinjeno nehatno, učinilac će se kazniti novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine.</p>	<p>Ukoliko je djelo iz stava 3. učinjeno iz koristoljublja</p>
<p style="text-align: center;">Odavanje i korišćenje berzanske tajne</p> <p style="text-align: center;">Član 270.</p> <p>(1) Ko poslovne podatke berze koji nisu dostupni svim učesnicima u berzi saopšti nepozvanom licu ili ko dođe do takvih podataka, pa njihovim korišćenjem na berzi ostvari protivpravnu imovinsku korist, kazniće se zatvorom od tri mjeseca do pet godina.</p> <p>(2) Ako je djelom iz stava 1. ovog člana pribavljena imovinska korist koja prelazi iznos od 10.000 KM, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do osam godina, a ako taj iznos prelazi 50.000 KM, kazniće se zatvorom od dvije do deset godina.</p>	
<p style="text-align: center;">Glava dvadeset sedma</p> <p style="text-align: center;">KRIVIČNA DJELA PROTIV SLUŽBENE DUŽNOSTI</p>	

<p>Zloupotreba službenog položaja ili ovlaštenja Član 347.</p> <p>(1) Službeno ili odgovorno lice koje u namjeri da sebi ili drugome pribavi kakvu neimovinsku korist ili da drugom nanese kakvu štetu, iskoristi svoj položaj ili ovlaštenje, prekorači granice svog ovlaštenja ili ne izvrši službenu dužnost, kazniće se zatvorom od tri mjeseca do tri godine.</p> <p>(2) Ako je djelom iz stava 1. ovog člana nanesena znatna šteta ili je došlo do teže povrede prava drugog, učinilac će se kazniti zatvorom od šest mjeseci do pet godina.</p> <p>(3) Službeno ili odgovorno lice koje u namjeri da sebi ili drugome pribavi kakvu imovinsku korist, iskoristi svoj položaj ili ovlaštenje, prekorači granice svog ovlaštenja ili ne izvrši službenu dužnost, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.</p> <p>(4) Ako je djelom iz stava 3. ovog člana pribavljena imovinska korist u iznosu koji prelazi 10.000 KM, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do osam godina, a ako taj iznos prelazi 50.000 KM, kazniće se zatvorom od dvije do deset godina.</p>	<p>Ako je izvršenjem krivičnog djela pribavljena korist.</p>
<p>Pronevjera Član 348.</p> <p>(1) Ko protivpravno prisvoji novac, vrijednosne papire ili druge pokretne stvari koje su mu povjerene ili uopšte na radu u državnom organu ili pravnom licu, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.</p> <p>(2) Ako vrijednost pronevjerenih stvari iz stava 1., ovog člana ne prelazi iznos od 200 KM, a učinilac je išao za tim da pribavi malu vrijednost, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine.</p> <p>(3) Ako je djelom iz stava 1. ovog člana pribavljena imovinska korist u iznosu koji prelazi 10.000 KM, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do osam godina, a ako taj iznos prelazi 50.000 KM, kazniće se zatvorom od dvije do deset godina.</p>	
<p>Prevara u službi Član 349.</p> <p>(1) Službeno ili odgovorno lice koje u namjeri da sebi ili drugom pribavi protivpravnu imovinsku korist podnošenjem lažnih obračuna ili na drugi način dovede u zabludu ovlašćeno lice da izvrši nezakonitu isplatu, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.</p> <p>(2) Ako je djelom iz stava 1. ovog člana pribavljena imovinska korist u iznosu koji prelazi 10.000 KM, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do osam godina, a ako taj iznos prelazi 50.000 KM, kazniće se zatvorom od dvije do deset godina.</p>	
<p>Posluga Član 350</p> <p>Ko se neovlašteno posluži novcem, vrijednosnim hartijama ili drugim pokretnim stvarima koje su mu povjerene u službi ili uopće na radu u državnom organu ili pravnom licu, ili ove stvari drugom neovlašćeno da na poslugu, kaznit će se novčanom kaznom ili zatvorom do tri godine.</p>	

<p style="text-align: center;">Primanje mita Član 351.</p> <p>(1) Službeno ili odgovorno lice koje zahtijeva ili primi poklon ili drugu korist ili koje primi obećanje poklona ili druge koristi za sebe ili drugog da u okviru svog službenog ovlašćenja ili u vezi sa svojim službenim ovlašćenjem izvrši službenu radnju koju ne bi smjelo izvršiti, ili da ne izvrši službenu radnju koju bi moralo izvršiti, kazniće se zatvorom od dvije do deset godina.</p> <p>(2) Službeno ili odgovorno lice koje zahtijeva ili primi poklon ili drugu korist, ili koje primi obećanje poklona ili druge koristi za sebe ili drugog da u okviru svog ovlašćenja ili u vezi sa svojim ovlašćenjem izvrši službenu radnju koju bi moralo izvršiti, ili da ne izvrši službenu radnju koju ne bi smjelo izvršiti, kazniće se zatvorom od jedne do osam godina.</p> <p>(3) Službeno ili odgovorno lice koje poslije izvršenja, odnosno neizvršenja službene radnje, navedene u st. 1. i 2. ovog člana, a u vezi sa njom, zahtijeva ili primi poklon ili drugu korist, kazniće se zatvorom od tri mjeseca do tri godine.</p> <p>(4) Strano službeno ili odgovorno lice koje učini djelo iz st. 1. do 3. ovog člana kazniće se kaznom za to djelo.</p> <p>(5) Primljeni poklon ili imovinska korist stečena izvršenjem djela iz ovog člana oduzeće se.</p>	
<p style="text-align: center;">Davanje mita Član 352.</p> <p>(1) Ko službenom ili odgovornom licu učini, ponudi ili obeća poklon ili drugu korist da u okviru svog službenog ovlašćenja ili u vezi sa svojim službenim ovlašćenjem izvrši službenu radnju koju ne bi smjelo izvršiti ili da ne izvrši službenu radnju koju bi moralo izvršiti ili ko posreduje pri ovakvom podmićivanju službenog lica, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.</p> <p>(2) Ko službenom ili odgovornom licu učini, ponudi ili obeća poklon ili drugu korist da u okviru svog službenog ovlašćenja izvrši službenu radnju koju bi moralo izvršiti ili da ne izvrši službenu radnju koju ne bi smjelo izvršiti ili ko posreduje pri ovakvom podmićivanju službenog lica, kazniće se zatvorom do tri godine.</p> <p>(3) Odredbe st. 1. i 2. ovog člana primjenjuju se i kada je mito dato, ponuđeno ili obećano stranom službenom ili odgovornom licu.</p> <p>(4) Učinitelj djela iz st. 1. i 3. ovog člana koji je djelo prijavio prije nego što je saznao da je ono otkriveno, može se osloboditi od kazne.</p> <p>(5) Dati poklon, odnosno druga korist koja bude oduzeta od lica koje je primilo mito može se u slučaju iz stava 4. ovog člana vratiti licu koje je dalo mito.</p>	

<p style="text-align: center;">Trgovina uticajem Član 353.</p> <p>(1) Ko zahtijeva ili primi nagradu ili kakvu drugu korist za sebe ili drugog, neposredno ili preko trećeg lica, da korišćenjem svog službenog ili društvenog položaja ili stvarnog ili pretpostavljenog uticaja, posreduje da se izvrši ili ne izvrši neka službena radnja, kazniće se zatvorom od jedne do pet godina.</p> <p>(2) Ko drugom neposredno ili preko trećeg lica ponudi ili da nagradu ili kakvu drugu korist da, korišćenjem svog službenog ili društvenog položaja ili stvarnog ili pretpostavljenog uticaja, posreduje da se izvrši ili ne izvrši neka službena radnja, kazniće se zatvorom do tri godine.</p> <p>(3) Ko koristeći svoj službeni ili društveni položaj ili stvarni ili pretpostavljeni uticaj posreduje da se izvrši službena radnja koja se ne bi smjela izvršiti ili da</p> <p>(4) se ne izvrši službena radnja koja bi se morala izvršiti, kazniće se zatvorom od jedne do osam godina.</p> <p>(5) Ko drugom neposredno ili preko trećeg lica obeća, ponudi ili da nagradu ili kakvu drugu korist da, koristeći svoj službeni ili društveni položaj ili stvarni ili pretpostavljeni uticaj, posreduje da se izvrši službena radnja koja se ne bi smjela izvršiti ili da se ne izvrši službena radnja koja bi se morala izvršiti, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.</p> <p>(6) Ako je za posredovanje iz stava 3. ovog člana zahtijevana ili primljena nagrada ili kakva korist, učinilac će se kazniti zatvorom od dvije do dvanaest godina.</p> <p>(7) Strano službeno ili odgovorno lice koje učini djelo iz st. 1. do 4. ovog člana kazniće se za to djelo.</p> <p>(8) Nagrada ili imovinska korist stečena izvršenjem djela iz ovog člana oduzeće se.</p>	
<p style="text-align: center;">Odavanje službene tajne Član 355. stav 3.</p> <p>(1) Službeno lice koje neovlašćeno drugom saopšti, preda ili na drugi način učini dostupnim podatke koji predstavljaju službenu tajnu, ili koje pribavlja takve podatke u namjeri da ih preda nepozvanom licu, kazniće se zatvorom od tri mjeseca do tri godine.</p> <p>(2) Kaznom iz stava 1. kazniće se i ko, u namjeri da ih neovlašćeno upotrijebi, na protivpravan način dođe do podataka koji se čuvaju kao službena tajna ili ko takve podatke bez odobrenja objavi.</p> <p>(3) Ako je djelo iz stava 1. ovog člana učinjeno iz koristoljublja ili u pogledu naročito povjerljivih podataka ili radi objavljivanja ili korišćenja podataka u inostranstvu, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do osam godina.</p> <p>(4) Ako je djelo iz stava 1. ovog člana učinjeno nehatno, učinilac će se kazniti novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine.</p> <p>(5) Nema krivičnog djela iz stava 2., ako ko službenu tajnu, čija je sadržina suprotna ustavnom poretku Republike Srpske, objavi ili posreduje u objavljivanju u namjeri da javnosti otkrije nepravilnosti u organizovanju, djelovanju i vođenju službe, ako objava nema štetne posljedice za Republiku Srpsku.</p> <p>(6) Kao službena tajna smatraju se podaci ili dokumenti koji su zakonom, drugim propisom ili odlukom nadležnog organa donesenim na osnovu zakona proglašeni službenom tajnom i čije bi odavanje imalo ili moglo da ima štetne posljedice za službu.</p>	<p>Stav 3. ako je djelo izvršeno u vezi st.1 iz koristoljublja.</p>

<p style="text-align: center;">Glava dvadeset osma KRIVIČNA DJELA PROTIV PRAVOSUĐA</p>	
<p style="text-align: center;">Kršenje sudske odluke o zabrani vršenja dužnosti ili zanimanja Član 372.</p> <p>Ko drugome omogući obavljanje zanimanja, djelatnosti ili dužnosti iako zna da mu je pravnosnažnom sudsom odlukom bila izrečena mjera bezbjednosti zabrane vršenja dužnosti, zanimanja ili poziva ili zaštitna mjera zabrane vršenja određenih dužnosti, ili je takva zabrana nastala kao pravna posljedica osude, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine.</p>	<p>Ukoliko ako se radi omogućavanju obavljanja službene dužnosti od strane druge službene osobe.</p>
<p style="text-align: center;">Povreda zakona od strane sudije Član 376.</p> <p>Sudija Ustavnog suda Republike Srpske ili sudija suda u Republici Srpskoj, u sudsom postupku s ciljem da drugom pribavi kakvu korist ili da mu nanese kakvu štetu, donese nezakonitu odluku ili na drugi način prekrši zakon, kazniće se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.</p>	

ANEKS 2 – LISTA ODLUKA IZ UZORKA KOJE SU BILE PREDMET POJEDINAČNE STRUČNE ANALIZE (KVALITATIVNA ANALIZA)

Presuda broj 68 0 K 019474 11 K od 9. 9. 2013, Općinski sud u Livnu
Rješenje broj 68 0 K 019474 13 Kž od 27. 3. 2014, Kantonalni sud u Livnu
Presuda broj 68 0 K 019474 14 K2 od 26. 6. 2014, Općinski sud u Livnu
Presuda broj 68 0 K 019474 14 Kž2 od 13. 11. 2014, Kantonalni sud u Livnu
Presuda broj 96 0 K 053536 13 K od 18. 2. 2014, Osnovni sud Brčko distrikta Bosne i Hercegovine
Presuda broj 96 0 K 053536 14 Kž od 23. 4. 2014, Apelacioni sud Brčko distrikta Bosne i Hercegovine
Presuda broj 43 0 K 092839 13 K od 17. 10. 2014, Općinski sud u Zenici
Presuda broj 43 0 K 092839 13 K od 15. 6. 2015, Kantonalni sud u Zenici
Presuda broj 68 0 K 02189 12 K od 15. 2. 2013, Općinski sud u Livnu
Rješenje broj 68 0 K 02189 13 Kž od 25. 10. 2013, Kantonalni sud u Livnu
Presuda broj 68 0 K 02189 14 K2 od 25. 2. 2014, Općinski sud u Livnu
Presuda broj 68 0 K 02189 14 Kž2 od 22. 9. 2014, Kantonalni sud u Livnu
Presuda broj SI 2 K 012 690 14 K od 25. 5. 2015, Sud Bosne i Hercegovine
Presuda broj SI 2 K 012 690 15 Kž od 10. 9. 2015, Sud Bosne i Hercegovine
Presuda broj 72 0 K 006088 09 K od 23. 6. 2011, Osnovni sud u Gradišci
Rješenje broj 72 0 K 006088 12 Kž od 11. 12. 2012, Okružni sud u Banjaluci
Presuda broj 72 0 K 006088 09 K od 16. 5. 2013, Osnovni sud u Gradišci
Presuda broj 72 0 K 006088 12 Kž2 od 11. 2. 2015, Okružni sud u Banjaluci
Presuda broj 25 0 K 028675 13 K od 12. 12. 2014, Općinski sud u Orašju
Presuda broj 25 0 K 028675 15 Kž od 13. 3. 2015, Kantonalni sud u Odžaku
Presuda broj S 1 2 K 015827 11 K od 1. 6. 2012, Sud Bosne i Hercegovine
Rješenje broj S 1 2 K 015827 12 Kž od 24. 10. 2012, Sud Bosne i Hercegovine
Presuda broj S 1 2 K 015827 12 Kžk od 20. 3. 2013, Sud Bosne i Hercegovine
Presuda broj S 1 2 K 015827 13 Kžž od 7. 10. 2013, Sud Bosne i Hercegovine

Presuda broj 11 0 K 012194 13 K od 14. 7. 2014, Okružni sud u Banjaluci
Presuda broj 11 0 K 012194 14 KŽ od 29. 5 2015, Vrhovni sud Republike Srpske
Presuda broj 91 0 K 025144 13 K2 od 19. 2. 2015, Osnovni sud u Višegradu
Presuda broj 91 0 K 025144 15 KŽ2 od 26. 5. 2015, Okružni sud u Istočnom Sarajevu
Presuda broj 25 0 K 0129627 12 K od 30. 5. 2014, Općinski sud u Orašju
Presuda broj 25 0 K 0129627 14 KŽ od 4. 9. 2014, Kantonalni sud u Odžaku
Presuda broj 94 0 K 022676 14 K od 3. 9. 2015, Osnovni sud u Foči
Presuda broj 94 0 K 022676 15 KŽ od 18. 12. 2015, Okružni sud u Trebinju
Presuda broj S 1 2 K 015827 14 K od 20. 11. 2014, Sud Bosne i Hercegovine
Presuda broj S 1 2 K 015827 15 KŽ od 23. 2. 2015, Sud Bosne i Hercegovine
Presuda broj S 1 2 K 013527 13 K od 10. 6. 2014, Sud Bosne i Hercegovine
Presuda broj S 1 2 K 013527 14 KŽ od 5. 11. 2014, Sud Bosne i Hercegovine
Presuda broj 85 0 K 019473 12 K od 31. 3. 2014, Osnovni sud u Doboju
Presuda broj 85 0 K 019473 14 KŽ3 od 18. 11. 2014, Okružni sud u Doboju
Presuda broj 85 0 K 019473 15 K2 od 5. 1. 2015, Osnovni sud u Doboju
Presuda broj 85 0 K 019473 14 KŽ4 od 29. 10. 2015, Okružni sud u Doboju
Presuda broj 11 0 K 010968 13 K od 16. 12. 2013, Okružni sud u Banjaluci
Rješenje broj 11 0 K 010968 14 KŽ4 od 24. 4. 2014, Vrhovni sud Republike Srpske
Presuda broj 11 0 K 010968 14 K2 od 29. 9. 2014, Okružni sud u Banjaluci
Presuda broj 11 0 K 010968 14 KŽ5 od 25. 5. 2015, Vrhovni sud Republike Srpske
Presuda broj 11 0 K 01428 14 K4 od 8. 12. 2014, Okružni sud u Banjaluci
Presuda broj 11 0 K 01428 14 KŽ od 23. 3. 2015, Vrhovni sud Republike Srpske
Presuda broj 77 0 K 033330 11 K2 od 31. 5. 2012, Osnovni sud u Prijedoru
Rješenje broj 77 0 K 033330 12 KŽ od 11. 12. 2012, Okružni sud u Banjaluci
Presuda broj 77 0 K 033330 11 K4 od 1. 11. 2013, Osnovni sud u Prijedoru
Presuda broj 77 0 K 033330 12 KŽ2 od 1. 7. 2014, Okružni sud u Banjaluci
Presuda broj 11 0 K 016112 15 K od 1. 6. 2015, Okružni sud u Banjaluci
Presuda broj 11 0 K 016112 15 KŽ od 27. 10. 2015, Vrhovni sud Republike Srpske
Presuda broj S1 2 K 009247 12 K od 22. 11. 2012, Sud Bosne i Hercegovine
Presuda broj S1 2 K 009247 12 K od 8. 3. 2013, Sud Bosne i Hercegovine
Presuda broj S1 2 K 011820 13 K od 6. 6. 2013, Sud Bosne i Hercegovine
Presuda broj S1 2 K 011820 13 KŽ od 14. 11. 2013, Sud Bosne i Hercegovine
Presuda broj: 89 0 K 036620 14 K od 21. 1. 2015, Osnovni sud u Sokocu
Presuda broj: 89 0 K 036620 15 KŽ od 9. 9. 2015, Okružni sud u Istočnom Sarajevu

Presuda broj: 63 0 K 005009 09 K od 2. 6. 2010, Općinski sud u Ljubuškom
Rješenje broj: 63 0 K 005009 10 Kž od 17. 1. 2011, Kantonalni sud u Širokom Brijegu
Presuda broj: 63 0 K 005009 11 Kžk od 7. 6. 2011, Kantonalni sud u Širokom Brijegu
Presuda broj: 63 0 K 005009 14 Kžk2 od 29. 4. 2014, Kantonalni sud u Širokom Brijegu
Rješenje broj: 63 0 K 005009 11 Kžž od 4. 12. 2013, Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine
Presuda broj: 76 0 K 010250 12 K od 17. 9. 2012, Osnovni sud u Novom Gradu
Presuda broj: 76 0 K 010250 13 K 2 od 27. 12. 2013, Osnovni sud u Novom Gradu
Presuda broj: 76 0 K 010250 13 Kž od 14. 5. 2013, Okružni sud u Banjaluci
Presuda broj: 76 0 K 010250 14 Kž 2 od 15. 4. 2014, Okružni sud u Banjaluci
Presuda broj: 71 0 K 164453 13 K od 29. 4. 2014, Osnovni sud u Banjaluci
Presuda broj: 71 0 K 164453 14 Kž od 6. 11. 2014, Okružni sud u Banjaluci
Presuda broj: 71 0 K 164453 15 Kvlz od 30. 7. 2015, Vrhovni sud Republike Srpske
Presuda broj: 71 0 K 164453 16 Kžk od 17. 3. 2016, Okružni sud u Banjaluci
Presuda broj: 06 0 K 005686 13 K od 20. 5. 2014, Kantonalni sud u Novom Travniku
Presuda broj: 06 0 K 005686 14 Kž od 7. 5. 2015, Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine
Presuda broj: 96 0 K 047065 12 K od 1. 4. 2014, Osnovni sud Brčko distrikta Bosne i Hercegovine
Presuda broj: 96 0 K 044760 13 K od 4. 2. 2015, Osnovni sud Brčko distrikta Bosne i Hercegovine
Presuda broj: 85 0 K 023142 11 K od 4. 4. 2013, Osnovni sud u Doboju
Rješenje broj: 85 0 K 023142 13 Kž od 9. 7. 2013, Okružni sud u Doboju
Rješenje broj: 85 0 K 023142 14 Kž 2 od 16. 9. 2014, Okružni sud u Doboju
Presuda broj: 85 0 K 023142 15 Kžž od 23. 4. 2015, Vrhovni sud Republike Srpske
Presuda broj: 11 0 K 004381 10 K 2 od 08. 11. 2013, Okružni sud u Banjaluci
Presuda broj: 11 0 K 004381 14 Kž 2 od 22. 5. 2014, Vrhovni sud Republike Srpske
Presuda broj: 11 0 K 004381 14 Kviz od 10. 3. 2015, Vrhovni sud Republike Srpske
Presuda broj: 96 0 K 057683 12 K od 27. 10. 2014, Osnovni sud Brčko distrikta Bosne i Hercegovine
Presuda broj: 96 0 K 057683 15 Kž od 16. 4. 2015, Apelacioni sud Brčko distrikta Bosne i Hercegovine
Presuda broj: S1 3 K 005585 11 K od 14. 11. 2011, Sud Bosne i Hercegovine
Rješenje broj: S1 3 K 005585 11 Kž od 13. 3. 2012, Sud Bosne i Hercegovine
Presuda broj: S1 3 K 005585 12 Kžk od 15. 11. 2012, Sud Bosne i Hercegovine
Presuda broj: S 1 3 K 005585 13 Kžž od 31. 5. 2013, Sud Bosne i Hercegovine
Presuda broj: S1 2 K 018652 16 Kž 6 od 7. 3. 2016, Sud Bosne i Hercegovine

Presuda broj: SI 2 K 018652 15 K od 19. 11. 2015, Sud Bosne i Hercegovine
Presuda broj: 09 0 K 023596 15 K od 15. 12. 2015, Kantonalni sud u Sarajevu
Presuda broj: 11 0 K 010796 13 K od 19. 5. 2014, Okružni sud u Banjaluci
Rješenje broj: 11 0 K 010796 14 Kž 2 18. 12. 2014, Vrhovni sud Republike Srpske
Presuda broj: 11 0 K 010796 15 K 2 od 6. 10. 2015, Okružni sud u Banjaluci
Presuda broj: 11 0 K 010796 15 Kž 3 od 2. 2. 2015, Vrhovni sud Republike Srpske
Presuda broj: 18 0 K 030446 15 K od 29. 10. 2015, Općinski sud u Bosanskoj Krupi
Presuda broj: 91 0 K 019978 12 K od 27. 10. 2014, Osnovni sud u Višegradu
Presuda broj: 91 0 K 019978 15 Kž od 9. 9. 2015, Okružni sud u Istočnom Sarajevu
Presuda broj: SI 2 K 004989 11 K od 22. 11. 2011, Sud Bosne i Hercegovine
Presuda broj: SI 2 K 004989 13 Kžž od 28. 3. 2013, Sud Bosne i Hercegovine
Presuda broj: 23 0 K 02663 15 K od 29. 1. 2016, Općinski sud u Velikoj Kladuši
Presuda broj: SI 2 K 013147 13 K od 21. 10. 2014, Sud Bosne i Hercegovine
Rješenje broj: SI 2 K 013147 15 Kž od 9. 3. 2015, Sud Bosne i Hercegovine
Presuda broj: SI 2 K 003346 10 K od 18. 6. 2012, Sud Bosne i Hercegovine
Presuda broj: SI 2 K 003346 13 Kž 2 od 3. 3. 2013, Sud Bosne i Hercegovine
Presuda broj: SI 2 K 012645 13 K od 24. 5. 2013, Sud Bosne i Hercegovine
Presuda broj: SI 2 K 012645 13 Kž od 12. 7. 2013, Sud Bosne i Hercegovine
Presuda broj: 96 0 K 055224 13 K od 2. 10. 2013, Osnovni sud Brčko distrikta Bosne i Hercegovine
Presuda broj: 96 0 K 055224 14 Kž od 19. 2. 2015, Apelacioni sud Brčko distrikta Bosne i Hercegovine
Presuda broj: 68 0 K 010798 09 K od 10. 10. 2014, Općinski sud u Livnu
Presuda broj: 68 0 K 010798 15 K 2 od 17. 9. 2015, Općinski sud u Livnu
Presuda broj: SI 2 K 010317 12 K od 25. 10. 2012, Sud Bosne i Hercegovine
Rješenje broj: SI 2 K 010317 12 Kž od 16. 1. 2013, Sud Bosne i Hercegovine
Presuda broj: SI 2 K 010317 13 KžK od 11. 3. 2013, Sud Bosne i Hercegovine
Presuda broj: 95 0 K 020345 12 K 2 od 27. 4. 2015, Osnovni sud u Trebinju
Presuda broj: 95 0 K 020345 15 Kž2 od 22. 9. 2015, Okružni sud u Trebinju
Presuda broj: 77 0 K 041720 12 K od 10. 7. 2015, Osnovni sud u Prijedoru
Presuda broj: 77 0 K 041720 15 Kž od 8. 12. 2015, Okružni sud u Banjaluci
Presuda broj: 11 0 K 003561 10 K od 17. 11. 2011, Okružni sud u Banjaluci
Presuda broj: 11 0 K 003561 12 Kžž od 30. 11. 2012, Vrhovni sud Republike Srpske
Presuda broj: 11 0 K 003561 12 Kž 2 od 26. 4. 2012, Vrhovni sud Republike Srpske

Presuda broj: 75 0 K 026729 12 K od 29. 9. 2014, Osnovni sud u Mrkonjić Gradu
Presuda broj: 75 0 K 026729 15 Kž od 11. 6. 2015, Okružni sud u Banjaluci
Presuda broj: 68 0 K 024451 12 K od 28. 10. 2013, Općinski sud u Livnu
Presuda broj: 68 0 K 024451 14 K 2 od 15. 10. 2014, Općinski sud u Livnu
Rješenje broj: 68 0 K 024451 14 Kž 2 od 26. 3. 2015, Kantonalni sud u Livnu
Presuda broj: 68 0 K 024451 15 Kž od 8. 7. 2015, Kantonalni sud u Livnu
Presuda broj: 68 0 K 029443 14 K od 10. 11. 2014, Općinski sud u Livnu
Presuda broj: 68 0 K 029443 15 Kž od 28. 5. 2015, Kantonalni sud u Livnu
Presuda broj: 06 0 K 000928 13 K 2 od 10. 1. 2014, Kantonalni sud u Novom Travniku
Presuda broj: 06 0 K 000928 14 Kž 2 od 21. 8. 2014, Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine
Presuda broj: 89 0 K 030468 12 K od 5. 5. 2014, Osnovni sud na Sokocu
Presuda broj: 89 0 K 030468 14 Kž od 27. 1. 2015, Okružni sud u Istočnom Sarajevu
Presuda broj: 56 0 K 041754 14 K 2 od 23. 6. 2014, Općinski sud u Konjicu
Presuda broj: 56 0 K 041754 15 Kž 2 od 31. 3. 2015, Kantonalni sud u Mostaru
Presuda broj: 41 0 K 043747 14 K od 29. 10. 2014, Općinski sud u Visokom
Presuda broj: 41 0 K 043747 15 Kž od 27. 4. 2015, Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine
Presuda broj: 72 0 K 027871 13 K od 22. 11. 2013, Osnovni sud u Gradišci
Presuda broj: 72 0 K 027871 14 Kž od 23. 12. 2014, Okružni sud u Banjaluci
Presuda broj: 72 0 K 027871 15 K2 od 27. 5. 2015, Osnovni sud u Gradišci